This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het "watermerk" van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

PL
5415.1
.T67

B 795,950

MINANGKABAUSCHE

SPRAAKKUNST

DOOR

J. L. VAN DER TOORN.
Oud-Directeur van de Kweekschool voor Inlandsche Onderwijzers te Fort de Kock.

UITGEGEVEN DOOR HET KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE
VAN NEDERLANDSCH-INDIË TE 'S-GRAVENHAGE.

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1899.

A 48.–
4/00/2251

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Minangkabausche

SPRAAKKUNST.

MINANGKABAUSCHE

SPRAAKKUNST

DOOR

J. L. VAN DER TOORN.
Oud-Directeur van de Kweekschool voor Inlandsche Onderwijzers te Fort de Kock.

UITGEGEVEN DOOR HET KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NEDERLANDSCH-INDIË TE 'S-GRAVENHAGE.

'S-GRAVENHAGE.
MARTINUS NIJHOFF.
1899.

PL
5415.1
.T67

VOORWOORD.

Met de uitgave van deze Minangkabausche Spraakkunst wordt voldaan aan de belofte, welke is weggelegd in het voorwoord van mijn Minangkab. Maleisch—Nederlandsch woordenboek en heb ik de taak voleindigd, die ik mij had voorgenomen in het belang van de kennis van het Minangkabausch te verrichten.

Dat ik niet geheel volledig en zonder gebreken ben gebleven, ben ik me ten volle bewust; de overtuiging echter, dat velen doordrongen zijn van de moeielijkheden, welke de studie van dit Maleisch aanbiedt, doet mij hopen op een welwillende beoordeeling van mijn arbeid.

Bij de samenstelling van dit werk ben ik ten zeerste gesteund door de voorlichtingen van de twee Maleische onderwijzers aan de Kweekschool voor Inlandsche Onderwijzers te Fort-de-Kock: *Nawawi*, galar *Soetan Maämoer* en *Tahoe*, galar *Soetan Soeléman*, beiden van Minangkabausche afkomst. Menigen nuttigen wenk ontving ik tevens van de inspecteurs bij het Inlandsch Onderwijs, de heeren *Grivel* en *van Ophuysen*, die beiden jaren lang onder de bevolking der Padangsche Bovenlanden zijn werkzaam geweest.

Aan hen allen breng ik daarvoor mijn besten dank en betuig ik mijn welgemeende erkentelijkheid.

De voorbeelden, die men in deze Spraakkunst aantreft, zijn gedeeltelijk genomen uit de gewone, dagelijksche spreektaal, gedeeltelijk ook ontleend aan verschillende, in druk uitgegeven geschriften, waarvan de namen verkort zijn aangegeven, als:

U. M. = **si Oemboet Moedô**; A. A. = **si Ali Amat**; P. = **si Palalòᶜ**; M. M. = **Mamaᶜ si Hétong**; alle door van Ophuysen en uitgegeven door Trap, te Leiden.

P. B. = de Geschiedenis van *Prinses Balkis*, door Gerth van Wijk en uitgegeven door het Bat. Gen. van K. en W.

M. B. = **Moerai Batoe**; door van Hasselt (Midden Sumatra III, Volksbeschrijving en Taal II).

R. M. = Maleische Zamenspraken door si *Daoed Radja Medan*, uitgegeven door Pijnappel.

M. A. = **Mandjau Ari**; Tj. M. = **Tjindoer Matô**; S. M. = **Soetan Manangkérang**, alle door den Schrijver; de twee eerste uitgegeven door het Bat. Gen. en de laatste door het Koninkl. Instituut.

De klank **oe** is in dit werk aangeduid door **u**, evenzoo vindt men den klank, in het woordenboek met **ŏ** aangegeven, hier voorgesteld door **ô**.

Dat deze arbeid een aanleiding moge zijn tot grootere belangstelling voor de Minangkabausche taal en moge aansporen tot meerdere studie en onderzoek ervan is de welgemeende wensch

VAN DEN SCHRIJVER.

Scheveningen 12 December 1898.

INHOUD.

Bladz.

INLEIDING.

Uitspraak, Klemtoon, Spelling, Verdeeling der woorden . . . . IX—XXIII

ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN . . . . 1—17

Afgeleide zelfstandige naamwoorden met **an** . . . , ... 1—4

〃 〃 〃 〃 **pa** . . . . 4—9

〃 〃 〃 〃 **pa** en **an** . . . . . . 9—13

〃 〃 〃 〃 **ka** en **an** . . . . . . 13—17

Geslacht en Getal bij de Zelfstandige Naamwoorden 17

VOORNAAMWOORDEN . . . . 18—44

Persoonlijke Voornaamwoorden . . . . 18—25

Onbepaalde 〃 . . . . 25—27

Vragende 〃 . . . . 27—32

Bezittelijke 〃 . . . . 32—34

Aanwijzende 〃 . . . . 34—39

Betrekkelijke 〃 . . . . 39—44

BIJVOEGELIJKE NAAMWOORDEN . . . . 45—59

HET WERKWOORD . . . . 59—156

De **ma**-vorm . . . . 59—73

De vorm met het suffix **kan** . . . . 73—81

〃 〃 〃 〃 〃 **i** . . . . 81—86

De **ba**-vorm . . . . 86—109

ta-vorm . . . . 109—121

di-vorm . . . . 121—129

De naamwoordelijke of stamvorm . . . . 129—132

De afleidingen **mampa, mampa-kan** en **mampa-i** . . . . . . 132—135

De herhaling bij den **ma**-vorm . . . . 135—136

Bladz.

Het werkwoord in betrekking met andere werkwoorden. . . . . 136—145

Gebruik van **diri, awa**ᶜ en **badan** bij het werkwoord. . . . . 145—146

De tijden der werkwoorden . . . . 146—149

〃 wijzen 〃 〃 . . . . 149—156

TELWOORDEN. 156—169

BIJWOORDEN . . . . 170—185

VOORZETSELS. 186—198

VOEGWOORDEN . . . . 198—226

TUSSCHENWERPSELS. . . . . 226—227

INLEIDING

Uitspraak. Klemtoon. Spelling. Verdeeling der woorden.

§ 1. Het Minangkabausch, een der twee hoofdtakken van het Maleisch, is de taal van de bevolking in het oude rijk van Minangkabau. (*)

Het wordt gesproken ter Soematra's Westkust, hoofdzakelijk in de Padangsche Bovenlanden en aangrenzende streken, benevens in een gedeelte van de binnenlanden van Malaka.

Eene vergelijking van deze taal met het Riausch of Djohorsch leert, dat er — zooals in het voorwoord van het Minangkab.—Maleisch—Nederlandsch woordenboek reeds is aangegeven — woorden bestaan, die

a. in beide talen dezelfde beteekenis hebben;
b. wel in het Riausch, maar niet in het Minangkabausch gebruikt worden;
c. omgekeerd, alleen aan het tweede eigen zijn;
d. in een der beide dialecten een uitgebreider beteekenis hebben;
e. in beteekenis geheel verschillen.

De woordvorming en zinbouw leveren meermalen een belangrijk verschil op.

Naar het verschil in klinkers, dat het Minangkabausch van de Padangsche Bovenlanden vertoont, waar het R. een *ĕ* heeft, kan men twee onderdialecten onderscheiden: het Agamsch en het Tanah-Datarsch.

Het eerste heeft voor de *ĕ* eene *a*: **bĕras = barèh;** het tweede eene *ó*: **bĕras = bôrèh.**

Evenals dit over het algemeen in elke taal het geval is, vindt men daarenboven in de uitspraak van sommige klanken, medeklinkers of lettergroepen plaatselijke afwijkingen, die meermalen slechts aan *één* of aan enkele kampoengs eigen zijn. Daar zij op de vormen en de samenstelling van de algemeene taal geen invloed hebben, zijn zij voor de meerdere kennis van deze van weinig of geen aanbelang.

Geen dezer verschillende tongvallen of plaatselijke uitspraken geniet — zooals dit gewoonlijk bij andere talen het geval is, — als schrijf- of boeketaal de voorkeur; bij de schriftelijke uitdrukking der gedachte toch volgt men vrij algemeen — inconsequenties dáárgelaten — de regels, die voor de spelling van het Riausch met Arabisch karakter geldig zijn.

(*) Wijlen Dr. Neubronner van der Tuuk geeft in zijn woordenboek blz. 542 voor de beteekenis van dezen naam = Oorsprongland. In verschillende geschriften — o. a. in de Tjindur Matô — vindt men ook geshreven مينڠ en, daar men hem niet alleen in Agam, maar ook op vele plaatsen daarbuiten zóó hoort uitspreken, hebben wij er de voorkeur aan gegeven, zij het ook, dat hij dan niet overeenkomt met de bekende legende, volgens welke de naam M ā n a n g k a b a u zou moeten heeten.

Waar het echter aankwam op eene keuze voor de transcriptie hebben wij ons, evenals voor het M. M. woordenboek, bepaald tot het onderdialect van Agam en wel in hoofdzaak tot de uitspraak van Oud-Agam; de voornaamste afwijkingen van deze zijn tevens aangegeven.

§ 2. Daar de Minangkabauer slechts enkele eindconsonanten uitspreekt, is zijn taal te beschouwen als een half- of onvolmaakt vocalische.

De medeklinkers, op het einde van een woord hoorbaar, zijn de **ng**, **m**, **n** en **h**, terwijl de sluit-**k** slechts onvolkomen uitgesproken en in de keel teruggehouden wordt.

De regels voor de uitspraak, volgens genoemd onderdialect, zijn in hoofdzaak de volgende:

a. de verschillende voorvoegsels worden met een **a**-klank uitgesproken, met weglating van de *r* bij die, welke er op eindigen: **ma**, **ba**, **pa**, **ta**, **mam**, **man**, **pang**, enz.

Opmerking. Wanneer een woord met een klinker begint, hoort men meermalen naast bedoelde uitspraak, die met *r*; bv **baramuăh** en **ba-amuăh**; **baruntuă**^{c} en **ba-untuă**^{c}; **ta-andja** en **tarandja.** Zoo ook wordt, vooral in *padato's*, achter de *r* nog eene *a* ingeschoven: **parahantian**; **baradiri**; **baralaku.**

Bij het uitspreken van eene *h*, aan het begin van woorden, handelt men vrij willekeurig; men zegt bv. zoowel **hajam** als **ajam.**

b. waar het Riausch op het einde van een woord den **a**-klank heeft, hoort men in het Minangkabausch een scherp lange *o*, die wij aangeduid hebben door **ô**; bv. **kudô**, **radjô.**

Opmerking. Woorden van vreemden oorsprong zijn gewoonlijk hiervan uitgezonderd: men zegt bv. **medja**, **djasa.** Menigvuldiger dan **kanô** hoort men **kanai** gebruiken; naast **rasô** hoort men **rasai**; doch met verschil van beteekenis.

Deze **ô**-klank wordt ook gehoord waar het R. de eind-lettergreep **wa** heeft: **njaô**, **baô**, **raô.**

c. waar in het R. eene *ĕ* voorkomt hoort men in het Ag. Minangk. eene *a;* bv. **taga**^{c}; **tjapè**^{c}; **sambah**; **rantang.**

d. de uitgang **at** klinkt als **è**^{c}; **it** als **i**^{c}; **ab**, **ap** en **ot** worden als **ò**^{c} uitgesproken. Het teeken ^{c} vertegenwoordigt de in de keel teruggedrongen sluit-**k**; **darè**^{c}; **barè**^{c}; **langi**^{c}; **sampi**^{c}; **hadò**^{c} (naast **hadab**); **tangkò**^{c}; **bogò**^{c}.

Opmerking. De eindletters **ih** worden eveneens als **i**^{c} uitgesproken: **kari**^{c}; **gai**^{c}; **kati**^{c}; **adjai**^{c}.

Vreemde woorden op **at** behouden hunne uitspraak: **sipat** (**çifat**); **hikajat**; **sarikat**; **abat** in de beteekenis van rijkssieraden; men zegt **tampat**, wanneer aan dien naam het begrip van „heilig" is verbonden; **barat** in de beteekenis

van westen; **sĕbab** hoort men uitspreken als **sabab, sabat, saba^c, sabè^c**; men zegt **djawab** en plaatselijk **djawè^c**. (*)

e. de uitgangen **up** en **ut** klinken als **uï^c**; bv. **hiduï^c**; **rumpuï^c**.

Opmerking. Buiten Agam — en ook in enkele kampoengs van dit gewest o. a. in 't Kamangsche — hoort men op verschillende plaatsen **u^c** uitspreken: **rumpu^c, suru^c**. (†)

f. de uitgangen **uk** en **ik** worden uitgesproken als **uă^c** en **iĕ^c**, waarbij *ă* en *ĕ* een doffe of toonlooze overgangsletter aanduidt: **duduă^c**; **lapiĕ^c**.

g. in woorden, die op **ak, ok** of **ek** eindigen, hoort men deze uitgangen als **a^c, ò^c** en **è^c** uitspreken; de sluit-**k** van een voorafgaande lettergreep is niet hoorbaar; **banja^c**; **bòtò^c**; **kètè^c**; **parésô**; **pasô**; **sésô.**

Opmerking. Buiten Agam — o. a. in de 50 Kotô — wordt de voorafgaande lettergreep op **ak** ook wel met **a^c** uitgesproken: **pa^{c}sô**; **dja^{c}sô.**

h. bij woorden op **ung, ing, uh** en **ih** hoort men vóór den sluitmedeklinker nog eene doffe overgangsletter, die achter *oe* door *ă* en achter *i* door *ĕ* teruggegeven is: **untuăng**; **andjiĕng**; **sapuluăh**; **siriĕh.**

Opmerking. Men houde in het oog, dat door bedoelde overgangsletters geen nieuwe lettergreep ontstaat.

Plaatselijk, o. a. in de laras **Ampè^c Angkè^c**, hoort men die overgangsletter vóór **ng** niet: **untung**; **andjing.**

i. de *r* en *l* als sluitletters worden niet uitgesproken; **al** en **ar** klinken als **a, ul** en **ur, il** en **ir** krijgen weer de boven bedoelde overgangsletter en klinken als **uă** en **iĕ**; **maha**; **danga**; **pikuă**; **atuă**; **badiĕ**; **kintjiĕ.**

Opmerking. Woorden als **ajer** of **ajar, bajar** en **lajar** worden uitgesproken alsof zij op **ir** eindigen, dus als **aïĕ, baïĕ, laïĕ.** Zoo ook hoort men **manusïĕ, dunïĕ**, enz. gebruiken voor **manusia** en **dunia**, terwijl men daarentegen meermalen geschreven vindt: ساتير voor **satia**, بانور voor **benua.**

Plaatselijk spreekt men uit **aja** en ook wel **ôjô.**

j. de uitgangen **as, us** en **is** klinken als **èh, uïh** en **ih**; bv. **amèh, tikuïh, kudih.**

Opmerking. De uitgang **us** wordt elders ook als **uh** en soms als **uïsj** uitgesproken. Ook in het Kamangsche zegt men bv. **tikuh, putuh.**

(*) Men zie: Aanvullingen op v. d. Toorn's M. M. N. Woordenboek door G. de Waal, Controleur 1ste kl. b. h. B. B. Ind. Gids Nov. 1892, Oct. en Nov. 1893.

(†) Zie o. a. Kăbar si Oembuet Moedă, uitgegeven door C. A. van Ophuysen. (Leiden, Trap 1896).

k. woorden, die op **um** of **im** eindigen, hoort men met **un** of **in** uitspreken: **minun, musin.**

Opmerking. Wat de uitgangen **am** en **an** betreft, plaatselijk — o. a. in het Soloksche — worden deze meermalen met elkander verwisseld. Zoo zegt men bv. **makam = makan; djalam = djalan; malan = malam; dalan = dalam; ajan hitan = hajam hitam.**

Afwijkingen of verschillende uitspraken van beginletters, klanken en soms ook van woorden treft men evenzeer aan. Zoo spreekt men bv. te Kòtô Gadang gewoonlijk uit: **bonsu, djôdu, sôdi, bôdi,** terwijl men op andere plaatsen, o. a. te Fort-de-Kock, Kapau, Ampè^{c} Angkè^{c}, Kamang enz. hoort zeggen **bunsu,** enz.

De laatstgenoemde hebben meermalen bv. ook eene heldere *i*, als de eerste eene *è* bezigt; bv. **bindi = bèndi; tindju = tèndju.**

De letter *p* in het woord **pulô** hoort men daar meermalen als *b* uitspreken; terwijl men o. a. op Fort-de-Kock ook **gô** voor **kô, an** voor **kan, du** voor **tu, sing** voor **samiĕng, piti** voor **péti** hoort zeggen; bv. **ba^{c} á gô bulô = ba^{c} á kô pulô; katôan = katôkan; a du = a tu.**

Plaatselijk zegt men **gumi** voor **bumi**; en **gau** voor **kau,** terwijl men dit ook als het tweelettergrepige **ka-u** hoort: جاتوه كڠومي جادي خبر = **djatuăh ka gumi djadi kaba** = op de aarde gevallen is het een verhaal geworden. (Zie Mandjau Ari en Kabar si Ali Amat beide op blz. 1).

Het Minangkabausch vertoont ten opzichte van het Riausch:

klankverwisseling: **ikuă = ekor; urang = orang; kutikô = katika; tjintô = tjonto; subarang = saberang,** enz. men zegt **budéman** voor **budiman** en in sommige beteekenissen **bôdi** voor **budi.**

verwisseling van medeklinkers: **bansô = bangsa; sonsong = songsong; lansuăng = langsung; nantji^{c}** (naast **nanti**) **= nanti; tilakô = tjelaka; tindawan = tjindawan; sabat** (naast **sabab**) **= sĕbab; patuh** (in de schrijftaal) **= patut; kali = gali; manjih = manis; kunjiĕng = kuning; banjiĕng = baning; banjiĕh = benih; kanjiĕng = kening; baranji = berani;** (deze worden elders ook met *n* uitgesproken): in vreemde woorden: **saka = dzakar; sikiĕ** (naast **dikiĕ**) **= dzikir; idjin = idzin; sakat** of **djakat = zakat; djina = zina; djuadah = zawada.**

verwisseling van klinkers en medeklinkers: **gulέwang = kalέwang; binantu = menantu; muntikô = mastika; dabiĕh = dzabab (debab); masagi^{c}, musagi^{c}, masadji^{c}, musadji^{c} = masdjid; mingkin = makin; mungkô** (naast **mangkô**) **= maka.**

voorvoeging: **haluluăng = lulung; halintang = lintang; titu = itu; birunguï^{c} = rungut.**

afwerping aan het begin: **rang = urang; umah = rumah; uèh = puas; tu = itu; alun = belum; piĕ^{c} = upik; kan** of **ukan = bukan; kèh = bekas; inan = sinan;** (ook **nèn**).

afwerping aan het einde: **bará = barapa; má = mana; mangá = mangapa; di má = dimana; siá = siapa; á = apa.**

Opmerking. Deze woorden hebben een accent, om aan te duiden, dat daarbij geen *r* of *l* is weggelaten.

inschuiving van klinkers: **masaki** en **misiki** = **maski**; **takasiĕ** = **takçir**; **takadiĕ** = **takdir**; **tatakalô** (naast **takalô**) = **tatkala**; **pitanah** = **fitnah**; **kurisi** en **karusi** = **kursi**; **karadjô** (naast **kadjô**) = **kerdja**; **sirôgô** en **sirugô** = **sorga**; **(satô)** en **saratô** = **serta**; **saparati** = **seperti**; **parakarô** (naast **pakarô**) = **perkara**; **haratô** = **harta**; **misikin** (naast **mikin**) = **miskin**; **makasuïʿ** en **mukasuïʿ** (naast **masuïʿ** en **maʿsuïʿ**) = **maksud**; **parahiasan** = **perhiasan**; **paramintô**:ı = **permintaan**; **karabau** (naast **kabau**) = **kerbau**; **baralaku** (naast **balaku**) = **berlaku**.

van den medeklinker NG: **mangkutô** = **makutô**; **manangkalô** = **manakala**; **mingkin** (naast **mangkin** en **mikin**) = **makin**.

verdeeling van de lettergreep: **djihin** = **djin**; **Ruhum** = **Rum**.

uitstooting van de s in: **dutô** = **dusta**; **déta** = **destar**; **mikin** (naast **misikin**) = **miskin**; van ER in: **putô** = **putera**; **pati** = **pateri**; **puti** = **puteri**; **sutô** = **sutera**; **manti** = **manteri**; van de G in: **paï** = **pergi**; **lai** = **lagi**; **pangiĕ** (naast **panggiĕ**) = **panggil**; van de K in: **djasa** = **djaksa**; **sasi** = **saksi**.

toevoeging: **sénan** of **sanan** = **sana**; **ramin** = **rami**; **baun** = **bau**; **gigih**, **pipih**, **lidih**, **titih**, zooals men ook hoort voor **gigi**, **pipi** enz., welke woorden met de sluitletter ى geschreven worden.

De achtervoegsels brengen in de uitspraak van het grondwoord over het algemeen geen verandering teweeg; bij woorden, op *l* of *r* uitgaande, komt die letter vóór het achtervoegsel **an** weer terug, terwijl de overgangsletters korter uitgesproken worden; **mamintôkan**, **malièʿkan**, **mandjatuáhi**, **mandjapuïʿkan**, **mangirinkan**, **kasampiʿan**, **kahabihan**, **karusuăhan**, **kaputuïhan**, **kaduduăʿan**, **kadangaran**, **panggiĕlan**, **pikiĕran**, **ansuăran**, enz.

Behoudens bovenstaande is de uitspraak der klinkers en medeklinkers gelijk aan die in het R.; omtrent die der eerste valt het volgende nog op te merken.

De *a* op het einde van een lettergreep in meerlettergrepige woorden klinkt over 't algemeen doffer dan onze volkomen *a* en zweemt meer naar die in gesloten lettergrepen; de beginletter van de volgende syllabe nl. wordt eenigszins als eindmedeklinker van de vorige gehoord. Bij woorden op **al** en **ar** uitgaande en in de voorvoegsels **bar** en **par** wordt zij, door het weglaten der *l* en *r* langer en helderder uitgesproken. — De *e* klinkt in open lettergrepen als *é* of als *è*. Den laatsten klank heeft zij o. a. vóór de *ng* en *r;* den eersten vóór de *s* en *dj*. In gesloten lettergrepen klinkt zij als *è;* men zegt bv. **lèngah**, **lèrèng**; **lésèʿ**, **lédji**; **dèn**, **kèn**, enz. — De uitspraak der *o* zweemt naar die van onze lange *o* vóór de *r;* of wel zij is scherp als die in *pot* of dof als in *dom;* men zegt bv. **kapôrô**, **kapòpòh**, **pontong**, enz. — De klank van *i* komt in gesloten en open lettergrepen met dien van onze *ie* overeen: in eerstgenoemde hoort men hem minder helder of langer en zweemt zij tusschen *ie* en *ee;* zoo ook wordt de *oe* klank in gesloten lettergrepen korter aangehouden dan wij dit doen. — De *ai* en *au* klinken plaatselijk meer als *ei* en *aoe*.

§ 3. De verhouding van de toonintensiteit tusschen de verschillende lettergrepen van een meerlettergrepig woord — de *syllaben*toon — zooals die in het Nederlandsch voorkomt, bestaat in het Minangkabausch niet. In deze taal is de toonsterkte voor iedere lettergreep van een woord, hetzij dit uit gesloten of open, dan wel uit beide soorten van lettergrepen bestaat, dezelfde, en dit zoowel voor grondwoorden als voor afleidingen.

Met dezelfde kracht of gelijk accent op iedere syllabe spreekt men aldus uit; bv. **djandjang, tumbang, timbang, tjintjin, rantiĕng; ladô, bulu, sigi, tabu, djari, niru; timbô, pintu, sandi; balam, djaguăng, pisang, buruăng, djilatang, sugiriĕ^{c}, djarudju; saliguri, kalimaïĕ, kararanggô, mambuluï, mandatangkan, bilangan, kalakuan, parumahan.**

Bij het uitspreken van een woord valt er echter wel eenig verschil waar te nemen in den duur waarmede men de lettergrepen aanhoudt; de vóórlaatste lettergreep nl. klinkt eenigszins langer of gerekter en heeft, zou men, in zooverre kunnen zeggen, den hoofdtoon. Dit geldt vooral die woorden, waarvan deze lettergreep open is: **ladô, buruăng, pisang,** enz.; bij andere is het verschil in het aanhouden der syllaben zoo gering, dat het niet of moeielijk uit te maken valt welke ervan den hoofdtoon heeft.

Door den Nederlander, wiens klemtoon zich onderscheidt door opeenvolgende verheffingen en dalingen van den stem en voor wien het niet mogelijk is alle lettergrepen van een woord met gelijke kracht uit te brengen, wordt over het algemeen de nadruk veel te sterk gelegd, vooral bij woorden, waarvan de voorlaatste lettergreep op een klank eindigt, daar deze nu meer klemdragend schijnt te worden.

Evenzoo bestaat bij hem de neiging, om bv. te zeggen: **BIlangan,** maar geleerd hebbende, dat dit verkeerd is en ook al omdat de lettergreep *la* open is, vervalt hij in eene andere fout door met te sterken nadruk te zeggen **biLAngan.**

Het leggen van een sterker of zwakker accent geschiedt daarenboven bij verschillende individuen niet op dezelfde wijze en staat o. a. meermalen in verband met de meerdere of mindere scherpte van het gehoor; en vreemd kan het daarom niet wezen, dat er ten aanzien van dat punt verschil van meening bestaat, zoodat de een zegt **kaLAkuan, manDApati, perBANtuan**; de ander **kalaKUan, mandaPATi, perbanTUan** als de juiste uitspraak beschouwt.

Het korter of langer aanhouden van een lettergreep hangt daarenboven, uit den aard der zaak, meermalen af van de gemoedsstemming, waarin de spreker verkeert. Waar iemand bv. een paard over den weg ziet hollen, zal hij met een zeer lang gerekten eindklank roepen: ku*dô-ô-ô!* en iemand, die veel pijn heeft, zal dit bv. te kennen geven door den uitroep sa*ki-i-i*^{c}; of, waar hij op meewarigen toon spreekt, tegen den hoorder zeggen: tu*a-a-an!*

Men houde hier echter wel in het oog, dat, mochten die woorden buiten verband met andere geuit zijn, zij toch min of meer een geheele gedachte uitdrukken en men dus meer is op het terrein van den klemtoon, dien een woord als deel van den zin heeft.

De juiste uitspraak van een woord komt men meer nabij, en te sterk accent wordt eenigszins vermeden, wanneer men — zonder echter te overdrijven — o. a.

de medeklinker na een open lettergreep verdubbeld laat hooren; bv. **kahilang-ngan, put-tiěh,** **pak-kan**, enz.

De *woord*toon, of de verhouding van de toonintensiteit der woorden in den zin, wordt in het M. evenals in elke andere taal aangetroffen. Waar de M. op de gewone wijze een gedachte uit, dit bv. alleen doet om van een subject iets te vertellen, heeft het eindwoord van den volzin of de laatste lettergreep ervan den hoofdtoon. Zoo zegt hij, met deze sterkere intonatie op het eindwoord, bv. **injô laLò^{c}** = hij slaapt; **hambô mambali** KAIN = ik heb een kain gekocht; **pitih nangkô hambô salang di** NÔ = dit geld heb ik geleend van hem; **injô ka Pa-DANG** = hij is of hij gaat naar Padang; **di bulan nan ka tibô nangkô kitô taga^{c}-kan rumah** KÔ = in de eerstvolgende maand zullen we dit huis opzetten, enz. Door uitbreiding van den zin wordt, evenals bij ons, de hoofdtoon verplaatst: in **hambô** PAI = *ik ga* valt hij op **pai**; in **hambô pai ka** KÈN = *ik ga daarheen* heeft het woord **kèn** hem.

De dienst, dien de woordtoon in den zin bewijst, is echter nog van een anderen aard. Hij kan nl. aangewend worden om hoorbaar te maken, dat er iets anders dan het geaccentueerde woordbegrip is uitgesloten en aan den zin dus een bijbeteekenis is verbonden. Deze klemtoon — rhetorische toon genoemd — is veel sterker dan de hoofdtoon en wordt gelegd op de laatste lettergreep van het woord, dat men wil doen uitkomen; in vragen valt hij gewoonlijk op de vóórlaatste.

Iemand zegt bv. **paï ka pasa tjatjah mambali laDô** = ga even naar de markt *peper* koopen. De hoorder kan nu vragen: **á nan ka dibali?** = wat moet gekocht worden? en daarop, met sterken nadruk op de tweede lettergreep, geantwoord worden **laDô** = peper. De hoorder had in zijn vraag ook het woord **ladô** kunnen opnemen of dit alleen als vraag kunnen uiten, in welk geval de klemtoon meer op de eerste lettergreep valt: **á nan ka dibali; LAdô?** of alleen **LAdô?** = wat moet gekocht worden; peper? of peper?

Zoo ook: **batjuï^{c}kan saliguri kô!** = trek deze saligoeri uit! **á nan ka di-batjuï^{c}kan?** = wat moet uitgetrokken worden? antw.: **saliguRI! á nan ka dibatjuï^{c}-kan; saliGuri?** = wat moet uitgetrokken worden; *saligoeri?*

In den zin **awa^{c}ang mambuluï** HAJAM; waar deze alleen dient om aan te geven, wat iemand doen moet, valt de nadruk op de eindlettergreep van den zin en hebben alle lettergrepen van **mambuluï** denzelfden klemtoon = gij moet *kippen* plukken. Hetzelfde is het geval in een zin als: **awa^{c}nô mambantangkan** LAPIĚ^{c} = hij spreidt de *matten* uit.

Worden echter die zinnen tevens gebezigd als tegenstelling met de bedoeling om de werking te laten uitkomen, dan verliest dat eindwoord den klemtoon en wordt deze gelegd op de laatste lettergreep van den werkwoordsvorm: **awa^{c}ang mambuluï hajam; awa^{c}nô mandaBIĚH** = gij *plukt* de kip, hij slacht ze; (gij voert het *plukken* van kippen uit en hij 't *slachten*); **awa^{c}nô mambantangKAN lapiě^{c}; awa^{c}ang mangguLUǍNG** = hij spreidt de matten *uit;* gij rolt ze *op*.

Het zindeel, dat het hoofdbegrip noemt, wordt, met inachtneming van den klemtoon, meermalen vóór de andere geplaatst; bv. **kanTJANG padjalanan urang tu** = die man loopt *vlug*, (de gang van dien man is vlug); **maraMA^{c} samiěng**

hambô = ik *giste* er maar naar; **sagadang tuMô ang dèn tjaliĕ**^{c} = zoo groot als een *luis* ben je in mijn oogen.

Behalve dezen woordtoon heeft men nog den *zin*toon, waardoor hoorbaar is welken dienst het eene woord ten opzichte van het andere bewijst en in welk verband de zinnen tot elkander staan.

In het geschreven woord is hij hoogst moeielijk weer te geven, vooral daar men er in het Maleisch geen leesteekens op nahoudt; een enkel voorbeeld moge evenwel ter opheldering dienen.

De woorden **mati adiĕ**^{c} **awa**^{c} **di tangah djalan** kunnen een zin vormen, die dient om van een subject **adiĕ**^{c} **awa**^{c} iets te vertellen. In dit geval spreekt men ze zóó uit, dat **awa**^{c} onmiddelijk op **adiĕ**^{c} volgt, zoodat de drie laatste eenigszins afgezonderd worden; **mati adiĕ**^{c} **awa**^{c} — **di tangah djalan,** hetgeen beteekent: mijn jongere broer (zuster) is onderweg gestorven.

Diezelfde woorden kunnen gebezigd worden, om twee feiten te vermelden, die van evengroot of van verschillend belang geacht worden, zoodat zij een samengestelden zin vormen met deelen van gelijken of ongelijken rang. Het eerste geval heeft men waar de spreker bij **adiĕ**^{c} de stem laat dalen, wat wij in het Nederlandsch met een kommapunt aanduiden; het tweede waar bij dat woord de stem eenigszins naar boven gaat, zooals wij dat met een komma aangeven.

Men kan dus hebben: **mati adiĕ**^{c}; **awa**^{c} **di tangah djalan** = mijn jongere broer (zuster) is gestorven en ik was onderweg; of: **mati adiĕ**^{c}, **awa**^{c} **di tangah djalan** = mijn jongere broer (zuster) is gestorven, toen ik onderweg was.

De woorden: **kudò tu èlò**^{c} **dibali si Anu** vormen, zooals zij daar staan, den zin: het zou goed zijn als N.N. dat paard kocht; het is goed enz.

Spreekt men ze echter uit met een kommapunt achter **èlò**^{c}, dus **kudô tu èlò**^{c}; **dibali si Anu** dan beteekenen zij: dat paard is mooi; het is gekocht door N.N. of daarom is het door N.N. gekocht.

Met verheffing van stem bij **kumuăh** beteekent: **badju kumuăh, dipakai si Intan** = een vuil baadje, gedragen door Intan; zonder die verheffing is het: een vuil baadje wordt of werd door Intan gedragen.

Laat men de stem bij dat woord dalen, dan kan **badju kumuăh; dipakai si Intan** beteekenen = het baadje is vuil: 't is gedragen of omdat het is gedragen door Intan.

§ 4. De letterteekens, die de Minangkabauer voor zijn schrijftaal bezigt, zijn dezelfde als in het Riausch; evenzoo is de spelling der woorden in hoofdzaak die, welke voor het laatstgenoemde dialect gevolgd wordt. Wat orde of regelmaat betreft daarbij, deze laat alles te wenschen over, zoowel bij denzelfden schrijver als bij verschillende. Nu eens bv. vindt men 't woord geschreven in den vorm, dien het in het Riausch heeft; bv. بلي = **bali**, dan weer, zooals die volgens zijn eigen uitspraak is بالي = **bali**; hier vindt men de bovenbedoelde verlengings- of overgangsletter aangegeven كمبيڠ = **kambiĕng**; براكاين = **barakain (berkain),** daar is die

weer weggelaten: بركابن = **berkain**; bij dezen ontmoet men een spelling als كابر = **kaba(r)**; bij genen weer خبر.

Wat de klinkers in gesloten lettergrepen aangaat, uit verschillende handschriften blijkt, dat de M. eene sterke neiging heeft, om die te schrijven, vooral dan wanneer het geen *a* is, ofschoon men ook deze meermalen aantreft, vooral waar zij niet verbonden wordt: اوراڠ = **urang**; سداڠله = **sadang lah**; (Tj. M. blz. 1): مينوم = **minun**; موديو = **mudiĕ^{c}**; (S. P. blz. 1); سو سون = **susun**; (M. A. blz. 11): ڤيڠڬن ڤيراو = **pinggan pira^{c}**. (M. A. blz. 10).

De letters **ai** en **au** worden gewoonlijk door bijvoeging van eene ا van de **i** en **oe** onderscheiden: بليو = **baliau**; (S. P. blz. 1); جوراى = **djurai.** (Tj. M. blz. 1).

§ 5. De woorden in het Minangkabausch zijn stamwoorden, samengestelde en afgeleide woorden.

De eerste zijn die, welke zich, volgens het hedendaagsch taalgebruik, in hunnen eenvoudigsten vorm voordoen. Zij zijn één- of meerlettergrepig.

Onder de éénlettergrepige vindt men namen van voorwerpen als: **rang** = persoon; **piĕ^{c}** = meisje; **tji^{c}** = vuil, afval; namen van geluiden: **ra^{c}** = krak; **tuïh** voor een knallend, **tuăng** voor een galmend geluid; **puăng** = plof; **kong** voor het zware, en **kèng** voor het lichtere blaffen van een hond; werkwoorden: **pi** = gaan; **lé** = zijn; **na^{c}** of **ma^{c}** = willen; voornaamwoorden: **ang** = gij (tegen mannen); **kau** = gij (tegen vrouwen); **dèn** = ik; **á** = wat; **nan** = die (betrekk.); bijwoorden: **kan** = ja; **djòh** = toch; **má** = waar; **ta^{c}** = niet; **kèn** = daar, daarheen; voorzetsels: **ka** = naar, aan; **kèh** = aan; **djô** = met; **tèh** = op; **di** = te, op, bij, in enz.; voegwoorden: **dè^{c}** = omdat, vermits, door, enz.; **kò^{c}** = indien; **dan** = en; **tau** = of; tusschenwerpsels: **ô!** = o! **hai!** = hei! zeg! **tòh** = kom, komaan.

Opmerking. De onderscheiding in bedoelde woordsoorten is genomen naar den dienst van het woord in den Nederlandschen zin.

De meerlettergrepige woorden zijn gedeeltelijk van vreemden oorsprong, gedeeltelijk op onderscheidene wijzen uit andere inheemsche woorden ontstaan. De beteekenis van zulke oorspronkelijke en bijvormen is meermalen dezelfde; dikwijls ook van de laatste eenigszins gewijzigd, bv. van meer intensieven aard.

Een der wijzen van woordvorming is bv. de aanwending van een voorslag of voorvoegsel, voornamelijk van **da**, **ga**, **ka**, **sa** of **ha.**

Van **da** maakt men vooral gebruik voor het vormen van tweelettergrepige geluidsnamen: bv. **dabuă** van **buă** = een dof geluid, bons, plomp, enz.; **datji^{c}** van **tji^{c}** = een piepend of ziepelend geluid, zooals bv. van muizen of als men op modderige plaatsen loopt; **darang** van **rang** = een rinkelend geluid, zooals bv. van gebroken vaatwerk; **dariĕng** van **ring** = een helder klinkend geluid, zooals bv. van lepels, geldstukken, enz.

Andere zijn bv. **darudan** = **rudan** = vuil aan het lichaam klevende, bv. op de voeten van iemand, die lang in de sawahs heeft gewerkt; **darudu** = **rudu** = ongevraagd ergens binnenloopen; onbesuisd doorloopen; **daròdò^{c}** = **ròdò^{c}** = het vorige; **dadawan** = **dawan** = een zakmes. (zie beneden).

Het voorvoegsel **ga** vindt men bij: **gadjambè**^{c} = **djambè**^{c} = baard; **gadongè**^{c} = **dongè**^{c} = galoppeeren; **garaba**^{c} = **raba**^{c} = in menigte vallen, bv. van regendruppels; rollen van tranen; (men heeft ook **gaba**^{c} bv. **hari gaba**^{c} = regenachtige dag).

In plaats van **ga** vindt men ook **gu**, waarnaast weer **ku**; bv. **gurapai** = **kurapai** = **rapai** = grijpen, tasten, de armen uitslaan zooals bv. iemand die op het punt is te verdrinken; **tagulintjië** = **takulintjië** = **ta(si)lintjië** = uitgegleden; en daarbij nog verwisseling van klinkers of medeklinkers: **galatjuä** = **galatjuïh** = **galutjuïh** = **lutjuïh** = met kracht tusschen iets uitspringen van gladde of glibberige voorwerpen.

Voorvoeging van **ka** heeft men in: **kapitjiëng** = **pitjiëng** = de oogen dichtknijpen; **kapòpòh** = **pòpòh** = o. a. aanwakkeren van den wind; **kalapa**^{c} = klapwieken; **lapa**^{c} = geluid van een klap met de vlakke hand; **kapiradan (sapiradan)** = **piradan** = het tintelend gevoel in de ledematen, dat men wel eens slapen noemt.

Men vindt in plaats van **ka** ook **ku**; bv. **kutjandan** = **tjandan** = scherts, gestoei; **kulatië**^{c} = sprenkelen, spatten, opspringen van druppels; **latië**^{c} = 't opspringen van vallende druppels; **kurapai** = **rapai** (zie boven); **lipè**^{c} = vouw; **kulipè**^{c} = omgevouwen kant.

De voorslag **ha** wordt aangetroffen bij **halaman** = **laman** = erf, voorplein; **halutuäng** = **lutuäng** = knie; **haringèh** = **ringèh** (ook **ringih**) = hinniken.

Voorvoeging van **sa** — voor de **g** wel met de neusletter **ng** gesloten — vindt men in: **sarundang** = **rundang** = zonder nadenken of op onbesuisde wijze te werk gaan; **sapiradan** = **piradan** (zie boven); **sampai** = **ampai**, waar die woorden beteekenen: over iets heen hangen; **salikuï**^{c} = **likuï**^{c} = zich verschuilen achter iets; **sanggigi**^{c} = de tanden laten zien; grijnzen; **gigi**^{c} = bijten.

Soms gebruikt men **su**; bv. **sumantang** (naast **kumantang**) = **mantang** = hoewel, al, enz.

Zoo vindt men ook bijvormen met **sim**, **sin**, **sing**; bv. **tasimbaba**^{c} = sterk afsteken bij iets anders; van kleuren: sterk in 't oog loopen; **tasindòròng** = onderuit glijden; **tasinggigi**^{c} (naast **tasanggigi**^{c} zie boven).

Een andere wijze, om van bestaande woorden nieuwe te vormen, is de inschuiving van **ar** of **al** achter de beginletter van den stam; bv. **garabai** = **gabai** = reiken, grijpen naar iets; **garègè**^{c} (waarnaast **galègè**^{c}) = trillen, beven van de stem bij het zingen; **gègè**^{c} = rillen, beven; **galiti**^{c} = **giti**^{c} = kittelen; **karutjuï**^{c} = een kegelvormig zakje; peperhuis; **kutjuï**^{c} = spits toeloopend, kegelvormig; **tjaritji**^{c} = **tjitji**^{c} in de beteekenis van piepen; uitzijpelen van vocht; **sarandang** = **sandang** = kruiselings of in schuine richting over de schouders dragen; naast **kalèsòh** heeft men **kèsòh** en **lèsòh** = gekreukt, verfrommeld.

Bij sommige woorden vindt men **am** of **um** ingeschoven; bv. **gumanta** = beven, rillen, vooral van vrees; **ganta** = bang, huiverig zijn.

Behalve op bovengenoemde wijzen vormt de Minangkabausche taal nog andere woorden door verwisseling van klinkers of medeklinkers, waarvan men reeds enkele voorbeelden aantrof en ook vindt in **haruä**^{c} en **hiruä**^{c} = geschreeuw, lawaai; **sanggan** en **sènggan** = een soort van mand; **kalipa**^{c} en **kulipa**^{c} = buitenzoom,

omsluitende buitendeelen; kelk bij bloemen; **kapòtjòng** en **kapétjong** = o. a. kramp in de vingers.

De verandering van den klinker brengt meermalen eene wijziging van de beteekenis mede, waarbij echter de grondgedachte bewaard gebleven is; **sambò**^{c} = gezwollen, opgezwollen van de ledematen, gewoonlijk door ziekelijke aandoening; **sèmbò**^{c} = dik of bol van de wangen; **sangkah** = ruimschoots, overvloedig; **sangkiĕh** = zat, propvol; **sungkah** = gulzig; **bungkuă**^{c} = gebogen, meer in algemeene beteekenis; **bongkò**^{c} = gebogen, gewoonlijk van dikke, lage voorwerpen; **bongkong** = gebogen, meer van dunne en lange voorwerpen; **dongkang** = een groote stap; **dangka**^{c} = hetzelfde, doch gewoonlijk van paarden; **dangkang, dangkuăng, dongkong, dangkèng, dèngkèng, dangkiĕng**, zijn alle namen van geluiden, die met *u* en *o* van zwaardere, die met *è* en *i* van meer helder klinkende.

Zoo vindt men verwisseling van medeklinkers in **kalémé, galémé, kalimiĕ** en **galimiĕ**, die alle de naam zijn van 't vlies, dat om 't vleesch zit; **dangkang** en **langkang** (zie boven) = 't geluid, als men met een hamer op metaal slaat; (**panèh mandangkang** of **malangkang** = de warmte is drukkend); **rongkèh** en **longkèh** = afbreken, uit 't verband rukken; **rèntjèh, rèntjèng** en **tjèntjèng** = bevallig, snoepig, kittig; **tjabiĕ**^{c} en **sabiĕ**^{c} = verscheurd, aan stukken gescheurd; **suntun** = **runtun** = **runtuïh** = afrukken, met geweld afnemen, naar zich toetrekken; **djongkong** en **tjongkong** = hurken; **déba**^{c} = breed, uitgebreid in vergelijking van de hoogte; **dèpa**^{c} = groot, breed, vooral van den voetzool; **ambiĕ**^{c} en **ambiĕ** = nemen; **tjangang** en **tjanga**^{c} in den zin van verbaasd, suf, wezenloos, enz.

Nieuwe vormen verkrijgt men ook door herhaling van de eenlettergrepige. Somtijds gaat dit gepaard met klankverwisseling of kan men het woord beschouwen als de aaneenvoeging van twee verschillende: **kèngkèng** = janken; **kongkong** = blaffen; **kangkuăng** = kwaken van een kikvorsch en ook de naam van het dier.

Van sommige dier vormen is de eenlettergrepige niet in gebruik: bv. **kangkang** = wijdbeens; **kongkang** = met de beenen in de lucht achterover tuimelen; holder den bolder; (ook de naam van den luiaard); **kungkuăng** = een blok, ter opsluiting van wilde dieren en krankzinnigen; **kèngkang** = een pijnlijke, trekbeenende wijze van loopen.

Van dien aard zijn ook **suduang-suduang** of **sòdong-sòdong** = kraampje, afdak, hut, tijdelijke verblijfplaats in bosschen of op velden; **karèh-karèh** = naam van een gebak; **tjuratiĕ**^{c}**-matiĕ**^{c} = snuisterijen, kleinigheden; **sangua**^{c}**-sanga**^{c} = hevig snikken; **tjéré-béré** of **tjurô-burô** = pruttelen, mopperen; **puntang-pantiĕng** = overhoop, wanordelijk door elkander; **garuntang-puntang** = velerlei gerommel, gestommel, halsoverkop; **garitjau-pitjau** = wawelen, snateren; **karèsèh-pèsèh** = praten, zooals de Hollanders doen (naar de vele sisklanken, die de M. van ons hoort); **harua**^{c}**-pakua**^{c} = allerlei geraas, geschreeuw, tumult.

Ook van deze is meermalen het enkele deel niet in gebruik; bv. van **tjuratiĕ**^{c}**-matiĕ**^{c} of bezigt men één der beide deelen, zooals van **karèsèh-pèsèh** of heeft ieder ervan een eigen beteekenis, zooals van **harua**^{c}**-pakua**^{c}.

Over de reduplicatie en hare beteekenis zal, voor zooveel noodig, verder gesproken worden bij de behandeling der woordsoorten.

Samengestelde woorden, nl. zulke, die ontstaan zijn door de samensmelting van twee afzonderlijke woorden tot één enkel, bezit het Minangkabausch maar heel weinig. Enkele voorbeelden vindt men ervan in **sugilanda**^{c} = pennen van het stekelvarken, waarvan het eerste deel **sugi** in die beteekenis niet gebruikt wordt: (men zegt ook **sigu-** en **sagalanda**^{c}); **matôhari** (= ook wel **mantari**) = zon; van **matô** = oog, en **hari** = dag.

Meer echter kan men spreken van samengestelde uitdrukkingen, samengekoppelde of samengevoegde woorden, die ontstaan door het bij elkander voegen van woorden ter vorming van één begrip.

Zulke woorden zijn van elkander gescheiden geschreven, ieder met zijn eigen spelling en het bepalende woord achter het hoofdwoord.

Meermalen kan men zulk eene uitdrukking teruggeven door een samengesteld woord; dikwijls echter ook zal dit door omschrijving moeten geschieden.

Enkele voorbeelden ervan volgen hieronder; meer uitvoerig vindt men ze bij de woordsoorten behandeld.

salapah santô = tabaksdoos; **sapi**^{c} **barô** = vuurtang; **siriĕh tanjô** = een toovermiddel, om een slapende hem gedane vragen te laten beantwoorden; **rangkai hati** = hartepees (fig. in den zin van lieveling); **djantuăng tangan** = de muis van de hand; **kudô batinô** = merrie; **djawi djantan** = stier; **ana**^{c} **laki-laki** = jongen; **ana**^{c} **padati** = padati voerder; **urang Padang Darat** = iemand, afkomstig van de P. B.; **ubi Ulandô** = de aardappel; **tjintjin amèh** = een gouden ring; **bunta bajang-bajang** = rond van schaduw (d. i. 12 uur op den middag); **pandjang tangan** = lang van hand; diefachtig; **gadang paruï**^{c} = dik van buik; zwanger; **tjapè**^{c} **kaki** = vlug van voet; bij de pinken zijn; **patah salérô** = gebroken van etenstrek; d. i. geen etenstrek meer hebben; **urang kajô** = een aanzienlijke; ook titel voor voorname vrouwen; **urè**^{c} **tunggang** = penwortel; **djari manih** = ringvinger; **njanji bondong** = gezang bij troepen; **tiduă mangatuă** = in kromme houding, met opgetrokken knieën slapen; **maha mandantiĕng** = peperduur; **pandai djatuăh** = handig in 't vallen; uit zich zelf schuld bekennen, in de hoop daardoor vrij te komen van straf; **ula mangiang** of **ula mangindô** = regenboog; **gala**^{c} **sèngèng** = lachen, waarbij men alleen 't gezicht vertrekt; **ibu**^{c} **bapa**^{c} = vader en moeder; **untuăng malang** = voor- en (of) tegenspoed; **hudjan panèh** = regen en (bij) zonneschijn; regen of zonneschijn.

Afgeleide woorden zijn die, welke door middel van vóór- of achtervoegsels of door beide van andere woorden gevormd zijn.

De voorvoegsels zijn **ma**, **ba**, **ta**, **ka**, **sa**, **pa**, **di** en **pi**; de achtervoegsels **an**, **kan** en **i**.

Voorbeelden van zulke afleidingen, die nader zullen besproken worden, zijn: **mahimbau** = roepen; **badjua** = verkoopen; **takadja** = achterna zitten (bij vergissing); **sagadang** = zoo groot als; **paniduă** = slaapkop; **dimaliĕng** = gestolen; **pisuruăh** = last, bevel; **tumpunan** = steunpunt; **malarikan** = o. a. doen wegloopen; **manòlòngi** = iemand hulp verschaffen; **mangkakatidiĕngkan** = in een mand doen; **mampatagò**^{c} = sterker, steviger maken; **mamparundiĕngkan** = over iets spreken, beraadslagen; **manjarumahkan** = uithuwelijken, doen trouwen;

manganiduări = beslapen; **badjalangan** = bezoeken bij elkander afleggen; **bapadjalanan** fig. een doel hebben; **bakagari^{c}an** = voor elkander vrees koesteren; **kasirahan** — roodachtig; **kasarumahan** = allen, die tot één gezin behooren; **paninggalan** = 't achter geblevene; **bapamain** = omgaan met, behandelen; **bapitaruăh** = in bewaring geven.

Door middel van het woordje **si**, dat gebruikt wordt als aanwijzer van eigennamen, maakt men benamingen, die in verband staan met de eene of andere bijzondere of kenmerkende eigenschap van een voorwerp; **si Anu** = N.N.; **si bujuăng** = de jongen; **si kuduăng** = de verminkte.

Van zulk een vorm maakt men — ook waar **si** vóór den naam van een werking of hoedanigheid komt — gewoonlijk door de praefixen **ba**, **pa** en **ta** afleidingen, die dan meermalen eene intensieve beteekenis hebben; bv. **basitjangui^{c}** = wachtende zijn; van vruchten: in rijpen toestand lang aan den boom blijven hangen; (**mantjangui^{c}** = o. a. luieren; **si tjangui^{c}** = een ledigllooper); **basikarèh** = hardnekkig bij zijn plan enz. blijven; op zijn stuk blijven staan; tegenover elkander zoo doen; (**karèh** = hard, koppig; **si karèh** = een stijfkop); **basitjapè^{c}** = om het snelst; **basisala^{c}** = kijven, ruzie maken; **basisuliĕng** = duikelen, buitelen; **basilasuăng** = één voor één; ieder op zijn beurt; (**lasuăng** = rijstblok); **tasiluntjuă** = afgezakt, afgegleden, uit iets gegleden; **tasisurui^{c}** = achteruit geweken; **tasialiĕ** = uitgegleden; **pasisala^{c}an** = oorzaak van twist; twistappel.

Zulk een vorm heeft meermalen het achtervoegsel **an**; bv. **basigaduan** = met elkander wedijverende zijn; **basitjapè^{c}-tjapè^{c}an** = met elkander om het snelst iets verrichten.

De grondvorm kan ook uit verschillende woorden bestaan, die door voorvoeging van het praefix tot één begrip gebracht zijn; bv. van **ta^{c} tahu** = niet weten, maakt men **si ta^{c} tahu** = de niet-weter; iemand, die voorgeeft of zegt iets niet te weten. Van dit laatste leidt men weer af: **basita^{c}-tahu** = voorgeven van iets niet te weten; zich van den domme houden.

Bij sommige zelfstandige naamwoorden vindt men het praefix **pi**, dat in enkele gevallen dezelfde beteekenis heeft als het Riausche **pe**; — **pisuruăh**, **pitaruăh**, **pigariĕng** — maar gewoonlijk aan de genoemde zaak meer het karakter van eigennaam geeft. Zoo is bv. **panundjuă^{c}** het attribuut voor den naam van iets, dat gebruikt wordt, om iets aan te wijzen; **pitundjuă^{c}** = de les, de raadgeving; **pinjangè^{c}** = wesp; (**sangè^{c}** = o. a. angel); **pidariĕng** = naam van een tooverformule, om iemand bang te maken; **pidarèh** = naam van een toovermiddel, bv. om iemand vlug in 't loopen te maken; spoedig te doen groeien; enz.

Evenals **pa** komt ook **pi** in gewijzigden vorm voor; bv. **pindjondjang** (naast **pandjondjang**) = voor een paard, dat steigert; **pindukuăng** (naast **pandukuăng**) = naam van een salendang; **pindariĕng** = een krekel.

§ 6. De functie, die het woord in den M. zin verricht, is meermalen een andere dan van het vertaalde, iets wat, bij de gewoonte, die men heeft aangenomen om

de woorden van het M. tot verschillende groepen of soorten te brengen, vooral in 't oog dient gehouden te worden.

Een paar voorbeelden mogen dit ophelderen; bij de behandeling der woordsoorten zal er hier en daar nader op gewezen worden.

Het woord **pandjang**, de naam eener hoedanigheid, doet den dienst van substantief in: **pandjang tali tu alun diukuă** = de lengte van dat touw is nog niet gemeten, en dien van adjectief in: **labuăh nan tun pandjang bana** = die weg is zeer lang; en in **tungkè**^{c} **pandjang** = een (de) lange stok.

In den zin **kudô tu hambô bali** fungeert **bali** als werkwoord, in **bará balinô** als substantief. Den eersten vertalen wij met: *dat paard koop ik;* den tweeden met: *hoeveel is* of *bedraagt de koop ervan.*

Een woord als **sudah** geven wij meermalen terug met een bijwoord van tijd: *al*, *reeds*, waar het in het M. praedicaatswoord is; bv. **lah sudah injô mamakai** (U. M. blz. 11) heeft **injô mamakai** als subject en **lah sudah** tot praedicaat, zoodat men meer letterlijk zegt: *reeds klaar*, *afgeloopen*, *geëindigd was* (*'t*) *hij kleedde zich*, waarvoor wij vertalen: hij had zich reeds gekleed; hij was klaar met zich te kleeden; of in verband met een anderen zin: toen hij zich enz.

Een zin als **hambô sudah makan** geven wij terug met: ik heb reeds gegeten of ik ben klaar met eten; in 't M. is **sudah** het hoofdwoord van 't praedicaat en **makan** de bepaling ervan, aanduidende ten opzichte waarvan het subject **sudah** is.

Voor **baiĕ**^{c} **labô, baiĕ**^{c} **rugi nan basuô di ang, pitih dèn baliĕ**^{c} **di urang manjabi**^{c} **nangkô** zeggen wij: hetzij ge wint of verliest, mijn geld moet bij 't aanstaande padisnijden teruggegeven worden. Het praedicaatswoord **baiĕ**^{c} bezigen wij als voegwoord, terwijl we voor een substantief en werkwoordsvorm (**urang manjabi**^{c}) een zelfstandig naamwoord in de plaats stellen.

Wat de afgeleide vormen betreft, ook deze kunnen in den zin verschillende functies bekleeden en bv. zoowel bepalend als zelfstandig gebezigd worden. Volgens hunne affixen hebben zij echter een vaste beteekenis en behooren zij tot een bepaalde woordsoort.

Zoo zijn de woorden, die het praefix **ma, ba** of **ta** hebben, te beschouwen als werkwoordsvormen, daar zij over 't algemeen begrippen aanduiden, welke wij met een werkwoord of met een vorm van deze woordsoort uitdrukken. Wat met zulk een praefix is verbonden is de naam van iets, hetzij van een handeling, hetzij van een voorwerp, hoedanigheid, hoeveelheid, enz. Meermalen kunnen zij met een andere woordsoort *vertaald* worden.

Werkwoordsvorm kan, bij zeker gebruik, ook de naam der handeling wezen, als **bali, djua, liè**^{c}, enz.

Woorden met het praefix **pa** zijn *substantivale* vormen, evenals die met **an**, hetzij deze al dan niet nog met een praefix (uit den aard der zaak **ba** uitgezonderd; zie hierboven) voorkomen.

Zulke vormen kunnen bv. wel als praedicaat voorkomen, maar zij doen dat in het M. als substantief, daar de vorm door het voor- of achtervoegsel eene eigenaardige beteekenis gekregen heeft. Zoo bv. stelt **randaman** een voorwerp voor als de *plaats* waar of waaraan het werk **randam** = *weeken* geschiedt en kan men bv.

spreken van **aïĕ randaman** voor 't *water, waarin geweekt*, en van **kaju randaman** voor *'t hout, dat geweekt wordt.* Den zin **hambô kadatangan alèᶜ** kunnen wij vertalen met: *ik heb gasten gekregen;* maar meer letterlijk is het: *ik ben iemand* (als plaats voorgesteld) *bij wien gasten gekomen zijn; ik ben de plaats van het komen van gasten.*

Waar de praepositie **di** vóór den naam eener handeling komt, beschouwt men dezen vorm als een, die dient ter uitdrukking van het passief. In het M. drukt zij vóór dien naam echter dezelfde betrekking uit als vóór een substantief; **di rumah** = *in* ('t) huis; **dibali** = *in* 't koopen; voor welk laatste wij echter zeggen *gekocht zijn* of *worden.*

VERBETERINGEN.

Blz.	8	regel	12	v. b.	staat	parèsô	lees	parésô
〃	9	〃	22	〃	〃	pariuă	〃	pariuăʿ
〃	20	〃	15	v. o.	〃	kô	〃	kòʿ
〃	46	〃	4	〃	〃	djahiʿ	〃	djahèʿ
〃	54	〃	22	v. b.	〃	hilié	〃	hilië
〃	55	〃	9	v. o.	〃	tjaï	〃	tjaïë
〃	57	〃	16	〃	〃	badjuritô	〃	batjuritô
〃	58	〃	6	〃	〃	guelai	〃	goelai
〃	63	〃	12	v. b.	〃	ma aram	〃	maaram
〃	68	〃	6	〃	〃	lah pai	〃	ka pai
〃	99	〃	17	v. o.	〃	baürang	〃	baurang
〃	100	〃	2	〃	〃	kwamen ('t 2de)	〃	kwam
〃	117	〃	1	〃	〃	batanja	〃	batanjô
〃	127	〃	10	v. b.	〃	putjuăh	〃	putjuăʿ
〃	132	〃	18	v. o.	〃	gebrobeerd	〃	geprobeerd
〃	135	〃	3	〃	〃	tiduăʿ	〃	tiduă
〃	139	〃	18	〃	〃	die last	〃	dien last
〃	157	〃	4	〃	〃	tjintjin	〃	tjintjin,
〃	176	〃	18	〃	〃	wanneer	〃	wanneer of
〃	189	〃	7	v. b.	〃	kitò	〃	kitô
〃	199	〃	15	v. o.	〃	détá	〃	déta.
〃	206	〃	3	v. b.	〃	dock	〃	dolk
〃	221	〃	17	〃	〃	maliěʿ	〃	malièʿ

DE ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

---

§ 7. Deze zijn te onderscheiden in *stamwoorden*, *samengestelde* (naast elkander geschikte) en *afgeleide woorden*.

De eerste zijn *één-* of *meer* lettergrepig; bv. **pa**^{c} = vader; **rang** = mensch, persoon; **tuång** = de naam van een galmend geluid; **kudô** = paard; **galémé** = vlies, dat om het vleesch zit; **kararanggô** = een groote mierensoort; enz.

(Naast eerstgenoemde heeft men ook **bapa**^{c}, **urang**, enz.)

Samenstelling van woorden geschiedt evenals in het gewone Maleisch; de deelen worden eenvoudig, zonder vormverandering, naast elkander geplaatst, met het bepalende deel achteraan.

In de Latijnsche transcriptie kan men voor het aanduiden van zulke woorden een koppelteeken gebruiken.

Is het bepalende deel een *substantief*, dan kan dit bv. aanduiden:
waarvoor het eerstgenoemde dient: **salapah-santô** = tabaksdoos; **sahô**^{c}**-pariuä**^{c} = potdeksel;
de stof, waarvan het gemaakt is: **pariua**^{c}**-tanah** = aarden pot; **tjintjin-amèh** = een gouden ring;
de plaats, waar het eerste thuis behoort, of van waar het afkomstig is: **hajam-rimbô** = een boschkip; **kudô-Bata**^{c} = een Bataksch paard;
datgeen, waarvan het eerste een deel is, of waaraan dit toebehoort: **udjuäng-lidah** = de punt van de tong, fig. de woordvoerder voor iemand;
bungô kalikih = de papajabloem; enz.
het voorwerp, waarmede het eerste in een of ander opzicht overeenkomt; **pisang-lidih** = een lange, dunne pisangsoort; **ladô-kutu** = een kleine pepersoort;
het geslacht van het eerste = **hajam-djantan** = haan; **kudô batinô** = merrie.

Is het bepalende deel de naam eener *handeling*, dan kan het aanduiden:
de handeling, ten gevolge waarvan het geheel zoo geheeten wordt: **nasi-kukuih** = gestoomde rijst; **ana**^{c}**-angkè**^{c} = aangenomen kind; pleegkind; *het werk, waarvoor het eerste dient*, of *dat door het eerste wordt verricht:* **kain-mandi** = een kain, om te baden; badkleed; **tukang-tanun** = wever; **ubi-djala (pélô-djala)** = een kruipende aardknol.

Bij zulke woorden vindt men er ook, waarvan het tweede geen bepaling van het eerste is; de beteekenis er van drukken wij uit door verzamelnamen of door tusschen de deelen het voegwoord *en* of *of* te plaatsen, waarbij de woordorde dan meermalen omgekeerd is; bv **pariuä**^{c}**-sanduä**^{c} = keukengereedschap; **tjawan-pinggang** =

vaatwerk; **niniĕ^c-mujang** = voorouders; **lawan-kawan** = vriend en vijand; vriend of vijand; **ana^c-bini** = vrouw en kinderen; huisgezin; (ook echtgenoote).

De afleiding van zelfstandige naamwoorden geschiedt door achtervoeging van het suffix **an**; — door voorvoeging van het praefix **pa** en door middel van deze vóór- en achtervoegsels samen.

Evenals in het gewoon Maleisch, kent men in het M. maar zeer weinig substantieven, die alleen het praefix **ka** hebben; het meest voorkomende daarvan = **kahanda^c** = wensch, begeerte, verlangen, enz.

Afgeleide zelfstandige naamwoorden met **an**.

§ 8. Het grondwoord van zulke substantieven is in hoofdzaak de naam van een *handeling*; van een *voorwerp*; van een *hoedanigheid*.

Zij stellen over het algemeen iets als *plaats* voor.

Is het grondwoord de naam eener *handeling*, dan duidt de afleiding het voorwerp aan als de plaats, waar zij geschiedt, geschieden kan of moet.

In het Nederlandsch kan men ze dikwijls teruggeven met een substantief, dat met 't woord *plaats* is samengesteld of dat afgeleid is door middel van *ge*, *sel* of *ing*. Meermalen echter zal men daarvoor gebruik moeten maken van omschrijving door middel van *waarin*, *waarop*, *waaraan*.

Het grondwoord kan zoowel de naam van een intransitieve, als van een transitieve handeling wezen.

Voorbeelden: **sasò^c an** = drinkplaats voor dieren; (slurpplaats of plaats, waar het slurpen geschiedt); **asuăngan** = draagstoel, baar; (waarin, waarop het *usuăng* = eene wijze van dragen, geschiedt); **kukuăran** = rasp (datgeen, waarop men raspt) (dit werktuig wordt tusschen de knieën gehouden, terwijl men de klapper er over heen beweegt); **tambahan** = bijvoegsel, 't bijgevoegde; (datgeen, waaraan 't bijvoegen geschiedt); **rundiĕngan** = gesprek; de zaak, waarover gesproken wordt.

Van intransitieve: **tinggiĕran** of **inggiĕran** = zitplaats van vogels, **sandaran** = leunplaats; datgeen, waartegen men leunt; **lumpè^c an** = plaats, waar gesprongen wordt.

Daar datgeen, wat als plaats is voorgesteld, als zoodanig in verschillende verhoudingen tot de handeling van het grondwoord kan voorkomen, duidt zulk een substantief ook meermalen een voorwerp van verschillenden aard aan.

Zoo stelt **randaman** bv. iets als *weekplaats* in 't algemeen voor en kan dit zoowel de naam zijn van datgeen, *waarin* geweekt wordt (**aïĕ randaman**), als van datgeen, *waaraan* de handeling volbracht wordt of moet worden (**kaju randaman**).

Evenzoo beteekent **karè^c an** = 't afgesnedene, maar ook: de doorsnede; de plaats, waar het werktuig werkt; **labuăran** = 't gesmolten metaal; maar ook: de vorm, waarin gesmolten wordt.

In eene samenkoppeling kan deze vorm zoowel het hoofdbegrip als de bepaling

wezen; bv. **kilangan-tabu** = suikerriet-molen; **labuăhan-biduă^{c}** = lig- of ankerplaats voor schuiten.
batu-asahan = slijpsteen, wetsteen; **surè^{c}-kiriman** = zendbrief, **urang-panggiëlan** = een genoodigde.

Wanneer het geen onduidelijkheid veroorzaakt, kan de naam van het bepaalde deel weggelaten worden; bv. **ba^{c} kudô lapèh di pingi^{c} an** = evenals een paard, dat uit den stal gebroken is; d. w. z. dartel, van den band zijn; (**kandang-pingi^{c} an** = een stal, ter opsluiting van dieren;)

§ 9. In den zin verricht de vorm allerlei functie's; die van subject, praedicaat, bepaling, oppositie, enz.

Voorbeelden: **sukatan panuăh; makanan habih** = de maat was vol; het eten was op; d. w. z. zijn tijd was daar om te sterven; **lalu lah radjô puti Balukih! titihan itu titihan katjô** = loop maar door prinses Balkis! die brug is er een van glas; (P. B. blz. 28).
langannô bagai hantaran hanjuï^{c} = haar armen waren rond of wel gevormd (waren als iets, dat door den stroom wordt meegevoerd en dat daardoor zijn ongelijke kanten verliest (M. H. blz. 4); **surè^{c} nangkô karangan si anu** = deze brief is door N. N. opgesteld.
iô lah tibô di sanan, di batu-sandaran radjô = hij was daar aangenomen, nl. bij den steen, waartegen de vorsten leunden. (M. A. blz. 7); **adiè^{c} upamô tjintjin-taruăhan; hilang, djô à ka diganti!** = eene jongere broer of zuster is als een kostbare ring (een ring, alleen bij zeldzame gelegenheden gedragen en daarom weggelegd); is hij of zij verloren, waarmede zou hij (zij) te vervangen zijn! **badjalan-djalan lah ka para^{c}, manjilau tinam-tinaman** = ga naar den tuin en kijk naar de planten, (M. A. blz. 11); **dipanggang kumajan putiëh, karè^{c} an kumajan baruïh** = zij brandde witte benzoé, een stukje kamfer; (S. M. blz. 29); **rumah gadang badindiëng papan, buè^{c} an tukang radjô djihin** = een groote woning met planken omwanding, gemaakt door (maaksel van) de timmerlieden van den geestenvorst; (P. B. blz. 19); **inda^{c} njô tahu di larangan** = hij weet niet wat verboden is (M. A. blz. 18).

§ 10. Is het grondwoord de naam van een voorwerp, dan stelt de **an**-vorm iets voor als de plaats, waar in groote mate aanwezig is, of die geheel wordt ingenomen door het genoemde, of wel als eene, waar men aantreft wat op dat genoemde gelijkt.

Bij sommige heeft verdubbeling van den stam plaats, om het begrip van verscheidenheid aan te duiden en zulke beantwoorden aan onze verzamelnamen *ge-te.*

Voorbeelden: **urangan** = iemand, bij wien druk menschen komen; **tupaian** = plaats, waar veel toepai's zijn; datgeen (b.v. vruchten), waarop zij afkomen; **durian** = een vrucht met doornachtige schil; **bungô-bungôan** = verscheidenheid van bloemen; **tjiri^{c}-kambiëngan** = klonters (bv. in vloeibare spijzen) (dat, wat gelijkt op **tjiri^{c}-kambiëng** = geitenkeutels).

Is het grondwoord de naam eener hoedanigheid, dan stelt de vorm het voorwerp voor als de plaats, waar de hoedanigheid wordt aangetroffen.

Voorbeelden: **mati samuï^{c} dè^{c} manisan** = de mieren vinden den dood door zoetigheid; fig. door vleierijen wordt men ongelukkig; **sakètè^{c} pun tida^{c} balainan** = er was in 't minst geen verschil; **darah-dalaman** = geronnen bloed onder de huid, bloedvin.

Afgeleide zelfstandige naamwoorden met pa.

§ 11. De vorm, die door middel van het praefix **pa** — met en zonder neusklank — is afgeleid, heeft gewoonlijk tot grondwoord den naam eener *handeling*, dien van een *voorwerp*, van eene *hoedanigheid*, van een *hoeveelheid* of een *voornaamwoord*.

Zonder neusklank komt het praefix:
1ste vóór elke beginletter van grondwoorden, die bij den **ba**-vorm fungeeren;
2de vóór grondwoorden, die het praefix **ma**, zonder neusklank hebben; — alzoo vóór een klinker en vóór de **h**, **l**, **r**, **m**, **n**, **ng** en **j**.

Het praefix wordt door een nasaal gesloten of de beginletter van het grondwoord gaat daarin over in de gevallen waarin dit ook met **ma** geschiedt, dus vóór een **b**, **dj**, **tj**, **d** en **g** en voor de **p**, **t**, **k** en **s**.

Uit bovenstaande blijkt, dat in het Min. de **pa**-vorm zonder neusklank van tweeerlei aard is, nl. overeenkomende met het Mal. **per**, en correspondeerende met **ba** = **ber**; en gelijk zijnde aan het Mal. **pe** — correspondeerende met **ma** = **me**.
De vorm komt echter ook voor bij grondwoorden, waarvan geen afleiding met **ba** of **ma** bestaat, bv. **palalô^{c}** enz.

Aan den **pa**-vorm is meermalen eene beteekenis verbonden, welke niet in verband staat met dien van den **ma**- of **ba**-vorm; bv. **panduduä^{c}** = het zitten als gewoonte of hebbelijkheid, terwijl **manduduä^{c}** = beteekent: een zittende houding aannemen; **manggala^{c}** = aan 't lachen maken: de lachlust opwekken; **panggala^{c}** = lachebek; **balimau** = zich reinigen met limau; **palimau** duidt ook iemand aan, die veel van limau's houdt enz.

Met **ba** wordt in het Min. ook de zelfstandigheid besproken, die passief tegenover de handeling staat; bv. **kudô badjua** = het paard wordt of is verkocht (men zie den **ba**-vorm); met dezen correspondeert **pa** niet. Men verkrijgt dus niet altijd de beteekenis van den **pa**-vorm door de beginletter van **ma** en **ba** in **p** te veranderen.

§ 12. Het substantief met het praefix **pa** heeft twee beteekenissen, het duidt nl. aan
1. eene gewoonte, neiging of hebbelijkheid;
2. datgeen, wat dient om de handeling, in het grondwoord genoemd, te verrichten.

§ 13. Is het grondwoord de naam eener *handeling*, dan kan de vorm, op zich zelf staande, de gewoonte of hebbelijkheid *zelve* aanduiden. In het Nederlandsch is hij alsdan terug te geven door een zelfstandig gebruikte infinitief, mits men bedoeld begrip daaraan verbindt.

Voorbeelden: **panduduä^{c} di pintu sandjô hari inda^{c} èlô^{c}** = de gewoonte, om bij avondschemering in de deuropening te zitten is niet goed, het zitten in de enz. **panggala^{c} si Anu nan tun nan manjaki^{c} hati urang** = 't is die gewoonte

van om alles te lachen van N. N., welke iemand verveelt of onaangenaam stemt; 't is die lachlust enz., — 't is dat lachen enz.; — **di urang ganduï^{c} inda^{c} èlò^{c} paminun di mangkuä^{c} sumbièng; sumbièng pulô ana^{c}** = voor zwangere vrouwen is het drinken (de gewoonte te drinken) uit geschonden kopjes niet goed, het kind (dat geboren moet worden) wordt er ook geschonden door.

In deze beteekenis komt de vorm menigvuldig voor als determinatief bij den algemeenen persoonsnaam **urang** of bij den naam van een *dier*.

Met dat bepaalde woord er bij kan men het begrip in het Nederlandsch teruggeven met een substantief, dat een persoon of dier noemt naar zijn aard, neiging of gewoonte.

Voorbeelden: **urang palari** = iemand van de gewoonte weg te loopen of gewoon weg te loopen; een weglooper; **urang palalò^{c}** = een slaapkop; (het antecedent kan bv. ook **kabau** = buffel zijn); **inda^{c} pagunô di dèn urang palalò^{c} nangkô** = zulk een slaapkop dient mij tot niets (P. blz. 2); **urang panangih** = een huilebalk; **kudô paranta^{c}** = een paard, dat gewoon is te trappelen, een trappelaar; **urang pambari** = een goedgeefsche; **urang pantjatja^{c}** = een zakkenroller; **urang pamalièng** = een diefachtige, (**urang malièng** is ons begrip: *dief*).

In zijne determinatieve beteekenis komt de vorm zonder zijn antecedent niet voor; als praedicaat uit den aard der zaak echter wel. — Men kan dus bv. niet zeggen: **paburu pandai manèmba^{c}** voor: jagers of liefhebbers van jagen kunnen goed schieten; of **hambô basuô djô paburu** voor: ik heb jagers ontmoet, doch wel: **urang nan tun paburu banai** = die man is een groot liefhebber van jagen; en **pangètjè^{c} urang nan tun** = een babbelaar, praatgraag is die man — (nl. wanneer men den nadruk op **tjè^{c}** legt en achter dat woord even ophoudt, daar het, zoo men de woorden onmiddelijk achter elkander laat volgen, slechts een zindeel is, in de beteekenis van: de gewoonte om te babbelen van dien man).

§ 14. In zijne tweede beteekenis nl. waar hij een persoon, dier of zaak aanwijst als iets, dat dient voor het verrichten der handeling, in het grondwoord genoemd, wordt de vorm als determinatief of als praedicaat gebruikt.

In het Nederlandsch kan men hem teruggeven met een substantief op *er* of *aar;* met een, dat op *ing* eindigt, voorafgegaan van *ter;* — met een zelfstandig gebruikte infinitief, ingeleid door *voor;* — met een substantief, dat bestaat uit den stam van een werkwoord en het woord *middel* of *werktuig*.

Voorbeelden (het streepje duidt een antecedent aan) — **pambaô baban** = wat dient voor het brengen van lasten, (bv. **urang, kudô** of **padati**); — **panjapu sarò^{c}** = iemand of iets, voor het wegvegen van vuil; vuil wegveger; — **pamupuïh malu** = wie of wat dient ter uitwissching van schande; — **pananti alè^{c}** = wie of wat dient voor het afwachten van gasten.

bapa^{c} kau pandjua padi, mandèh kau pandjua sadah = uw vader zal (mij) dienen, om padi en uw moeder, om sirihkalk te verkoopen. (M. H. blz. 6); **ana^{c} kanduäng darèh lah gadang, pamupuïh malu di kanjièng, pambangki^{c} batang tarandam** = moget ge spoedig groot worden, om de schande van ons voorhoofd weg te vegen en oude veten op te halen; (M. A. blz. 1); **kò^{c} mati si Galang Banja^{c}, mati sapaningga dèn** = mocht G. B. tijdens mijn afzijn sterven (U. M.

blz 64); **djapuïᶜ lah siriëh salangkòᶜnjô, siriëh pananti halèᶜ tibô** = krijg de sirih met al de benoodigdheden er bij, de sirih om de verschijnende gasten af te wachten (S. M. blz. 29).

De functie van het voorwerp, dat door het bepaalde woord wordt genoemd, kan ten aanzien van de handeling, in het grondwoord van eenzelfden vorm vermeld, verschillend wezen; bv. **gòdòᶜ paminun kòpi** = *godòᶜ* is een versnapering bij de koffie; **tjankië tu paminun ubèᶜ** = dat kopje is voor het drinken van geneesmiddelen of om er geneesmiddelen uit te drinken; **sadah pamakan siriëh** = sirihkalk is voor het eten van sirih; **pinggan nan dalam nangkô pamakan tjinduä di hambô** = dit diepe bord dient mij, om er *tjindoer* (een soort van pap) uit te eten. Wat boven gezegd is omtrent het weglaten van het antecedent geldt, uit den aard der zaak, ook hier. Men kan dus niet zeggen: **pahélô padati hambô lah putuïh** voor: *het trektouw van mijn padati is gebroken;* — of **pahélô padati hambô sakiᶜ** voor: *de buffel, die mijn padati trekt, is ziek;* in 't eerste dient men **tali,** in het tweede **kabau** te bezigen.

Waar het bedoelde middel of werktuig speciaal dient, om de in het grondwoord genoemde handeling te verrichten, kan men den naam er van alleen door den vorm aangeven; bv. **pakasiëh** = toovermiddel, om liefde op te wekken; **pàngali** = spade; enz.

§ 15. Van hetzelfde grondwoord komen meermalen beide vormen, die *zonder* en die *met* den neusklank voor; bv. **andjiëng-paburu** = een jachthond; **balam-papikèᶜ** = een lokduif; **bantiëng-pabuèᶜ** = een werkstier; **pariuä-patanaᶜ** = een kookpot; enz. — **andjiëng-pamburu-rusô** = een hond voor het jagen van herten; **kò indaᶜ nan mau balam, pamikèᶜ balam nan tun, indaᶜ mungkin dapèᶜ** = indien die woudduif, welke dient voor 't lokken van andere, er een is, die niet wil, vangt ge er geen; **bali lah bantiëng nan gadang, pambuèᶜ sawah nan lawèh nangkô** = koop een grooten stier voor het bewerken van deze sawah's; **pariuäᶜ kô pananaᶜ katan** = deze pot dient voor het koken van ketan.

Opmerking omtrent den vorm van **adja.** Van dit grondwoord hoort men drieerlei **pa**-vorm bezigen; — bv.
soerèᶜ nangkô paädja anaᶜ = deze boeken dienen voor het leeren van kinderen. — (middel bij het onderrichten).
si Anu paädja anaᶜ hambô = N. N. is de leeraar van mijn kinderen.
batjaruïᶜ-tjaruïᶜ nan tun pangadja si Anu = die gemeene praatjes zijn de lessen of het onderricht van N. N. (**pangadja** = datgeen, wat men als les of onderricht geeft).
batu-tulih of **kitab paradja di anaᶜ** = leien of boeken zijn leermiddelen voor een kind; — (**paradja** beteekent ook *leergierig*).
Een zin als: **si Anu pangadja** of **paädja** voor N. N. is onderwijzer gebruikt men niet.

De naam van het voorwerp, dat bij de handeling als middel dient, krijgt meermalen den **pa**-vorm zonder neusklank bij zich; die van het voorwerp,

waarmee men ze verricht, heeft den neusklank wel. Zoo zegt men **aïě-patjukuă** = scheerwater; **sabun-patjukuă** = scheerzeep; **tjamin-patjukuă** = scheerspiegel; — maar voor *scheermes* gebruikt men gewoonlijk **pisau-pantjukuă** (of het meer gebruikelijke **pisau pambukuă**).

§ 16. Zooals hier en daar uit de voorbeelden blijkt, kan bij den vorm vermeld zijn de naam van het voorwerp, dat passief tegenover de handeling van het grondwoord staat.

Zulk eene bepaling fungeert als objectieve genitief, bv. **aïě-pambasuăh-mukô** = water, voor het wasschen van het gelaat.

Diezelfde woorden kunnen weer een zin vormen, waarvan **aïě** het subject is, bv. **aïě, pambasuăh mukô.** = water dient voor het wasschen van het gelaat. (Men houdt achter **aïě** even op om aan te duiden, dat dat het besprokene is; we hebben dit met een komma aangegeven).

De naam van het voorwerp der in het grondwoord genoemde handeling kan weggelaten worden en wel waar men weet welk voorwerp die handeling ondergaat. Zoo zegt men b.v. **pisau-** of **sakin-pandabiěh** voor slachtmes; **kabau-pambadja**^c = ploegbuffel; **tabuăng-païsò**^c = amfioenpijp, enz.

§ 17. Dezelfde beteekenis heeft de vorm, wanneer het grondwoord de naam is van een *voorwerp*. — Hij stelt dan eveneens een persoon, dier of zaak voor, die gewoon is om te gaan met of zich gaarne te bedienen van datgeen, wat het grondwoord noemt; — of wel hij duidt eene zelfstandigheid aan als eene, die dient om de handeling te verrichten, welke men doet met het voorwerp, dat de stam vermeldt.

Voorbeelden: **urang pakudô** = iemand, die dikwijls te paard is of die een liefhebber is van paarden; — **palimau** = een liefhebber van limau's; of iemand, die er veel gebruik van maakt, om er zich mede te reinigen; — **panjantun** = iemand, die gulhartig van aard is; **lain bana rang banja**^c **nangkô; inda**^c **pahibô di rang buruă**^c**, tida**^c **panjantun di rang tabuang** = deze lieden zijn zeer vreemd; zij zijn niet medelijdend van aard voor ongelukkigen en ook niet gul- of goedhartig voor verstootenen (S. M. blz. 39). **ula patikuïh** = een slang, die op muizen jacht maakt; **hari pahudjan** = een regendag; — **panjiriěh** = iemand, gewoon sirih te presenteeren; persoon, dienende voor het doen van uitnoodigingen; iets, wat dient bij het presenteeren van sirih; **urang pangaïě** = een hengelaar; **mantjaliě**^c **injô ka hiliě, tampa**^c**lah urang pangaïě** = stroomafwaarts ziende ontwaarde hij een hengelaar. (S. M. blz. 32) enz.

Voorbeelden van den vorm zonder antecedent vindt men in **panggôdô** = knuppel; **pakaju** = hout, benoodigd als bouwmateriaal; **pambuluăh** = leiding van bamboe; enz.

De gewoonte of neiging zelve wordt door den vorm aangegeven in zinnen als: **pasiriěh hambô lain bana; kò**^c **sudah makan inda**^c **hambô mangunjah, buruă**^c **hati hambô** = mijn neiging, om sirih te pruimen is heel anders; indien ik nl. na den eten niet pruim ben ik knorrig.

§ 18. Is het grondwoord de naam eener *hoedanigheid*, dan geeft de vorm evenzoo

de gewoonte of neiging te kennen, om te zijn of te worden zooals die naam aanduidt; of hij stelt eene zelfstandigheid volgens hare gewoonte of neiging voor; of wel hij noemt haar als middel of werktuig, waarmede de hoedanigheid wordt aangebracht.

Voorbeelden: **palambè^c** = gewoonte om langzaam te zijn; **palambè^{c}nô èlò^c; kò^c lambè^{c}jô, kadjônô rantja^c** = het langzame van hem is goed; als hij langzaam is, is zijn werk netjes; **urang paluna^c hati** = een weekhartige; **si anu tu panjirah maugunjah** = die N. N. krijgt gewoonlijk roode lippen bij het kauwen van sirih; **di hambô inda^c ka tudju nagari kô; hambô padingin** = mij staat deze negorij niet aan; (want) ik ben een koudkleum; **bali lah tjèrè^c kô; èlò^c kô ka paängè^c kòpi** = koop dezen ketel; hij is geschikt, om koffie te heeten; **ta^c èlò^c adiè^c parusuäh, ta^c èlò^c adiè^c parèsô; urang parésô darèh mati, urang parusuäh darèh tuô** = 't is niet goed, dat ge u bedroeft en zoo onderzoekt, want iemand, die naar alles vraagt sterft gauw; en iemand, die zich om alles bezorgd maakt, wordt spoedig oud. (M. H. blz. 3) **bakatô si Murai Randin: inda^c èlò^c urang pambangih; urang pambangih hilang aka; urang parabô dalam kanai; inda^c èlò^c urang paharò^c; urang paharò^c inda^c buliéh; inda^c èlò^c urang pantjamèh; urang pantjamèh kahilangan** = M. R. sprak: het is niet goed, dat iemand gauw toornig wordt; die toornig van aard is verliest zijn verstand; zoo ook raakt de onbesuisde in het ongeluk; 't is niet goed, dat iemand altijd maar hoopt, want zoo een krijgt niets gedaan; vreesachtig te zijn is ook niet goed, want de vreesachtige lijdt verlies (M. A. blz. 27).

§ 19. Wanneer het grondwoord een *voornaamwoord* is, stelt de vorm een persoon voor in zijn gewoonte om veel gebruik te maken van dat woord; of om zich voor te doen, aan te stellen als iemand, die dat woord van zich zelf mag gebruiken.

Voorbeelden: **padèn** duidt iemand aan, die gewoon is **dèn** = ik (van een meerdere tot een mindere) van zich zelven te gebruiken; of iemand, die gewoon is te doen, zooals een persoon, die **dèn** zeggen mag; het eerste beteekent **dèn**-zegger; — het tweede: iemand die zich aanstelt als een groot of voornaam persoon; **si anu pa-ang bakèh urang tuô** = N. N. zegt altijd **ang** tegen oude lieden; N. N. is een **ang**-zegger.

§ 20. Wanneer het grondwoord de naam is van eene *hoeveelheid*, dan duidt de vorm aan, dat iets dient voor het vieren of ter viering van den zooveelsten dag. (Men zie den **ma**- en **ba**-vorm).

Voorbeelden: **kambiëng lah bali ka panigô hari** = koop maar een geit voor het vieren van den derden sterfdag; **baô lah nasi satungkuïh surang ka surau, panduô-balèh baïkô malam** = breng voor ieder een pakje rijst naar de soerau voor het vieren van den 12^{den} van Mauloed dezen avond.

---

§ 21. Terwijl volgens de leerboeken van het gewone Maleisch de **pa**-vorm niet voorkomt bij afleidingen op *kan* en *i*, worden zij in het Minangkabausch wel gebruikt.

Voorbeelden: **djan basahabat djô njô; awa^{c}njô palarikan ana^c bini urang** =

sluit geen vriendschap met hem; hij houdt ervan met de vrouw van een ander weg te loopen; **bali lah pasu kô; lé aga^{c} gadang, èlò^{c} pamandikan ana^{c}** = koop dit kuipje; 't is nog al groot en geschikt voor het baden van kinderen; **kò^{c} amuăh ang panjabi^{c} kan rumpuï^{c} kudô dèn, dèn aku kain badju ang** = als ge het gras voor mijn paard steeds snijden wilt, neem ik op me voor uw kleeren te zorgen; **usah panggala^{c} kan urang buruă^{c}, bagian awa^{c} alun tantu lai** = ge behoeft een leelijk (of ongelukkig) mensch niet altijd uit te lachen, ge weet niet wat er voor u is weggelegd; **ditjarinô sabagai aka panggala^{c} kan hambô** = hij verzon allerlei streken, die dienen moesten, om mij aan 't lachen te maken; **lumbuăng si anu tinggi bana; inda^{c} mungkin djandjang kô ka panurunkan padi di siuô** = de rijstschuur van N. N. is zeer hoog; deze ladder kan onmogelijk dienen om de padi er uit naar beneden te brengen; **nan gadang lah ambiĕ^{c} tjawan pandinginkan aïĕ kòpi tu** = een groot kopje moet ge nemen voor het afkoelen van die koffie; **saki^{c} buah kaju djanjô urang satangah panggadangkan** = de pokken zijn of dienen volgens sommigen, om 't lichaam in omvang te doen toenemen.

Van dezen vorm wordt slechts hoogst zelden gebruik gemaakt. Een voorbeeld ervan treft men o. a. aan in de Tj. M. blz. 170; **gunônjô si padèh ladô sulah pambangki^{c} kan buransang duniĕ** = de soelah peper (de hitte of het prikkelende ervan) dient ter opwekking van onverschrokkenheid.

Evenzoo is het met den **pa**-vorm, die op **i** eindigt en waarvan men voorbeelden vindt in: **inda^{c} urang nan amuăh bakanti djô si anu nan tun, awa^{c} njô pantjiri^{c}-i pariuă** = niemand wil omgang met dien N. N. hebben, daar deze gewoon is 't met de vrouw van zijn kennis aan te leggen: (hij is gewoon den pot (kookpot) van een ander te bevuilen); **awa^{c} ang lé kètè^{c}, parangka^{c} i ibu** = toen ge nog klein waart, waart ge gewoon naar uw moeder heen te kruipen; (**marangka^{c} i** komt ook in gemeenen zin voor); **balimbiĕng nan èlò^{c} paäsami séwa** = 't is de balimbingvrucht, die goed is voor het schoonmaken van dolken; **tambakan lah ubè^{c} kô di kanjiĕng ang; pandingini kapalô ang tu sakètè^{c}** = leg dit geneesmiddel op uw voorhoofd; het dient om uw hoofd wat af te koelen.

Is het grondwoord de naam van een hoeveelheid, dan worden deze vormen, behalve in bovengenoemde gevallen (zie blz. 8) gewoonlijk gebruikt. Den uitgang **kan** bezigt men dan, wanneer men het voorwerp op het oog heeft, dat bij de aanwezige hoeveelheid gedaan moet worden; dien met **i**, wanneer men dat bedoelt, waar men een ander bij doet: bv. **tjawan kòpi ang gandjiĕ tu mah, limô buah; bali lah tjiè^{c} lai paänamkan** = die kopjes van je zijn oneven, er zijn er maar vijf; koop er nog een bij, om het zesde uit te maken; **salang lah sikuă lai kudô, panduô-i kudô kô** = leen nog een paard, om van dit een span te maken.

Afgeleide substantieven met het praefix **pa** en het suffix **an.**

§ 22. De afleiding, die ontstaat door voorvoeging van **pa** en achtervoeging van **an**, is een substantief, dat iets voorstelt als een plaats, waar datgeen, wat het grondwoord noemt, is waar te nemen of geschiedt.

Het grondwoord van dezen vorm is veelal de naam eener *zelfstandigheid* of die eener *werking*.

Zulk een vorm kunnen wij ook in onze taal meermalen terug geven met een substantief, dat „plaats” beteekent, bv. **patamuan** = vereenigingspunt, ontmoetingsplaats; **pandjamuăran** = droogveld; enz.

Van andere is de beteekenis voor ons echter ook dikwijls die van een substantief met *ge* of *sel* of wel eene, die wij alleen door omschrijving kunnen aanduiden, bv. **lauă^{c} pararò^{c} an** = 't vleesch, tusschen de voorpooten van slachtvee, (**pararò^{c}-an** duidt de plaats aan, waar het **raro^{c}** = *opensnijden*, *ontleden*, geschiedt); **datang lah pulô pandangaran bagai nan urang hiruă^{c}-piruă^{c}** = er liet zich weer iets of een geluid hooren, als van lieden, die aan 't schreeuwen of aan 't leven maken waren (P. B. blz. 3).

Terwijl wij in den laatsten zin **pandangaran** met *geluid* vertalen, kan men er in een ander geval bv. weer *gehoor* voor zeggen; bv. **pandangarannjô basarang hampiĕng** = zijn gehoor werd scherper of duidelijker.

§ 23. Van dezen vorm met een *substantief* tot grondwoord heeft men voorbeelden in: **parumahan** = plaats, waar een huis gestaan heeft of staan moet; fig. de punten of gegevens, die als grondslag voor verder onderzoek strekken; **parasò^{c} an** of **parasapan** = rookpan; pan voor het branden van reukwerk; **pabarèhan** = rijstkist, rijstmand (plaats, waar men rijst bewaart); **ba^{c} mantji^{c} masuă^{c} pabarèhan** = als een muis in een bewaarplaats van rijst, d. w. z. van alles in overvloed hebben; **ditiliĕ^{c} padô pasanduă^{c} an, di tapi samuï^{c} bariri^{c}, di tangah awan badjumpô** = wat de opgeschepte rijst betreft, aan den kant lag zij als achter elkander loopende mieren, en in 't midden als wolken, die elkander ontmoeten. (M. A. blz. 10); **badjalan puti Kasumbô, iô ka padapuăran** = P. K. ging naar de stookplaats (A. A. blz. 11); **hambô dibaô paruntuăngan, mungkô badan sampai ka mari** = ik ben door het noodlot hierheen gebracht (S. M. blz. 37); **lapèh di padang pandjamuăran, manampuăh kòtô anjô lai** = het droogveld achter zich hebbende, betrad hij de stad (id. blz. 39); **patahunan** = oogst; ook de duur van den padigroei; **pandjamuan** = gastmaal; **pambadiĕlan** = een geweerschot afstands; **pambadja^{c} an** = vore van een ploeg; **pambadjian** = plaats, waar de wig is ingeslagen; **pangguntiĕngan** = afknipsel; **pangikiĕran** = vijlsel.
pambudjangan = boedjangschap; (**budjang** = ongetrouwde; ongetrouwd van mannen).
pakudôan = wijze van loopen van een paard; de houding van het paard, **pakudôan tjandô rang hiliĕ** = het loopen van het paard was zooals van lieden, die in 't benedenland wonen (S. M. blz. 12.)

§ 24. Het gebruik van den vorm, waarvan het grondwoord de naam is eener handeling, vindt men in zinnen als de volgende:
adô satu paliè^{c}an hambô, itu sabab hambô talalai = ik heb iets gezien, daarom ben ik lang weggebleven (P. B. blz. 21; men zie ook blz 10).
laï èlò^{c} paliè^{c}an; di puntja^{c} gunuăng patah-sambilan, adô kaju sabatang rimbun; sinan suni pandangaran, taruïh-manaruïh pamandangan = er is een mooi uitzicht; op den top van den berg **patah-sambilan** nl. is een schaduwrijke

boom; men hoort er niets en het uitzicht is er onbelemmerd. (M. B. blz. 76). (**paliè^{c}an** en **pamandangan** stellen hier de plaats voor, van waar het zien geschiedt, en evenzoo **pandangaran** die, van waar men hoort).

dè^c lamô bakalamôan, badannjô mingkin gadang djuô; kirô-kirô batuhuä^c djuô; pantjaliè^{c}an basarang djauäh, pandangaran basarang hampiëng = langzamerhand werd hij grooter; zijn denkvermogen nam toe, zijn blik werd scherper, zijn gehoor duidelijker. (S. M. blz. 6).

pantjaliè^{c}an kau nan balain; pamandangan kau nan batuka! = uw gezicht is veranderd of anders (dan het wezen) moet, uw gezicht is verwisseld; gij ziet verkeerd; (U. M. blz. 78). (Er is hier sprake van een moeder, die beweert hare gestorvene dochter weer levend voor zich te zien, naar aanleiding waarvan haar man haar deze woorden toevoegt).

sabanta garan padjalanan, basuô pulô kandië = een oogenblik op weg zijnde, ontmoetten (zij) weer een boschzwijn (M. A. blz. 25). (**padjalanan** is de plaats, waar het loopen was geschied; de afstand of afgelegde weg).

namun sabulan padjalanan, sampai sahari djô angin; namun satahun padjalanan, sampai sabulan djô angin = een maand afstands of een weg in een maand af te leggen, deed hij, bij wind, in een dag en een jaar afstands in een maand. (P. B. blz. 19).

In dezelfde beteekenis vindt men:

harun satahun palaïëran = de reuk (ervan) duurde een jaar zeilens (U. M. blz. 33).

sapambadiëran injô ka tibô, sapambahéan injô ka sampai, lah tampa^c urang bataduäh = hij was op een geweerschot afstands en daarna op een steenworp afstands aangekomen, toen hij den persoon, die in de schaduw zat, ontwaarde. (A. A. blz. 54).

adô sabanta injô badjalan, kirô-kirô sapalantiëngan = hij had even geloopen, zoowat een worp ver. (A. A. blz. 12).

djadi batambah-tambah paniëng, bagaikan gujah padjalanan = (hij) werd hoe langer hoe meer bedwelmd; het was alsof de weg (de plaats waar hij liep) waggelde. P. B. blz. 13).

adië^c ka gilô malah anjô, di sikô ka baranti, tangah padang panjamunan = ge lijkt wel dwaas te zijn; we zouden hier rusten op eene vlakte, waar roovers wonen! (M. A. blz. 26).

lah banja^c rantau nan dèn tampuäh, banja^c panjamunan nan dèn djalang = reeds veel afgelegen oorden hebben wij betreden en reeds vele rooverplaatsen bezocht. (id. blz. 29).

gulai satangkai panghiduï^c an = een takje goelai was hetgeen, waarvan zij leefde. (M. H. blz. 2).

lah hilang aka Ma^c Hétuäng, lah putuïh paharapan = M. H. wist geen raad en had de hoop opgegeven. (M. H. blz. 10).

lalu dilingkuäng malah puti, diòsòng di atèh parara^{c}an, langkò^c djô banta pasandaran = de prinses werd omringd (door haar gevolg), gedragen op een zetel, waarop kussens lagen, om tegen te leunen. (P, B. blz. 26).

Het gebruik van den vorm kan zoo zijn, dat hij terug te geven is door middel van het substantief „wijze" en den naam der handeling door „van" ingeleid, of ook wel door een substantief, waarbij wij ons zulk een wijze denken, bv. **paniduăran padja nangkô lasa^c bana** = het liggen, de wijze van liggen van dit kind is zeer lastig, ongedurig. (**lasa^c** geeft een gedurige verandering te kennen, hier van de **paniduăran** = de plaats of ruimte bij het liggen ingenomen); **alah diadjun pakudôan, lah hiliĕ labuăh nan pandjang** = nu regelde (hij) den loop van het paard (de gang van het paard werd geregeld) en volgde hij den langen weg stroomafwaarts; (met **pakudôan** kan men ook bedoelen de houding, waarin iemand te paard zit); (Tj. M.); **dĕ^c sangat padjalanan njô** = door zijn harde loopen. (M. H. blz. 20). **padjalanan nan bagai pinang, pinang nan dihambuï^c angin** = (zijn) wijze van gaan of zijn gang was zooals een pinangboom, die door den wind heen en weer bewogen wordt. (P. B. blz. 1).

§ 25. Waar het substantief, dat wij voor zulk een vorm in de plaats stellen, meermalen eene actieve of passieve beteekenis kan hebben, is dit niet afhankelijk van het geval of het praefix **pa** al dan niet den nasaal heeft; doch staat dit o. a. in verband met de functie, waarin het als plaats voorgestelde bij de handeling voorkomt; **pambarian** bv. kan zijn gift, het *geschonkene:* **manarimô sukô bana hambô pambarian injiĕ^c nangkô** = ontvang mijn hartelijken dank voor dit door u geschonkene (P. blz. 3); **pantjarian** kan beteekenen: *het gezochte;* bv. **pantjarian nan sakali nangkô, inda^c ka gawa dòh rasônjô** = wat ik ditmaal gezocht heb, zal wel niet verkeerd zijn, meen ik. (U. M. blz. 46).

Hoe verder het begrip van actief en passief — in verband met het al dan niet aanwezig zijn van den neusklank — bij dezen vorm ligt buitengesloten, kan bv. nog blijken uit woorden als: **palabuăhan** = ankerplaats; **pambantaian** = slachtplaats; **pambahéan** = een worp afstands; **parandangan** = barst, scheur ontstaan in iets, dat men roostert (bv. rijst, boonen, enz.)

Vormen, die overeenkomstige begrippen aanduiden, vindt men op verschillende wijze geschreven; bv. فراراكن = optocht; voorwerp, waarop of waarin iemand in optocht wordt rondgeleid; فسندا رن = voorwerp, waartegen iemand leunt; kussen als zoodanig; فهارافن = hoop; فغهيدوفن = levensonderhoud; فلنتيغن = een worp afstands; فمبد يرن = een geweerschot afstands: فلهاتن = plaats van waar men ziet; datgeen, wat men ziet: فمندا غن = gezicht, uitzicht.

Opmerking. Op blz. 26 M. A. vindt men zelfs فرڽامونن = **pernjamunan**, wat echter als schrijffout kan worden beschouwd.

---

§ 26. De **pa**-vorm heeft meermalen den aanwijzer **si** voor zich, waardoor hij het karakter van eigennaam aanneemt; bv. **si palalò^c** = de slaapkop; **si pangitjuăh** = de bedrieger; **si pangaïĕ** = de hengelaar enz.

Zoo ook komt die met **pa** en **an** voor bij grondwoorden, die reeds van **si** voorzien zijn, bv. **pasisala^{c} an** = datgeen, waarover getwist wordt; wijze van twisten enz.

Afgeleide zelfstandige naamwoorden met het voorvoegsel **ka** en het achtervoegsel **an.**

§ 27. Het grondwoord van dezen vorm is over het algemeen de naam van een *handeling*, een *voorwerp*, een *hoedanigheid* of *hoeveelheid.*

Hij stelt een persoon, dier of zaak voor als plaats, waar datgeen, wat het grondwoord noemt, geschiedt of waar te nemen is.

Substantief zijnde, verricht hij in den zin alle functies van die woordsoort.

Is het grondwoord de naam eener *handeling* en fungeert de vorm als praedicaat, dan duidt hij in 't M. aan *wat* het subject is, zoodat de beteekenis volgens dien vorm zou kunnen teruggegeven worden — en dit meermalen ook gedaan wordt — door een substantief, samengesteld met „plaats" of door een bepalenden zin, die met een betrekkelijk bijwoord of voorzetsel begint.

De toestand van het subject kan van passieven aard zijn, zoowel bij de afleiding, die gemaakt is van den naam eener intransitieve als transitieve handeling.

Dien toestand kan men passief noemen, niet omdat de werking, in 't grondwoord genoemd, gedacht wordt als eene, die op het subject is toegepast, maar als iets, dat er aan geschied of overkomen is.

Voorbeelden: **kadjatuăhan** is naar den vorm = valplaats, plaats waar het vallen geschiedt; zoowel het voorwerp van waar (af), als waarop iets valt; **hambô kadjatuăhan bulan** = ik heb de maan op mij gekregen; (wat men bv. kan droomen); **hambô kadjatuăhan tjintjin** = ik heb een ring laten vallen;
katinggalan is naar den vorm: plaats, waar of waaraan het achterblijven geschiedt; voorwerp waar, (van een persoon: bij wien) achterblijft; voorwerp, dat achterblijft of waaraan het achterblijven overkomt;
si anu katinggalan pajuăng = N. N. heeft een pajoeng laten staan of achter gelaten; **djangan kitô katinggalan** = laten we ('t) niet verzuimen. (U. M. blz. 90); **mimpi hambô samalam kô, bamimpi kahilangan buruăng, bamimpi kahilangan dèta** = ik droomde dezen nacht een vogel en een hoofddoek kwijt geraakt te zijn; (U. M. blz. 69); **hambô kadatangan alè^{c}** = ik heb gasten gekregen; **rèntjong atjèh rèntjong babisô, bisô nan inda^{c} katawaran** = een Atjehsche dolk met vergif er aan, waarvoor geen genezing is (M. A. blz. 30); **manô lah kitô urang sarikat, bagai kadangaran bunji aïè** = zegt vrienden! 't is alsof er geluid van water wordt gehoord (P. B. blz. 2); **suarô samièng nan tingaran, tubuăh nan inda^{c} kalièc^{c}an** = alleen een stem werd gehoord, een lichaam (een persoon) was niet zichtbaar; (M. A. blz. 32); **si anu katjitjièran pitih** = N. N. heeft geld verloren ('t is hem bij beetjes te gelijk bv. uit den zak gevallen); **katjitjièran** beteekent ook mannelijk schaamdeel (plaats, waaruit bij beetjes valt); **hambô kabakaran rumah** = ik heb brand van een huis (van huizen) gehad.

§ 28. De naam der zelfstandigheid, die onmiddelijk achter den vorm kan voorkomen, is eene soortbepaling, den dienst doende van onzen subjectieven of objectieven genitief.

Hij noemt het voorwerp, dat de handeling van het grondwoord verricht, of dat deze ondergaat of dat er toe gekomen of geraakt is; bv. **hambô kadatangan alè^{c}** = ik heb gasten gekregen; (ik ben de plaats van 't komen van gasten of waar gasten zijn gekomen) [**alè^{c} datang**]; **injô katinggalan pitih** = hij heeft geld laten liggen (**pitih tatingga**); **si anu kamaliëngan badju** = N. N. is iemand, bij wien een baadje gestolen is (**badju dimaliëng**).

Aan zulk eene bepaling bestaat niet altijd behoefte; de bedoeling toch kan uit andere zindeelen blijken of wel men kan, ten aanzien van het subject in 't algemeen iets vermelden; bv. **padusi kaluluïhan** (met of zonder **ana^{c}**) = de vrouw heeft een miskraam gehad; **si anu kaluluïhan sakin** = N. N. heeft een mesje door een opening laten vallen; **tuanku djuô kahilangan** = u zult zelf verlies of schade lijden (P. B. blz. 5); **hambô kamaliêngan** = ik ben bestolen of er is gestolen bij me; met bijvoeging van **pitih** zeggen wij er voor: mij is geld ontstolen; **hambô kamaliëngan pitih di si anu** = mij is geld ontstolen door N. N. (**hambô** is echter in het M. subject).

§ 29. Is het grondwoord een *substantief*, (concreet of abstract), dan heeft men voor den vorm eveneens de beteekenis van plaats, waar het genoemde zich vertoont of gekomen is.

Hij fungeert in den zin als praedicaat, waarbij het subject in passieven toestand verkeert, zoodat men hem kan teruggeven door uitdrukkingen als *blootgesteld zijn aan; last* of *te lijden hebben van; overvallen* of *getroffen zijn door; geleden* of *gekregen hebben;* en dergelijke; meermalen bepaalt zich de vertaling tot een gewoon deelwoord. *Voorbeelden:* **héran lah hambô maliè^{c} njô, manangih djuô injô kini, minun inda^{c}, makan pun inda^{c}; datang hudjan, kahudjanan; datang panèh, kapanèhan** = ik was verbaasd haar te zien; zij doet op 't oogenblik niets dan schreien en eet of drinkt niet; komt er regen, dan is zij aan regen, komt er warmte, dan is zij aan warmte blootgesteld; (M. A. blz. 18); **urang maliëng kasiangan** = de dief is door het daglicht overvallen; (in dezelfde beteekenis fungeeren **kasandjôan, kamalaman, kapatangan**); **kò^{c} makan djô bada bakalam-kalam, katulangan awa^{c}** = als men in 't donker badar eet, krijgt men gaten in de keel; (dit gebruik van **djô** = met, komt meer voor); **si anu tu kaämeh-amèhan; dè^{c} dèn ka rumahnô, itu samiëng nan dikètjè^{c}kannô** = die N N. denkt aan niets dan aan geld; van af, dat ik bij hem kwam, sprak hij alleen daar over; **kamaluan dèn mantjaliè^{c} mukô si anu** = ik ben beschaamd voor N. N. (om 't gelaat van N. N. te zien); **si anu kabantjian urang tu** = N. N. is 't voorwerp van haat van dien man; **kalaparan awa^{c} manantikan si anu** = ik heb honger gekregen met op N. N. te wachten.

Wanneer het grondwoord de naam is van een persoon, plaats of stof, dan kan de beteekenis teruggegeven worden met een adjectief op *sch* of *achtig*, of met een werkwoord als: *zich voordoen; zijn* of *zich gedragen als; veel hebben van 't genoemde.* Het grondwoord wordt dan gewoonlijk, vooral bij plaatsnamen, verdubbeld.

Voorbeelden: **si anu tu kapadusian banai** = die N. N. gedraagt zich erg als een vrouw; **kaäna^{c}-ana^{c}an** = kinderachtig; **kagaduäng-gaduängan** steedsch; **kapira^{c}an** = zilverachtig.; **mamandang tjutju kapiatuan, tida^{c} lah putuïh aïë matô** = zijn kleinkind, dat wees geworden was, beschouwende, hield hij niet op met schreien. (P. B. blz. 6).

§ 30. Is het grondwoord de naam eener *hoedanigheid* of eigenschap, dan beteekent de vorm ook weder eene plaats, waar zij is waar te nemen.

Voorbeelden: **kudô kô kabarè^{c}an** = dit paard heeft 't zwaar of heeft last van de zwaarte; **kami kahabihan barèh baka** = mijn voorraad rijst is op; (ik ben iemand, waar of bij wien de rijst, voor leeftocht, op is (P. B. blz. 3); **ba^{c} andjiëng kadahuluan** = zooals een hond, die (het wild) vooruit is; door te groote voortvarendheid zijn doel voorbij streven (v. H. blz. 50); **nampa^{c} nagari kan sabuah, indah kampuangnjô katinggian** = kregen (zij) een landstreek in 't gezicht met schoone kampoengs, in de hoogte gelegen (Tj. M. blz. 101); **satu tida^{c} kakurangan** = niets ontbrak er aan (P. B. blz. 4); **kami kakurangan pitih** = wij hebben gebrek aan geld; **kudô nan tun bulunô kaputiëhan** = dat paard heeft witachtige haren.

§ 31. De constructie of inhoud van den M. zin kan van dien aard wezen, dat wij den vorm kunnen teruggeven met behulp van het werkwoord *kunnen* of met een woord op *baar*, zonder dat men daarom met eene nieuwe of andere beteekenis te doen heeft.

Voorbeelden: **bagai nan takui^{c} Azu Sarah, di mukô tida^{c} kaliè^{c}an** = het was of A. S. bevreesd was, maar aan zijn gelaat was dat niet te zien of zichtbaar. (P. B. blz. 2); **kadangaran di** (of **bakèh**) **hambô urang maliëng babisiè^{c}-bisiè^{c} di halaman** = ik kon de dieven op het erf hooren fluisteren; (hoorbaar voor mij waren de dieven enz.); **sasaki^{c} itu si anu, kaubè^{c}an djuô di dukun** = zoo ziek als N. N. was, is hij door den doekoen toch genezen kunnen worden; **kò^{c} inda^{c} lakèh karanangan ana^{c} tu, mati lah** = kan dat kind niet spoedig met zwemmen bereikt worden, dan is het dood; **kudò si amin inda^{c} kadahuluan di kudó hambô** = het paard van Amin is door het mijne niet vóór of vooruit te komen.

§ 32. De naam van eene hoedanigheid kan in het M. zoo gebruikt zijn, dat de beteekenis ervan met een comparatief moet worden uitgedrukt; bv. **gadang** kan ook 't begrip van *grooter* hebben.

Aan den **ka-an**-vorm kan dit begrip mede verbonden zijn, zooals reeds merkbaar is aan het voorbeeld met **katinggian** hierboven.

De vorm **kapandjangan** bv. stelt het gedeelte voor, dat de meerdere lengte van iets uitmaakt; bv. **laï sahètô kapandjangan tungkè^{c} kô padô tungkè^{c} tu** = de meerdere lengte van dezen stok bij dien is een hesta; deze stok is een hesta langer dan die; **dè^{c} kapandjangan akanô tu mungkô dapè^{c} di nô sawah nan tun** kan beteekenen: door die grootere slimheid van hem heeft hij die sawah gekregen; **kabarè^{c}an djawi uangkô sapuluäh kati** = de meerdere zwaarte van

deze koe is tien kati's; deze koe is tien kati's zwaarder; **kan tampa^c anô kahitaman kain kô padô kain tu** = 't is immers blijkbaar, dat deze kain donkerder is dan die.

§ 33. Wanneer het grondwoord de naam is eener hoeveelheid, krijgt de vorm het voornaamwoord **nô, njô,** enz. achter zich, ter aanduiding van het voorwerp, waarop hij betrekking heeft; bv. **kasapuluăhannô rumah nan tun tapanggang** = alle tien die huizen zijn afgebrand; (de hoeveelheid tien bestaande uit huizen is afgebrand); **kò^c badapè^c haragô barang nan tun satali tjiè^c, bali lah kalimôannô** = als ge 't eens zijt, om de waarde van die dingen op een kwartje 't stuk te bepalen, koop ze dan alle vijf.

---

§ 34. Zooals gezegd is, fungeert de vorm niet alleen praedicatief, doch kan hij ook zelfstandig en bepalend voorkomen.

Zoo heeft men voorbeelden van het verschillend gebruik in: **kaduduă^c an** = zitplaats, als iets, waarop gezeten wordt, zetel; datgeen, waarmee men zit, zitvlak; **mantjaliĕ^c kiri djô kanan, tampa^c lah tjandô kaduduă^c an; tamanuăng si Manangkérang sambiĕ bakatô dalam hati: sikô lah gènèng baranti; kaduduă^c-an ba^c itu djuô** = links en rechts ziende, viel hem de plaats in het oog, waar iemand gezeten had; M. verviel in gepeins en zeide bij zich zelven: hier heeft de schoone gerust; haar wijze van zitten was ook zoo; (S. M. blz. 32); **takaluba^c kaduduă^{c}an hambô** = mijn zitvlak is ontveld.
tida^c takana kabérangan, uliĕh maliè^c èlò^c puti = hij dacht niet aan boosheid, de schoonheid van de prinses ziende (P. B. blz. 10); **sudah lah hasiĕ kalangkò^{c}an** = toen de toebereidselen klaar waren (P. B. blz. 12); **kò^c radjô kalah baparang, jô mangisi katunduă^{c}an** = als een vorst 't met oorlogvoeren verliest, geeft hij een teeken van onderwerping; (**katunduă^{c}an** = datgeen, waaruit het bukken blijkt); **barauari si Manangkérang, ditarimô taruăh kamanangan** = wat M. aangaat, toen de inzet als teeken van overwinning ontvangen was; (S. M. blz. 49); **barkat kabasaran Radjô Haugat** = door de macht, het aanzien van R. H. (M. H. blz. 18); **dè^c kabinguăngan si Palalò^c dikatôkannjô** enz. = uit domheid zeide Palalò^c enz.; of omdat P. dom was, zeide hij, enz. (P.); **kò^c na^c tahu di untuăng hambô pandang lah aïĕ karibuï^{c}an** = indien ge mijn lot wenscht te kennen, beschouw dan het water, door storm bewogen; (M. B. blz. 95); **mukô lah putjè^c karusuăhan** = 't gelaat, bleek van zorg of ongerustheid. (P. B. blz. 10):
gilô jô (dè^c) kakasiĕhan di padusi tu = hij is krankzinnig van liefde voor die vrouw; **padusi tu mati dè^c katinggalan (darah buruă^c)** = die vrouw is gestorven ten gevolge van navloeiingen; meer letterlijk: door te zijn plaats, waar vuil bloed is achtergebleven).

Geslacht en getal bij de zelfstandige naamwoorden.

§ 35. Ter aanduiding van het geslacht gebruikt men voor het *mannelijke*, indien het personen geldt, **laki-laki** en voor het *vrouwelijke:* **padusi**; van dieren en planten bezigt men voor het eerste **djantan** en voor het laatste **batinô.**

Om een mannelijk dier aan te duiden dient ook wel het woord **gadang** = het groote, groot; terwijl men **djantan** en **batinô** ook soms van personen hoort zeggen. **kudô djantan** = hengst; **kudô batinô** = merrie; **kalikih batinô nan babuah, kalikih djantan babungô samiĕng** = de vrouwelijke papaja geeft vruchten, de mannelijke draagt alleen bloemen; **bali lah djawi gadang nan gadang** = koop een grooten stier.

Waar het duidelijk genoeg is met welk geslacht men heeft te doen, worden die woorden weggelaten; bv. **djadi lah radjô puti Balukih** = prinses Balkis werd vorstin (P. B. blz. 17); **tampa^c lah hajam nan ditjari** = de hanen, die gezocht werden, zag (hij) reeds; (S. M. blz. 9); **hajam bakukuă^c** = de haan kraait.

§ 36. Een substantief kan onder denzelfden vorm zoowel voor het *meervoud* als *enkelvoud* gebruikt worden.

Het getal ervan blijkt eerst uit bijkomende woorden, soms uit den vorm van het werkwoord, uit herhaling of uit het zinverband.

Wil men bepaaldelijk de eenheid aanduiden, dan maakt men gebruik van *sa*, verbonden met een soortaanwijzer; bv. **sahalai badju** = een baadje: **upah mamandjè^c di má di má sabuah karambiĕ anô** = het loon voor het klimmen (in klapperboomen, om er de vruchten uit te halen) is *één* klapper, waar ook. **balian maäsahi ladiĕng** = hij slijpt kapmessen.

De bijkomende woorden ter aanduiding van een meervoud zijn o. a. **habih** of **bih sadô, sagadji, sakalian, sadônjô (sadônô, sadô-ô, sadô-é)**, die de beteekenis hebben van *alle(n); alle(n) te zamen;* bv. **kabau dĕn lah habih mati** = al mijn buffels zijn dood; **habihkan pitih sadônô, sadônjô**, enz. = maak al dat geld op; **lah didjuanô sadô kabaunô** = hij heeft al zijn buffels verkocht; **sagadji panghulu** = al de panghoeloe's; **urang tadi lah bih pulang** = al de lieden van daar straks zijn naar huis.

Het meervoud heeft men door herhaling aangegeven in zinnen als: **bari lah padja-padja kô nasi** = geef dezen kinderen rijst; **injô ka mambasuăh pinggan pinggan tu dahulu** = hij of zij moet of zal eerst die borden wasschen.

DE VOORNAAMWOORDEN.

Als persoonlijke voornaamwoorden worden gebruikt:

1. **dèn**, dat volgens de regelen der wellevendheid alleen door meerderen en jongeren tegenover minderen en ouderen mag gebezigd worden, in de beteekenis van *ik*. Ongepast heet het, waar het omgekeerde plaats heeft zelfs wanneer de vrouw zich ervan bedient tegenover haar man, tenzij er minder op de vormen gelet wordt. Plaatselijk acht men het geen onbeleefdheid, wanneer de mindere zich tegenover zijn meerdere **dèn** noemt.

In geschriften vindt men meermalen **dénai**, dat zoetvloeiend heet en ook voor den rhythmus wordt aangewend: **sabab dénai mungkô kamari** = de reden, dat ik hier ben gekomen.

2. **hambô**, zooals minderen of jongeren zich noemen tegenover meerderen òf ouderen insgelijks in de beteekenis van *ik;* doch dat ook — waar men zich gemeenzaam uitdrukt — in het omgekeerde geval gebezigd wordt De man kan zich bv. **hambô** noemen, als hij met zijn vrouw spreekt, zoo ook de oom tegenover zijn neef.

In sommige streken is dat woord **hambô** of **ambô**, zooals men ook wel hoort, de benaming, waarmede men van of tegen een ander persoon spreekt: **hambô dèn** = mijn **hambô** d. i. de persoon, dien ik **hambô** noemen moet. In de IV Kòtô Agam o. a. gebruikt men **hambô** voor den ouderen broeder of voor iemand, die als zoodanig beschouwd wordt en noemt de vrouw ook haar man zoo; **hambô dèn lah pai** = mijn oudere broer is reeds gegaan; **ka má hambô sadja^{c} tadi? nasi lah dingin manantikan** = waar zijt ge al dien tijd geweest? de rijst is al koud van 't wachten (van een vrouw tegen haar man).

In Tanah Datar gebruikt men voor *ik* ook wel **sajô**, vooral wanneer men tegen meerderen spreekt: **kò^{c} ba^{c} itu titah datuă^{c}, ma^{c} sajô himbau malah urang tu** = als dat uw bevel is, datoek, wil ik dien man roepen.

3. **kitô**. Dit woord wordt vooreerst gebruikt in de beteekenis van *wij*, de spreker ingesloten. Het wordt gebezigd door lieden, die tot denzelfden stand behooren of die elkander als zoodanig beschouwen en behoort thuis in de gemeenzame wijze van spreken, zoodat ouderen of meerderen daarin ook jongeren of minderen kunnen samenvatten. Men bezigt het echter ook om iemand aan te spreken, vooral, waar men geen **awa^{c}** of **ang** durft zeggen zooals bv. tegenover onbekende personen; het is dan terug te geven met *gij* of *U*.

Voorbeelden: **dari má kitô** = van waar zijt ge of is U? **kò^{c} saïô samiĕng nan kitô badansana^{c}, gunuăng laï ka runtuăh** = indien wij, familieleden, 't maar eens zijn, kunnen we bergen verzetten of kunnen de bergen instorten; indien gij, familieleden enz. **siá kitô nan ka pai ka kèn?** wie van ons of van U zal daarheen gaan? (wie van de personen, die **kitô** voor elkander heeten); **ukan tô hambô ka salah siasè^{c} kitô nangkô urang má** = U neemt me toch niet kwalijk,

als ik vraag van waar U is; ik ben toch niet onbescheiden te vragen enz. Op blz. 16 P. B. leest men: **manô lah kitô urang banja^c, kasiëhkôh kamu padô njaô, atau kasiëhkòh padô radjô? radjô kitô batambah lalin, apôlah gunô kitô hiduï^c** = mannen (welaan gij menigte) hebt gij uw leven of uw vorst lief? Onze vorst wordt hoe langer hoe meer een dwingeland; wat hebben we dus aan ons leven? (wat is het nut van wij leven).

4. **kami.** Dit woord beteekent ook *wij*, met uitsluiting van den toegesprokene. In de gewone of gemeenzame wijze van spreken, wordt het als hooghartig beschouwd, wanneer de spreker 't in den zin van *ik* bezigt. Meerderen kunnen het tegenover minderen gebruiken.

Voorbeelden: **kami datang kamari, mantjaharikan pungguäng ta^c basahò^c, kapalô ta^c batukuï^c** = we komen hier, om te zien of we iets verdienen kunnen; **djan bakitô-kitô samiëng; kami di má dilata^c kan?** = zegt toch niet voortdurend **kitô**, 't is alsof wij er niet zijn (waar worden wij, — dat zijn de personen, buiten den spreker — geplaatst,) (er zijn bv. eenige personen, van wie sommigen zeggen, dat eenig werk door hun allen zal verricht worden, zonder dat zij de goedkeuring van de anderen gehoord hebben; deze laatsten kunnen nu den zin uiten).

Op blz. 3 P. B. onderaan zegt Aroe Sarah tot den geestenkoning: **buliëh kòh hambô masuä^c kòtô** = mag ik in uw woonplaats komen? waarop deze antwoordt: **djan lah katô talalu-lalu, kami nan urang isi rimbô** (blz. 4) = wees niet voorbarig met uw woorden, ik ben een woudbewoner; en verder: **kami barumah kaju harô** = ik heb een haroboom tot woning. (blz. 4). Beiden spreken anders ook afwisselend met **hambô** en **kami.**

5. **ang,** geldende als voornaamwoord van den tweeden persoon tegenover mannen en meermalen gelijk te stellen met ons *jij*, *je*. Ouders, ooms, oudere broers en zusters mogen het gebruiken tegen kinderen, neven en jongere broers, omgekeerd is het ongemanierd, of beleedigend. Tusschen jongelieden wordt het ook onderling gebezigd; oude lieden bedienen er zich minder van. Panghoeloe's, mannen met kinderen, onbekenden of personen, die een galar hebben, mogen niet met **ang** worden aangesproken. Plaatselijk laat de adat toe, dat ouders dit woord gebruiken tegen een zoon, die panghoeloe is.

Voorbeelden: **kò^c itu nan ang mimpikan, buruä^c tu mòh taäwihnjô** = als ge dat gedroomd hebt, is de beteekenis daarvan ongunstig (U. M. blz. 69); **kalau ba^c itu mimpi ana^c, ka djuarô malah ang** = als uw droom zóó was, kind, dan moet ge **djoearô** worden; (M. A. blz. 6); **kò^c ang paturuï^c kan samiëng nafsu (napasu), salumbuäng amèh inda^c sadang** = indien gij je lusten maar botviert, is een schuur goud niet genoeg.

6. **kau** (plaatselijk **gau** en ook met langer aanhouden van de á), is tegenover vrouwen zooals **ang** tegen mannen. De man mag zijn vrouw met **kau** aanspreken, doch de vrouw haar man geen **ang** noemen. Onbeleefd is het ook, indien ouderen **kau** zeggen tegen een vrouw, wier man eene positie bekleedt of ouder is dan de spreker. Plaatselijk mogen jongere broers of zusters tegen oudere zusters **kau** zeggen.

Voorbeelden: **kò^c basuô kau djô si anu, suruäh jô kèh dèn** = als ge N. N.

ontmoet, zend hem dan bij me; **binguăng bana mòh kau** = ge zijt toch erg onnoozel (U. M. blz. 78); **upiè^c taga^c djô satjatjah; paï tamuï di kau bapa^c** = **oepik** sta eens even op en ga naar uw vader. (O. M. blz. 80).

7. **awa^{c}nô (njô)** benevens **injô, njô, nô, ô, é, inô** en **jô** worden gebezigd als voornaamwoord van den derden persoon, en zijn van plaatselijk gebruik. Oud Agam heeft veelal **awa^{c}nô** of **awa^{c}njô;** Tanah Datar **awa^{c}ô;** Alahan Pandjang, Bondjol en Priaman **awa^{c}é;** in het laras Kamang, niet ver van Fort-de-Kock, hoort men **inô;** in Koerai, de naaste omgeving van genoemde hoofdplaats en ook te Matoer hoort men **anô,** dat wellicht een verkorting van **awa^{c}nô** is.

Het woord **awa^{c}nô** (of **awa^{c}njô**), een samenstelling van **awa^c** (zie hieronder) en **nô** of **njô**, wordt gebezigd, wanneer men de aandacht vestigt op den persoon, die als subject fungeert; bv. **baru dèn tibô, awa^{c}nô badjalan** = zoodra ik verscheen, ging hij weg; **di sikô ang tjari lè ka basuô; awa^{c}nô mangali ubi di para^c** hoe kunt ge hem hier zoeken; hij graaft aardappelen uit in den tuin; **awa^{c}nô mambali kain ka pasa** = hij is kain koopen op de markt; **awa^{c}nô pai (pi) mandi** = hij is gaan baden.

Bij den **ma**-vorm vindt men het verder als bepaling van object; bv. **dèn himbau dukun nangkô ka maubè^c awa^{c}nô** = ik ontbood dezen doekoen, om hem te genezen; **kò^c ang na^c manòlòng awa^{c}nô, sudahkan lah dahulu kadjô ang** = als ge hem helpen wilt, maak dan eerst uw werk af.

Terwijl het niet fungeert als agens van den stam of van den **di**-vorm, gebruikt men het bij den eersten wel als object. Men kan dus bv. niet zeggen: **awa^{c}nô bali kudô tu** voor: hij heeft 't paard gekocht of **hambô dihimbau awa^{c}nô** voor ik ben of werd door hem ontboden; doch wel **nanti lah sikô; dèn baô awa^{c}nô** wacht hier, ik zal hem meebrengen; **ba á ang bangihi awa^{c}nô** = waarom beknort ge hem.

Waar iets geboden wordt zegt men bv. **tòlong lah awa^{c}nô** = help hem; **kô lai mungkin, baô lah awa^{c}nô di ang kamari** = als 't kan breng hem dan hier.

Het woord **awa^{c}nô** met den **ma**-vorm gebruikt men ook in relatieve zinnen, wanneer men met eene tegenstelling te doen heeft: bv. **kudô nan awa^{c}nô mambali,** als tegenstelling van **kabau inda^c** = een paard is het of 't is een paard, dat hij gekocht heeft, geen buffel; **rumah, nan awa^c nô mandjua; sawah si Pelam** = een huis verkocht *hij;* een sawah (verkocht) Pélam.

In dit geval kan **awa^{c}nô** ook achteraan staan; bv. **manabang kaju tu, awa^{c}nô,** = dien boom vellen zal *hij* doen of doet *hij*; **kaju tu, nan mamandjè^c, awa^{c}nô** = die dien boom boom beklommen heeft, is *hij*.

§ 37. Het woord **injô** wordt op dezelfde wijze gebruikt als **awa^c nô,** doch fungeert tevens ook als agens van den stam-vorm.

Voorbeelden: **mangadji injô di sinan, di surau tuanku Pandjang Djangguï^c** = hij leerde daar in de soerau van P. D., (U. M. blz. 8); **alun injô ka basuami** = zij wil nog geen echtgenoot hebben of huwen (U. M. blz. 25); **lumbuăng nan**

injô mambuè^{c}, **rumah inda**^{c} = een rijstschuur heeft hij gemaakt; een huis niet; **kò**^{c} **laï ngamuäh (namuäh) jô, hambô na**^{c} **mambaô injô ka rumah hambô sabanta** = als hij wil, dan wil ik hem even naar mijn woning brengen; **tjari lah injô di ang kini nangkô** = ga jij hem terstond halen; **injô tjabuï**^{c} **rèntjong nan haluïh** = hij trok den fraaien dolk uit de schede (S M. blz. 9); **baïkô injô hambô djagôkan** = ik zal hem zoo dadelijk wekken (U. M. blz. 52).

Als agens van den **di**-vorm komt **injô** niet voor; dus kan men niet zeggen: **dibali injô** voor: hij koopt of door hem wordt gekocht.

Van het woord **njô** (of **nô**) wordt een zeer druk gebruik gemaakt. Het fungeert als subject bij den **ma**- en **ba**-vorm en verder bij elk ander praedicaat; evenzeer is het bepaling van object bij den **ma**-vorm; agens van den stam- en **di**-vorm; bepaling van object bij de gebiedende wijs en subject van een relatieven zin bij tegenstelling. De nadruk kan op dit woord niet vallen.

Voorbeelden: **baru sabanta kô njô (nô) tiduä** = hij slaapt pas een oogenblik (U. M. blz. 52); **balari njô (nô) ka biliè**^{c} **dalam** = zij haastte zich naar de binnenkamer (U. M. blz. 49); **kò**^{c} **laï bakèh kau garan, nan laï ka amuäh njô mangatôkan, laï ka amuäh njô (nô) mambanakan** = wanneer het tegen U is (of aan U) zal zij wellicht willen zeggen wat er is; (U. M. blz. 49); **Puti Taruïh Matô mamaliarô njô (nô)** = prinses T. M. onderhield hem (S. M. blz. 59); **awa**^{c} **dèn mambaô njô (nô) kamari** = ik heb hem hier gebracht; **njô (nô) kapi**^{c} **gulai satangkai, njô pangku kaju sakarè**^{c}, **njô djèndjèng aïè sagaluä**^{c} = zij droeg een takje goelai tusschen de armen; een spaander hout in de armen; een klapperdop water aan de hand; (M. H.); **dèn njô baô** = mij nam hij mede; **njô dèn baô** = ik nam hem mede; **himbau lah njô** = roep hem; **kabau tu didjuanjô** = dien buffel heeft hij verkocht; **kudô nan njô mambali, kabau inda**^{c} = een *paard* heeft hij gekocht, een *buffel* niet. Op een zaak terug ziende, vindt men het woord **njô** bv. in: **kò**^{c} **njô hilang rèntjong urang** = als die rentjong van een ander verloren raakt (M. H. blz. 8).

Een ander voornaamwoord, van den 3^{den} persoon dat men, o. a. in Agam meermalen hoort bezigen is **jô.** Ofschoon men het door *hij*, *zij*, *het*, kan vertalen, is het gebruik ervan in vele gevallen anders dan van de bovenstaande.

Zoo bv. maakt men van dit woord **jô** geen gebruik, waar de hoofdgedachte op den persoon gevestigd is, en kan men dus bv. niet zeggen: **jô mautjiluï**^{c} **hajam** voor: hij heeft kippen gestolen; **jô di rumah** voor: hij is thuis.

Als agens of als lijdend voorwerp komt **jô** bij den stamvorm evenmin vóor, terwijl het ook niet fungeert als bepaling van object bij den **ma**-vorm of als agens van dien met **di.** Men hoort dus bv. niet gebruiken: **jô sasah kain di tabè**^{c} voor: zij wascht kleeren aan den vijver; **inda**^{c} **surang djuô nan jô himbau** voor: hij heeft niemand uitgenoodigd; **siá manapuä**^{c} **jô tadi** voor: wie heeft hem daar straks een klap gegeven; **hambô himbau jô** voor: ik roep hem; **dibali jô** voor: wordt door hem gekocht.

Menigvuldig echter bedient de spreektaal zich van **jô,** bij een bevel of wanneer de zin wordt ingeleid door **inda**^{c}, **laï, ba**^{c} **á, mangá,** enz. of door een tijds- of plaatsbepalend woord, waarbij de gedachte aan den persoon op den achtergrond komt.

Voorbeelden: **suruăh jô ka pasa** = zendt hem naar de markt, ('t zenden van hem naar de markt zij); **bari lah jô pitih** = geef hem geld; **inda^c jô tahu bahasô dèn di rumahnô** = hij weet niet, dat ik bij hem thuis ben; **ba^{c}á mungkô jô badjalan djuô** = hoe komt 't, dat hij toch gegaan is; **di má jô diam** = waar woont hij? **laï jô di rumah lé ang pai ka kèn** = was hij thuis, toen ge daarheen gingt? **patang jô kamaliĕngan nan tun, inda^c dèn di rumah** = dien avond, toen hij bestolen werd, was ik niet thuis.

Dat de gedachte aan de persoonlijkheid op den achtergrond treedt, valt in het oog, als men den Maleischen zin nagaat.

In **barisuă^c jô ka mamangkuă sawah tu** = morgen zal hij die sawah omspitten, wordt de hoofdgedachte op **barisuă^c** gevestigd, als aangevende den tijd, waarop zal plaats hebben datgeen, wat er volgt. Meer letterlijk zegt men: *morgen is 't hij zal 't spitten van die sawah uitvoeren.* Zonder **barisuă^c** is de zin met **jô** onbestaanbaar.

De woorden **jô bakatô-katô** vormen geen zin, wanneer men die zoo op zich zelf uit; wel echter als men zegt: **laï dèn sénan, lé jô bakatô-katô nan tun** = (als vertaling): ik was daar, toen hij dat zeide. In beide zindeelen wordt de aandacht op het *„zijn"* (**laï** en **lé**) gevestigd; in 't eerste op dat van **dèn sénan**, in 't tweede op dat van **bakatô-katô nan tun.** In de vertaling wijst *„dat"* op iets, dat gezegd is; terwijl in 't M. **nan tun** den tijd van *hij zeide* bepaalt.

Meer letterlijk zegt men: *'t zijn van mij daar* (*was*), *tijdens of zijnde hij met dat zeggen.*

De woorden **himbau lah jô** is een zin, waarin 't bestaan of 't geschieden van 't *roepen van hem* verlangd wordt en dit begrip treedt op den voorgrond. Men zegt: *'t roepen van hem zij, besta of geschiede*, wat wij uitdrukken met: *roep hem.*

Men kan vragen: **ka mà jô** = waar is hij heen? **di má jô** = waar is hij? **mangá jô** = wat voert hij uit? In deze zinnen wordt gevraagd naar de richting, de plaats, de handeling; en in 't antwoord moeten deze begrippen dan ook uitkomen, zoodat dat niet beginnen kan met **jô**, maar dit laatste òf wegblijft òf achteraan komt; **ka Padang** = naar Padang; **di rumah** = in huis; **mambali timbakau** = tabak koopen; of **ka Padang jô** = naar Padang is hij.

Voor het gebruik van **awa^c ô**, zooals men in Tanah Datar zegt, en **awa^c é**, dat men o a. in de Noord, en op Alahan Pandjang en Solok hoort, verwijzen wij naar **awa^c njô (nô).**

§ 88. Voorbeelden van het gebruik van **é** en **ô**, welke woorden als agens van den **ma-** of stamvorm voorkomen, zijn:
ka má é kiniu (kini)? = waar is hij nu heen? **bilô é ka kamari?** = wanneer komt hij hier? **siá mahimbau é?** = wie roept hem? **kudô nan dibali é** = het paard, dat hij gekocht heeft; **paï lah liè^c é, ba^c á di é** = ga eens zien, hoe 't met hem is; **ka má ô?** waar is hij heen? **si Upiĕ^c maujuruăh ô pulang sabonta kau maliè^c kain awa^c; lah sudah rupô-ô takô** = Oepik heeft hem even laten thuis komen, om mijn kain te zien; 't schijnt, dat deze daar straks al klaar was; **ana^c laki-laki ta^c ô ba^c itu dô** = een man doet niet zoo.

8. **baliau** is een woord, dat men gebruikt, als men met eerbied van iemand spreekt;

dus van aanzienlijken, meerderen, ouderen. De schoonmoeder bezigt het ook van haar schoonzoon sprekende. In Tanah-Datar, de 50 kota's, de 13 en 9 kota's zegt men **balau**; bv. **suruăh lah baliau (balau) pulang sabanta (sabonta), ma^{c} baliau (balau) tawali saki^{c} hambô kô** = zend hem een oogenblik naar huis, dan kan hij mijn ziekte bezweren.

9. **awa^{c}**, eigenlijk een substantief met de beteekenis van lichaam, persoonlijkheid, kan voor alle personen gebruikt worden, en den 3^{den} persoon in 't algemeen, men, iemand, bedoelen. Men bespreekt met dit woord zoowel een enkel- als meervoudig voorwerp, in 't laatste geval zoowel voor **kami** als **kitô**.

Voorbeelden: **kò^{c} duduă^{c} di sénan, bérang urang di awa^{c}** = als ik, gij enz. wij (**kitô, kami**) daar zit of zitten is men boos op mij, u, enz. ons, (de beteekenis is geheel afhankelijk van 't geval, wie er gaat zitten); (als 't zitten daar plaats heeft, is men boos op den persoon of de personen met **awa^{c}** aangeduid); **kò^{c} laï bana awa^{c} bapitih, asa inda^{c} baraka, inda^{c} salamat djuô hiduï^{c}** = al heeft men of iemand geld, als men geen verstand heeft, leeft men toch niet gelukkig; **lah pajah samiëng awa^{c} manantikan, ba^{c}á tuan mungkô inda^{c} datang** = ik was reeds moe van 't wachten op u, waarom zijt ge niet gekomen?

Het woord **awa^{c}** heeft meermalen een voornaamwoord achter zich, dat dan den bezitter van **awa^{c}** aanduidt; voor beide samen gebruiken wij één voornaamwoord. Meermalen wordt het verkort tot **wa^{c}**;
awa^{c} of **wa^{c} dèn** = ik; ('t lichaam, de persoonlijkheid van mij); **awa^{c} hambô** = ik; **awa^{c} ang** = gij, jij; **awa^{c} kau** = gij, jij; **awa^{c} tuan** = u, gij: **awa^{c} njô (nô)** = hij, zij; **awa^{c} baliau** = hij; **awa^{c} kitô** en **awa^{c} kami** = wij; **awa^{c} kalian** = gij lieden; **awa^{c} awa^{c}** = wij onder ons; gij onder u, enz.; **lah badjalan kaduônjô awa^{c} baduô barangsana^{c}** = zij waren beiden op weg gegaan; zij met hun tweeën broeder en zuster (M. A. blz 23); **wa^{c} ang sadjô nan ta^{c} nampa^{c}** = gij alleen waart niet zichtbaar (U. M. blz. 13); **awa^{c} djariëh badasô tida^{c}** = hij gaf zich moeite voor niets (U. M. blz. 49); **wa^{c} dèn ka baliè^{c} mangadji** = ik ga weer leeren (U. M. blz. 58).

§ 39. Een ander woord, dat men meermalen aanwendt, waar wij een voornaamwoord bezigen, is **badan** = lichaam. Gewoonlijk gebruikt men het als men meewarigheid of minachting wil te kennen geven, zoodat men het voor den spreker bv. kan teruggeven met: *ik ongelukkige*, *ellendige*, *arme*, enz.

Het is soms van **si** voorafgegaan en door een ander voornaamwoord gevolgd.

Voorbeelden: **tida^{c} badan basuô lai** = ik (arme) zal je niet meer ontmoeten; **ba á tô lah ka untuăng si badan kô, sakali ta^{c} lapèh di hutang** = hoe zal het met mij toch gaan; ik kom nooit uit de schulden; **lòròng di badan hambô surang** = wat mij betreft; **ka paï badan lah malu; ta^{c} ka paï ba^{c} á lah garan** = om te gaan ben ik beschaamd; en wat zal het wellicht zijn als ik niet ga (U. M. blz. 26); **tjamèh mati badan dèn** = ik was bijna omgekomen (U. M. blz. 35); **barauari si Manangkérang, diambiè^{c} mundam disimpani, badan badjalan hanjôlai** = wat M. betreft, toen hij de moendam genomen en opgeborgen had, ging hij weer verder (S. M. blz. 36); en een paar regels hooger: **kò^{c} mundam**

alah basuô, badan diri dimanô kini = wat de moendam aangaat, deze is reeds gevonden, maar waar zijt gij zelve nu!

In de beteekenis van een voornaamwoord gebruikt men ook het woord **diri**; bv. **mandanga katô dalam surè**^{c}, **harò**^{c} **hati bukan kapalang diri na**^{c} **buliĕh rumah gadang** = vernemende wat er in den brief stond, hoopte hij niet weinig, dat hij het groote huis zou krijgen (P. B. blz. 11); **duduă**^{c} **bapusu samô diri** = zij zaten dicht bij elkander; (P. B. blz. 2); **injô badiam diri sadjô** = hij zweeg maar stil (S. M. blz. 15).

§ 40. Behalve van de opgenoemde, maakt men voor de persoonsaanwijzing van een groot aantal substantieven gebruik, voornamelijk van die, welke als titels dienst doen of familiebetrekkingen aanduiden; men heeft bv. **bujuăng** als aanspraakwoord voor jongens; **upiĕ**^{c} (**piĕ**^{c}) voor meisjes. Oudere lieden noemen jonge mannen en jonge vrouwen zoo. **Si bujuăng** = de jongen (de bekende, de besprokene); **si upiĕ**^{c} = het meisje (idem); **kaka**^{c} = oudere zuster (plaatselijk ook oudere broeder); als aanspraakwoord voor vrouwen (plaatselijk voor mannen) van middelbaren leeftijd, die ouder zijn dan de spreker of beleefdheidshalve als zoodanig door hem beschouwd worden. Men zegt ook wel **kaka**^{c} tegen een jongere vrouw, wier man ouder is dan de spreker; de vrouw van een ouderen broer wordt ook zoo genoemd. Plaatselijk gebruikt men weer: **atjiĕ**^{c}, **uô** of **tuô**; **angah** of **tangah**; — **biai, amai, uai, andé, mandé** of **mandai**, die plaatselijk *moeder* beteekenen, gebruikt men tegenover oudere vrouwen. In de Benedenlanden zegt men tegen aanzienlijke vrouwen: **urang kajô.** De woorden **gaè**^{c} of **gahè**^{c} zegt men tegen oude mannen van minderen stand of als men gemeenzaam wil wezen: **di má gaè**^{c} **makan gadji salamô nangkô** = waar zijt ge al dien tijd in dienst, oudje? Tegenover lieden van hoogen leeftijd gebruikt men **injiĕ**^{c} = grootvader, grootmoeder. Het woord **udô**, dat plaatselijk *oudere broer* beteekent, is ook aanspraakwoord voor mannen van meerderen leeftijd; en **utji** hoort men hier en daar bezigen tegen bejaarde vrouwen van aanzien. De benaming **mama**^{c} geldt voor den broer van moederszijde; plaatselijk is het *oudere broer* of aanspraakwoord tegen personen, als zoodanig beschouwd.

De benaming, gegeven aan hoofden en andere (oudere) personen, van wie men vermoedt, dat zij tot den aanzienlijken stand behooren of die men als zoodanig beschouwt, is **angku.** Ook de oom wordt door den neef als zoodanig aangesproken. In de Benedenlanden komt het voor in de beteekenis van *grootvader.*

Hooggeplaatste of om hunne kundigheden bekende geestelijken worden **tuanku** genoemd, een benaming, die men ook geeft aan bejaarde, vrome lieden en die als ambtstitel geldt voor de larashoofden.

Datuă^{c} is de titel van den **panghoeloe andikô**; ook onbekende, oudere personen worden met dit woord aangesproken.

Een naam, dien men veelvuldig gebruikt is **tuan** = heer, meester, (als voornaamwoord u, gij); onbekende personen, die al wat op leeftijd zijn, worden zoo aangesproken; de vrouw bezigt het tegen haar man; ook een jongere zuster zegt dit van hem; minderen gebruiken het tegen meerderen, maar ook onder elkander bedient men er zich van, zelfs koeli's doen dit.

§ 41. Voor den tweeden persoon meervoud gebruikt men ook het woord **kalian** of **awa^c kalian** en wel tegenover minderen; bv. **awa^c nô kamari mahimbau kalian kô mah** = hij komt hier, om jelui uit te noodigen; **kalian, kò^c lah ka pai baralè^c nan tun, inda^c tantu ikuä kapalô lai** = als 't naar een feest gaan betreft, dan weet ge niet meer waar je hoofd of je achterste zit.

§ 42. Wil men bepaaldelijk het meervoud aangeven en wel al de toegesprokenen te samen, dan bedient men zich van woorden als: **sagadji, sadô, sadônô**; bv. **sagadji nan rapè^c nang kô** = allen, die hier vergaderd zijn; **sadô nan duduä^c nan tun himbau lah** = noodig allen uit, die daar gezeten zijn; **èlò^c lah kitô paï djuô, dè^c lah sadônô kanai himbau** = 't is goed, dat we ook gaan, daar we allen uitgenoodigd zijn.

De onbepaalde voornaamwoorden.

§ 43 Den dienst van onbepaald voornaamwoord doet vooreerst het substantief **urang** in de beteekenis van *men*, of van *iemand;* terwijl **inda^c sôrang** of **sôrang tidô** aan ons *niemand* beantwoorden.

Voorbeelden: **urang mamanggiè datang tjakô** = iemand om (u) te roepen is straks hier geweest; (U. M. blz. 10); **katôkan urang bamantja^c di galanggang** = zeg, dat men aan 't schermen is op de galanggang; (S. M. blz. 14); **inda^c sôrang djuô** (of **sôrang tidô**) **nan amuäh paï; ang samièng lah** = er is niemand, die lust heeft te gaan; (gaat) gij dus maar; **djan sôrang djuô datang kamari** = volstrekt niemand mag hier komen.

De herhaling **sôrang-sôrang** wordt gebruikt in de beteekenis van *ieder*, *ieder voor zich;* bv. **baratô awa^c sôrang-sôrang lah nan dikamèhi** = de goederen van u ieder worden ingepakt of moeten ingepakt worden; **baru inda^c banantuô, ana^c kamana^can lah malapèhkan untuäng sôrang-sôrang** = zoodra er geen oudste meer is, zorgen kinderen, neven en nichten ieder voor zich zelf.

Het woord **urang**, voorafgegaan van **barang** of **sambarang (sumbarang)** of dit laatste ook alleen, doch dan met **nô** verbonden, doet den dienst van: *wie ook*, *onverschillig wie*, *de eerste de beste*, *Jan en alleman*, enz. bv. **nan ka dilawan bakanti nangkô, piliëh-piliëh urang; djan barang urang samièng** = die hier tot metgezel zal dienen, moet men uitkiezen; 't mag niet de eerste de beste wezen; **suruäh kamari lah urang kuli tu, sôrang barangnô** = zend één van die koelies hier; wien ook; onverschillig wien; **sumbarang urang samièng buliëh datang ka alè^c tu** = Jan en alleman kan maar op dat feest komen.

Het woord **barang** komt ook voor in de beteekenis van *al wat*, *wat ook;* bv. **barang nan dapè^c dimakannô** = al wat 't krijgt, eet 't op.

In de beteekenis van *iedereen*, *elkeen*, *stuk voor stuk*, komt ook **urang** voor, als het vooraf gegaan is van **tiò^c** of **tiò^c-tiò^c**; bv. **tiò^c urang nan lalu, dèn batanjô** = iedereen, die voorbij kwam, heb ik gevraagd.

Het woord **siä** en de verdubbeling ervan komt insgelijks voor in de beteekenis

van *al wie; wie ook*; van eene ontkenning voorafgegaan, kan men het teruggeven met *niemand;* de schrijftaal heeft ook **siapô.**

Voorbeelden: **siá nan amuäh samiëng lah baô** = neem maar mee, al wie wil of lust heeft; **siá-siá panghulu nan ta^{c} datang kini, turuï^{c}-i barisuá^{c}** = al wie er van de panghoeloe's nu niet gekomen is, moet ge morgen halen; **inda^{c} siá nan maâmbiĕ^{c} pitih tu dô; awa^{c} djuô** = niemand anders of buiten ons heeft dat geld genomen, 't moet een van ons zijn; **manô lah tuan urang mudô, bukan siapô buda^{c} itu, hanjô lah ana^{c} kanduäng hambô** = luister jongeling, dat kind was van niemand anders dan van mij; (P. B. blz. 3); **itu lah kampuäng hantu raja, hambô nan takuï^{c}-takuï^{c}, basô siapô kòh urang ka mati** = dat is een woonplaats van geesten; ik ben bang, dat er iemand van ons sterven zal (P. B. blz. 2).

Het woord **á** wordt gebruikt in de beteekenis van *wat*, *al wat*, *wat ook;* **kò^{c} á kò^{c} á** in die van *iets*, *'t een of ander*, *wat ook;* voor dit laatste zegt men ook **barang satunô.**

Voorbeelden: **amuäh dèn manuruï^{c} á djanjô ang, asa djan kitô basalisiĕh** = ik wil doen, (al) wat ge zegt, als we maar geen verschil krijgen; **kò^{c} á kò^{c} á nan dikaôkan èlò^{c} batanjô bakèh nan tuô** = wat er ook begonnen wordt, behoorlijk is 't aan ouderen te vragen; **bali lah kò^{c} á kò^{c} á; kô mah pitih** = koop wat of iets, hier is geld; **barang satunô, laï ditanjôkannô djuô di dèn** = vraag alles, wat het ook zijn moge, aan mij.

Voor *wat ook*, *al wat*, zegt men ook **ná má** of **ná má—ná má.** bv. **piliĕh lah ná má nan èlò^{c}** = kies uit al wat het mooiste is; **ná má—ná má nan katudju di ang, ambiĕ^{c} lah** = neem maar al wat je aanstaat; wat 't ook is, dat je aanstaat, neem (dat) maar.

Het woord **tjiè^{c},** van **inda^{c}** voorafgegaan, wordt gebruikt in de beteekenis van *niet een, niets;* doorgaans heeft het **djuô** ter versterking achter zich; bv. **inda^{c} tjiè^{c} djuô nan tabaô dô** = er is volstrekt niets meegebracht; **inda^{c} tjiè^{c} djuô lai** = er is volstrekt niets meer.

In geschriften vindt men voor het begrip *niets* ook wel **satupun tida^{c};** bv. **satupun tida^{c} kakurangan** = niets ontbrak er aan (P. B. blz. 8); **satupun tida^{c} nan manjahuï^{c}** = niets was er, dat antwoord gaf (P. B. blz. 3).

§ 44. De constructie van zinnen met een grammatisch subject *het* heeft 't M. niet; wat men bespreekt wordt voorop geplaatst en **nan** leidt dan verder in wat men ervan vertelt; bv. **kain nangkô, nan disalangkan si Badu dahulu** = het is deze kain of deze kain is het, die Badoe vroeger heeft geleend (van iemand); **kò^{c} itu nan ang katôkan** = als 't dat is, wat ge zegt (U M. blz. 8).

Zoo ook gebruikt men **laï** of **adô** meermalen, om zinnen in te leiden, die wij beginnen met *er zijn;* bv. **laï urang di rumah; mé lah kitô naiĕ** = er is iemand of er zijn menschen thuis; kom laten we naar boven gaan; **inda^{c} adô nan ka dèn katôkan di ang lai** = er is niets meer, dat ik je te zeggen heb.

De wederkeerende voornaamwoorden.

§ 45. Als zoodanig gebruikt men in het Minangkabausch de woorden **diri**, **awa^c**, **badan**, die zoowel bij den eersten en tweeden als bij den derden persoon dienst doen. (Men zie het werkwoord.)

Waar men in het Nederlandsch ter versterking of ter nadere aanduiding het voornaamwoord *zelf* bezigt, daar bedient men zich in het M. meermalen van **bana** of **banai**; bv. **awa^c dèn banai nan paï mahantakan surè^c tu** = ik zelf zal dezen brief gaan brengen; **kini lah ba^c tjarô lupô njô; dahulu awa^c nô banai mangatôkan di dèn** = nu schijnt hij 't vergeten te zijn, maar vroeger heeft hij 't zelf tegen mij gezegd.

Dat woord **banai** of **bana** gebruikt men ook in de beteekenis van *eigen* of in die, welke wij met den nadruk op het voornaamwoord aangeven, zooals men ook in 't M. wel doet; bv. **ana^c kô ana^c hambô bana** = dit is *mijn* of mijn eigen kind; **ana^c dèn, nan dèn latjuï^c, ba-á di ang** = 't is *mijn* kind, dat ik sla; wat gaat 't je aan.

§ 46. In de beteekenis van *uit zich zelf; van zelf;* gebruikt men **sôrang** of **sakahanda^c hatinô**, ook als men van *zaken* spreekt; bv. **inda^c kami nan mambuka^c kan pintu tu dô; awa^c nô tabuka^c sôrang** = niet wij hebben die deur open gemaakt; zij is uit zich zelve open gegaan; **kaju nan tun rabah sakahanda^c hatinô** = die boom is van zelf omgevallen.

Om de beteekenis aan te geven van ons woord *alleen* bedient het M. zich van **sôrang**; bv. **sôrang samiëng jô kamari?** komt hij alleen hier? **sôrang padja tu njô nan kami harò^c** = alleen op dat kind hopen wij; **awa^c njô sikô bakatô sôrang** = hij alleen heeft hier te zeggen; hij is de baas hier; **baô lah kawan; djan ang sôrang samiëng paï** = neem een kameraad mee; ge moet niet alleen gaan.

Het woord **sôrang** gebruikt men ook om aan te duiden, dat eene handeling wederkeerig plaats heeft; het wordt dan van **nan** voorafgegaan en voor ieder der besprokene personen gebezigd.

Voorbeelden: **ná má nan ka didangakan di awa^c; nan sôrang bakatô bakèh nan sôrang, nan sôrang bakèh nan sôrang** = naar wien zal ik nu luisteren; van weerskanten spreekt de een tegen den ander; **kami duduä^c bakatjau samiëng; nan sôrang maädò^c bakèh nan sôrang; nan sôrang mambalakang bakèh nan sôrang** = we zitten ongeregeld; de een keert het gelaat, de ander den rug naar den ander of sommigen zitten met het gelaat, anderen met den rug naar elkander toegekeerd; **antah ná má—ná má nan iô; nan sôrang manjalahi nan sôrang; nan sôrang ba^c itu pulô** = ik weet niet wie gelijk heeft; de een beschuldigt den ander.

De vragende voornaamwoorden.
(en verdere vraagwoorden).

§ 47. Als vragende voornaamwoorden fungeeren **á** en **apô**; **siá** en **siapô**. De verkorte vormen **á** en **siá** worden, vooral in de spreektaal, het meest gebruikt. Zij

komen zelfstandig en bijvoegelijk voor en staan in het laatste geval achter het bevraagde. Met **á** vraagt men naar zaken en dieren of naar het zijn of wezen ervan; het beteekent *wat*, *welke*, *wat voor.*

Voorbeelden: **ikô á?** = wat is dit (eigenlijk *dit* is *wat?*); **á ikô** = wat is dit? **á di tuan?** = wat is bij u; hetgeen beteekenen kan: wat heeft u; wat scheelt u? wat belieft u? **á djawabnô** = wat is zijn antwoord? wat is het antwoord ervan of erop? **á nan tuan baô tu** = wat is 't, dat ge daar brengt: **djadi á tô ang handa**^{c}**njô** = wat wilt ge toch worden (U. M. blz. 1): **djô apô djandjang rang ditingkè**^{c}, **djô apô rumah rang ditampuàh** = waarmede iemands trap te beklimmen en zijn woning te betreden? (S. M. blz. 5).

In al deze kan **á** ook achteraan komen: **di tuan, á?** enz.

Verder: **urang á tu?** = wat voor een mensch of persoon is dat? (antw. bv. **urang Kaliëng** = een Klinganees; **urang mudô** = een jong mensch); **hari à kini** = wat voor of welken dag is 't heden? welk weer is 't heden? (antw. **hari kamih** = Donderdag; **hari èlò**^{c} = een mooie dag; mooi weer); **si anu mambaô á** = N. N. brengt wat? (eigenlijk verricht het brengen van wat); (antw. bv. **mambaô barèh** = brengt rijst).

Het woord **á** is van **ka** voorafgegaan, wanneer men naar de strekking van iets vraagt en kan dan teruggegeven worden met *tot wat*, *waarvoor;* bv. **ka á kain tu** = tot wat of waarvoor dient dat doek? (antw. **ka badju** = tot of voor een baadje).

Van **á** maakt men den vorm **pangá,** die **ka** vóór zich krijgt om naar den persoon of de zaak als agens te vragen; bv. **ka pangá urang tu di tuan** = tot het doen van wat (als doener van wat) is die persoon bij u? (antw. **ka panumbuà**^{c} **padi** = voor het stampen van rijst); **ka pangá katidiëng tu** = waarvoor is die mand? (**ka panjalin barèh** = voor 't overstorten van rijst).

Met den vorm **mangá** vraagt men naar het doen of bezig zijn. Van **ka** voorafgegaan, vraagt hij weer naar het doel of de strekking van dat doen; bv. **mangá si anu** = wat doet N. N.; **ka mangá ang mambuè**^{c} **tu** = waarvoor of met welk doel doet ge dat (om wat te doen, doet ge dat?); **ka mangá hambô dipasankannô** = om wat te doen heeft hij om mij gezonden? (antw. **ka mambaô kudô** = om een paard weg te brengen; **ka baralè**^{c} = om feest te vieren).

Men kan alzoo vragen: **ka á injô di ang?** — **ka pangá injô di ang;** — **ka mangá injô di ang?** De eerste heeft een substantief tot antwoord, noemende wat iets is; (**ka tukang rumpuï**^{c} — als grasman); de tweede den naamwoord: vorm naar den naam van het werk; (**ka panjabi**^{c} **rumpuï**^{c} = als snijder of voor het snijden van gras); de derde den vorm, die het doen of bezig zijn beteekent (**ka manjabi**^{c} **rumpuï**^{c} = om gras te snijden)

De vorm **mangá** (in geschriften vindt men meermalen **mangapô**) kan ook teruggegeven worden met *waarom:* **mangapô bujuàng ka badjalan** = waarom wilt ge heengaan? (U. M. blz. 9); **mangapô kau dè**^{c} **manangih** = waarom schreit gij? (wat is het doen ten aanzien van je, dat oorzaak is van schreien); (U. M. blz. 43).

Van **á** maakt men verder den vorm **ba-á** = *met wat*, waarmede men vraagt, als men weten wil met wat iets geschiedt of zich vertoont. Het antwoord is de **ba**-vorm.

Voorbeelden: **ba-á lah kòh di tabè^{c} tu, mungkô ikan dèn habih mati** = wat zou er toch in dien vijver zijn, dat al mijn visschen dood gaan? ('t is met wat toch in dien vijver?); **ba-á di kandang tu, mungkô inda^{c} amuáh masuá^{c} hajam?** = wat is er in dat hok, dat de kippen er niet in willen? (antw. **baula** = met slangen); **ba-á awa^{c} kèh baliau tu** = met wat of hoe spreekt ge hem aan? (eigenlijk met wat (zijt) ge tegen hem? antw. bv. **ba-angku** = met angkoe); **ba-á jô badjalan tadi, bakarih, batungkè^{c}** = hoe (met wat) is hij daar straks uitgegaan, met een kris of met een stok bij zich? **dibari ba-á mangandji déta na^{c} jô karèh** = wat doet men in de stijfsel, om hoofddoeken stijf of hard te maken (meer letterlijk: hoofddoeken stijfselen is in het geven met wat?)

Met **ba^{c} á** vraagt men naar het *hoe* van iets.

Voorbeelden: **lé ba^{c} á saki^{c} nô kini?** hoe is 't thans met zijn ongesteldheid. (Men vraagt in 't M. naar den toestand van het „zijn" (**lé**) en zegt meer letterlijk: 't zijn is hoe of zooals wat van zijn ziek zijn thans?) **lé ba^{c} á padinô pandangaran kau?** hoe is 't of staat het met zijn padi, volgens 't geen ge gehoord hebt? **ka ba^{c} á djuô kaka^{c}; lah ka ba^{c} itu untuáng dèn** = wat valt er aan te doen *kaka^{c}*; 't is mijn lot zoo; (zooals wat toch zou het zijn, *kaka^{c}?* reeds zou zijn zooals dat mijn lot; d. i. het was boven mijn hoofd besloten, dat het zoo zou zijn); **ba^{c} á rupônô badjunô** = hoe ziet zijn baadje er uit? **ba^{c} á mungkô jô inda^{c} datang?** hoe is 't, dat hij niet komt? waarom komt hij niet? **liè^{c} bana djô di amai: lai ba^{c} á dèn mamakai** = zie eens goed moeder, hoe ik mij gekleed heb ('t zijn is zooals wat of hoe van ik kleedde mij) (U. M. blz. 11).

Het woordje **á**, met de praepositie **di** voor zich, wordt meermalen aangewend, om naar het bestaan *in* iets, de omstandigheden, waarin iemand verkeert te vragen. In het Nederlandsch kan men ook dit met *waarom* teruggeven; bv. **di á ang, mungkô kamari?** = wat is er met je, dat ge hier komt; waarom komt ge hier? (in wat (zijt) ge?)

§ 48 Met het woord **siá** of **siapô** vraagt men naar personen; de beteekenis, waarvoor wij *wie, wien, wiens* of *wier* zeggen, is eigenlijk: wat voor of welke **si**, met welk laatste men eigennamen maakt.

Voorbeelden: **laï siá kawan bapa^{c} maramu pandangaran andai** = wie is, volgens hetgeen u (moeder) gehoord hebt, met vader mee, om hout te verzamelen? (Sam. R. M.); **tuan himbau siá** = wien (wie) roept ge? **tuan mahimbau siá** = wien roept ge? (u verricht 't roepen van wien?) **pitih siá tu?** = wiens geld is dat? **urang siá tu** = wiens bediende is dat? **urang tu siá?** = wie is dat of wie is die persoon? **siá kòh nan punjô kubuá di atèh puntja^{c} buki^{c} nangkô** = wie toch is de eigenaar van het graf op den top van dezen heuvel? (U. M. blz. 71 en 72); **itu siapô tòh itu, kò^{c} ukan si Galang Banja^{c}** = wie zou 't dan anders wezen, als G. B. het niet is; **ana^{c} siapô nan ka mari** = wiens kind is hier geweest? (P. B. blz. 3); **siapô namô puti nan tun?** = hoe heet die prinses? (P. B. blz. 3).

§ 49. Een ander vraagwoord is **má**, dat naar een punt in de ruimte vraagt en

als zoodanig tot de bijwoorden zou te brengen zijn. Het gebruik ervan is praedicatief en attributief; in 't eerste geval beteekent het *waar;* in 't tweede *van waar.*

Voorbeelden: **má ajah ang?** = waar is je vader? **kò^c ang na^c mambali kudô tu, má pitih ang?** = als ge dat paard koopen wilt, waar is (dan) je geld? **bini ang má?** = waar is je vrouw? **awa^c ang urang má** = gij zijt iemand van waar? **urang má nan tarambau di kudô** = iemand van waar is 't, die van het paard is gevallen? van waar is de persoon enz. ('t antwoord kan zijn **urang tjinô** = een Chinees: maar niet **urang mudô.**)

Behalve den naam van het voorwerp, waarnaar men vraagt, gebruikt men meermalen het voornaamwoord van den 3^{den} persoon, waarvan **jô** steeds achter **má** komt; bv. **má njô (nô, jô** enz.) **ajah ang?** = waar is (hij) uw vader? **má jô panghulu, nan ang katôkan nan tun?** = waar is de panghoeloe, van wien ge gesproken hebt? **nô má urang tu?** = waar is die man?

Opmerking. Het woord **má** of **manô** wordt ook gebruikt, om de aandacht van iemand op te wekken, wanneer de spreker iets tegen hem zeggen wil; het komt dan overeen met ons: *zeg*, *welaan*, *welnu*, *luister eens*, enz.; bv. **má upiĕ^c** = zeg oepik; (**má si upiĕ^c** = waar is oepik); **má datuă^c** of **manô datuă^c** = welaan datoeks! **manô diĕ^c kanduăng, si Andam Déwi! mangapô kami dituruti?** = zeg, zuster A. D. waarom volgt ge ons? (S. M. blz. 15)

Het woordje **má** met **di** vóór zich, kan insgelijks door *waar* terug gegeven worden. Plaatselijk zegt men **dumá.** Men vraagt er mede naar de plaats van een voorwerp; bv. **di má ka dèn lata^{c}kan** = waar zal of moet ik 't neerleggen? **di má dibalinô pisau tu** = waar heeft hij dat mes gekocht?

Op eene vraag met **má** is het antwoord al dan niet rechtstreeks; op die met **di má** is de naam van een voorwerp steeds door **di** ingeleid; bv. **má ajah ang?** waar is je vader? antw.: **kô mah** = wel deze; kijk hier, deze is het; of **mamangkuă** = spitten; of **di pasa** = op de markt; **má badju dèn?** = waar is mijn baadje? antw.: **kô! tu! ikô ah!** = dit, dat, hier dit! of **alun sudah** = 't is nog niet klaar; of **badjamuăkan** = 't wordt gelucht; of **di biliĕ^c** = in de kamer; **di má ajah ang?** = waar is je vader? antw.: **di rimbô, di para^c,** enz. = in het bosch; in den tuin.

Van **di má** maakt men meermalen gebruik, waar men niet met eene rechtstreeksche vraag, doch met een uitroep te doen heeft; zoodat men er in dat geval *hoe*, *hoe kan 't zijn*, *hoe is 't mogelijk*, enz. voor in de plaats kan stellen. Door den M. wordt ook dan eigenlijk gevraagd naar de plaats waar, onder de gegevene omstandigheden, iets al dan niet bestaan kan.

Voorbeelden: **di má ana^c tu ta^c ka saki^c, barangin samiĕng sahari-hari** = hoe zou dat kind niet ziek worden, daar het elken dag in den tocht zit, loopt, enz. (meer letterlijk: waar is de plaats van dat kind zal niet ziek worden, enz.); **itu duduă^c-duduă^c samiĕng di rumah, di má ka sudah sawah** = hij zit maar altijd thuis; hoe kan de sawah (dan) klaar komen!

De verdubbeling: **di má—di má** heeft de beteekenis van: *waar ook*, *waar ergens; onbepaald waar;* bv. **di má—di má kitô basuô, dèn katôkan malah** = waar we elkander ook ontmoeten, zal ik 't U zeggen.

Met **ka má** = *naar waar*, *waarheen*, vraagt men naar de richting; bv. **ka má si Anu** = waar is N. N. heen? **ka má kitô paï?** = waar heen gaan wij, gaat gij?

Wanneer men naar de plaats als uitgangspunt van iets vraagt, gebruikt men **dari má** = *van waar*, *van waar af*; bv. **dari má datang pitih di nô sabanja**[c] **itu?** = van waar is zooveel geld bij hem gekomen; van waar heeft hij zooveel geld? **dari má datang njô (nô)** = van waar komt hij?

Men zegt ook **di má datang njô** = van waar komt hij, waar **di** de plaats is, op welke de beweging begint. (Zoo ook beteekent **hambô datang di Buki**[c] **Tinggi** = ik kom *van* Fort-de-Kock en ik kom *te* Fort-de-Kock).

Het woordje **má** is dikwijls voorafgegaan van het betrekkelijk voornaamwoord in zijn vorm **ná.** (zie betrekkelijk voornaamwoord) en **ná má** wordt dan zoowel zelfstandig als bijvoegelijk gebruikt, zoodat het aan 't hoofd van eene vraag of achter een substantief komt. In het antwoord moet de naam van het bevraagde voorwerp of van het attribuut door **ná (nan)** worden ingeleid. Men kan **ná má**, waarmede men naar een of ander attribuut van een voorwerp onder vele vraagt, terug geven door *welk*.

Voorbeelden: **ná má di dèn** = welk is voor mij? Op deze vraag kan men bv. antwoorden: **ná ikô** = dit (dat dit (is)); **ná itu** = dat; **nan gadang**, = het groote; **nan hitam** = het zwarte. **ná má nan ka paï djô dèn** = wie (welke persoon met **nan** aan te wijzen) is 't, die met mij zal gaan? Wie van U of van hen zal met mij gaan? antw. **ná ikô** = deze; **nan tuô** = de oudere of oudste; **badju ná má di dèn** = welk baadje is *voor* mij? antw. **badju nang kô** = dit baadje; **badju nan hitam** = het zwarte baadje; **badju ná má nan di dèn** = welk baadje is *van* mij? (het baadje, dat welk of waar, is hetgeen van mij is?)

§ 50. Om naar eene hoeveelheid te vragen, gebruikt men **pô** en **bará (barapô)**, die beide met *hoeveel* kunnen terug gegeven worden.

Het woord **pô** vraagt naar het aantal van de samenstellende deelen, naar de stuks of de enkelen, waaruit het besproken geheel bestaat, en heeft daarom ook den naam van de soort der eenheden, waarmede het geheel wordt gemeten, afgepast, geteld, achter zich.

Het woord **bará** vraagt het getal, de hoeveelheid of hoegrootheid, waarin het besprokene voorkomt, en is gevolgd van den naam der zelfstandigheid zelve.

Voorbeelden: **pô katidièng padinô sawah nan tun** = hoeveel manden bedraagt de padi van die sawah? **pô ikuä kabau ang nan mati** = hoeveel (stuks) buffels zijn er van U gestorven? **pô urang nan pai mangali kubuä** = hoeveel personen zijn 't, die den (een) grafkuil gaan graven; **lé pô ratuïh baliau mambaô pitih ka Makah** = hoeveel honderden aan geld heeft hij naar Makah meegenomen? **pô buah taluä tu kau bali sakupang** = hoeveel stuks van die eieren kocht ge voor een kwartje? **bará urang nan paï mangali kubuä** = hoeveel of met hun hoevelen zijn de personen, die een (den) grafkuil gaan graven? **bará kabau ang nan mati** = hoeveel zijn de van U gestorven buffels? **bará tjiè**[c] **rupiah barèh lé pakan nan lapèh nangkô** = hoeveel rijst kreeg men op de laatste markt voor een gulden? **bará bali taluä saratuïh kini** = hoeveel kosten de honderd eieren tegenwoordig?

bará ang ka mambali taluă = hoeveel eieren wilt ge koopen en ook: voor hoeveel eieren wilt ge koopen. (**bará** = met wat, ziet zoowel op de hoeveelheid eieren als op die van 't geld; men zegt meer letterlijk: met wat is ('t) gij zult eieren koopen): **bará dalamnô tabè^c nan tun** = hoeveel is de diepte van dien vijver: **lah sampai bará kini mandiang kô nan hilang baru nangkô** = hoe lang is 't nu al, dat de overledene gestorven is?

Een zelfde zin kan dus meermalen zoowel met **pô** als met **bará** gebezigd worden; het eerste is met den naam, die de enkele bedoelt, het laatste op zich zelf het praedicaat.

Bv. **pô urang nan paï mangali kubuă** en **bará urang nan paï mangali kubuă?** = hoeveel zijn 't er, die een graf gaan graven? In den eersten zin dient **urang**, als naamaanwijzer van de voorwerpen, die gaan graven en is **nan paï** enz. het onderwerp van den zin (hoeveel lieden (zijn), die een graf gaan delven?) In den tweeden wil men weten met hoeveel de personen zijn, die het werk verrichten en is **urang nan paï** enz. het subject (met wat of hoeveel (zijn) de lieden, die een graf gaan delven). Zoo ook **pô ikuă kabau ang nan mati** = hoeveel stuks zijn de buffels van U, die gestorven zijn; **bará kabau ang nan mati** = hoeveel zijn de buffels van U, die gestorven zijn?

Het vraagwoord kan ook aan het eind of in het midden van den zin voorkomen; bv. **pô katidiĕng padinô sawah nan tun? padinô sawah nan tun pô katidiĕng? sawah nan tun pô katidiĕng padinô?** beteekenen alle: hoeveel manden bedraagt zijn padi van die sawah? Zoo ook: **bará tjiè^c rupiah barèh? tjiè^c rupiah barèh bará? tjiè^c rupiah bará barèh? bará barèh tjiè^c rupiah?** die wij alle teruggeven met: hoeveel rijst krijgt men voor een gulden. (In 't M. wil men weten met welke hoeveelheid, bestaande uit rijst, een gulden is, en zegt men meer letterlijk: met wat is een gulden voor rijst of een gulden is met wat van rijst).

Opmerking. De woorden **bará** en **pô** worden ook gebruikt in zinnen, die geen rechtstreeksche vragen zijn, waarbij dan meermalen verdubbeling plaats heeft: **awa^c dèn laï mambuka^c péti nan tun dahulu; tapi bará pitih di dalam, inda^c takana laï di dèn** = ik heb die kist vroeger wel opengemaakt, doch hoeveel geld er in was herinner ik mij niet meer; **inda^c pô ikuă dô hambô bakabau** = ik heb zooveel buffels niet; **bará-bará bana ang bali kudô dèn nan sikuă nang kô, inda^c dèn amuăh badjua dô** = voor hoeveel ge dit eene paard ook wilt koopen, ik wil het toch niet verkoopen; **salamô mantjari nangkô antah lah pô ribu-pô ribu jô mamagang** = zoolang hij dit bestaan zoekt, heeft hij reeds voor ik weet niet hoeveel duizenden in pand genomen.

De bezittelijke voornaamwoorden.

§ 51. Verscheidene van de woorden, die als persoonlijke voornaamwoorden gebruikt worden, komen, bijvoegelijk gebruikt, ook als bezittelijke voor: nl.
Voor den eersten persoon: **awa^c, dèn, hambô, sajô, sé** (plaatselijk), **kitô, kami** en de naam van den spreker.

Voor den tweeden persoon: **ang, kau (kaü, gau)**; **awa**^{c}, **kitô**; en de benamingen die men gebruikt, om iemand aan te spreken, als **bapa**^{c}, **biai, tuan, angku**, enz. Voor den derden: **njô, nô, ô, é, baliau (balau), ikô, itu.**

Voorbeelden van het gebruik zijn: **dèn amuä**^{c} **badan dèn kini, na**^{c} **sanang bana hati kau** = ik steek mij zelve dood, opdat ge vrede zult hebben (U. M. blz. 49); **ka**^{c} **tuô hambô maliëng paï** = mijn oudere broeder is stilletjes weg gegaan; (S. M. blz. 15); **sudah lah sampai djandji kitô, kawinkan malah tubuäh diri** = de tijd voor de vervulling onzer belofte is daar, ik ga nu huwen; (P. B. blz. 11); **manô lah tuan radjô kami, duduä**^{c} **dahulu radjô kami** = o (onze) vorst, neem eerst plaats. (P. B. blz. 12); **pitih awa**^{c} **dikatôkannô pitihnô di si Amin** = mijn geld, zegt Amin, dat van hem is; **lah tjakô nasi dèn asiëngkau andji**^{c} **awa**^{c} = daar straks heb ik de rijst voor U (uw aandeel) al klaar gezet: **ana**^{c} **sajô** of **ana**^{c} **sé ka sajô sarahkan bakèh tuan mangadji** = ik zal U mijn kind toevertrouwen, om het te onderwijzen; **lakè**^{c}**kan badju ang** = trek je baadje aan; **kô**^{c} **na**^{c} **basuô ang djô si anu, liè**^{c} **lah ka rumahnô (njô, ô, é)** = als ge N. N. wilt ontmoeten, ga dan zien in zijn woning: **rumah baliau (balau) nan dakè**^{c} **rumah hambô kô** = het huis van hem, dat dicht bij deze woning van mij is; of: dit is het huis van hem, dat dicht bij mijn woning is; (**kô** ziet op **rumah baliau** of op **rumah hambô.**) Van dieren en zaken zegt men ook **njô, nô, ô, é**; bv. **ana**^{c} **njô (nô, ô, é)** = zijn (haar enz.) jong of jongen; **atò**^{c} **njô (nô, ô, é)** = het dak ervan.

Kinderen gebruiken, van zich zelf sprekende, meermalen hun naam en zoo zeggen jonge vrouwen **upiĕ**^{c} in dat geval; bij het toespreken geschiedt dit eveneens; de aanwijzer **si** wordt dan weggelaten; bv. **ikô kalèrèng Amat kô mah** = dit is mijn knikker. (Amat spreekt); **alah upiĕ**^{c} **katôkan tjakô bakèh bapa**^{c} = *Oepik* (de spreekster) heeft 't daar straks al tegen U of tegen vader gezegd; **ikô kain Minah; itu kain adiĕ**^{c} = deze is de kain van Minah (de toegesprokene); die is van (uw) zusje.

§ 52. De naam eener hoedanigheid kan, zooals wij gezien hebben, zoowel subject als praedicaat van een zin zijn; bv. **lawèh para**^{c} **kô duô puluäh dapô** = de uitgestrektheid van dezen tuin is twintig vadem; **lawèh para**^{c} **kô** = uitgestrekt is deze tuin. In het eerste geval krijgt die naam, evenals elk ander substantief, als voorloopige aanwijzing van den bezitter, meermalen het voornaamwoord **njô (nô, ô, é)** achter zich; bv. **bará barè**^{c} **njô (nô, ô, é) baban kô** = hoeveel is de zwaarte van deze last; **haragônjô kudô kô saratuïh rupiah** = de waarde van dit paard is honderd gulden.

§ 53. Het voornaamwoord **njô (nô, ô, é)** wordt ook gebruikt waar men, bij wijze van uitroep, het bestaan of aanwezig zijn van het genoemde in sterke mate wil uitdrukken; bv. **saba njô padja kô!** = hoe geduldig is dit kind! **kajô njô urang kô!** = hoe rijk is deze man! **tjadiĕ**^{c} **njô ang!** = wat ben je slim! **gaduä**^{c} **njô ang laï!** = wat ben je toch trotsch! **lapa njô dèn laï!** = wat ben ik hongerig!

Als possessief voornaamwoord gebruikt men dit **njô** weer niet, tenzij men in den 3^{den} persoon spreekt en **tu** erbij bezigt, in welk geval men de beteekenis heeft

van de vorige paragraaf; men zegt dus niet **lapanjô dèn** voor mijn honger; doch wel: **lapanjô si Amin tu inda^c tatahan di nô** = dien honger van hem kon Amin niet uithouden.

§ 54. Om den bezitter, eigenaar, meester of het hoofd van iets aan te duiden, maakt men ook wel gebruik van het woord **punjô** (of **punô**, **pu-ô**, **pu-é**), waarvan **pu** = bezitter, enz. de stam is.

Het bezittelijk voornaamwoord **njô** (**nô**, **ô**, **é**) vervult hier dezelfde functie als boven; in **awa^{c}njô punjô rumah tu** fungeert het op dezelfde wijze als in **awa^c njô bapa^{c}njô padja tu** en wel als voorloopige aanwijzer. De eerste beteekent: hij is de bezitter van dat huis (hij is de bezitter ervan nl. van dat huis); de tweede: hij is de vader van dat kind. Geeft men den eersten terug met: dat is zijn huis, dan drukt men eigenlijk uit wat in het M. is: **itu rumahnjô.**

Zoo ook: **hambô punjô kudô kô** = ik ben de bezitter enz. van dit paard; **ang punjô purô tu** = gij zijt de eigenaar enz. van die beurs.

Wanneer de bezitting besproken wordt, is het in het M. minder gebruikelijk, om **punjô** met den naam van den bezitter te bezigen. Wil men bv. zeggen: dit is mijnheers geld, dan luidt dit niet: **ikô lah tuan punjô pitih** (wat geen zin heeft, daar **punjô** den bezitter op het oog heeft) maar; **ikô lah pitih tuan** = dit is het geld van mijnheer.

Meermalen is **punjô** voorafgegaan van **nan**, hetgeen vooral geschiedt, waar de bezitter met nadruk wordt aangewezen.

Voorbeelden: **injô nan punjô rumah tu** = *hij* is de bezitter van dat huis; **awa^c dèn nan pu-é sawah kô** = *ik* ben de eigenaar van deze sawah; **sawah tu awa^c dèn nan pu-ô** = van deze sawah ben ik de eigenaar; **ka sampai adjalu'l lah dèn; nan punjô lah datang mandjapuï^c** = mijn tijd zal gekomen zijn; die de meester, eigenaar, enz. (van mij of van mijn ziel bv.) is, is gekomen om mij te halen. (U. M. blz. 65); **siá kòh nan punjô kubuă di atèh puntja^c buki^c nang kô** = wie is het toch, die 't graf op dezen heuvel heeft; van wien is enz.? (U. M. blz. 72).

Plaatselijk, bv. in de streek van Paja Koemboeh hoort men zeggen **nam pu** (= waarschijnlijk **nan pu**; de uitspraak van **nan** wordt gewijzigd naar de beginletter van het volgende woord): bv. **awa^c dèn nam pu rumah kô** = ik ben de eigenaar van dit huis; **siá nam puô kô?** = wie is de eigenaar hier van? **siá pu kabau kô?** = wie is de eigenaar van dezen buffel? **hambô nam pu** = ik ben 't, die de eigenaar is.

De aanwijzende voornaamwoorden.

§ 55. De woorden, die men gebruikt, om een voorwerp aan te duiden, dat zich in de nabijheid of op een afstand van den spreker bevindt, zijn vooreerst **kô** en **ikô**; **tu** en **itu.**

De twee eerste dienen, om 't dichtbij zijnde aan te geven en beteekenen *dit, deze;* de twee andere wijzen het meer verwijderde aan en beteekenen *dat, die.*

Het aangewezene kan zijn een persoon, dier of zaak, en de aanwijzing gepaard gaan met eenig gebaar, bestaande in het vooruitsteken der lippen, eene achterwaartsche beweging van het hoofd, enz.

Deze voornaamwoorden komen òf als bepaling bij, òf in de plaats van den naam van iets en worden dus zoowel bijvoegelijk als zelfstandig gebruikt.

De bijvoegelijke staan achter het bepaalde.

Voorbeelden: **rumah kô** = dit huis; **urang tu** = die persoon; **sawah ikô** = deze sawah; **hari itu** = die dag; **siá na^c mäambiě^c sawah kau tu** = wie wil die sawah van u overnemen?
itu siapô tòh itu, kò^c ukan si Galang Banja^c? = wie zou dat dan zijn, als G. B. het niet is? (U. M. blz. 80); **inda^c mungkin itu ana^{c}njô** = dat kon zijn kind niet wezen (U. M. blz. 78); **itu nan puti Bungô Kapèh, djô itu kitô ka badjalan** = dat is prinses B. K., met die zullen we op weg gaan (S. M. blz. 22). **radjô dimanô kò lah ikô** = een vorst van waar is dit (S. M. blz. 47); **ikô** of **kô rumah si Anu** = dit of deze is de woning van N. N.; **itu baô di ang; ikô awa^c dèn mambaô** = *dat* brengt of draagt gij; dit zal *ik* dragen of brengen.

§ 56. Wanneer die woorden als bepaling fungeeren, kunnen zij ook den bezitter van iets aanduiden: bv. **tungkè^c itu tu djan ang baô pulô** = dien stok van dien (van dien persoon, van hem daar) moogt ge niet meer meenemen; **badju ikô tu lah baguntiěng** = dat baadje van deze is reeds geknipt; **rumah kô** of **rumah ikô** kan ook zijn: de woning van dezen. In den eersten zin is **tu** de bepaling van **tungkè^c itu**, welk laatste woord een persoon beteekent; zoo ook is het met den tweeden zin.

De spreektoon helpt mede de beteekenis bepalen; **badju ikô tu lah baguntiěng** (achter **ikô** even ophouden) = het baadje van deze is dat, wat reeds geknipt is; **badju ikô tu; lah baguntiěng** = het baadje van deze is dat; 't is reeds geknipt.

Datgeen, waarop **tu** of **itu** betrekking heeft, kan tevens een hoedanigheid, een werking of de inhoud van een geheelen volzin wezen.

Voorbeelden: **kò^c itu djô kaka^c** = als ge er zoo over denkt; **kò^c itu, iô bana itu** = wat dat betreft, dat is zeer juist; **kò^c inda^c sanang di sikô, di kampuäng inda^c djuô dô tu** = indien ge hier niet op uw gemak zijt, zijt ge dat in de kampoeng ook niet; **kò^c inda^c datang jô bulan nangkô, bulan nan ka tibô inda^c djuô dô tu** = als hij deze maand niet komt, doet hij dat de volgende maand ook niet; **kò^c itu nan guru katôkan** = indien het dat is, wat u zegt. (U. M. blz. 9).

Die woorden worden ook gebruikt, waar men met nadruk de plaats of den tijd van iets nog eens wil aangeven.

Voorbeelden: **lakè^{c}kan lah badju ang kô** = trek nu je baadje maar aan; **duduä^c lah ang, kô; tiduä lah ang, tu** = ga zitten, gij hier (deze): ga liggen gij daar (die); **makan lah adji^c kô kô** = eet dit gebak nu maar op; **apô pulô kô lah kô itu, nan tabambang dalam pulau** = wat kan dit nu toch wezen, dat daar op het eiland gloed verspreidt; (S. M. blz. 41); **puti dimanô kô lah ikô** = een prinses van waar kan deze zijn. (S. M. blz. 43.)

Wanneer **ikô** betrekking heeft op het tijdsbegrip **lamô**, krijgt dit laatste het

bezittelijk voornaamwoord **nô** achter zich, welke uitdrukking **ikô lamonô** men dan kan teruggeven door: *zoo lang*, *al den tijd;* bv. **lah ikô lamônô dèn mantjahari, alun dèn balabô sabanja**^{c} **ikô** = reeds al den tijd, dat ik mijn onderhoud zoek, heb ik nog niet zooveel winst gehad. (reeds dit (is) de duur van ik zoek enz.); **alun ang dikiriminô pitih, lah ikô lamônô ang sikô?** = heeft hij je, zoo lang ge hier zijt, nog geen geld gezonden?

Op zich zelf staand komen die woorden ook voor als antwoord op een vraag; bv. **má pitih dèn?** = waar is mijn geld? antw.: **kô, ikô; tu, itu** = dit; dat; **ná má pitih dèn** = dat waar is mijn geld? antw.: **ná ikô; ná itu** = dit; dat (dat dit of dat is). Bij 't antwoord op deze vraag wordt **ná** (uitspraak van **nan**) ook wel weggelaten, wat echter minder zuiver grammatisch is, daar **ná** het bevraagde voorstelt.

Wanneer men met nadruk spreekt, krijgen deze woorden meermalen **lah** achter zich, dat in Ar. schrift gewoonlijk met het vorafgaande woord verbonden wordt. Voor den nadruk, ter versterking, verlevendiging, enz. maakt men evenzoo gebruik van **mah, muah** en **moh.**

Voorbeelden: **itu lah kudô nan manang** = dat is het paard, wat gewonnen heeft; **baritô itu lah nan hambô danga** = dat bericht is het, wat ik vernomen heb; **ikô lah kajô puti Balukih** = dit is de rijkdom van prinses Balkis; **kô lah badju si Anu** = dit is het baadje van N. N; **tu lah kudô; bali** = dat is 't paard, koop 't; **kaka**^{c} **awa**^{c} **dèn lah babaliĕ**^{c} **pulô kô muah** = kaka^{c}! zie of kijk, hier ben ik weer terug; **ba**^{c} **itu kô mah** of **kô muah angku** = kijk, hoor, zóó is de toedracht der zaak, angkoe! **angku! awa**^{c} **dèn na**^{c} **mandjua sawah kô mah** of **kô muah! di má sawah nan ka kau djua, Urai? tundjuă**^{c} **kan lah! kô mah** of **kô muah, angku, sawah nan tun!** = angkoe! kijk, ziehier, ik wil een sawah verkoopen! Waar is de sawah, die ge verkoopen wilt, Oerai? wijs ze eens! Deze is het; of kijk deze, angkoe, is die sawah! (zie Samenspraken Radja Medan). **ikô môh, ikô mah** of **ikô muah, lah datang jô, djan djadi lai ang pai mandjapuï**^{c} = kijk, hij is al gekomen; nu behoeft ge hem niet meer te gaan halen; **padusi kô tu mah** of **tu muah** = deze vrouw, die is of was het (van wie sprake was of die bv. vroeger 't een of ander heeft gedaan; (deze vrouw is het); **padusi tu kô mah** of **kô muah** = die vrouw (van wie sprake was), deze is het. (die vrouw is het).

Van **nau** voorafgegaan, dat vóór de *k* **nang** wordt, heeft **kô** eveneens de beteekenis van *dit*, *deze.* Dit woord **nangkô** krijgt meermalen den aanwijzer **si** vóór zich, die ook vóór **ikô** en **itu** gebezigd wordt; **si nangkô** en **si ikô** = de deze; **si itu** = de die; **rumah nangkô** = deze woning (de woning, die deze is of die met **kô** wordt aangewezen; **ba**^{c} **nangkô badju ang?** = ziet je baadje er uit, zooals dit? **awa**^{c} **nô bapitih; si nangkô inda**^{c} = hij heeft geld; de deze niet.

§ 57. De woorden **itu** en **ikô**, met **ba**^{c} vóór zich, beteekenen: *zooals dat*, *zooals dit, zoodanig* en zien zoowel op iets, dat reeds vermeld is, als op hetgeen nog vermeld moet worden.

Voorbeelden: **ba**^{c} **ikô rupônô** = zooals dit ziet of zag 't er uit; **lah ka ba**^{c} **itu untuăng dèn** = dat of zoodanig is nu eenmaal mijn lot; zoo moest nu eenmaal

mijn lot zijn; **ba^c itu kô mah angku: si Urai na^c mandjua sawah djanjô; hambô lah sukô pulô maämbiè^c** = zoo of aldus is de zaak, angkoe: Oerai wil een sawah verkoopen zegt ze, en ik wil er gaarne een overnemen; **hambô babadju sutô; adiè^c hambô ba^c itu** of **ba^c ikô pulô** = ik heb een zijden baadje; mijn jongere broer heeft dat of dit ook.

Evenzeer kan **itu** of **ikô** met het praefix **ba** verbonden zijn, welke vorm de beteekenis heeft van *met dat*, *met dit*. Den laatsten zin bv. met **ba-itu** of **ba-ikô** zeggende: **hambô babadju sutô; adiè^c hambô ba-itu** of **ba-ikô pulô** = ik heb een zijden baadje; mijn jongere broer heeft dat of dit ook.

Het onderscheid, dat men hier aantreft is, dat in den eersten zin **ba^c** aanwijst *hoe* 't subject is en **itu** of **ikô** het praedicaat ervan vervangt: *mijn jongere broer is zooals dat of dit ook; nl. een zijden baadje hebbende;* terwijl in den tweeden zin **ba** aangeeft *waarmee* of *met wat* het subject is en **itu** of **ikô** alleen in de plaats van **badju sutô** komt: *mijn jongere broer is met dat of dit ook!* nl. *met een zijden baadje.*

De uitdrukking **ba^c itu lah** komt ook voor in de beteekenis van *zoo*, *zoo; zoo middelmatig;* bv. **rumah nan tun ba^c itu lah hanô rantja^c nô** = de fraaiheid van die woning is maar zoo, zoo; **ba^c itu lah hanjô maälimnjô** = zijn geleerdheid was maar zoo, zoo. (U. M. blz. 9).

In denzelfden zin gebruikt men **ba^c nangkô lah**, dat men echter ook vertalen kan met: zooals ge ziet; bv. **lé ba^c á hiduï^c ang kini?** = hoe gaat 't je tegenwoordig? antw.: **ba^c nangkô lah** = zooals 't is, zooals ge ziet.

Plaatselijk, o. a. op Paja Koemboeh, hoort men als aanwijzend voornaamwoord gebruiken het woord **inja^c** in de beteekenis van **ikô**; bv. **inja^c nan badju ang; itu badju dèn** = dit is uw baadje; dat is het mijne.

De bijvorm **nja^c** dient als bloote aanwijzing van een voorwerp en kan door *hier* teruggegeven worden, in welke beteekenis ook **sinja^c** gebruikt wordt; bv. **nja^c mah badju ang** = hier is uw baadje (ook in Agam gebruikelijk); **sinja^c lah kami duduä^c** = we zullen maar hier gaan zitten. (elders **sikô lah**).

Zoo zegt men op P. K. ook: **pabilô ka inja^c** of **pabilô ka ikô** = wanneer zijt ge hier gekomen. De woorden **inja^c** en **ikô** komen hier echter weer in de plaats van den naam der bedoelde zelfstandigheid, zoodat **ka inja^c** en **ka ikô** eigenlijk beteekenen *naar dit* of *naar deze.* Elders zegt men **ka mari** of ook wel **ka sikô.**

§ 58. Andere aanwijzende voornaamwoorden of aanwijswoorden zijn **tun, tan, tèn; étan, étèn, tétan, tétèn, nun, nèn, nin, titu, tutu.** Van deze woordjes zijn sommige in deze, andere in gene streek meer gangbaar.

Voorbeelden: **tan, tèn, étan, étèn, tétan, tétèn, nèn, nin, titu, tutu rumah dèn** = dat daar, dat ginds is mijn woning; **titu, tutu, étan, étèn** enz. **mah** of **muah si Amin; taga^c tangah sawah** = die daar, die ginds is Amin; hij staat in de sawah; **tan tantang étèn rumah dèn** = dat of die, tegenover dat of gindsche daar, is mijn woning: **nan bapa^c dèn** = dat of die daar is mijn vader; (**nun** komt op deze wijze niet voor): **ô tuan bapa^c si Galang! étèn ba^c tjandô si Galang; itu ba^c rôman ana^c kitô** = o, vader van Galang (als aanspraak) die

daar ziet er uit als Galang; die lijkt op ons kind (U. M. blz. 77); **étan muah rumah urang** = daar is een woning (M. A. blz. 25); **rumah tun, tan, tèn, nèn, nin, nun, étan, étèn nan basuô di kitô tjakô** = gindsche woning is het, die wij daar straks ontmoet hebben; **rumah étan** enz. **rumah dèn** = gindsche woning is de mijne.

Door een langer aanhouden van den klinker wordt een voorwerp als meer verwijderd aangewezen; bv. **nééé-én apaᶜ awaᶜ** = ginds in de verte is je vader; **téééééén, néééééén, niiiiiin mah** of **muah alang-alang tjakô; lah sagadang rangiᶜ nô lai** = die daar heel ver is de vlieger van daar straks; zij is nog maar zoo groot als een vlieg.

Sommige van die woordjes gebruikt men voorafgegaan van **nan**; de woorden **tun, tan** en **tèn** zijn dan bijvoegelijk; **étan** en **étèn** zelfstandig; bv. **bukiᶜ nan tun (tan, tèn)** = die berg; gindsche berg; **nan étan (étèn) rumah dèn** = het gindsche is mijn huis.

Zoo ook komen zij met **baᶜ** voor; bv. **kòᶜ baᶜ nan tun (tan, tèn) ang pabuèᶜ, iô èlòᶜ** = indien ge 't zóó maakt of doet, is het zeker goed; **baᶜ nan étan (étèn) kudô hambô** = zooals dat is mijn paard.

Wanneer men na **ikô, itu, tu, tan,** enz., het woordje **á** bezigt, gebeurt dit meermalen om, door aanwending van den vragenden vorm, met meer nadruk aan te wijzen zooals wij wel zeggen: *wat is dit dan* in den zin van *dit is het immers;* **má pitih dèn tjakô?** = waar is mijn geld van daar straks? antw.: **ikô á** of **itu á** = dit is het; dat is het; (dit is wat? dat is wat?); **má alang-alang tjakô?** = waar is de vlieger van daar straks? **tu á** of **tan á** = dat is ze.

De aanwijzer **si** wordt ook voor deze gebezigd: **si nan tan (tun, tèn)** = de gindsche; **si étan, (étèn)** = de gindsche.

Opmerking. Door voorvoeging van **s** maakt men van deze woorden zulke, die de beteekenis hebben van aanwijzende bijwoorden van plaats; bv. **sikô** = hier; **situ** (zelden) daar; **sanan, sénan, sinan, sinin, sinô** = dáár.

Met de praepositie **di** voor zich, zijn zij als bijvoegelijk gebruikt te beschouwen; bv. **sikô talataᶜ nô déta dèn tjakô** = hier lag mijn hoofddoek daar straks; **di sikô talataᶜ** enz. = id. met het begrip van op de plaats hier.

In Oud-Agam zegt men op sommige plaatsen **i** in plaats van **si** en **di**; bv. **i Badu** = **si Badu; i rumah** = **di rumah; i djapuïᶜ** = **didjapuïᶜ; inan mamaᶜ dèn** = daar is mijn oom.

§ 59. Het woord **kian** duidt een punt in de ruimte aan, dat van den spreker verwijderd is en komt als zoodanig voor in de beteekenis van het bijwoord van plaats: *dáár, dáárheen.* Die beteekenis hebben ook de woorden: **kiun, kèn, ingkèn, kéjan, ké-èn, ingkin, tjiun** en **tjian.**

Voorbeelden: **dahulu alah pulô dèn kian** = vroeger ben ik ook daar of daarheen geweest; **kian-kian sakètèᶜ** = daarheen wat of een weinig; **ka kian, ka kiun, ka kèn, ka ingkèn** enz. **pauïᶜ kan kabau ang! sikô indaᶜ barum puïᶜ** = bind je buffel dáár vast, hier is geen gras; **nan ka datang djan ang**

pai-pai djuô kiun, **tjiun** enz.; **tampat tu sati tu mah** = voortaan moet of moogt ge niet daarheen gaan; die plaats is heilig.

Van **ba**^{c} voorafgegaan, wijst **kian** op iets, dat besproken is of dat in de gedachte als iets verwijderds bestaat en kan dan tot de aanwijzende voornaamwoorden gebracht worden. Met **pô** vóór zich kan men het teruggeven door *hoeveel maal;* **kian** ziet dan op de hoeveelheid of verzameling, waarin iets aanwezig is.

Voorbeelden: **kò**^{c} **ba**^{c} **kian kalakuan ang** = als je gedrag zóó is, (zooals daar is besproken, zooals er is gebleken, enz.); **pitih awa**^{c} **habih ba**^{c} **kian samièng** = zoodoende, op die wijze is mijn geld opgeraakt; (waarin **kian** doelt op datgeen, wat tot de uitgave heeft geleid); **mandanga katô nan ba**^{c} **kian** = die woorden hoorende (de woorden, die waren zooals de gesprokene) (U. M. blz. 70); **pô kian pitih nan tun** of **pô kian banja**^{c}**nô pitih nan tun** = hoeveel maal dat geld; of hoeveel maal de hoeveelheid van dat geld. (**kian** wijst aan het geld of de hoeveelheid ervan).

Waar men van eene onbepaalde, groote hoeveelheid spreekt gebruikt men meermalen **bakian-kian**; bv. **bakian-kian pitihnô** = hij heeft heel veel geld.

§ 60. Door voorvoeging van **sa** maakt men van **ikô**, **itu**, **kian**, **ba**^{c} **nan tun**, **ba**^{c} **nan tan** de aanwijzing van een hoegrootheid of hoeveelheid, die zooveel bedraagt als eene besprokene; aan **ikô** en **itu** wordt dan eene **k** toegevoegd.

Voorbeelden: **kò**^{c} **mandapè**^{c} **pitih dèn sakikô lai**, **badjaga dèn** = als ik nog zooveel geld krijg, als dit is, ga ik handeldrijven; (als ik krijg geld *één* van dit nog); **sakian (sakitu, saba**^{c}**-nan-tun, saba**^{c}**-nan-tan) banja**^{c} **nô pitih nan tapaï** = zooveel geld is er weggegaan (nl. als dat, waarover gesproken is).

Het betrekkelijk voornaamwoord.

§ 61. Het betrekkelijk voornaamwoord is **nan**; de uitspraak ervan wijzigt zich naar de beginletter van het volgende woord.

Voorbeelden: **á ná ang tjari di sénan** = wat zoekt ge daar? **ná iô lah**, **nang ka dikatôkan** = wat waar is, moet gezegd worden; **ná uwali hambô baliau nan tun** = hij is mijn voogd; **ná lapuä**^{c} **diganti**, **ná usang dibaruï** = wat vergaan is wordt vervangen, wat versleten is vernieuwd; **nan dapè**^{c} **di djari nan sapuluäh ná hambô makan** = 't is hetgeen ik met eigen handen verdiend heb, wat ik opeet; **api ná njalô nan tun**, **nang ka dipadami** = het vuur, dat daar vlamt, moet uitgedoofd worden; **samasô lé gampô darèh banja**^{c} **bumi ná rata**^{c} = tijdens de hevige aardbeving zijn er veel scheuren in de aarde ontstaan; **ná napa karèh padô nangkô** = napar is harder dan dit; **nam patah datang batungkè**^{c}, **nam butô datang ba-iri**^{c} = de gebrekkigen kwamen op krukken; de blinden kwamen aan de hand geleid; **nang ngilu bana di dèn mandanga urang mangikië** = wat me pijnlijk in de hersenen is, is iemand hooren vijlen; **nang ka tida**^{c} **usah disabuï**^{c}; **nang ka laï lah nang ka dikatôkan** = wat niet zal zijn behoeft niet gezegd te worden; wat zijn zal moet gezegd worden (neen is onnoodig

te zeggen; zeg liever ja; bv. tegen iemand, die door zijn schuldenaar wordt gemaand en zegt, dat hij niet betalen kan; **lah nang ganò^{c} nô urang paï ka galanggang** = 't is reeds vol van de menschen, die naar de galang gang gaan.

Vóór de overige letters, bv. **t, dj, tj** is het **nan.**

§ 62. Wat men in het Nederlandsch met behulp van verschillende naamvallen van een betrekkelijk voornaamwoord uitdrukt, kan in het Minangkabausch met **nan** gezegd worden, wat hoofdzakelijk het gevolg is van het verschil van voorstelling, in beide talen aangetroffen. Dat **nan** komt altijd in de plaats van iets, waarvan gesproken is of zal worden of waaraan gedacht wordt.

Met den eersten naamval van een betrekkelijk voornaamwoord kan men **nan** teruggeven, als het voorkomt in zinnen als:
si Urai, nan mandjua sawah tu, lah mati = Oerai, die die sawah verkocht heeft, is reeds dood; òf die Oerai, welke een sawah (of sawah's) verkocht heeft, is al dood; (**tu** kan betrekking hebben op **sawah** of op **Urai**); **lah datang pulô nan mandjapuï^{c}** = reeds is ook gekomen, (hij), die (mij) kwam vragen (U. M. blz. 89); **tuan kò^{c} ka paï badjalan, hambô nan ta^{c} sukô tingga** = als gij wenscht heen te gaan, ben ik 't, die geen lust heeft achter te blijven; (als gij wilt heengaan, heb *ik* geen begeerte achter te blijven) (U. M. blz. 60); **rumah, nan dibali si Anu, lah usang** = het huis, dat door N.N. gekocht is, is al oud; **pitih, nan di barikan kèh si Anu, lah dihabihkannô** = 't geld, dat aan N.N. gegeven is, is reeds door hem opgemaakt; **si Anu, nan kamatian ana^{c}, lah pulang ka kampuängnô** = N.N. die een kind door den dood verloren heeft, is reeds naar zijn kampoeng teruggekeerd.

§ 63. Wanneer men in het Nederlandsch den possessieven genitief bezigt, (wiens, wier, welks, enz.), dan bedient het M. zich van een relatieven zin met **nan** aan 't hoofd en het bezittelijk voornaamwoord **nô** achter den naam van het bezeten voorwerp; achter dien dus, welke bij ons als subject van dien bepalenden zin optreedt; bv. **kudô, nan diubè^{c} kakinô, lah kuè^{c} badjalan** = het paard, welks beenen of welks been met medicijnen zijn (is) behandeld, kan weer flink loopen; (meer letterlijk: 't paard, dat is of was in het behandelen met medicijnen van zijn been (en), kan weer flink loopen); **urang maliëng, nan dikabè^{c} tangannô, malawan djô pisau** = de dief, wiens handen gebonden werden, heeft zich verweerd met een mes; **urang, nan ditjilò^{c} kainnô** = de persoon, wiens kain gestolen is.

In den betrekkelijken zin kan ook vermeld zijn de naam van het voorwerp, dat de handeling verricht; bv. **kudô, nan dikarè^{c} si Anu kukunô, lah tiè^{c}** = het paard, welks hoeven door N.N. gesneden zijn, is reeds kreupel; (meer letterlijk: 't paard dat is in 't snijden van N.N. van zijn hoeven); **urang nan hajamnô ditjilò^{c} si Amin** = de persoon, wiens kippen door Amin gestolen zijn.

§ 64. De naam eener hoedanigheid met dien van het voorwerp, dat haar bezit, kan door middel van **nan** tot een relatieven zin gemaakt worden, die vermeldt ten aanzien waarvan bij het antecedent die hoedanigheid bestaat. Zoo kan bv. **karèh**

basi = hard van staal, door **nan** verbonden worden aan het substantief **pisau** en **pisau nan karèh basi** beteekent dan: een mes, dat hard van staal is.

Achter den naam van het voorwerp, dat de hoedanigheid bezit, kan men weer het bezittelijk voornaamwoord **nô** plaatsen, in welk geval hij meer geisoleerd blijft en als subject fungeert van den bepalenden zin. Wij krijgen daardoor de beteekenis, die wij met een tweeden naamval aangeven; bv. **pisau, nan karèh basinô** = een mes, waarvan of welks staal hard is (meer letterlijk: een mes, dat (is) hard (is) zijn staal).

Zoo ook: **urang, nan luruïh hatinô, dipitjajôï urang** = iemand, wiens hart oprecht is, wordt vertrouwd; **urang nan singkè^c akanô** = iemand, wiens verstand (overleg) bekrompen is; **urang nan djauăh nagarinô** = lieden, wier negorij ver is; **urang nan lain kampuăngnô inda^c surang djuô nan datang** = van lieden, wier kampoeng anders of een andere is, is er in 't geheel geen gekomen (er is in 't geheel geen of volstrekt niemand van een andere kampoeng gekomen).

Het onderscheid tusschen eerst- en laatstbedoelde zinnen blijkt tevens uit de plaatsing van het bepalend bijwoord. Gebruikt men nl. geen **nô** dan komt dit laatste achter den naam van het voorwerp, dat de eigenschap bezit; bv. **sikuă kabau nan pandjang tanduă^c bana** = een buffel, die zeer lang van horens is; doet men het wel, dan komt die bepaling direct achter den hoedanigheidsnaam; dus: **sikuă kabau nan pandjang bana tanduă^c nô** = een buffel, wiens horens zeer lang zijn.

§ 65. Van het voornaamwoord **nan** bedient men zich, om zinnen te construeeren, die men in het Nederlandsch met een datief uitdrukt.

Voorbeelden: **urang, nan disuruăh mangirin surè^c nan tun** = de man, wien gelast is dezen brief te brengen. (In dezen zin is **nan** subject van den relatieven zin en **mangirin surè^c nan tun** bepaling van **disuruăh**, zoodat men meer letterlijk zegt: de man, die is in 't gelasten van 't zenden van dien brief of om 't zenden van dien brief te verrichten); **urang, nan dibarikan pitih tadi, lah badjalan** = de man, wien daar straks geld gegeven is, is reeds op weg gegaan; **padja, nan dibalikan si Anu badju** = 't kind, dat door N.N. een baadje gekocht is; **kudô, nan hambô sabi^c kan rumpuï^c** = 't paard, waarvoor ik gras snijd.

§ 66. In het M. maakt men meermalen van een relatieven zin met **bakèh** of **tampè^c** gebruik, door welk woord een voorwerp wordt voorgesteld als de plaats, waar datgeen bestaat, wat die zin inhoudt.

Zulk een zin is in het Nederlandsch te vertalen met een relatieven, die begint met een praepositie (bij wien, op wien, enz.) of met een voornaamwoordelijk bijwoord (waarin, waarmede, enz.)

Voorbeelden: **urang nan bakèh hambô bahutang lah mati** = de man bij of aan wien ik schuld had, is reeds gestorven; (meer letterlijk: de man, die was de plaats van ik met schuld, is gestorven); **lapiě^c, nan bakèh hambô duduă^c, basah** = 't matje, waarop ik zit, is nat; **rumah, nan bakèh hambô bamalam kapatang, tabaka** = de woning, waarin ik gisteren overnachtte, is afgebrand; **tanah nan bakèh njô taga^c** = de grond, waarop hij staat.

Daar de werkwoordsvormen op **i** een doen voorstellen, waarbij een voorwerp gemaakt wordt tot de plaats van 't geen het grondwoord noemt, kan men een relatieven zin, zooals boven, ook met zulk een werkwoord construeeren; het grammaticale verschil is ongeveer van denzelfden aard als in het Nederlandsch tusschen dien met het intransitieve en transitieve werkwoord. Van den zin met den **i**-vorm geeft men **nan** met het betrekkelijk voornaamwoord in den 4^{den} naamval (als voorwerp) terug.

Voorbeeld: **urang nan bakèh ang pitjajô nan tun, lari** = die man, in wien ge vertrouwen steldet, op wien ge vertrouwdet, is weggeloopen. (De besproken persoon is voorgesteld als plaats van vertrouwen); **urang nan ang pitjajôï** = de man, dien ge vertrouwdet, is weggeloopen; (de besprokene is plaats van vertrouwen gemaakt). Zoo ook: **lapiĕ^{c} nan bakèh hambô duduă^{c}** = het matje, waarop ik zit; **lapiĕ^{c} nan hambô (ka) duduă^{c} i** = het matje dat door mij bezeten wordt; **biliĕ^{c} nan bakèh injô masuă^{c}** = de kamer, waarin hij binnentrad; **biliĕ^{c} nan dimasuă^{c}injô** = de kamer, die hij binnentrad.

De gedachte, die men in het Nederlandsch uitdrukt door middel van een relatieven zin, welke een voorzetsel, een betrekkelijk voornaamwoord of een voornaamwoordelijk bijwoord aan 't hoofd heeft, kan in het M. ook nog op eene andere wijze aangegeven worden, nl. door een substantief op **an**, als praedicaat van **nan** te gebruiken.

Voorbeeld: **inda^{c} surang djuô nan kapitjajôan hambô** = er is niemand, op wien ik vertrouw, in wien ik vertrouwen stel, dien ik vertrouw. In 't M. is de besprokene door den vorm **ka-an** voorgesteld als *plaats van 't vertrouwen* en zegt men meer letterlijk: er is niemand, die (is) mijn plaats van vertrouwen. (Zie **ka-an** vorm).

Zoo ook: **aïĕ nan randaman kaju** = water, waarin hout geloogd is of wordt; **hambô nan kamatian ana^{c}** = ik ben 't, wiens kind gestorven is; **si Anu nan kamaliĕngan kain** = N.N. is 't, wiens kain gestolen is; van wien een kain gestolen is.

De vertaling van zulke zinnen kan uit den aard der zaak op eene andere wijze geschieden; bv. ik ben 't, die een kind verloren of een sterfgeval van een kind heeft; enz.

Het praedicaat van den relatieven zin is meermalen van dien aard, dat men alleen uit het zinverband of uit bekende omstandigheden moet afleiden of men met het begrip *met wien* dan wel *aan wien* te doen heeft; bv. in den zin: **urang nan bakèh hambô bakirin pitih, lah badjalan** is **urang** alleen voorgesteld als een plaats, ten aanzien waarvan ik met 't zenden van geld ben, zoodat men zoowel de beteekenis heeft van: *de persoon, met wien ik geld gezonden heb, is reeds heengegaan;* als die van: *de persoon, aan wien* enz. Hetzelfde is het geval, waar men zegt: **urang nan hambô kirini pitih, lah mati** = *de persoon, met, of aan wien ik geld gezonden heb, is reeds dood.*

Opmerking. Het woord **bakèh** kan een praepositie vóór zich hebben, maar ziet dan niet op een antecedent terug; bv. **di bakèh kitô basuô** = op de plaats, waar wij elkander ontmoeten (op de plaats van wij ontmoeten); **para^{c} di bakèh**

kitô basuô of **babnru** = de tuin bij de plaats, waar wij elkander ontmoeten, of waar wij jagen (niet: de tuin, waar wij enz.); **awa^{c}nô di bakèh apa^{c}nô bakadjô** = hij is op de plaats, waar zijn vader werkt: hij is daar, waar enz.

§ 67. Wanneer het antecedent de naam van het voorwerp is, dat lijdend in de handeling is betrokken, kan **nan** bij den objectsvorm terug gegeven worden door den 4^{den} naamval van 't betrekkelijk voornaamwoord.

Voorbeelden: **siá lah nan ka dénai himbau** = wie is 't, dien ik zal roepen? (U. M. blz. 87); **kò^c itu, nan tuan katôkan** = als 't dat is, wat ge zegt; (U. M. blz. 64); **baritô nan kami danga** = 't verhaal, dat wij gehoord hebben: (S. M. blz. 3); **manô lah limau nan ang ambiĕ^c** = waar is de limau, die ge gehaald hebt. (S. M. blz. 46); enz.

§ 68. Het voornaamwoord **nan** kan betrekking hebben op den inhoud van een geheelen volzin. Zoo ook kan het antecedent ervan een ander woord dan een voorwerpsnaam wezen.

Voorbeelden: **nan kaba urang: bapa^c ang djô ipanô baduô paï ka kian** = wat 't bericht is, is: je vader is met je zwager samen daarheen gegaan; volgens 't zeggen is je vader, enz. **nan hambô mintô kèh sagadji nan duduă^c nang kô: parenai-i lah makan** = hetgeen ik vraag aan allen, die hier zitten, is: zoo goed te willen zijn, om te eten. Zoo leest men in verhalen meermalen **nan katônjô** of **nan kan katônjô**, om aan te geven, wat er gezegd is geworden; bv. **nan kan katônjô si Kambang sanan** = dat was wat Kambang daarop zeide; (S. M. blz. 39); **nan katônjô Andam Déwi** = dat was wat A. D. zeide. (S. M. blz. 27). **á ang banai nan labièh saki^c** = wat doet je nu werkelijk de meeste pijn? (wat van je is werkelijk, dat meer is van of ten aanzien van 't ziek zijn?) **inda^c tantu nan (ná) má nan saki^c** = ik kan niet zeggen wat ik mankeer (U. M. blz. 44); **sakètè^{c}nô nan marasô** = er is slechts weinig, dat hindert; ik heb of er valt nog iets op of aan te merken; **tigô ikuă nan djanjô** = drie stuks zijn er, zegt hij. **barauari si Manangkérang, makan lah injô hanjôlai; sisièh nan bagai taluă buruăng** = M. zette zich aan 't eten; hij nam heel voorzichtig de rijst af, (die hij in den mond zou brengen). ('t ter zijde leggen, 't afnemen was hetgeen is zooals van vogeleieren; 't ter zijde leggen was zooals dat van vogeleieren).

Dit gebruik van **bagai** met **nan** treft men meermalen aan in Minangkabausche verhalen; bv. **mangarang bungô lambè^c-lambè^c, bagai nan bungô buah palô** = het rangschikken of in elkander zetten der bloemen geschiedde zeer langzaam zooals dat van muskaatnootbloemen; (P. B. blz. 23); **bagai nan takuï^c Azu Sarah** = A. S scheen bevreesd te zijn (zooals die bevreesd is was A. S.) (P. B. blz. 2); **bagai nan héran radjô Saba** = de vorst van Saba was verwonderd; (P. B. blz. 12); **turun lah puti di maligai, bagai nan bulan ampè^c balèh** = de vorstin daalde van uit het paleis; 't was als van de volle maan. (P. B. blz. 23); **batih nan bagai paruï^c padi, tumi^c nan bagai taluă buruăng** = de kuit had den vorm van een padikorrel, de toon dien van een vogelei (P. B. blz. 5); **mukô nan bagai bulan pannăh** = het gelaat was als de volle maan. (P. B. blz. 3).

Wanneer het antecedent de naam is van een hoedanigheid, toestand of werking, dient de betrekkelijke zin meermalen als soortbepaling. Zoo leest men o. a. **lapèh nan dari hauă kuniĕng** = den bamboeboom voorbij zijnde (S. M. blz. 24); (waarin **nan dari** enz. aanduidt welk **lapèh** er bedoeld wordt); **lapèh nan dari paruïᶜ ikan** = uit den buik van den visch verlost (S. M. blz. 42); **lah sakiᶜ si Galang Banjaᶜ, sakiᶜ nan taᶜ djagô lai, lalòᶜ nan taᶜ bangun lai** = G. B. was ziek geworden, ziek waarbij men niet meer opstaat; zij sliep een slaap, waarvan men niet meer wakker wordt. (U. M. blz. 43 en 44).

Dat **nan** vindt men in hetzelfde geval weer weggelaten; bv. **lapèh nan dari ladang urang** = den akker voorbij zijnde; en daarnaast **lapèh di padang pandjamuăran** = het droogveld voorbij zijnde (S M. blz. 38 en 39).

§ 69. Het antecedent van **nan** kan, zooals reeds uit enkele voorbeelden bleek, weggelaten worden, en in dat geval fungeert **nan** als een bepaling-aankondigend voornaamwoord of kan men het met het ingeleide door een substantief met een bepalend lidwoord teruggeven.

Voorbeelden: **nan hilang alah kumbali, nan mati lah suruïᶜ hiduïᶜ** = wat verloren was is terug; wat dood was is tot 't leven terug gekeerd; het verlorene is enz. (U. M. blz. 82); **nan punjô lah datang mandjapuïᶜ** = die de meester is of de eigenaar is reeds gekomen om (mij) te halen (U. M. blz 65); **nan badarah putiĕh** = iemand van edele geboorte; **nan pipih datang malajang, nan bulèᶜ datang manggòlèᶜ** = 't platte komt aanzweven en 't ronde komt aanrollen; fig. 't geluk komt van alle kanten (S. M. blz. 37); **pitaruăh di nan mati kô** = de boodschap, opdracht, het toevertrouwde enz. van deze doode was. (U. M. blz. 90). **tjòndòng, nan ka manungkèᶜ; rabah, nan ka mandjagôkan** = bij 't scheefstaan, hij, die zal stutten; bij 't omgevallen zijn, hij, die zal oprichten; fig. de steun, de helper.

§ 70. Het woord **nan** wordt met de werkwoorden **datang** en **tibô** gebezigd, om een toekomstigen tijd aan te geven. De zin **nan kadatang** komt ook zonder antecedent voor; **nan ka tibô** echter niet; bv. **tahun nan ka datang** of **nan ka tibô kitô paï ka kèn** = 't aanstaande jaar gaan we daarheen; **nan ka datang** (niet **nan ka tibô**) **ubah laku ang** = verbeter je voortaan of in den vervolge. ('t geen zal of moge komen zij: verbeter je gedrag).

BIJVOEGELIJKE NAAMWOORDEN.

(Namen van hoedanigheden).

---

§ 71. De naam eener hoedanigheid kan met dien van een voorwerp zoodanig in betrekking gebracht worden, dat hij zoowel het *bepaalde*, als het *bepalende* kan noemen, m. a. w. zoowel *zelfstandig* als *bijvoegelijk* kan optreden. Om kenbaar te maken in welke dezer twee functies zulk een naam is gebezigd, heeft het M. geen bijzondere vormen; het kan echter blijken uit den klemtoon en het verband met andere woorden in een volzin, bv. **barè^c baban nangkô** kan beteekenen: *zwaar is deze last*, maar ook: *de zwaarte van deze last.* In het eerste geval legt men een sterken klemtoon op **rè^c**; in het tweede geval vormen de woorden slechts een zindeel en volgt er nog een praedicaat. Evenzoo kan **batu karèh** de beteekenis hebben van: *harde steen* en *steen is hard.*

Waar de hoedanigheidsnaam als *bepalend* woord fungeert en alzoo — naar ons taaleigen — *adjectief* genoemd kan worden, staat hij *achter* of *vóór* dien van een voorwerp en is hij òf *attributief* òf *praedicatief* gebruikt. Als substantief komt hij alleen *vóór* den laatsten.

§ 72. Attributief gebezigd blijft het adjectief, bij het uitspreken van den volzin, bij het bepaalde woord en wordt het hiermede als subject afgezonderd; bv. **andjiĕng gilô' manggigi^c ana^c hambô** = een dolle hond heeft mijn kind gebeten. (*)

Staat het adjectief, praedicatief gebezigd, achter het subject, dan wordt het hiervan afgescheiden uitgesproken, en heeft er uit den aard der zaak, daling van de stem aan het einde van den volzin plaats; bv. **basi' barè^c** = ijzer is zwaar.

Komt het als praedicaat vóór het subject, dan is het mede aan den nadruk die er op valt hoorbaar, dat het deze functie bekleedt; bv. **pandjang' tungkè^c tu** = lang is deze stok.

§ 73. Den hoedanigheidsnaam vindt men — in verband met den spreektoon — als attribuut of als praedicaat gebezigd in **aiĕ dingin** = koud water; water is koud; **laui^c lawèh** = de uitgestrekte zee; de zee is uitgestrekt; **rumah gadang; dapuă kètè^c** = een groot huis en een kleine keuken; het huis is groot en of maar de keuken is klein; **nasi angè^c; samba lah dingin** = de rijst is warm, maar de sambal is al koud; **nasi angè^c inda^c katudju di dèn** = warme rijst staat me niet aan.

urang' banjà^c = de menschen zijn veel (er zijn veel menschen, menschen zijn er veel); **urang banjà^c** = 't volk, de volksmenigte (menschen, waarvan er veel zijn of van de vele).

(*) De komma rechts bovenaan dient om subject en praedicaat van elkander te scheiden.

Voorbeelden van den hoedanigheidsnaam als praedicaat vooraan, zijn: **dingin aïĕ tu** = koud is dat water; **maha kudô tu** = duur is dat paard; **gadang pasa^c dari tiang** = de spijker (pen, nagel) is grooter dan de paal; d. w. z. de uitgaven zijn grooter dan de inkomsten; **singkè^c langkah**; **pandjang pamintôan** = de schrede was kort, de vraag lang; d. i. hij is gestorven.

Komt er bij dit gebruik eene bepaling van graad achter den hoedanigheidsnaam, dan krijgt die den nadruk: **maha bana kudô tu** = zeer duur is dat paard (nadruk op **na**).

§ 74. Wanneer de hoedanigheidsnaam attributief fungeert, stelt hij de hoedanigheid voor als van den aanvang af in de zelfstandigheid aanwezig zijnde. Beide woorden vormen dan meermalen den naam van eene bijzondere soort of klasse van voorwerpen, die wij in het Nederlandsch wel dikwijls met een enkel substantief kunnen noemen, doch die wij ook vaak door middel van omschrijving moeten teruggeven.

Voorbeelden: **urang gadang** = aanzienlijke, voorname; **pintu gadang** = deur, hoofdingang; **urang djahè^c** = boosdoener; **urang misikin** = arme, behoeftige, de behoeftige stand; **urang putiĕh** = een blanke; (ook de padris); **urang aluïh** = luchtgeest; **urang tjadiĕ^c** of **urang tjadiĕ pandai** = verstandigen, wijsgeeren; **urang mudô** = de jeugd; lieden van jongen leeftijd, maar ook fluitspelers, dansers, e. d. al zijn dit oude personen; **urang** of **ana^c baiĕ^c-baiè^c** = de gegoeden van zuiver Maleische afkomst: **rumah gadang** = eene woning van den aanzienlijken stand; **déta gadang** = de hoofddoek door den aanzienlijken stand gedragen; **aïĕ gadang** = hoog water; **aïĕ dingin** = water, van nature koud zijnde; **padi ampô** = lege rijst; **urè^c tunggang** = penwortel; **rumah sudah** = de grafkuil, de laatste rustplaats; **minja^c harum** = reukwerk, odeur; **minja^c busuă^c** = traan; **timbakau karèh** = zware tabak; **pisang kalè^c** = een wrange pisangsoort; **ladô gadang** = een groote pepersoort; **ana^c gadih** = maagd, maagdschap.

Bij diernamen wordt het woord **gadang** ook gebruikt, om het mannelijk geslacht aan te duiden; bv. **kudô gadang** = hengst; **djawi gadang** = stier; **hajam gadang** = haan.

De hoedanigheidsnaam wordt dikwijls ingeleid door het betrekkelijk voornaamwoord **nan** = die, dat. Dit geschiedt o. a. wanneer men eene tegenstelling wil uitdrukken, of wanneer men door het vermelden der hoedanigheid de voorstelling aanschouwelijker wil maken of den inhoud van den zin nader wil verklaren.

Voorbeelden: **kudô nan sirah nan manang tjakô** = het bruine paard heeft daar straks gewonnen, (het witte niet); **aïĕ nan dingin inda^c diminumnô** = koud water drinkt hij niet (warm wel); **di má diduduă^{c}kan urang nan banja^c kô** = waar moeten deze menigte menschen geplaatst worden! (er zijn er zooveel); **bintang nan banja^c inda^c tabilang** = de vele sterren zijn niet te tellen (omdat er zooveel zijn); **urang nan saki^c tu babaô karumah saki^c** = die zieke man is naar het hospitaal gebracht; (hij is ziek); **urang nan djahi^c dipitjajônô!** = iemand, die slecht is, vertrouwt hij! (hoe is het mogelijk!) Zonder uitroepteeken ook als tegenstelling van: de brave niet.

§ 75. Wanneer een substantief met een attributief adjectief eene bepaalde of bij-

zondere soort van voorwerpen noemt, dan kan men, door inleiding van **nan**, daaraan nog den naam van eene andere, dikwijls tegenovergestelde hoedanigheid, toevoegen.

Deze laatste duidt dan eene toevallige eigenschap van het genoemde voorwerp aan; zulk eene, welke zich aan een of meer van dezelfde soort voordoet of die daaraan op 't oogenblik van de gedachteuiting wordt toegeschreven.

Voorbeelden: **pisang manih nan kalè**^{c} = (een) zoete pisang, die wrang is, (een pisang van de zoete soort, die wrang is): **pintu gadang nan kètè**^{c} = een hoofdingang, die klein is; **minja**^{c} **harun nan busuä**^{c} of **nan angi**^{c} = reukwerk, dat kwalijk riekend of garstig is; **timbakau karèh nan luna**^{c} = zware tabak, die licht of zacht is; **badju gadang nan kètè**^{c} = een *badjoe gadang*, dat klein is; **urang gadang nan misikin** = een aanzienlijke, die arm is.
nan kètè^{c}**-kètè**^{c} **pisang gadang nan ka dibali; itu nan manjih** = kleine *pisang gadang* moet gekocht worden; die is zoet; (die klein of die de kleine zijn van de pisang gadang zijn 't, welke gezocht moeten worden enz.); **minja**^{c} **harun nan dibali si Anu busuä**^{c} **banai** = de odeur, die door N N. gekocht is, stinkt erg; **dèta gadang si Anu nan tun kètè**^{c} **banai, inda**^{c} **mungkin ang pakai dô** = die *destar gadang* van N.N. is erg klein, ge kunt hem onmogelijk opzetten: **djawi gadang nan gadang nan ka dibali, usah nan kètè**^{c} = een grooten stier moet ge koopen; een kleinen is niet noodig; **urang mudô di nagari tu tuô-tuô samièng** = de *urang muda* (fluitspelers, schermers, dansers) in die negorij zijn allen oude lieden; **nasi nan angè**^{c} **tu djanjô awa**^{c} **kô**^{c} **nasi angè**^{c}**; kirônô nasi dingin bakukuïh** = die warme rijst dacht ik, dat versch gekookte was; doch het was koude, op nieuw gekookt.

§ 76. De naam der hoedanigheid bestaat meermalen uit twee naast elkander geplaatste woorden, die ieder een eigenschap noemen of waarvan het tweede een voorwerp aanduidt. Het bepalende deel staat bij deze steeds achteraan.

Zulk eene benaming, welke in zekeren zin, eene samenkoppeling vormt, drukken wij uit door een samengesteld adjectief of door middel van omschrijving met *van* of *als;* bv. **putièh kunièng** = geelwit; **hitam manih** = zacht donker; **balang putièh** = wit gevlekt of gestreept; **saki**^{c} **pajah** = doodziek; ziek waarbij men geheel machteloos of uitgeput is; **pandjang taluä** = eirond; **kulabu basi** = ijzerschimmel; **hitam puntuäng** = koolzwart; zwart als of van 't verbrande einde van een stuk hout; **balang puntuäng** = zwart en bruin; doelende op de tweeërlei kleur van een afgebrand eind van iets; **kunièng lansè**^{c} = *lansat* geel (*lansat* is de naam van een vrucht); **kasè**^{c} **daun pimpièng** = hard als een pimpingblad; **karèh kara**^{c} = hard als of van rijstkorst; (fig. koppig van voorbijgaanden aard); **karuäh kara**^{c} = troebel, als water, waarin rijstkorst heeft gestaan; **djarang kain** = doorzichtig als een doek, schemerachtig, nog niet geheel duidelijk; bv. **alun dapè**^{c} **banai lai nan tuan suruäh hapakan, djarang kain baharu** = ik begrijp nog niet goed wat u heeft opgegeven, om uit 't hoofd te leeren, 't is me pas half en half duidelijk; **bunda**^{c} **kara**^{c} = troebel als rijstkorst, die in het water heeft gestaan, fig. in beroering of opschudding zijn; bv. **bunda**^{c} **kara**^{c} **samièng urang di rumah si Anu** = er is een en al opschudding in de woning van N.N.

Om de hoedanigheid van iets aan te duiden, wordt dikwijls alleen de naam

van het voorwerp, dat haar bezit, als praedicaat aan het besprokene toegevoegd; dit geldt vooral waar het kleuren betreft; bv. **kudô tu bungô timbarau** = dit paard heeft de kleur van een *timbarau* (rietsoort) bloem; (ziet er uit, is als een timbarau bloem); **kain tu bulu mantji**^{c} = die kain heeft de kleur van muizenhaar; **kabanja**^{c} **an rôman urang tjinô lansè**^{c} = de meeste Chineezen zijn lansatkleurig.

De naam eener hoedanigheid, met dien van een voorwerp er achter, kan als praedicaat gebezigd worden, om te vermelden ten opzichte waarvan of in betrekking tot wat het subject die hoedanigheid vertoont.

Voorbeelden: **padusi tu pandjang abuă**^{c} = die vrouw is lang van hoofdhaar; **kudô tu pandjang ikuă** = dat paard is lang van staart; **ana**^{c} **hambô gadang kaki** = mijn kind is groot van voet; **kudô tu karèh arang** = dat paard is hard van of in den bek; **si Anu habih pitih** = N.N. heeft geen geld meer, (N.N. is op van geld).

Zulke uitdrukkingen worden zoowel in figuurlijken als in gewonen zin gebruikt. In figuurlijken zin wijzen zij op eene hoedanigheid, die in verband staat of gepaard gaat met datgeen, wat de uitdrukking noemt.

Voorbeelden: **karèh arang** = eigenzinnig, koppig, schreeuwerig; **gadang ikuă** = vadzig, log (groot van achterste); **pandjang tangan** = diefachtig; **pandjang lihiě** = mager, schraal, spichtig van personen; **gadang tulang** = sterk, zwaar gebouwd; **pandjang aka** = slim, uitgeslapen; **pandjang muntjuăng** = babbelachtig; **pandjang djawab** = lang van stof; **gadang katô** = blufferig; **lamah palupuă**^{c} **matô** = zwak, ziekelijk van voorkomen; ook van personen, die iemand niet durven aanzien; (zwak van oogdeksels); **taba talingô** = ongezeggelijk, onverschillig voor berisping; **taba djangè**^{c} = ongevoelig; **gadang tji**^{c} = lafhartig; lui, voor zijn gemak levend; bv. **si Anu gadang tji**^{c} **samiěng di rumah hambô** = N.N. hangt den luiaard maar uit in mijn woning (eigenlijk is dik of groot van uitwerpselen); **gadang paruï**^{c} = (van vrouwen) = zwanger.

In den derden persoon kan achter zulk eene uitdrukking nog het bezittelijk voornaamwoord **nô** komen, in welk geval het adjectief als praedicaat fungeert van de daarachter vermelde zelfstandigheid en de éénheid van begrip ophoudt te bestaan. Zulk een praedicaat vertalen we doorgaans op dezelfde wijze.

Voorbeelden: **padja tu pandjang abuă**^{c} **nô** = dat kind lang is zijn hoofdhaar; waarvoor wij insgelijks zeggen: dat kind is lang van hoofdhaar; **padusi tu gadang paruï**^{c}**nô** = die vrouw is groot, zwaar of dik van buik; **kudô tu karèh arangnô** = dat paard is hard van bek enz.

Ook van een ander voornaamwoord kan zulk eene uitdrukking gevolgd zijn en wel, wanneer men door herhaling van dat woord den persoon met meer nadruk wil aangeven; bv. **djan ang; ang gadang ikuă ang** = jij niet; jij bent vadzig, jij; **hambô singkè**^{c} **aka hambô** = ik ben stomzinnig, ik.

§ 77. Waar men in het Nederlandsch aan een voorwerp eene hoedanigheid toekent, zoodanig dat deze is uitgedrukt in de als maat aangenomene van een ander, bv. een paal ter lengte van deze, of waar men dit doet door middel van vergelijking,

bv. een paal zoo lang als deze, of waar men de maat aanduidt door den naam van een voorwerp, bv. het ijs is een voet dik, bezigt men in het M. meermalen het woordje **sa**, dat aan den naam der hoedanigheid verbonden wordt, terwijl die van het voorwerp, welke haar bezit, volgt. Door dit **sa** is de hoedanigheid als *één*heid aangeduid.

Voorbeelden: **biliĕ^c hambô salapang biliĕ^c kô pulô** = mijn kamer is toch een of is de ruimte van deze kamer; mijn kamer is ter ruimte van deze kamer; **balikan hambô lapiĕ^c sahalai nan salawèh lapiĕ^c kô** = koop me een matje ter grootte van dit; **saputiĕh kapuă mukônô** = zijn gelaat was zoo wit als kalk; (een witheid van kalk was zijn gelaat); **kò^c tinggi satinggi wa^c kau** = wat de hoogte aangaat, zij is eene hoogte of ter hoogte van U. (U. M. blz. 46); **omba^c satinggi gunuăng** = golven ter hoogte van een berg; golven zoo hoog als bergen; **sagadang pahô** = een dij dik; **saputiĕh kapèh** = zoo wit als of een witheid van kapok; **inda^c sasari^c sikô dô pantjaharian di sénan** = niet zoo moeielijk als hier, is de kostwinning daar; **alun hambô basuô djô urang nan sapandiĕ sikô** = ik heb nog niemand aangetroffen, die zoo dom is als deze (die is van eene domheid of sufheid hier aanwezig).

Opmerking. Wanneer de hoedanigheid zelve besproken wordt en dus subject wordt bij het praedicaat, dat de maat aangeeft, dan krijgt de naam ervan **nô** achter zich; bv. **sadjari** of **duô tampò^c tabanô** = een vinger, of twee handbreedten is de dikte ervan of zijn dikte; waarvoor wij ook wel zeggen: het is een vinger of twee handbreedten dik.

Wanneer men in het Minangkabausch wil uitdrukken, dat voorwerpen met betrekking tot of ten aanzien van eene zekere hoedanigheid overeenkomen, gelijk zijn, of in hetzelfde geval verkeeren, dan doet men dit door het woord **samô**, met den naam dier hoedanigheid er achter als praedicaat aan te nemen.

Hiervan is dan **samô** het hoofdwoord, fungeerende in de beteekenis van *overeenkomen*, *gelijk zijn*.

Meermalen kan men er ook *beide*, *alle*, *samen* voor in de plaats stellen, of geven wij het terug door het woord *even*, ofschoon dit laatste niet juist het M. begrip is; bv. **piliĕh lah salah tjiè^c rumah nan tigô kô; rumah kô samô gadang anô** = kies maar een van deze drie woningen uit, onverschillig welke, zij komen ten aanzien van grootte overeen; zij zijn gelijk van grootte; zij zijn even groot. In dit laatste is *even* eene bepaling van groot, wat meer overeenkomt met **samô gadang rumah tu** = gelijk is de grootte van die huizen. (nadruk op **mô**).

Voorbeelden van het gebruik van **samô** vindt men in: **kudô tu samô kuè^c** = die paarden zijn alle sterk; komen in sterkte overeen, zijn even sterk; **urang tu samô pandai barundiĕng** = die lieden zijn beiden, allen, de een zoowel als de ander, kundig in 't beraadslagen; **kò^c ta^c samô salah, ka ba-itu dô?** = als ge beiden geen schuld hadt, hoe zou het dan zoo wezen? **tu mòh umbuï^c lah dapè^c, nan samô gadang djo kau** = kijk, de oemboet, die zoo of even groot is als gij zijt, is reeds gevonden. (U. M. blz. 46); **djan kitô saïriĕng lai, kudô kitô samô karèh-arang** = laten we niet samen rijden, onze paarden zijn, het een

zoowel als het ander koppig; **má malin mandoa lah sapatah; na^c samô salamat urang nan badjua bali ka^c Intan djô Urai** = welaan malin, bid een weinig opdat zij, die den koop gesloten hebben, nl. Intan en Oeraï, beiden gelukkig zijn mogen (Gespr. van R. M.); **duduá^c samô randah, taga^c samô tinggi** = zittende, samen of gelijkelijk laag; staande, samen hoog zijn; d. w. z. van denzelfden **stand**, hetzelfde aanzien wezen.

Het woord **samô** wordt ook met werkwoorden als praedicaat gebruikt; men vindt er voorbeelden van in uitdrukkingen als: **samô pai** = tegelijk, samen gegaan zijn; **samô datang** = te gelijk samen gekomen zijn; **samô tidoeá** = te gelijk, samen geslapen hebben, en dergelijke, die men als zoogenaamde **tandô tjémô** in de Maleische wetsregelen aantreft.

Ook in dit geval kan **samô** door *beiden*, *allen*, *de een zoowel als de ander* terug gegeven worden.

Voorbeelden: **kami samô pai ka pakan** = wij zijn beiden, of de een zoowel als de ander, naar de markt gegaan, (men kan zoowel na elkander, als te gelijk gegaan zijn; wij komen overeen of zijn gelijk in of ten aanzien van het gaan naar de markt); **panghulu djô tuanku samô (urang) bapangkè^c** = een panghoeloe en een toeankoe zijn beiden (personen) met eene betrekking, (van positie); **duduá^ckan lah urang saurang baduô, na^c samô mamatji^c mangganggam timbang tarimô kitô** = laten we er een paar lieden bij tegenwoordig doen wezen, om samen getuigen te zijn, dat we van weerskanten voldaan hebben of genoegen namen met de zaak; (Gespr. R M.); **ma^c samô lah kitô ka kian, tida^c** = laat ons anders beiden daarheen gaan.

Vóór zelfstandige naamwoorden komt het woord **samô** in dezelfde functie en beteekenis voor; terwijl het die van „mede" of „genoot" heeft in uitdrukkingen als: **gaè^c samô gaè^c** = mede-oudjes, oudjes onder elkander; **paka^c samô paka^c** = mede dooven; **urang samô urang** = medemenschen, e. d.

Voorbeelden: **djan dèn mangètjè^c djô nô lai; kami samô pambangih** = ik spreek niet meer met hem; we zijn beiden of de een zoowel als de ander, driftkoppen; **kami samô urang darè^c** = we zijn beiden, allen Bovenlanders, we zijn Bovenlanders onder elkander; **djan samaha tu banai; kitô samô awa^c** = het mag niet zoo erg duur zijn; we zijn bloedverwanten of bloedverwanten onder elkander; **pariuá^c kô samô tanah** = deze potten zijn alle, of de een zoowel als de ander, van aarde; **basuô gaè^c samô gaè^c samô di kuntjang girié^c-girié^c** = wanneer een oudje een medeoudje ontmoet of als medeoudjes elkander ontmoeten, worden gelijkelijk de kokertjes (nl. waarin zij sirih fijnmaken) geschud; (ten teeken, dat zij een praatje willen aanknoopen).

In het Minangkabausch, voorwerpen van eene zelfde hoedanigheid met elkander vergelijkende, worden zij, indien zij haar in ongelijke mate bezitten, eerst eenvoudig genoemd, zonder of met gebruikmaking van **djô** = met; **atau** = of, om daarna de bedoelde hoedanigheid toe te kennen aan het voorwerp, dat haar boven de andere bezit.

Op deze wijze geeft men aan, wat wij met een comparatief uitdrukken; bv. **tungga^c kô (djô) tungga^c tu, tinggi tungga^c kô** = deze paal, (met) die paal,

hoog is deze paal; waarvoor wij zeggen: deze paal is hooger dan die; **ana^c kô djò kaka^{c}nô, pandai ana^c kô** = dit kind is knapper dan zijn oudere broer; **má má nan gadang; ikô, itu? (ikô djô itu?); (ikô atau itu?)** = wat is grooter dit of dat? (meer letterlijk: dat waar is, dat groot is, 't hier aanwezige of dat?).

Eene andere wijze van vergelijken is die, waarbij men het eene voorwerp bij het andere beschouwt of een van beide als uitgangspunt neemt, om dan de eigenschap toe te schrijven aan dat, hetwelk haar in hooger mate bezit.

Men bedient zich daarvoor van de woorden **padô** = bij, **di** = bij, en ook, hoewel zeldzamer, van **dari** = *van, van af, van uit.*

Voorbeelden: **ikô pandjang padô (dari) itu** = dit is lang bij dat of uitgaande van dat; waarvoor wij zeggen: dit is langer dan dat; **para^c hambô lapang padô para^c ang** = mijn tuin is uitgestrekter dan de uwe; **gadang pasa^c padô (dari) tiang** = de spijker (pen, nagel) is grooter dan de paal, d. w. z. de uitgaven overtreffen de inkomsten: **kò^c ka mambuè^c rumah, nan pandjang di ikô tjari tungga^c** = als ze zijn, om een huis te maken, zoek dan palen, die langer zijn dan deze; (meer letterlijk: die lange zijn bij deze); **laï urang badjua sarawa sudah, nan dalam di ikô** = zijn er lieden, die gemaakte broeken, langer dan deze, verkoopen? **padô hiduï^c èlò^c lah mati** = 't is beter dood te zijn dan te leven; (bij 't leven is de dood schoon); **tjadiè^c nan kètè^c padô nan gadang** = de kleinen zijn slimmer dan de grooten; **tuô hambô padô nô** = ik ben ouder dan hij; **padô ba^c itu èlò^c ba^c nangkô** = zooals dit is 't beter dan zooals dat; **padô nan tuô èlò^c nan mudô** = de jongen zijn beter dan de ouden.

Opmerking. Op zulk eene wijze drukt de M. zich ook uit, waar het **amuăh** = willen, betreft, wanneer hij dit woord bezigt om te zeggen, wat meer gewild, begeerd wordt of wat bij hem boven iets anders wordt verkozen; bv. **padô hiduï^c amuăh hambô mati** = dood zijn gaat bij mij boven leven; **padô paï amuăh hambô tingga** = ik wil liever blijven dan gaan; **padô rumah amuăh hambô sawah** = ik heb liever sawahs dan huizen.

§ 78. Om eene gedachte te uiten, die wij met eene comparatief aangeven, maakt men in het M. ook gebruik van het woord **labièh**, dat, als praedicaatswoord gebezigd, *meer* beteekent.

Terwijl wij den comparatief van een bijvoegelijk naamwoord als praedicaat bezigen, gebruikt het M. den hoedanigheidsnaam als subject en fungeert het woord **labièh** daarbij als praedicaat.

Voorbeeld: **labièh saki^c kamatian ibu padô (dari) kamatian bapa^c** = smartelijker is het door den dood eener moeder dan door dien van een vader getroffen te worden. In dezen zin is **saki^c kamatian bapa^c** = de smart of het smartelijke van iemand, die zijn vader verliest, het uitgangspunt der vergelijking, en wordt die smart overtroffen door: **saki^c kamatian ibu**, zoodat deze gezegd wordt **labièh**, *meer* te zijn. Het begrip **saki^c**, nader bepaald door **kamatian ibu**, is in het M. dus het subject, en meer letterlijk zegt men dan ook: *meer is het smartelijke of pijnlijke van 't verlies eener moeder dan (bij, uitgaande van) van 't verlies eens vaders.*

Van dat praedicaat **labiĕh** maakt men ook gebruik in zinnen, waarin het subject geen hoedanigheidsnaam is.

Voorbeelden van zinnen met **labiĕh** vindt men in: **labiĕh tinggi rumah hambô padô rumah si Anu** = de hoogte mijner woning is aanzienlijker dan die van N.N.; mijne woning is hooger, enz.; **labiĕh saki**^c **kanai katô padô kanai lidih** = woorden doen meer pijn of zijn pijnlijker dan de lidis; **barè**^c **baban kô labiĕh padô baban tu** = deze last is zwaarder dan die; de zwaarte van deze last is meer enz.; **labiĕh kuniĕng nan ikô padô nan itu** = dit is geler dan dat; **labiĕh djuô kasiĕh bakèh ana**^c **dari bakèh (padô bakèh) kamanakan** = grooter of meer toch is de liefde voor het kind dan voor neven en nichten; **labiĕh di nô mangètjè**^c **padô mandanga, di má ka sasuai djô urang** = hij houdt meer van praten dan van hooren; hoe zou hij het met een ander eens zijn; **roepônô di ang labiĕh basukô-sukô padô mangana bahagian** = 't schijnt, dat pretmaken voor U van meer belang is, of dat ge meer van pretmaken houdt, dan te denken over uw lot; **di nagari tu inda**^c **takaô di dèn dô; ukan dô angin samiĕng, dingin nan labiĕh** = in die negorij is het voor mij niet om uit te houden; niet alleen om de wind, maar meer om de koude; **ubè**^c **sarupô itu di má ka taminoen di ana**^c**; ukan dô pahi**^c **samiĕng, busuă**^c **nan labiĕh** = hoe zou zulk een geneesmiddel door kinderen in te nemen zijn; niet alleen is het bitter, doch stinken doet het nog meer; (geneesmiddelen van een soort als die, zouden waar bij kinderen tot het drinken geraken? geenszins (toch) bestaat slechts het bittere, het stinkende of kwalijk riekende is meer).

Zinnen met een praedicaat, bestaande uit het hoofdwoord **labiĕh** en eene hoedanigheidsnaam als bepaling, worden in zuiver Minangkabausch zelden gebruikt en zoo zegt men bv. gewoonlijk niet: **baban tu labiêh barè**^c **padô** of **dari baban kô** = die last is zwaarder dan deze. Het woord **labiĕh** is daar onnoodig.

§ 79. Om het begrip uit te drukken, waarvoor wij den superlatief gebruiken, doet de M. op dezelfde wijze als voor het aangeven van een comparatief; bv. **rumah kô (djô) rumah tu, gadang rumah kô** = dit huis (met) dat huis, groot is dit huis; hetgeen in onze taal beteekent: dit huis is grooter dan dat huis; maar ook: dit huis is het grootste;
ikô nan djahè^c **di antarô (dalam, padô) padja-padja nan banja**^c **nangkô** = dit is het, dat slecht of ondeugend is onder of van deze vele kinderen; dit is het slechtste of ondeugendste onder deze vele kinderen; **dalam badju hambô nan banja**^c**, ikô nan rantja**^c = onder of van al mijn baadjes is dit het mooiste; (eigenlijk dat is wat mooi is).

De hoogste graad van eene hoedanigheid wordt in het Minangkabausch ook aangeduid door een vorm, die bestaat uit de verdubbeling van den hoedanigheidsnaam met voorvoeging van **sa.**

Het eerste lid van dezen vorm stelt door dit woord **sa** de hoedanigheid voor als eenheid in haar ganschen, vollen of algeheelen omvang. Het tweede geeft te kennen welke eenheid of de eenheid waarvan en bekleedt ten opzichte van het eerste de betrekking van genitief. Zoo beteekent bv. **sagadang gadang** = een grootte of

volle grootte van de grootte; d. i. de uiterste grens van grootte, die bereikt kan worden; de grootste grootte.

Het gebruik van dezen vorm is van dien aard, dat men hem in het Nederlandsch op verschillende wijzen kan teruggeven. In het eene geval bezigen wij er den adverbialen superlatief of dien van een adjectief voor; in het andere drukken wij de gedachte door middel van eene bijwoordelijke bepaling uit of geven wij die in een concessieven volzin te kennen.

Voorbeelden: **satinggi tinggi batang karambiĕ tu sapuluăh dapô** = eene hoogte van de hoogte diens klapperbooms is tien vadem; waarvoor wij zeggen: die klapperboom is hoogstens of op zijn hoogst tien vadem; (**satinggi tinggi batang karambiĕ tu** is datgeen waarvan men spreekt en in 't M. het subject); **sagadang gadang sawah kô saratuïh katidiĕng padi** = de grootste grootte van deze sawah is honderd manden rijst; deze sawah levert op zijn hoogst honderd manden rijst op; **sakarèh karèh saki^c^nô tu kari^c^ kapatang** = de hevigste graad van zijne ziekte was eergisteren; eergisteren was zijne ziekte het ergst, op zijn ergst; **samaha maha barèh aloen nan ampè^c^ gantang tjiè^c^ rupiah** = bij de grootste duurte van de rijst hier, of al was de rijst hier nog zoo duur of hoe duur de rijst hier ook was, kostten vier gantangs nog niet een gulden (de grootste duurte van de rijst hier is nog niet die van vier gantangs voor een gulden); **sapandai pandai tupai malumpè^c^, sakali gawa djuô** = hoe handig een toepai ook in het springen is, eenmaal vergist hij zich toch; d. w. z. het beste paard struikelt wel eens; **sadarèh darèh badiĕ inggan pintu biliè^c^.** (Eerste regel van een pantoen, waarop de hoorder zegt: **sadalam dalam aïĕ inggan dadô itiè^c^** = hoe hard een schot is, het gaat (maar) tot aan de deur; (hoe diep water is, 't komt niet verder dan tot de borst van een eend); het hardste schot enz.; **salapèh lapèh mahimbau** = zoover de stem reikt of zoover men roepen kan; **satinggi tinggi malantiĕng surui^c^nô katanah djuô** = hoe hoog men ook werpt of al werpt men nog zoo hoog, 't keert toch naar de aarde terug; **awa^c^nô lah nan saèlò^c^ èlò^c^ bakèh baguru** = hij is 't, bij wien men het best kan leeren; hij is de beste leerschool; **tjubô djô hĕlôkan sakuè^c^ kuè^c^ ang** = probeer met trekken uit alle macht; **djô sahabih habih toelang dèn anô mangurèhkannô, tagah inda^c^ jô ka malèh gunô djuô (malèh = mambalèh)** = ik heb al mijne krachten ingespannen, om voor hem te zorgen, maar hij is er toch niet erkentelijk voor; ik heb de grootst mogelijke moeite gedaan; ik heb al mijn best gedaan enz.; **djô nô lah nan saèlò^c^ èlò^c^ diam** = aan hem kan men zich het best toevertrouwen, op hem kan men zich het best vertrouwen; (met hem (is 't) hetgeen het beste wonen of verblijven (is); bij hem is 't beste verblijven).

§ 80. De vorm, waarvan hierboven sprake is, komt meermalen voor met het bezittelijk voornaamwoord **nô** achter zich, dat dan kan terugzien op het voorwerp, waarvan men spreekt (het subject van den volzin) en de beteekenis heeft van een adverbialen superlatief; bv. **batang karambiĕ nangkô satinggi tingginô sapuluăh dapô** = (deze klapperboom een hoogte van zijne hoogte is tien vadem); deze klapperboom is hoogstens of op zijn hoogst tien vadem; **dandô tu sakurang kurangnô duô rupiah** = die boete bedraagt minstens twee gulden.

Vergelijkt men den eersten zin met dien van de vorige paragraaf, dan ziet

men, dat in beide **satinggi tinggi** als subject fungeert en **nô** gebruikt wordt, om het deze functie te doen behouden, als **batang karambiè** vooropgeplaatst is.

Verder kan hij ingeleid zijn door het betrekkelijk voornaamwoord **nan**, en in dat geval **nô** terugzien op het voorwerp, waarvan men spreekt, — het subject van den volzin — of wel op een meervoud van voorwerpen, waaronder het besprokene zich bevindt.

Men gebruikt den vorm zoowel waar er vergelijking bestaat tusschen de hoedanigheid van het eene voorwerp en die van het andere, als wanneer men vergelijking maakt tusschen de hoedanigheid van een en hetzelfde voorwerp, op verschillende tijdstippen of van verschillende zijden beschouwd.

Voorbeelden: **batang karambiè nangkô nan satinggi tingginô** = deze klapperboom is de hoogste ervan (nl. van alle boomen waaronder hij zich bevindt); **indac adô nan gadang dari ikô laï; ikô lah nan sagadang gadangnô (kô)** (bv. van spijkers sprekende) = er zijn of er is geen grootere dan deze; deze is of zijn de grootste (van alle); **gadjah sikuá binatang nan sagadang gadangnô** = de olifant is een dier, dat het grootste is onder de dieren; de olifant is het grootste (land) dier. (**nô** ziet terug op **binatang**); **gadjah nangkô nan sagadang gadangnô** = deze olifant is de grootste van alle (olifanten of onder de aanwezige dieren); **ikô nan sadjahèc djahècnô** = dit is de of het slechtste; **kain nangkô nan saèlòc èlòcnô ka badjoe tu** = deze stof is (onder alle) de geschiktste voor dat baadje; **hukuman (nan) sakurang kurangnô tigô hari** = een straf van minstens drie dagen; **batang aiè tu di hiliè nan salawèh lawèhnô** = die rivier is benedenstrooms het breedst; **sakicnô karic kapatang nan sakarèh karèhnô (karic kapatang** als bepaling van **sakicnô** nemende) = zijn ziektetoestand van eergisteren was 't, die (in vergelijking met dien van andere dagen) het hevigst was: (zijne ziektetoestand van eergisteren was de ergste); of (**karic kapatang** als tijdsbepaling) = zijn ziektetoestand was eergisteren het ergst op op zijn ergst.

§ 81. Om het begrip uit te drukken, waarvoor men in het Nederlandsch een adjectief, voorafgegaan van *te* bezigt, gebruikt het M. meermalen alleen den grondvorm van den hoedanigheidsnaam; bv. **badju kô kètèa di dèn** of **kètèc badju kô di dèn** = dit baadje is te klein voor mij; (dit baadje is klein of klein is dit baadje voor (bij) mij); (ook: dit baadje is volgens mij of naar mijn oordeel te klein).

De beteekenis, die wij uitdrukken door toevoeging van het bijwoord *zeer* of *erg* enz., duidt men in het M. aan door **bana (banai)** en evenzoo bedient het laatste zich van **amèc** = *al te;* bovenmatig, uitermate enz., waar wij met deze bijwoorden te kennen geven, dat de hoedanigheid in te sterke mate aanwezig is. Beide woorden worden achter het adjectief geplaatst.

Voorbeelden. Zoo zegt men: **kudô kô maha** in de beteekenis van: dit paard is duur; **kudô kô maha di dèn** = dit paard is te duur voor mij; **kudô kô maha bana** = dit paard is zeer duur; **kudô kô maha bana di dèn** = dit paard is zeer duur voor mij, volgens mij; **kudô kô maha amèc** = dit paard is bovenmatig, te of al te duur; **kudô kô maha amèc di dèn** = dit paard is te duur of veel te duur voor mij; **inh karèh bana awacnô nac pai ka Makah** = hij staat er zeer op naar

Makah te gaan; **èlò^{c} banai rupônô** = het, zij, hij ziet er zeer goed uit; **padusi tu rantja^{c} banai** = die vrouw is zeer mooi; **padusi tu èlò^{c} banai di nô** = die vrouw is zeer geschikt voor hem; **para^{c} sakitu lah lawèh bana di nô** = zulk een tuin is al zeer groot voor hem; **lah lawèh amè^{c} para^{c}nô, inda^{c} tasiang di nô lai** = zijn tuin is reeds veel te groot; hij kan hem niet meer schoonhouden; **kè^{c} guntiĕngnô tô lah èlò^{c}nô; tagah langannô pandjang amè^{c}** = wat de snit ervan aangaat, die is wel goed, maar de mouwen zijn bovenmatig of te lang; **lah tjaïĕ udjuángnô dè^{c} masa^{c} amè^{c}** = de punt ervan is reeds beursch omdat zij veel te rijp zijn; **lah murah amè^{c} awa^{c}nô mambali sawah tu** = hij heeft die sawah te, veel te, bovenmatig goedkoop gekocht.

§ 82. Voor het begrip, dat wij uitdrukken met een bijvoegelijk naamwoord en een bijwoord van graad als *te*, *bovenmatig* enz. bezigt het M. ook den **ta**-vorm van **lampau** nl. **talampau** = (meer letterlijk) geraakt of gekomen tot het voorbij- of overheen zijn van iets).

Dit woord staat zoowel *vóór* als *achter* den hoedanigheidsnaam, in beide gevallen als *praedicaat* fungeerende.

In het eerste geval is de naam der hoedanigheid òf het subject van den volzin, òf wel eene bepaling, die aanduidt ten aanzien van welke hoedanigheid het praedicaat **talampau** aan het besprokene of subject kan worden toegeschreven.

Dit verschil wordt kenbaar gemaakt door den nadruk, die voor het eerste op den vorm, voor het tweede op den hoedanigheidsnaam valt.

Voorbeeld: Men kan zeggen: **talamPAU kètè^{c} badju kô** (of **kètè^{c} badju kô talampau** = tot het voorbij is geraakt het kleine van dit baadje; het kleine van dit baadje heeft de grens overschreden; waarvoor wij zeggen: dit baadje is te klein geworden. Men kan ook zeggen: **talampau kèTÈ^{c} badju kô** (of **badju kô talampau kètè^{c}**) = tot het voorbij van het kleine is geraakt dit baadje, dat wij insgelijks aangeven met: dit baadje is te klein of te klein geworden.

In den eersten zin nu wordt de hoedanigheid **kètè^{c}** (van **badju kô**) besproken en is dit woord het hoofdwoord van het onderwerp; in den tweeden vertelt men iets van **badju kô** en fungeert dit dus als subject.

Zinnen van dien aard zijn: **tjubôkan lah dahulu, djan diulèh djuô, baïkô talampau pandjang** = probeer eerst en verleng niet verder; 't is anders weer te lang; **nan tadi aga^{c} hati dèn sadang èlò^{c}; ikô lah talampau kètè^{c} ang mamiliĕh** = dat van daar straks was volgens mijne meening goed; nu hebt ge weer te klein uitgezocht; **pisang kô dè^{c} talampau param kô mah, mungkô djadi tjaï** = door dat deze pisang te veel kunstmatig rijp gemaakt is, is zij beursch geworden; **tiò^{c}-tiò^{c} dèn manjuruàh mambuè^{c} badju di urang tu, inda^{c} nan sadang èlò^{c}; kò^{c} inda^{c} sampi^{c}, talampau lapang** = Hoe dikwijls ik dezen man een baadje laat maken, 't past nooit; is het niet te nauw, dan is het te ruim; **talampau tinggi, djadi patah, talampau randah dimakan andjiĕng** = (een spreekwoord, ziende op de vruchten van de djagoengplant) = zijn zij geraakt tot het overschrijden der hoogte, dan heeft het breken plaats; zijn zij gekomen tot het overschrijden der laagte dan worden zij door de honden opgegeten; of zooals wij zeggen: hangen ze te hoog, dan breekt de plant, en hangen zij te laag, dan worden

zij door de honden opgegeten: d. w. z. de gevolgen, wanneer men zich verhoovaardigt, zijn al even erg, als wanneer men een te lagen dunk van zich zelf heeft.

Wanneer men in het Nederlandsch den graad der hoedanigheid versterkt door toevoeging van *al*, *veel*, enz., bezigt men in het M. weer **bana**, en **amè^{c}**, die zoowel achter **talampau** als achter den hoedanigheidsnaam volgen; bv. **talampau bana** of **talampau amè^{c}' kètè^{c} badju kô** = al of veel te klein is dit baadje (geworden); **talampau kètè^{c} bana** of **talampau kètè^{c} amè^{c} badju kô** = dit baadje is al of veel te klein (geworden).

Opmerking. Den zin met **talampau** en dien met **amè^{c}** geeft men in het Nederlandsch op dezelfde wijze terug. In het M. maakt de eerste kenbaar, dat de hoedanigheid of het voorwerp, hetwelk haar bezit over de juiste grens is geraakt; de tweede duidt aan in welke mate de hoedanigheid aanwezig is.

Als praedicaat van een hoedanigheidsnaam dient de vorm **talampau** ook om aan te duiden, dat de genoemde hoedanigheid heeft opgehouden te bestaan, voorbij, of niet meer aanwezig is.

Voorbeelden: **di hambô lah talampau mudô** (of **di hambô mudô lah talampau**) = bij mij is het jong zijn reeds geraakt tot het voorbij zijn; wij zeggen daarvoor: bij mij is de jeugd reeds voorbij; ik ben niet jong meer; ik ben te oud; (niet ik ben te jong); **talampau pandai ang mungkô tabali di nan maha** = uw wijs zijn is voorbij; ge zijt niet verstandig meer of te dom geworden; daarom hebt ge te duur gekocht; **talampau lama^{c} kô, itu mungkô inda^{c} dimakannô** = 't is niet lekker meer, daarom eet hij het niet; **talampau di ang kué^{c}, itu mungkô inda^{c} tabaô di ang baban saringan kô** = de kracht is voorbij bij je; 't is gedaan met je kracht; daarom kunt ge zulk een lichte last niet dragen; **inda^{c} èlò^{c} dimakan lai tu mah; lah talampau masa^{c}** = ze zijn niet goed meer om te eten; ze zijn overrijp, te rijp.

Uit den aard der zaak komt **talampau** als praedicaat van verschillende subjecten voor en zal men het op onderscheidene wijzen dienen te vertalen.

Voorbeelden: **kò^{c} talampau garang api, amuäh anguïh kalamai tu** = als de hitte van het vuur te groot is (geworden), zal die *kalamai* aanbranden; **talampau karèhnô manòlòng si Anu** = zijn halsstarrigheid om N.N. te helpen gaat te ver; **kò^{c} sakitu balinô talampau amè^{c} mahanô** = als het zooveel kost, is het veel te duur; **di má ta^{c} ka saki^{c} hati urang; talampau amè^{c} muluï^{c} nô bakèh urang** = hoe zou men niet wrevelig worden; hij is al te erg of te ruw in zijn spreken tegen iemand; **inda^{c} mukin awa^{c}nô ka pandai lai, lah talampau baradja** = hij kan onmogelijk meer knap worden; de tijd van leeren is reeds voorbij; **kò^{c} talampau maranga^{c}i padja, djadi mada awa^{c}nô** = indien men kinderen te veel beknort, worden zij onverschillig; **kini lah ga^{c} suruï^{c} hatinô; lah talampau duniè di nô** = hij is tegenwoordig wat kalmer, de wereld is bij hem reeds voorbij; d. w. z. hij geeft niet meer om of is onverschillig voor wereldsche zaken of genoegens.

§ 83. Een ander woord, dat op dezelfde wijze gebruikt wordt, is **talalu**, een werkwoordsvorm van het grondwoord **lalu**, met de beteekenis van: geraakt of gekomen zijn tot het doorgaan, voorbij gaan (ten aanzien of van iets).

Het komt in den Minangk. zin voor als praedicaat, of als hoofdwoord hiervan; bv. **si Anu talalu bakèh dèn** = N.N. is te erg, te onbehoorlijk tegen mij; hij gaat tegenover mij de perken te buiten; **talalu amè^{c} awa^{c} ang bakèh baliau** = gij zijt al te erg, ge gaat al te ver (in je doen of spreken) tegenover hem. In deze beteekenis kan men ook **talampau** bezigen.

Wanneer dit woord den naam eener hoedanigheid achter zich krijgt, fungeert deze als bepaling van den vorm, aanduidende datgeen, ten opzichte waarvan iets **talalu** is. Zoo bv. **na^{c} harun, talalu angi^{c}** = welriekend willen zijn en garstig geworden; d. w. z. door iets al te mooi willen maken, het bederven. Met deze woorden drukt de M. uit, dat de wensch, om welriekend te zijn, zoo ver ging, dat het voorwerp garstig is geworden.

Zoo ook: **na^{c} masiè^{c}, talalu anguïh** = droog willen zijn en verschroeid of aangebrand raken; **na^{c} tinggi** of **na^{c} pandjang, talalu patah** = hoog willen zijn en gebroken geraakt. (Beide laatste uitdrukkingen zegt men van personen, die meer willen zijn dan zij kunnen en daarvan de nadeelige gevolgen ondervinden); (meer letterlijk: willen hoog of lang zijn (*is*) geraakt tot het doorgaan van het breken, d. i. het doorgaan waarbij het breken moest plaats hebben); **na^{c} tjadiè^{c}, talalu pandiè** = slim willen zijn en dom geworden.

Van het woord **talalu**, vóór een hoedanigheidsnaam, wordt ook gebruik gemaakt, om eene gedachte uit te drukken, waarvoor wij een adjectief met het bijwoord *te* bezigen; bv. **hambô mambuè^{c} tungkè^{c} tu talalu pandjang** = ik heb dien stok te lang gemaakt: waarin men vertelt, dat de spreker bij het maken van den stok geraakt is voorbij het punt der juiste lengte; **si Anu badjuritô talalu pandjang** = N.N. is met 't verhalen te lang bezig geweest.

Schrijft men eene hoedanigheid in zeer hooge of te hooge mate aan een voorwerp toe, dan bezigt men, zooals wij gezien hebben **bana** of **amè^{c}**; bv. **tungkè^{c} tu pandjang bana** of **pandjang amè^{c}** = die stok is zeer lang of te lang.

§ 84. De beteekenis van het woord **sangè^{c}** (ook **sangat** uitgesproken) is *zeer*, *erg*, *uitermate*, enz. In het Min. fungeert het doorgaans als praedicaat of als hoofdwoord hiervan, in welk laatste geval wij het meermalen met een bijwoord van graad teruggeven. Zoo beteekent bv. **sangè^{c} (sangat) bana (banai) saki^{c}nô** = zijne ziekte is zeer erg; en **masô dahulu sangè^{c} banai parèntah panghulu** = in vroeger tijden waren de bevelen der panghoeloe's zeer streng, en komt de functie van 't woord met die in het Ned. overeen. Voor **dè^{c} sangè^{c} barè^{c} umbuï^{c} nan tuu** zeggen wij echter: doordat die oemboet *erg* of *buitengewoon zwaar* was; terwijl de M. aanduidt ten aanzien van wat (nl. van **barè^{c}**) het **sangè^{c}** bestaat en meer letterlijk zegt: doordat die oemboet *erg* of *buitengewoon van* zwaarte was of door het *erge* of *buitengewone der zwaarte* van die oemboet; (U. M. blz. 46).

OPMERKING. Als zoodanig kan ook het gebruik van **sangat** in Riausche zinnen verklaard worden; bv. **jang tersangat hantjoer lah hati toean poeteri itoe** = wat geraakt was tot het erge

of uitermate van 't vermorzeld zijn was het hart of 't gemoed van de prinses; waarvoor wij zeggen: de prinses was ten zeerste aangedaan of het gemoed van de prinses was ten zeerste bewogen. (De Nederlandsche zinbouw is het, die van den vorm een bijwoord maakt).

§ 85*. Door voorvoeging van het praefix **ta** kan men van hoedanigheidsnamen vormen maken, die beteekenen: geraakt of gekomen zijn tot datgeen, wat het grondwoord noemt. Het gebruik van dien vorm is in het M. meermalen *zóó*, dat men hem in het Nederl. kan teruggeven met een bijwoord, voorafgegaan van *te*.

Voorbeelden: **tatinggi hambô malata^c kan** = meer letterlijk tot het hooge is geraakt ik leg neer; (**hambô malata^c kan** is het subject); waarvoor wij zeggen: ik heb (het) te hoog neergelegd; **tadalam nô mangali lubang tu** = hij heeft dat gat te diep gegraven; **talabiĕh hambô mambaïĕ tjiè^c rupiah** of **talabiĕh tjiè^c rupiah hambô mambaïĕ** = ik heb een gulden te veel betaald; (tot het meerdere van een gulden is geraakt, ik betaal); **kò^c takndian pai ka alè^c tu, inda^c talitjô duduă^c lai; sabab urang lah pannăh** = wanneer men te laat naar dat feest gaat, zal er geen gelegenheid meer zijn om te zitten, wijl het reeds vol menschen zal wezen. (In den Minangkabauschen zin is **pai ka alè^c tu** het subject; het woord **pannăh** heeft in dezen zin de beteekenis van: *veel*, *overvloedig;* evenals in **pannăh pitihnô** = overvloedig in zijn geld. Zoo zegt men bv. ook: **pannăh di dèn nan sarupô tu** = veel of overvloedig is zoo iets bij mij; waarvoor wij zeggen: ik heb er veel of overvloedig van).

Het in het grondwoord genoemde wordt in bovenstaande voorgesteld als iets, waarvan het bestaan bij het volvoeren der handeling niet in de bedoeling lag. Evenzoo gebruikt men dien vorm, wanneer men het aanwezig zijn der hoedanigheid wil aanduiden als iets, dat onverwachts of plotseling zich voordoet.

Voorbeelden: **djanjô dèn kò^c kalamai baru; tapi baru dèn gigi^c, takarèh;** = volgens mijn gedachte zou de *kalamai* versch zijn; maar pas beet ik erin, of ik merkte, dat zij hard was; **djanjô awa^c kò^c iô manjih mangga tu; baru dimakan, tamasam;** = ik dacht, dat die *manggis* zoet zou wezen, maar zoodra zij gegeten werd, smaakte of was zij zuur; **baru jô mandakè^c, taămih sakali babau di awa^c** = zoodra hij naderde rook het op eens vies in mijn omtrek of bij mij; **baru tapahi^c di nô ubè^c tu, lah diluahkannô** = pas proefde hij, dat die geneesmiddelen bitter waren, of hij had ze reeds uitgespuwd; **baru tahitam tampa^c di dèn, lari dèn kamari** = zoodra zich iets zwarts aan mij voordeed, liep ik hard hierheen; **tungga djambatan kô taputiĕh tampa^c di dèn malam** = de paal van deze brug stak in den nacht wit voor mij af; ook kwam plotseling wit te voorschijn; **takarèh kasuă tu** of **kasuă tu takarèh hambô kaduduă^ci** = deze matras is hard of wat is deze matras hard, als ik erop ga zitten; **tamasin rasônô gulai tu hambô tjubô** = de smaak van die *gulai* is zout, proef ik; wat is die *goelai* zout bij het proeven. (Zie den **ta**-vorm).

§ 86. Wat men in het Nederlandsch teruggeeft met een adjectief en wel doorgaans een, dat op *achtig* of *sch* eindigt, is in het M. meermalen een substantief, ontstaan door voorvoeging van **ka** en achtervoeging van **an**, waarbij het grondwoord dikwijls is verdubbeld; bv. **kapira^can** = zilverachtig; **kasirah-sirahan** = roodachtig;

kalaki-lakian = manachtig; **kakampuàng-kampuàngan** = kampoengsch enz. (Zie voorts het substantief).

De beteekenis van *achtig* wordt ook door **angkuàh** aangegeven; bv. **angkuàh sirah** = roodachtig.

HET WERKWOORD.

(de **ma**-vorm).

Het werkwoord.

§ 87. Om een praedicaat te vormen, maakt de Minangkabauer niet altijd gebruik van een werkwoord. Zoo bv. heeft hij er geen behoefte aan om kenbaar te maken, dat iets *aangetast*, *opgegeten wordt*, *aangestoken is*. enz. In dat geval dient als praedicaat de naam van het voorwerp, dat oorzaak van den toestand is, en wordt deze door **di** ingeleid.

Voorbeelden: Waar wij bv. zeggen: *de padi is door de muizen opgegeten* of *de muizen zitten* of *hebben gezeten aan de padi*, daar drukt de M. deze gedachte uit door **padi di mantji^c^**, wat meer letterlijk is: (*de*) *padi* (*is*, *was*, *is geweest*) *bij* (*de*) *muizen;* **hajam di musang** = *de kip is door een moesang aangegrepen*, *opgegeten*, enz.; *er zit* of (*heeft gezeten*) *een moesang aan de kippen;* **si Amin di kuhuà^c^** = *Amin wordt door hoesten gekweld*, enz.

Zoo ook gebruikt hij, wanneer hij een *gaan ergens heen* te kennen geeft, meermalen alleen de praepositie **ka**, met den naam van de plaats, waarheen, er achter.

Voorbeelden: **pangapan hari ang ka sawah** = hoe laat gaat ge naar de sawah? (hoe laat gij naar de sawah); **ma^c^ samô lah kitô ka kiun** = laten wij samen daarheen gaan: **kitô ka balai nan di niat** = wij zullen naar de *balai* gaan, is mijn plan (S. M. blz. 10); (**kitô ka balai** is datgeen, waarvan gesproken wordt; meer letterlijk: wij naar de *balai* (is) hetgeen in 't voornemen (is)).

Even als in het R., kan in het M. elk woord als praedicaat aan een subject worden toegevoegd, zonder dat daarvoor een copula noodig is. De spreektoon helpt hier mede den zin vormen; men uit dezen nl. zóó, dat subject en praedicaat eenigszins gescheiden worden, (wat wij door een *komma* zullen aanduiden).

Voorbeelden: **gadjah, binatang.** = de olifant is een dier; **si Anu, urang malièng.** = N N. is een dief: **basi, barè^c^.** = ijzer is zwaar; **ITU, kudô.** = *dat* is een paard; **itu, KUDÔ** = dat is een *paard.*

Wanneer men in het Nederlandsch in een hoofdzin uitdrukt wat er geschiedt, indien datgeen, wat de bijzin vermeldt, plaats heeft, dan zet men in het M. meermalen de hoofdbegrippen van die zinnen naast elkander, zonder gebruik te maken

van een voegwoord, koppelwoord of ander werkwoord. De spreektoon helpt weer den inhoud van den zin bepalen.

Dit geval doet zich vooral bij spreekwoorden voor.

Voorbeelden: **main api, latuï^{c}; main aïë, basah.** = als men met vuur speelt, dan ontstaan er blaren, en speelt men met water, dan wordt men nat; fig.: als men iets verkeerds doet, ondervindt men de schadelijke gevolgen ervan; **sasè^{c}, suruï^{c}; talangkah, koembali; kupuä, tobat.** = is men verdwaald of van het rechte spoor geraakt, dan keert men terug; is men te ver gegaan of heeft men een verkeerden stap gedaan, dan keert men terug; heeft men gezondigd, dan komt men tot inkeer.

§ 88. Het woord **laï (li, lé)** of **adô** — welk laatste meer in de geschreven dan in de gesproken taal voorkomt — heeft de beteekenis van ons zelfstandig werkwoord *zijn* of van *aanwezig*, *voorhanden zijn* en wordt ook gebezigd in die van *er zijn.*

Voorbeelden: **awa^{c}nô laï di rumah** = hij is thuis; **lé ba^{c} á ang kini?** = hoe gaat het je tegenwoordig? **laï, samô dimakan; inda^{c} samô bahanti.** = (spreekw.) = is er, samen eten; is er niet, samen vasten; d. w. z. voor- en tegenspoed samen deelen; **laï nan èlò^{c} bakèh basarang** = er is (een plaats), die goed is, om er te nestelen; (M. B. blz. 76); **adô kaju sabatang rimbun** = er is een schaduwrijke boom; (id. blz. 76); **antarô laï hajat bundô kanduäng** = terwijl ik nog in leven ben (moeder nog in leven is) (Tj. M. blz. 71); **tuanku laï; maälim laï** = toeankoe's zijn er en malims zijn er (U. M. blz. 14).

Opmerking. In den zin **lé ba^{c} á ang kini?** vraagt men naar het *zijn* of *aanwezig zijn;* ('t zijn is hoe van U thans). Het antwoord op die vraag begint ook met **lé**; bv. **lé bakaô** = het begint al (beter te worden); meer letterlijk: 't zijn is met begin (van beterschap).

In den zin: **li** of **lé baliau di rumah?** dien wij vertalen met: is hij thuis? vraagt men of het *zijn* of *aanwezig zijn* van hem in huis bestaat.

Het antwoord op die vraag is niet, zooals bij ons: *ja* of *neen*, doch **laï** = is, of **inda^{c}** = is niet; of **inda^{c} laï** = is er niet. Zoo hoort men ook vaak velen spreken, die in Indië zijn geboren.

Het werkwoord *hebben* wordt ook door **laï** uitgedrukt of wel door een bijzonderen woordvorm (zie den **ba**-vorm); terwijl men voor dat begrip ook wel beide naast elkander bezigt.

Voorbeelden: **murah pè^{c} nan laï; maha pè^{c} nan inda^{c}** (spreekw.) = het is gemakkelijk voor hem, die heeft; maar moeielijk voor wien niet heeft; **tarô awa^{c} laï (lé of li) bapitih kô** = nu we geld hebben; **urang tu laï banai** = hij zit er warmpjes in.

§ 89. Wanneer wij het zelfstandig werkwoord *worden* bezigen, gebruikt men in het M. **mandjadi** of **djadi**; bv. **malam, mandjadi radjô; siang, mandjadi buda^{c}.** = in de duisternis wordt het vorst; bij daglicht slaaf. (Raadsel, waarvan het ant-

woord is kaars, lamplicht, enz.); **bukan murah djadi pagawai** = 't is niet gemakkelijk *pagawai* te worden. (U. M. blz. 1).

§ 90. In de beteekenis van *zullen* gebruikt men **ka**; bv. **kò^{c} tumbuăh lantjuăng niajô, ka má lah hambô ka mangadu** = wanneer er bedriegerij plaats had, waar zou ik dan klagen? (S. M.); **radjô nan manô nan ka datang?** = welke vorst zou er aangekomen zijn? (M. H. blz. 7); **mangapô bujuăng ka badjalan?** = waarom zult ge gaan? (U. M.)

§ 91. Naar den vorm kan men de werkwoorden onderscheiden in *stamwoordelijke* en *afgeleide*, waarvan de laatste *eenvoudig* of *samengesteld-afgeleid* kunnen zijn.

Eenvoudig afgeleide hebben alleen een praefix; samengesteld afgeleide *één* of meer praefixen en een suffix.

Voorbeelden van stamwoordelijke werkwoorden vindt men in **paï** = gaan; **datang** = komen; **djatuăh** = vallen; **tingga** = blijven en meer andere, die men in de Maleische Spraakkunsten en Woordenboeken aantreft. (We komen op deze terug.)

§ 92. Een eenvoudig afgeleide werkwoordsvorm ontstaat vooreerst door voorvoeging van het praefix **ma**, niet dan wel gesloten door een nasaal, welke afhankelijk is van de beginletter des grondwoords.

Het praefix neemt geen nasaal aan, wanneer die beginletter is een *klinker*, eene **h**, **r**, **l**, **ng**, **m**, **n** of **nj**; bv. **maätuă** = rangschikken; **maïmbau** = roepen; **maübah** = veranderen; **mahanta** = geleiden; **maraguă^{c}** = doorslikken; **malumpè^{c}** = springen; **mangéa^{c}** = schreeuwen, drenzen; (van **ngéa^{c}**); **mamuna** = de hoop opgeven; **manònòng** = in eens of achter elkander leegdrinken; **manjara^{c}** = licht, schijnsel afwerpen.

Het praefix krijgt de nasaal achter zich, wanneer het grondwoord begint met **b** of **p**, waarvan de eerste blijft en de laatste in de nasaal opgaat; bv. **mambunuăh** = vermoorden; **mamiliĕh** = kiezen.

Wanneer de beginletter van het grondwoord is **dj**, **tj**, **d** of **t**, dan komt er achter **ma** eene **n**; de **t** gaat in deze over; bv. **mandjapuï^{c}** = halen; **mantjabuï^{c}** = uittrekken; **mandiang** = warmen bij het vuur; **manuntun** = blinddoeken.

Begint het grondwoord met eene **k** of **g**, dan is het praefix gesloten door eene **ng**, de nasaal, waarin de **k** opgaat; bv. **mangòngkòng** = blaffen (van **kòngkòng**); **manggondjè^{c}** = schokken, opwippen.

De beginletter **s** gaat over in **nj**; bv. **manjasò^{c}** = opslurpen; **manjalang** = leenen (van).

Naast bovenstaande hoort men meermalen nevenvormen bezigen; bv. **mangadja** (meer in de schrijftaal) naast **mahadja** en **maädja** = onderwijzen; **manghabihkan** naast **mahabihkan** = opmaken; **mananga** naast **mandanga** = hooren; **madidiĕh** naast **mandidiĕh** = schuimen, zieden; **mamunuăh** naast **mambunuăh** = vermoorden; **mangkabè^{c}** naast **mangabè^{c}** = vastbinden (o. a. S. M. blz. 39).

Een eenvoudig afgeleide werkwoordsvorm maakt men ook door door voorvoeging van **ba**; bv. **badjua** = verkoopen; of van **ta**; bv. **tabali** = koopen. (Over deze vormen wordt hieronder gesproken).

§ 93. Samengesteld afgeleide hebben, zooals gezegd is, één voor- en achtervoegsel; meer dan één vóórvoegsel; bij deze laatste nog een achtervoegsel; bv. **manabangkan** = o. a. doen vliegen; wegvliegen met; **mandjatuăhl** = vallen op iets; laten vallen voor iemand; **mampatagò^{c}** = sterker maken; **mangadalamkan** = naar binnen brengen; **basisala^{c}** = kijven, ruziemaken; **tasiluntjuă** = afzakken, naar beneden glijden; **manjarumahkan** = een zelfde woning doen hebben; uithuwelijken. Deze laatste kan men zeggen, door afleiding en samenstelling ontstaan te zijn.

Wanneer de afleiding gemaakt is van een grondwoord met voorgevoegd **sa** = *een*, dan hoort men verschillende vormen bezigen; bv. **manjangètè^{c}kan** of **manjakètè^{c}kan** of **mansakètè^{c}kan** (van **sakètè** = een weinig) = iets een weinig, een beetje maken; **manjangabè^{c}kan**, of **manjakabè^{c}kan** of **mansakabè^{c}kan** (van **sakabè^{c}** = een pak, een bundel) = tot een pak of bundel maken.

Is de samengestelde afleiding gevormd door voorvoeging van de praefixen **ma** en **ka**, dan blijft dit laatste onveranderd of wel de **k** gaat over in **ng**; bv. **mangkatjawankan** of **mangatjawankan** = in een kopje doen.

Bij de voorvoeging van deze praefixen verandert ook de beginletter van het grondwoord wel, mits het er geen is, die in **ng** overgaat. Men zegt bv. **manganiduărl** = beslapen; doch **mangakandangkan** naast **mangkakandangkan** = naar den stal brengen.

§ 94. De werkwoordsvorm met het praefix **ma** geeft een *doen*, een *uitvoeren* of *verrichten* te kennen.

Hij wordt in het M. gebezigd, om begrippen uit te drukken, die men in het Ned. aangeeft met een persoonsvorm van het werkwoord, een onbepaalde wijs of een deelwoord.

Hij komt alzoo voor als:

Onderwerp: **manjabuï^{c} nan murah; mangaradjôkan nan sari^{c}** = zeggen is gemakkelijk; uitvoeren moeielijk; **mambahé-bahé tangah hari inda^{c} èlò^{c}; kò^{c} kanai sétan, tasapô awa^{c}** = gooien op den middag is niet goed; (want) als men een booze geest raakt, wordt men ziek; **kalah baiĕ^{c}, manang pun baiĕ^{c}; pantang maranta^{c} di galanggang** = verliezen is goed en winnen is goed; op den galanggang te stampvoeten is verboden. (S. M. blz. 48).

Bepaling van het Onderwerp: **mantjaliĕ^{c} urang mandjamuă, bangki^{c} lah takuï^{c} djangan gauta** = de man, die padi droogde, (hem) ziende, werd bang en begon te beven (S. M. blz. 39); **urang mamanggiĕ datang tjakô** = iemand om (U) te roepen is daar straks gekomen (U. M. blz 10); **kò^{c} njô lalu urang manggalèh** = indien er marskramers voorbij komen. (M. B. blz. 75).

Praedicaat: **Ma^{c} Hétuăng maminum aiĕ, si Rônô mamakan gulai** = M H. dronk water, en R. at goelai (M H. blz 11); **adô sabanta injô duduă^{c}, alah**

manitah dang tuanku = nadat hij een oogenblik gezeten had, sprak de toeankoe. (Tj. M. blz. 71).

Bepaling in het praedicaat: **alang makan manjèmba** = de kiekendief eet, zijn prooi in de vlucht grijpende; **takadjuiᶜ si Murai Randin, sadang batanun atèh andjuang, rintang manulih manarawang** = M. R., die op de andjoeng aan het weven was en zich onledig hield met patronen teekenen en borduren, verschrikte: (M. A. blz. 9); **bukan dèn ka ikô sadjô, ka ikô datang mamanggiĕ** = ik ben maar niet zóó of voor niemendal hier gekomen; maar ik ben hier gekomen, om uit te noodigen of ik kom hier uitnoodigen; (U. M. blz. 51); **mamintaᶜ kami mauraᶜ sélô, mantjari tampat masiĕng-masiĕng** = wij verzoeken om op te staan en ieder onze woonplaats op te zoeken. (U. M. blz. 86).

Bepaling van het object: **baᶜ á ang djua induaᶜ hajam ma aram** = waarom verkoopt ge een kip, die op eieren zit? **hantaï lah urang manjabiᶜ nan tun kòpi** = breng koffie aan de lieden, die padi snijden.

§ 95. Als praedicaat gebruikt de M. den **ma**-vorm, wanneer hij een *doen* van het subject wil kenbaar maken; in het geval dus wanneer hij zegt *wie* of *wat* iets doet of *wat* een persoon, dier of zaak doet.

De vorm is daarbij al dan niet van eene nadere bepaling vergezeld, al naarmate dit, met het oog op de volledigheid der gedachte, noodig of onnoodig is.

Zoo vindt men bv. **laï nan manèndju, laï nan manòkòᶜ** = er waren er, die met de vuist, er waren er, die met een hamer sloegen (S. P. blz. 5); (waar het voorwerp der handeling niet alleen uit vorige zinnen bekend is, maar waar het ook meer op de vermelding van het werk aankomt); **manô kòh kitô urang sadônjô; gadang, kètèᶜ, tnô, mudô! bapaᶜ si Mandjau mamanggiĕ** = welaan, gij allen, groot en klein, oud en jong! de vader van M. noodigt (ons) uit; (wie uitgenoodigd wordt blijkt hier van zelf); (M. A. blz. 8); **bukan lah radjô dang mambali; bukan lah radjô dang mamintaᶜ** = zij was niet door aankoop vorstin geworden; zij was ook niet cijnsbaar (Tj. M. blz. 1); **lah putiĕh matô mamandang** = ik ben al blind van het kijken; (waar het **putiĕh matô** = het wit zijn van de oogen niet wordt voorgesteld als een gevolg van het zien naar een bepaald voorwerp). (M. H. blz. 15).

De bepaling van object wordt evenzoo weggelaten, wanneer zij een voorwerp beteekent, dat uitsluitend bij de handeling behoort; bv. **kabau mangambiĕᶜ** = de buffel neemt op, (speciaal het juk van de padati); of in spreekwoorden; bv. **andjiĕng manjalaᶜ indaᶜ manggigiᶜ** = blaffende honden bijten niet; bij tegenstelling: **awaᶜ ang mandjahiᶜ; injô mangguntiĕng** = gij *naait* en hij *knipt*; **hambô mambali; awaᶜ ang mambaô** = *ik* koop en *gij* brengt.

§ 96. Het substantief, dat als bepaling bij den **ma**-vorm fungeert, hetzij het grondwoord de naam is van eene *transitieve* of *intransitieve* handeling, doet den dienst van soortbepaling, aanwijzende *wat voor* of *welke* handeling het subject verricht of *ten aanzien van welk voorwerp* het haar uitvoert.

Zij wordt in het M. steeds op dezelfde wijze uitgedrukt, welke de functie van het door haar aangeduide voorwerp, ten opzichte van het in het grondwoord genoemde werk, zijn moge.

In het Nederlandsch geeft men haar terug hetzij door middel van een voorzetsel, hetzij als direct object, hetzij door gebruik te maken van een samengesteld woord, enz.

Voorbeelden: **manari piriëng** = een bordendans uitvoeren, (meer volgens het begrip van den vorm: *het dansen met borden verrichten*); **mambilòbò^c baruă^c** = dreigen, bang maken zooals de apen; (het dreigen van apen uitvoeren); **manggaraga^c Nièh** = dreigen als een Niasser, d. i. wel dreigen maar niets durven doen; **malubang tanah** = een gat in den grond maken; **manjurè^c karatèh** = op papier schrijven; **mambahé andjiëng** = een hond (honden) smijten; (meer naar den vorm: het smijten van 'n hond of van honden verrichten).

Waar zulk een substantief als bepaling fungeert, — ook als die van object, zooals in het laatste geval — ligt de gedachte aan een bepaald voorwerp buiten gesloten en evenzoo is het getal (enkel- of meervoud) ervan onbepaald.

§ 97. De **ma**-vorm, als praedicaat gebruikt, antwoordt, hetzij zonder of met hare bepaling, op de vraag **mangá** = wat is het doen of uitvoeren, waarvoor wij zeggen: *wat doet;* bv. **mangá si Anu** = wat is het doen van N.N.? waarop het antwoord bv. is **manari** of het meer bepaalde **manari piriëng.**

Zoo ook van den zin: **si Badu mambadja^c sawah.** *Vraag:* **mangá si Anu** = wat doet N.N.? *antwoord:* **mambadja^c** = het ploegen uitvoeren; of **mambadja^c sawah** = het ploegen van een sawah uitvoeren.

Wanneer men in het M. meer wil weten, dan alleen door den **ma**-vorm wordt bekend gemaakt, doet men dit door dezen, met het woordje **á** achter zich, als vraag te stellen.

Het antwoord op die vraag is dan weer de vorm met de bepaling er bij; bv. **si Badu mambali á** = (meer letterlijk): Badoe voert uit wat voor koopen of 't koopen van wat? Antw.: **mambali hajam** = (hij) voert uit 't koopen van kippen. Zoo ook vraagt men: **si Amin mambilòbò^c á** = Amin verricht wat voor grijnzen? Antw.: **mambilòbô^c baruă^c** = 't grijnzen van apen.

Opmerking. Van personen gebruikt men **siá**; bv. **awa^c ang mahimbau siá** = gij verricht 't roepen van wien? (Wien roept gij).

Vraagt men naar den naam van het voorwerp, dat de handeling ondergaat, dan correspondeert de vraag met een zin, waarin de **di**-vorm is gebezigd; bv. **á dibali si Badu** = wat is in het koopen van Badoe? (wat wordt door B. gekocht).

§ 98. Even als in het Nederlandsch, kan men in het M. spreken van *transitieve* en *intransitieve* werkwoorden.

Er zijn er, die zoowel tot de eene als tot de andere soort kunnen behooren, zoodat eerst uit den zin kan worden bepaald in welke beteekenis zij voorkomen. Zoo is **malantai** intransitief in: **malantai daki di badannô** = het vuil zit een

vloer dik op zijn lichaam; en transitief in: **urang malantai rumah** = men legt een vloer in de kamer.

Zoo ook is **maängin** intransitief in: **maängin lari kudô tu** = dat paard loopt als de wind en transitief in: **maängin padi** = de padi aan den wind blootstellen; nl. om de bolsters er uit te verwijderen.

§ 99. Het grondwoord van den **ma**-vorm is meestal de naam van een *voorwerp*, van een *handeling*, van eene *hoedanigheid*, van een *getal* of een woord, dat wij gewoon zijn *voornaamwoord* te noemen.

A. Is het grondwoord de naam van een *voorwerp*, dan zijn de meest voorkomende beteekenissen van den vorm:

1. een doen, waarbij zich het zijn of het aanzien vertoont van datgeen, wat het grondwoord noemt.

Voorbeelden: **tumbuäh malu di si Umbuï**^{c}**, paluäh lah maäna**^{c} **sungai, mahiliè ka tulang pungguäng** = Oemboet werd beschaamd, zoodat het zweet hem als een beekje langs den rug liep; (het vormde of deed zich voor als een beekje) (U. M. blz. 16); **asò**^{c} **mandulang ka atèh langi**^{c} = de rook steeg in kronkels naar boven (id. blz. 33); **sigônjô mandjalan mantji**^{c} = de scheiding in heur haar deed zich voor als een muizenpad; d. w. z. was recht en breed. (M. H. blz. 4).

Van dien aard zijn ook: **malauï**^{c}**, mandanau, marawang,** die alle beteekenen: een plas vormen; **mahudjan** = biggelen van tranen; regenen van kogels; **marantlèng** = er dor, verschrompeld uitzien; enz.

2. een doen, dat verricht wordt met of waarbij gebruik gemaakt wordt van het in het grondwoord vermelde voorwerp.

Voorbeelden: **inda**^{c} **ang ka manjabi**^{c} **rumpuï**^{c} = gij zult geen gras snijden; (M. A blz. 7); **lah masa**^{c} **hambô batana**^{c}**, hambô manjapu anjô lai** = ik ben al klaar met koken (van de rijst) en ga nu vegen; **satangah mangapuä siriëh pinang** = sommigen maakten betel klaar. (P. B. blz. 20).

Van dien aard zijn: **mamahè**^{c} = beitelen; **manggalanggang** = een galanggang houden; **mananggnä**^{c} = visschen met een schepnet; enz.

3. een doen, waardoor het in het grondwoord genoemde ontstaat of wordt voortgebracht.

Voorbeelden: **lah masa**^{c} **kami manggulaï, kami basanduä**^{c} **anjô lai** = wij hebben de goelai reeds gaar gekookt en gaan nu opscheppen (M. A. blz. 10); **lalu malangkah radjô Saba** = de vorst van Saba deed een schrede voorwaarts (P. B. blz. 12). Zoo ook: **maätò**^{c} = een dak leggen; **mamari**^{c} = een dijk maken, opwerpen; **manarawang** = à jour werken, borduren; enz.

4. Een doen, waarbij gebruik gemaakt wordt van de plaats, die het grondwoord noemt.

Deze vorm komt in den M. zin zoodanig voor, dat hij in 't eene geval door een werkwoord van beweging, als *volgen*, *loopen*, *gaan*, *inslaan*, enz. of door *zijn* met een voorzetsel als: *door*, *over*, *langs*, enz. kan worden teruggegeven, terwijl wij hem in het andere met eene bepaling van plaats vertalen.

(*) De beteekenis der grondwoorden zie men in 't M. woordenboek.

Voorbeelden: **lòròng ka Sutan Manangkérang, tida^c djalan mamasië lai** = wat S. M. betreft, deze zette zijn tocht langs het strand niet voort; (liep niet meer van het strand gebruik makende); (S. M. blz. 36); **dihapuih aië matô djô kida, disipè^{c}kan paluăh djô nan suò^c, mandaki manggunuăng-gunuăng** = met de linkerhand veegde hij zijn tranen weg en met de rechter verwijderde hij het zweet en zoo klom hij over de bergen verder; (M. A. blz. 17); **adang-adang njô manapi, adang-adang njô ka tangah** = nu eens was zij aan den kant, dan weer ging zij naar het midden (U. M. blz. 33); **di má kitô ka basuô; awa^c ang lalu masuă^c rimbô, kami manapi pantai samiëng** = hoe konden wij elkander ontmoeten, gij zijt door het bosch gegaan en wij hebben voortdurend het strand gehouden; **hambô badjalan marumpuï^c sadjô, dè^c kaki hambô saki^c** = ik loop maar over het gras, omdat mijn voeten pijn doen; **marumpuï^c lah dèn duduă^c djuô; angè^c bana kô mah batu** = ik zit maar op het gras, want deze steen is erg warm.

§ 100. Uit den aard der zaak kan dezelfde vorm in verschillende beteekenissen voorkomen; **marawang** kan bv. zijn: zich als een moeras voordoen; gebruik maken van een moeras; (er door heen loopen bv.); een moeras of plas maken; bv. **ana^c si Anu lah marawang pulô di bilië^c dèn** = het kind van N.N. heeft weer een plas in mijn kamer gemaakt. Zoo ook beteekent **manambun utangnô** = zijn schulden stapelen zich op; zijn zeer groot; en **injô manambun sarò^c** = hij brengt vuil op een hoop.

Evenzoo kan de functie van het voorwerp, dat genoemd wordt door het substantief, hetwelk als bepaling bij een transitief werkwoord komt, tegenover de werking van verschillenden aard zijn; bv. **mangguntiëng abuă^c** = haar knippen; **manungkuïh nasi** = rijst in een blad wikkelen (er een pakje van maken); **malantai rumah** = een vloer in een huis leggen; **maraki^c hutang** = van schulden een vlot maken (ze opstapelen of laten oploopen); enz.

§ 101. Wanneer de **ma**-vorm in zijne intransitieve beteekenis een substantief achter zich heeft, noemt dit meermalen het voorwerp, dat in het bezit is of waarvan afkomstig is hetgeen het grondwoord van den vorm aanduidt; bv. **bisuă manduri dadò^c** = de steenpuist doet zich voor als een doren van een dadapboom; d w. z. steekt erg; **batihnô mamaruï^c padi** = haar kuit had den vorm van een rijstkorrel.

§ 102. Kan de bepaling van object in sommige gevallen worden weggelaten, in andere kan zij dit weer niet. Zoo zegt men bv. bij **mangandji** het substantief **déta,** in den zin van: een hoofddoek stijfselen; terwijl **mangandji pisang** beteekent: **kandji** (= een soort van pap) maken van pisang. Een werkwoord als **mamagèh** heeft als bepaling bv. het substantief **ana^c** bij zich, als men zeggen wil: een kind ranselen; maar in de beteekenis van: boomwol kloppen is zulk een bepaling onnoodig.

Meermalen ook kan de beteekenis reeds uit den aard van het subject blijken; bv. **abuă^c nô manjaga** = zijn haren staan of zijn stijf; **urang lah bakaô manjaga** = men is reeds begonnen (de idjoek) met sagar (d. z. de pennen van den arèngpalm) vast te steken.

§ 103. B. Het grondwoord van den **ma**-vorm kan zijn de naam eener *handeling*. De beteekenis is: *doen of verrichten datgeen, wat het grondwoord noemt.*

Even als in het Nederlandsch, heeft men in het M. een aantal woorden, die men onder de werkwoorden rangschikt, ofschoon zij geen eigenlijk *doen* of *handelen* maar meer een *zijn* in een toestand, hetzij van *rust* of van *beweging*, te kennen geven. Met dat begrip gebruikt, hebben zij het praefix **ma** niet, hetwelk zij echter wel krijgen, wanneer men er een *doen* mee voorstelt.

Zulke werkwoorden zijn, even als in het R., **duduä**^{c} = zitten; **tiduä** = liggen; (ook slapen); **taga**^{c} = staan; **lalò**^{c} = slapen; **djagô** = opstaan, wakker zijn; **tingga** = blijven, achterblijven; **hinggò**^{c} = zitten op iets (zooals vogels); **singgah** = ergens vertoeven, aangaan; **hilang** = verloren zijn; **lanjò**^{c} = verdwenen zijn; **datang** = komen; **pai** = gaan; **pulang** = op weg zijn naar de plaats, van waar men gekomen is; **lari** = ontvluchten; hard loopen; **tabang** = vliegen; **turun** = naar beneden gaan; **naië**^{c} = naar boven gaan, stijgen; **lalu** = door gaan; **djatuäh** = vallen; **tibô** = verschijnen; **bangki**^{c} = opkomen; **tabi**^{c} = voor den dag komen; **tadjun** = naar beneden springen; **mandi** = baden; enz.

Voorbeelden van het gebruik zijn: **lah datang pulô kutjiëng djalang, ditangkò**^{c}**njô si Gandam Baruïh, mati lah injô nan batinô, lah tingga murai nan djantan** = nu kwam er weer een verwilderde kat; Gandam Baroes werd door haar gevangen, zoodat het wijfje van de moerai stierf en het mannetje achter bleef (M. B. blz. 78); **rasô ka hilang njaô rêhan** = 't is alsof mijn ziel verloren zal gaan (alsof ik sterven moet); (M. H. blz. 15); **turun tuanku atèh musadji**^{c}**, turun lah urang sadônjô** = de toeankoe ging uit, daalde af van de moskee en na hem alle lieden (in het M. is de toeankoe dalende) (M. A. blz. 8); (op de volgende bladzijde vindt men: **lah turun** DI **atèh andjuäng,** hetgeen te kennen geeft, van waar de besprokene persoon in den bedoelden toestand is, en wat wij vertalen met: (zij) daalde of ging *van* de audjoeng): **basuäh kaki bapa**^{c} **si Mandjau naië**^{c} **lah pulô ka musadji**^{c} = toen de vader van M. de voeten gewasschen had, klom hij op in de moskee; (M. A. blz. 8); **tibô injô tangah halaman** = zij was op het erf aangekomen (U. M. blz 24); (de woorden **naië**^{c} en **tibô** o. a. vindt men al dan niet van een voorzetsel vergezeld); **naië rumah** = in huis gaan (P. B. blz. 11); **tibô di musadji**^{c} = in de moskee aangekomen zijn (M. A. blz. 8)]; **djan lamô taga**^{c} **di halaman; tu tjibuä**^{c}**, basuäh lah kaki** = blijf niet zoo lang op het erf staan; daar is de tjiboek, wasch dus de voeten (U. M. blz. 13); **mumbang djatuäh, kalapô djatuäh** = de moembang valt en de klapper valt ook; d. w. z. zoowel jongen als ouden sterven; **kami pulang; hari lah tinggi** = wij gaan naar huis, (want) het is reeds laat; **urang maliëng lari ka rimbô** = de dief is naar het bosch weggeloopen; **tiduä ta**^{c} **lalò**^{c}**; makan ta**^{c} **kanjang** = liggen maar niet slapen; eten zonder verzadigd te worden; (dit wordt gezegd om aan te duiden, dat men in groote ongerustheid verkeert); **lah saki**^{c} **si Galang Banja**^{c}**, saki**^{c} **nan ta**^{c} **djagô lai** = G. B. was ziek geworden; 't was een ongesteldheid, waarbij men niet meer opstaat: (U. M. blz. 43); **ô upië**^{c}**! djagô lah djagô** = och Oepik, word toch wakker! (id.); **inggò**^{c} **di atèh batu gadang** = (het wijfje) zat op een grooten steen (M. B. blz. 77); **lah duduä**^{c} **ajah djô bundô, bakatô si Manangkérang** = toen vader en moeder gezeten waren, sprak M. (S. M. blz. 7) enz.

Het werkwoord **pai (pé** of **pi)** komt ook menigvuldig met een anderen vorm achter zich als praedicaat voor.

Voorbeeld: **tuan hai mama^c si Hetuăng! tuan ka pai badjalan, hambô ka tingga dalam ngarai** = welaan, Hetoeng! U zult op weg gaan en ik zal in de ngarai achterblijven (M. H. blz. 15); **wa^c dèn ka pai bapupuï^c** = ik ga fluitspelen (U. M. blz. 35); **hambô lah pai mangadji** = ik ga leeren in de soerau (U. M. blz. 8).

Meermalen wordt dat **pai** met het daarop volgende werkwoord als bepaling van een ander **pai** gebezigd, en wel om aan te duiden met het oog waarop dit laatste geschiedt; bv. **wa^c dèn ka pai pai mandi** = ik ga baden (id. blz. 38); **baô ma lah siriëh, kô^c ang ka pai pai (pi, pé) mamanggië** = neem de sirih mede, als ge gaat uitnoodigen; (als ge gaat om te gaan uitnoodigen).

Deze stamwoordelijke werkwoorden, zooals men ze kan noemen, kunnen in den zin ook een anderen dienst verrichten.

Zoo vindt men ze bv. als bepaling in: **urang datang** in den zin van *komende lieden*, ter onderscheiding van **urang pai** = *weggaande lieden;* en ook in dien van: personen van eene andere negorij afkomstig, in tegenstelling van: **urang asa** of **urang bumi putô** = lieden, oorspronkelijk op de plaats thuis behoorende; **alè^c tibô** = verschenen of aangekomen gasten; **awa^{c}nô èlô^c pananti alè^c tibô** = hij is geschikt, om de gasten, die verschijnen, af te wachten; **urang lari** = iemand, die weggeloopen is; **urang djagô** = een wacht hebbende; **dagang lalu mati taga^c; buruăng malintèh mati djatuăh** = kooplieden, die er voorbij gaan, blijven dood staan; vogels, die er over heen strijken, vallen dood; (voorbij gaande lieden blijven er dood of sterven staande), (U. M. blz. 31).

Wil men deze woorden aanwenden, om een *doen* van het subject te vermelden, dan krijgen zij, zooals gezegd is, het praefix **ma.**

Voorbeelden: **tupai mandjatuăh** = de eekhoren laat zich vallen; **di lurah urang lah mandaki, di buki^c urang lah manadjun** = van uit de dalen was men reeds naar boven geklommen en van de bergen naar beneden gesprongen; (M. H. blz. 18); **djadi malalu djuô nô rang tuô nan saki^c tu** = die oude zieke man is toch gestorven; (Sam. R. M.); **katô-katô ang lah malalu amè^c kô mah** = ge zijt te ver gegaan in uw spreken; **djalan ka kèn manurun mandaki** = de weg daarheen daalt en klimt; **maniduă** = van koppige paarden bv.: gaan liggen; **salérô mandatang** = de eetlust komt op, **inda^c taturuï^{c}kan di dèn jô badjalan; tibô sénau, dèn maningga samiëng** = ik kon hem niet bijhouden met loopen; en ben, daar aangekomen, maar achter gebleven; **tèudjunô lapèh dèn manduduă^c** = toen hij naar mij sloeg, ging ik zitten; enz.

§ 104. Het praefix **ma** komt, uit den aard der zaak, zoowel vóór den naam van een intransitieve als van een transitieve handeling; in het laatste geval kan de bepaling van object weer genoemd of weggelaten worden; bv. **manari** = dansen; **malajang** = zweven; **maambië^c timbakau** = tabak halen; **ka pai, badan kô^c mati; ta^c pai, ana^c mangamuă^c** = ga ik, dan sterf ik wellicht; ga ik niet, dan steekt mijn kind zich dood; (U. M. blz. 32); **mambaô kabau si Ali, di tapi**

labuăh nan gadang = Ali bracht de buffels aan den rand van den grooten weg. (A. A. blz. 2).

Dezelfde vorm heeft in het eene geval een intransitieve, in het andere een transitieve beteekenis. In den zin **gigi hambô marongkèh** bv. stelt hij een *doen* voor, waardoor het subject wordt zooals het grondwoord aanduidt, zoodat men het begrip heeft van: mijn kies gaat los. In **hambô marongkèh péti tu** echter, beteekent hij een *doen*, waardoor een ander voorwerp wordt, wat het grondbegrip noemt, zoodat men de beteekenis heeft van: ik heb die kist open gebroken; **maäpuăng** = bovendrijven; **maäpuăng parumahan** = de plaats, waar een huis staan moet, ophoogen.

§ 105. Dient de **ma**-vorm met zijne bepaling van object, om eene handeling in figuurlijken zin aan te duiden, dan kan die bepaling, uit den aard der zaak, niet weggelaten worden. Zoo komt zij bv. voor in uitdrukkingen als **maämpang labuăh** = zich in dwarsche richting over den weg voortbewegen (van ruiters); **manggigi^{c} tundjuă^{c}** = zich verbijten van spijt of toorn; **maäpuïh bibië** = niet krijgen, wat men graag wilde hebben; **mandjua matô** = zich laten afleiden door iets; **maämbië^{c} hati** = iemands hart stelen; enz. (In het Woordenboek vindt men meer andere).

§ 106. Wanneer er achter den **ma**-vorm de naam eener *hoedanigheid* komt, dan vormt deze met het in 't grondwoord vermelde meermalen *één* enkel begrip of samengestelde uitdrukking.

Krijgt zulk een vorm het suffix **kan**, of komt het woord **lah** er achter, dan volgt dit op het bepalende deel ervan; terwijl bij het gebruik van den **di**-vorm dit laatste niet van het hoofddeel wordt gescheiden.

Zulk eene bepaling wordt in het Nederlandsch gewoonlijk teruggegeven door een bijwoord van wijze of van hoedanigheid en ook wel door middel van een substantief.

Voorbeelden: **mahangò^{c} gadang** = zwaar of diep ademhalen; **mangètjè^{c} pandjang** = lang, breedvoerig spreken; **marandô tuô** = oude vrijster zijn of blijven; **malantiëng tinggi** = zich hoog opwerpen, hoog opspringen; **manompang angè^{c}** = 1. op voordeelige, kostelooze wijze meegaan (waarvoor ook **manompang lapèh**); 2. het houden of leven met de vrouw van een ander; **mambaô èlò^{c}** = fraai, goed staan (bv. van kleeren); **mambaô mati** = den dood aanbrengen, met zich brengen; **maämbië^{c} singkè^{c}** = in 't kort behandelen; enz. **déta tu mambaô èlò^{c}** of **buruă^{c} di nô** = die hoofddoek staat hem goed of leelijk; **nan manggantuăng tinggi, nan mandjua djauăh, nan mamantjuăng putuïh, baliau di sikô** = fig. hij is 't, die hier heer en meester is; **injô malaga^{c} gadang si Anu** = hij voert een hoog woord tegen N.N.; **maharië^{c} gadang lah ang** = schreeuw hard; **harië^{c} gadang lah** of **harië^{c} gadangkan lah si Anu** = schreeuw hard tegen N.N.; **tjuritô tu diambië^{c} singkè^{c}** = dat verhaal is in 't kort behandeld.

Dergelijke bepalingen bestaan ook bij de stamwoordelijke vormen; bv. **padja tu lalò^{c} pandjang** = dat kind slaapt lang; slaapt een gat in den dag; **lari pan-**

djang samiëng injô = hij is voor goed weggeloopen; **hambô kô datang tjatjah nô kamari** = ik kom maar voor een oogenblik hier; **urang tu saki^{c} tuô tu mah; djan diubè^{c} lai** = die man is ziek van ouderdom; geef hem maar geen geneesmiddelen meer.

§ 107. Het woord, dat wij in het Nederlandsch terug geven met een bijwoord van wijze of hoedanigheid, fungeert in het M. meermalen als praedicaat van den volzin.

Een zin als **inda^{c} ka sudah duô hari di njô dô kô; awa^{c}nô manjurè^{c} lambè^{c}** vertalen wij bv. met: *hij zal dit in twee dagen niet klaar hebben; hij schrijft langzaam.*

In het M. zegt men meer letterlijk: *('t) hij schrijft is langzaam.* Dit is hoorbaar aan den spreektoon, daar door den nadruk op **rè^{c}** het woord **lambè^{c}** als praedicaat wordt afgescheiden.

Ditzelfde is ook het geval, waar wij bv. een bijwoord van tijd gebruiken; bv. **antah lamô hambô tibô** = *wellicht duurt het lang vóór ik hier kom;* (meer letterlijk: *wellicht lang is ik verschijn hier.*)

Zoo ook: **dè^{c} itu lambè^{c} hambô datang** of **dè^{c} itu lambè^{c} dèn kamari** *daardoor is langzaam ik ben gekomen* of *ik ben naar hier gekomen;* wat wij vertalen met: *daardoor heeft het lang geduurd voor ik kwam of hier was*

Bij dit gebruik helpt de spreektoon de beteekenis bepalen, zoodat vooral daarop weer gelet moet worden.

Bv. **buruäng tu — tabang tinggi** vertalen wij met: *die vogel vliegt hoog.* (Het streepje duidt aan, waar men even ophoudt). In het N. kan men vragen: *hoe* vliegt de vogel? en dan *»hoog«* tot antwoord krijgen. In het M. echter behoort **tabang tinggi** bij elkander en antwoordt op de vraag: **mangá buruäng tu?**

Men kan ook zeggen: **buruäng tu tabang, tinggi** waarin alleen **tinggi** praedicaat is, en dat beteekent: *die vogel vliegende is hoog.* Dit praedicaat antwoordt op de vraag: **ba^{c} á buruäng tu tabang?** = hoe is ('t) die vogel vliegt of hoe is die vogel vliegende?

Eindelijk kan men achter **tabang** de stem nog laten dalen, zooals bij een kommapunt en zeggen: **buruäng tu tabang; tinggi.** In dat geval uit men den inhoud van twee zinnen nl. *die vogel vliegt; het is hoog.*

Bij een werkwoord met transitieve beteekenis kan de aard der bepalende hoedanigheid en die der andere zindeelen zóó zijn, dat zij zoowel op het subject als op het praedicaat of een deel hiervan betrekking kan hebben.

Bijzondere woorden of vormen, om verschillende beteekenissen aan te geven, gebruikt het M. niet altijd; de aard van het besprokene, te voren geuite gedachten, de spreektoon, enz. maken den inhoud van den zin voor den hoorder duidelijk genoeg.

Voorbeelden: **injô manangkô^{c} ikan, kètè^{c}-kètè^{c}** kan beteekenen: zij, die visch vangen of gevangen hebben, zijn klein; of: zij vangen of hebben gevangen visschen, die klein zijn; (de visch is klein uitgevallen; niet de handeling is speciaal op *kleine* visschen gericht, dat aangegeven zou worden met **ikan kètè^{c}-kètè^{c}**); **si Amin manangkô^{c} ikan, kètè^{c}-kètè^{c}** = *Amin* vangt of heeft gevangen visschen, die klein zijn. (Men lette er op, dat het subject hier *enkelvoudig* is, zoodat de verdubbeling

kètè^{c}-kètè^{c} alleen op **ikan** kan zien); **awa^{c}nô mandjua hajam, gadang-gadang** = zij, die kippen verkocht hebben, zijn groot; of (zonder komma): zij hebben groote kippen verkocht; en ook: hij heeft enz. (**awa^{c}nô** duidt zoowel een enkelvoud als een meervoud aan); **urang mandjarè^{c} balam, gadang-gadang** = zij, die wouddduiven gevangen hebben, waren groot: maar ook: waren *aanzienlijken* (wat in den vorigen zin de beteekenis gewoonlijk niet is, daar zulke personen geen kippen verkoopen); ook: men heeft woudduiven gevangen, die groot zijn (uitgevallen); **si Anu marauï^{c} kalam, runtjiëng-runtjiëng** = N.N. snijdt de pennen zeer puntig; **si Anu marauï^{c} kalam, lukô-lukô** = N.N., pennen aanpuntende, is of heeft zich gewond.

Een zin als: **kami mananam karamblë, lah tuô-tuô** kan beteekenen: wij, die klappers planten of geplant hebben, zijn al oud of ouden; wij hebben klappers geplant, reeds oud zijnde; (nl. zoowel: toen wij oud waren als toen de klappers reeds oud waren); wij planten of plantten klappers, *als* zij reeds oud zijn of waren; wij hebben klappers geplant, die reeds oud zijn.

Zulk eene verschillende opvatting kan men ook hebben bij zinnen, die met elkander in verband staan.

Voorbeeld: 1. **inda^{c} ka maïmpò^{c} rumah dô; urang tu manabang surian, lah tuô-tuô** = (zij) zullen niet op het huis vallen; (want) de lieden, die de soerianboomen vellen, zijn al oud; (zij weten dus wel, hoe zij 't doen moeten); 2. **bakèh urang tu lah bali papan; awa^{c}nô manabang surian lah tuô-tuô** = koop bij die menschen planken: zij hebben soerian-boomen geveld, die al oud zijn.

(Uit het voorzindeel blijkt, dat in het eerste **tuô-tuô** op *lieden*, en in het tweede op **surian** ziet).

Zoo is: **awa^{c}nô barumah mudô-mudô samiëng; inda^{c} surang djuô nan tahu di saki^{c} hiduï^{c}** = 1. zij, gehuwden, zijn allen jong; niet *één* hunner kent de zorgen des levens; (nl. als men **awa^{c}nô barumah** bespreekt, en dus achter **barumah** ophoudt); 2. zij zijn maar met jonge vrouwen gehuwd, van wie niet een de zorgen des levens kent, als men alleen **awa^{c}nô** bespreekt).

§ 108. Het eene werkwoord kan als bepaling van het andere voorkomen.

Voorbeelden: **ka^{c} tuô hambô maliëng pai, ka^{c} tuô injô maliëng lari** = mijn oudere broeder is stilletjes heengegaan; hij is stilletjes weggeloopen; ('t hoofdbegrip is **maliëng** = stelen); **datang bahimbau** = geroepen komen: komen ten gevolge eener uitnoodiging; **pulang tagagèh** = in haast of voor een oogenblik thuis komen; enz.

C. Indien het grondwoord van den **ma**-vorm de naam eener *hoedanigheid* is, dan beteekent hij een *doen*, waarbij die hoedanigheid ontstaat, hetzij aan het subject (intransitieve beteekenis), hetzij aan een object (transitieve beteekenis).

Voorbeelden: **tjandô sarôban lah mamutiëh, déta bakaruï^{c} lah mahitam** het was wit van de tulbanden en zwart van de hoofddoeken: (zij vertoonden het witte; dit zegt men waar zij in groote menigte bij elkander zijn); (U. M.); **lah mandalam panjaki^{c} si Anu tu** = die ziekte van N.N. is reeds erger geworden;

(mandalam is ook dieper of erger worden van wonden); **itu lah nan manjirah mukônô** = dat is het, wat zijn gelaat rood maakt; fig. dat is het, wat hem toornig maakt; **á nan mamajah ang?** = wat maakt je vermoeid? **mahitam lasuăng** = het rijstblok zwart maken; fig. kruit stampen (Tj. M.).

D. Het grondwoord van den **ma**-vorm kan de naam zijn van een *hoeveelheid.*

Hij komt echter niet bij elk telwoord voor, doch gewoonlijk alleen bij **duô** = twee; **tigô** = drie; **ampè^{c}** = vier; **tudjuăh** = zeven; **duô-balèh** = twaalf; **ampè^{c}-balèh** = veertien; **limô-balèh** = vijftien; **duô puluăh tudjuăh** = zeven en twintig; **ampè^{c} puluăh** = veertig; **ratuïh** = honderd; en **ribu** = duizend.

Deze vormen duiden, op een paar na, alleen handelingen aan, die betrekking hebben op den islam of op den natuurdienst van den M.

De eerste komen *zonder*, de laatste *met* het woord **hari** achter zich voor; nl. als deze gemaakt zijn van getallen beneden 30; anders zijn zij al dan niet van dat woord vergezeld.

Zij beteekenen een *doen*, dat bestaat in het vieren of gedenken van den dag, door het grondwoord aangewezen.

Voorbeelden: **manduô-balèh** = den 12^{den} dag van Rabioel' awal (*mauloed*) vieren; **si Anu manigô-hari bapa^{c}njô** = N.N. gedenkt den derden dag van het overlijden zijns vaders; **maampè^{c}-balèh hari** of **manduô kali tudjuăh** = den veertienden dag van iemands overlijden vieren; **maratuïh** of **maratuïh hari** = den honderdsten dag, enz.

Overigens beteekenen die vormen een *doen*, waarbij ontstaat of zich voordoet wat het grondwoord noemt.

Voorbeelden: **ana^{c} kudô tu lah manduô** = dat veulen galoppeert reeds; **hambô lah manigô kô mah** = ik doe het al voor den derden keer; **manduô kali makan** = voor de tweede maal eten.

De vormen **maratuïh** en **maribu** worden gebruikt, om het aanwezig zijn in groote hoeveelheid aan te duiden; **rumah nan sagadang rumah nangkô maratuïh** of **maribu disénan** = huizen, zoo groot als deze, zijn er daar honderden of duizenden.

§ 109. Wanneer het grondwoord een *voornaamwoord* is, dan beteekent de vorm: *dat woord zeggen* of *bij het spreken zich van dat woord bedienen*; en in figuurlijken zin *zich voordoen als iemand, die dat woord, van zich zelf sprekende, gebruiken mag.*

Voorbeelden: **sudah mandèn, mahambô pulô** = eerst den grooten heer uithangen en dan den dienstwilligen dienaar spelen; (eerst zich voordoen als iemand, die zich zelven **dèn** mag noemen en dan als iemand, die daarvoor **hambô** bezigt); **kò^{c} barundiëng djô nan tuô, djan mandèn; kurang basô awa^{c}** = als men met ouderen spreekt, mag men geen **dèn** zeggen; men is anders minder beleefd; **mangami** = **kami** (wij) zeggen.

De werkwoordsvormen met het suffix **kan.**

§ 110. De vorm, die **ma** tot praefix en **kan** tot suffix heeft, geeft over het algemeen een *doen* te kennen, waardoor een voorwerp *betrokken wordt in* of *in betrekking gebracht wordt* tot datgeen, wat het grondwoord noemt. De aard van die betrekking kan verschillend zijn.

Het woord **mambalikan** (van **bali**) bv. beteekent in meer letterlijken zin: in het koopen betrekken; het substantief **ringgi**ᶜ = rijksdaalder, daarachter geplaatst, noemt het voorwerp, dat als middel of werktuig in de handeling is betrokken, terwijl een persoonsnaam bv. kenbaar maakt *voor wien* of *ten behoeve van wien* het werk wordt verricht. Wanneer men dus zegt: **mambalikan ringgi**ᶜ beteekent dit: rijksdaalders betrekken in 't koopen, en evenzoo is **mambalikan si Anu** = N.N. betrekken in 't koopen. Voor het eerste zeggen wij: *rijksdaalders uitgeven*, *besteden aan*, enz.; *met rijksdaalders koopen;* het tweede geven wij terug met: *voor N.N. koopen.*

De aard der handeling, in het grondwoord genoemd, kan zoodanig wezen, dat een voorwerp daarin zoowel *actief* als *passief* kan betrokken worden, al naarmate het bestaan ervan is. Het doen van het subject of de wijze, waarop het handelt, kan eveneens verschillend wezen, zoodat de meer bijzondere beteekenis van den vorm meermalen eerst uit de deelen van den zin of uit het zinverband kan blijken.

Voorbeeld. Het woord **tabang** is de naam eener handeling en beteekent *vliegen;* de vorm **manabangkan** geeft een *doen* te kennen, waardoor eenig voorwerp in betrekking gebracht wordt tot of betrokken wordt in die handeling. Neemt men een *persoonsnaam* tot subject, dan kan het, uit den aard der zaak, alleen het object wezen, dat de handeling verricht, terwijl dit verrichten weer al dan niet in de bedoeling van het subject ligt. Een zin als: **si Amin manabangkan balam** kan alzoo beteekenen: Amin *laat* een woudduif vliegen of wegvliegen; en Amin *doet* een woudduif wegvliegen; (in 't geval bv. dat zijn nadering of eenige andere handeling van hem dit veroorzaakt).

Wanneer hier echter de naam **musang** als subject fungeert: **musang manabangkan balam** kan de beteekenis alleen zijn: de musang *doet* een woudduif wegvliegen. Neemt men nu **alang** = kiekendief, tot subject, dan heeft de zin: **alang manabangkan balam** twee beteekenissen, nl. de kiekendief doet een woudduif wegvliegen; en: de kiekendief voert een woudduif vliegende mede of vliegt met een woudduif weg. De zin **burnäng tu manabangkan kapa**ᶜ **patah** heeft als bepaling van object weer de naam van iets, dat gebruikt wordt om de handeling te verrichten, zoodat wij hem teruggeven met: die vogel vliegt met een gebroken vleugel enz.

§ 111. Het grondwoord van den vorm is over 't algemeen de naam van een *voorwerp*, van een *handeling*, van een *hoedanigheid*, van een *hoeveelheid* of een *voornaamwoord.*

§ 112. Is de vorm gemaakt van den naam van een voorwerp, dan kan de aanvullende bepaling noemen: 1. *datgeen*, *wat er in dat voorwerp gedaan of bewaard wordt.*

Men heeft hier met denominatieven te doen als *stallen*, *potten*, *tonnen*, enz., waarvoor het Nederlandsch echter niet altijd een werkwoord bezit.

Voorbeelden: **malumbuăngkan padi** = padi schuren; **mangandangkan kabau** = buffels stallen; **manjangkakan unggèh** = vogels in een kooi houden; **manjaruăngkan karih** = een kris in de schede doen; **mamurôkan pitih** = geld in een beurs bewaren; **manabè^{c}kan gariĕng** = garing (een vischsoort) in een vijver houden; enz.

Waar men bepaaldelijk het brengen of verplaatsen naar iets op het oog heeft, maakt men den vorm van een substantief met voorgevoegd **ka**; bv. **ka kandang** = naar den stal; **mangkakandangkan** = naar den stal brengen; **mangalumbuăngkan** = naar de schuur brengen; **mangabandakan** = naar een sloot afvoeren; (**mambandakan aïĕ** = water door middel van een sloot afvoeren); **mangatapikan urang** = de lieden aan den kant plaatsen; **mangkatangahkan** = naar het midden plaatsen; enz. (Omtrent de wijziging der praefixen zie men § 93).

2. *datgeen, wat gebruikt wordt als het in het grondwoord genoemde;*

Voorbeelden: **manjapukan kain buruă^{c}** = een lap of vod gebruiken voor het vegen; vegen met een lap of vod; **manjungkuï^{c}kan tjawan** = overdekken met een kopje; **malimaukan aïĕ habu** = aschwater gebruiken voor het reinigen (bv. van het hoofd).

3. *datgeen, waarvan men het in het grondwoord genoemde maakt;*

Voorbeelden: **malantaikan papan** = van planken een vloer maken of leggen vloeren met planken; **manjuntiĕngkan bungô** = een bloem ter versiering in 't haar steken; **maïsikan piluru** = kogels doen in iets; met kogels vullen; **mangapankan kain** = van kain een lijkwade maken; **mandindiĕngkan papan** = van planken een schutting maken.

Uit den aard der zaak kan als bepaling van object ook de naam van het voorwerp fungeeren, waarnaar de handeling is genoemd; bv. **manjungkuï^{c}kan sungkuï^{c}** = met een stolp overdekken.

Evenzoo komt bij een zelfden vorm zoowel de naam van het werktuig als van de zelfstandigheid, waarvan men het in het grondwoord genoemde maakt, als bepaling van object voor; bv. **manggulaikan pariuă^{c}** = in een pot *goelai* maken; **manggulaikan lauă^{c}** = van vleesch *goelai* maken.

Is de bepaling van object de naam van datgeen, wat het voortbrengsel wordt, dan kan zij, ingeleid door de praepositie **djô** = met, in het eene geval wel, in het andere niet als bepaling van middel bij den eenvoudigen vorm fungeeren.

Het eerste treft men bv. aan, wanneer voor het bestaan van dat voortbrengsel, onder den aangeduiden naam, nog eene andere zelfstandigheid noodig is; bv. **malantaikan papan ka rumah** = van planken een vloer maken of leggen in een huis; **malantai rumah djô papan** = een huis vloeren met planken.

Bij het tweede heet het voortbrengsel op zich zelf zoo; bv. **malimèhkan upiĕh** = van een bladschede (bv. van een pinang) een mandje maken; **maundjuï^{c}kan sapu-tangan** = van een zakdoek een zakje maken; **mangandjikan pisang** = van pisang een soort van pap (**kandji** genaamd) maken, enz.

De bepaling van object kan de naam van een voorwerp zijn, dat minder geschikt is, om in de handeling betrokken te worden, zoodat men de beteekenis

van een praedicaat, waarin zij voorkomt, zou kunnen teruggeven door bijvoeging van het woord *toch*; bv. **mamangknăkan pinggang panè^c** = met vermoeide of pijnlijke lendenen (toch) spitten; **manjurè^{c}kan djari saki^c** = met een pijnlijken vinger (toch) schrijven; **mambadja^{c}kan tangan lukô** = met een gewonde hand (toch) ploegen.

De omschrijving ervan kan geschieden door middel van den vorm **mambaô** en de eenvoudige afleiding; bv. **mambaô tangan lukô mambadja^c** = (meer letterlijk) een gewonde hand mee of met zich dragen bij het ploegen.

De vorm duidt meermalen een *doen* aan, waarbij de bepaling van object iets noemt, dat zich vertoont of voordoet zooals het in het grondwoord vermelde.

Voorbeelden: **hudjan marawangkan sawah** = de regen doet de sawah een moeras zijn; geeft de sawah het aanzien van een moeras; **angin mambuïëhkan aïë laui^c** = de wind doet het zeewater schuimen; **mahudjankan aïë matô** = tranen doen biggelen; **marantiëngkan kaju** = de boomen er dor, schraal doen uitzien.

De vorm wordt ook gemaakt van grondwoorden, die uit de samenvoeging van twee substantieven bestaan, en beteekent dan een *doen*, waarbij iets bereid, gemaakt, behandeld, gebruikt, enz. wordt als het genoemde.

Voorbeelden: **manggulai-lauă^{c}kan taruăng** = de taroengvrucht bereiden, zooals men dit vleeschsoep doet; **mangudô-padatikan kudô-bendi** = een padatipaard als bendipaard gebruiken; **manjusun-siriëhkan daun** = bladeren in den vorm van een sirihstapel op elkander leggen; **mangaluă^c-pakukan amèh** = goud den vorm geven van een kaloek pakoe (een eigenaardigen vorm van krul; een figuur, gelijkende op het blad van een varen).

Zoo ook, wanneer het eerste deel de naam is eener handeling, met het genoemde verricht; bv. **sapu-lantaikan lah mamanggië** = voer het uitnoodigen nauwkeurig uit; noodig elkeen uit, enz. (het uitnoodigen moet verricht worden, zooals het vegen van een vloer); (U. M. blz. 47).

§ 113. Wanneer het grondwoord de naam is eener intransitieve *handeling*, dan geeft de afleiding een *doen* te kennen, waarbij een voorwerp passief of actief betrokken is. Duidt dat grondwoord een *zijn* in rust of in beweging aan, dan dient de vorm vooreerst, om van een subject te vertellen, dat het zich in dien toestand verplaatst met het oog op, ter wille van, wegens, enz. datgeen, wat de bepaling van object noemt.

Voorbeelden: **malarikan padusi** = een vrouw schaken, met een vrouw wegloopen; **malarikan hutang** = met schuld aan den haal gaan; **mandatangkan parakarô** = met of wegens een zaak komen (bij iemand); **ă nan didatangkan si Anu bakèh hambô** = waarvoor of wegens wat komt N.N. bij mij? **manurunkan péti** = met een kist naar beneden gaan of komen; een kist naar beneden brengen; **manjinggahkan surè^c** = wegens een brief ergens aanleggen; een brief in 't voorbijgaan afgeven; **maniduakan of manduduă^{c}kan ana^c** = met of wegens een kind gaan liggen of zitten; ('t is bv. lastig); **mandudua^{c}kan pinggang saki^c** = met pijnlijke lendenen gaan zitten; (bv. om minder pijn te hebben); **maniduăkan parui^c**

saki^c = met pijn in den buik gaan liggen; **mandjuntaikan tapa**^{c} **padiëh** = met brandende voetzoolen slingeren (met de beenen); enz.

Opmerking. Men lette weer op de verschillende bedoeling, waarmee de handeling geschiedt bij uitdrukkingen als deze laatste en zulke als bv. **managa**^{c}**kan kaki lukô** = met een gewonden voet (toch) staan.

Daar het subject in de beweging, die het maakt, een voorwerp meeneemt of met zich of aan zich meevoert, kan de vorm worden omschreven met **mambaô** en het grondwoord; bv. **mambaô padusi lari** = een vrouw wegloopende met zich nemen of meenemen; **mambaô kaki-lukô taga**^{c} = een gewonden voet met zich, aan zich meevoeren.

Omgekeerd kan zulk een zin met **mambaô** niet altijd veranderd worden in een met den **kan**-vorm; o. a. niet, wanneer dat woord een brengen of bewegen tot iets te kennen geeft; bv. **mambaô padusi lari** in de beteekenis van: een vrouw er toe brengen, om weg te loopen. Zoo ook is **mambaô sumpi**^{c} **taga**^{c} = staan met een zak (bv. op de schouders) (**taga**^{c} als een doen van het subject) niet te veranderen in **managa**^{c}**kan sumpi**^{c} = een zak doen staan of neerzetten.

Voorts kunnen die zelfde vormen een *doen* aanduiden, waarbij het subject de oorzaak is, dat het object verricht datgeen, wat het grondwoord noemt; zij hebben dan causatieve beteekenis, zooals reeds hier en daar in 't bovenstaande blijkt.

Voorbeelden: **si Badu manabangkan balamnô** = Badu laat of doet zijn balam wegvliegen; **kalakuan padusi tu nan malarikan dansana**^{c}**nô** = 't is het gedrag van die vrouw, dat haar bloedverwant heeft doen wegloopen; **injô manduduă**^{c}**kan urang ka kèn** = hij laat de lieden dáár zitten; **manurunkan péti** = een kist laten dalen; **mamaikan pitih** = geld uitgeven, in omloop brengen; **maniduăkan ana**^{c} = een kind in slaap maken, een kind te slapen leggen; **maniduăkan padusi** = een vrouw in slaap maken; **mamésongkan** = in 't rond laten draaien; **mandjadikan** = doen worden of ontstaan; scheppen; **malalukan masuï**^{c} = een voornemen ten uitvoer brengen; **mandjawab si buruăng bôra**^{c} **mama**^{c} **datuă**^{c} **Radjô Hangè**^{c} **usah lah dèn ditèmba**^{c}; **kambangkan lah lapiě**^{c} **nan haluïh, ma**^{c} **dèn djatuăhkan rambuï**^{c} **sahalai, dèn lumpè**^{c}**kan tjintjin sabuah** = de vogel Borak antwoordde: „D. R. H. ge behoeft mij niet te schieten; spreid een fijne mat uit, ik wil (daarop) een hoofdhaar laten vallen en een ring laten springen (M. H. blz. 17); **lah saki**^{c} **Kasumbô Hampai saki**^{c} **ka maädôkan ana**^{c} = K. B. zou of moest bevallen (was ziek, waarbij zij een kind zou doen zijn) (M. H. blz. 31); **inda**^{c} **ang ka manjabi**^{c} **rumpuï**^{c}, **inda**^{c} **ka mamandikan kudô** = niet gij zult gras snijden of paarden laten baden; (M. A. blz. 7); **ka didjagôkan rang sana**^{c} **awa**^{c} **lah malu mandjagôkan** = ik ben verlegen een broeder te wekken; (M. A. blz. 31).

Is het grondwoord de naam eener transitieve handeling, dan kan als bepaling van object eveneens de naam van een voorwerp fungeeren, dat haar verricht of haar ondergaat, terwijl men naar de wijze, waarop de handeling wordt uitgevoerd, meermalen bij denzelfden vorm beide objecten kan plaatsen.

Voorbeelden: **mamandjè^{c}kan baruă^c** = een aap laten klimmen (in iets); **mangadjakan andjiĕng** = een hond (een persoon of dier) achterna laten zitten; **mantjòtò^c-kan hajam ka nasi** = een kip laten pikken aan de rijst; **mamikuăkan barèh** = rijst te dragen geven (aan een persoon of dier); **mandukuăngkan ana^c** = een kind te dragen geven (op den rug) (aan iemand); **manggigi^{c}kan andjiĕng** = een hond laten bijten; **manggigi^{c}kan pisang** = pisang te bijten geven; **maminunkan (manjasò^{c}kan) kudô** of **aïĕ** = een paard laten drinken of slurpen; water laten drinken, te drinken geven aan; **mantjiunkan (mahidukan) si Anu** of **ubè^c** = N.N. laten ruiken (aan iets); geneesmiddelen te ruiken geven (aan iemand).

De bepaling van object is de naam van het voorwerp, waarmede de handeling wordt verricht of dat voor deze gebruikt wordt, in: **manèmba^{c}kan pilurn** = met kogels schieten; kogels afschieten; **mambahékan batu** = met steenen smijten; **manukakan pitih** = voor geld koopen (ruilen); **mahambuïhkan saluăng** = met een saloeng (bamboezen pijp) blazen (in 't vuur bv.); **mamandjè^{c}kan kaki lukô** = met een gewonden voet (toch) klimmen.

Bij sommige dezer afleidingen, zooals bv. **mandangakan** en **malihè^{c}kan** is, in verband met de bepaling van object, de opvatting verschillend. Zoo bv. duidt men met **mandangakan tjuritô** aan, dat het **danga** = *hooren*, opzettelijk of met eenig doel ten aanzien van **tjuritô** = *verhaal* wordt aangewend, zoodat men de beteekenis heeft van: *naar een verhaal luisteren.* Met **mandangakan pakiĕ^c urang** echter geeft men meer te kennen, dat er ten aanzien van **pakiĕ^c urang** = *'t hulpgeschreeuw* van iemand, niets anders dan **danga** verricht wordt, zoodat het begrip is: *'t hulpgeschreeuw van iemand (maar) aanhooren.*

Evenzoo beteekent **maliè^{c}kan urang saki^c** = naar een zieke kijken; **maliè^c-kan rumah tabaka** = maar aanzien, dat een woning afbrandt; **si Amin lah tinggakan di umah ka maliè^{c}kan ana^c nan saki^c kô** = laat Amin thuis blijven, om naar dit zieke kind te zien; **amuăh ang maliè^{c}kan rumah tabaka, bagô lé buliĕh manòlòng** = kunt ge maar aanzien, dat een woning afbrandt, ofschoon ge helpen kunt.

§ 114. Wanneer het grondwoord de naam is eener *hoedanigheid*, dan geeft de vorm een doen te kennen, waarbij het genoemde aan een voorwerp wordt aangebracht of toegekend.

Voorbeelden: **ba^c manggadangkan ana^c hariman** = evenals het grootbrengen van jonge tijgers; **kò^c datang bana jô, alun ka mangganò^{c}kan lai; kò^c inda^c alun ka manggandjiĕkan** = al komt hij, dan zal hij nog niet even, en al komt hij niet, dan zal hij nog niet oneven maken; (nl. de lieden, die er zijn); d. w. z. 't is niet van zooveel gewicht of 't doet er niet toe of hij al dan niet komt; **injô mahangè^{c}kan aïĕ satjatjah** = hij maakt even water heet.

§ 115. Als voorbeelden van het gebruik van dezen vorm bij benamingen van *hoeveelheden* of daarmede samengestelde uitdrukkingen kunnen de volgende dienen.

Voorbeelden: **urang nan sarupô itu, tandô inda^c maäsôkan Tuhan** = iemand, die zoo is, geeft blijk, dat hij niet aan *één* God gelooft; **maänamkan**

buah badju tu = van de knoopen aan dat baadje er zes maken; ze zes doen zijn; **urang nan mati kapatang inda**^{c} **badansana**^{c} **sikô; siá lah nan ka manigô-harikan tu** = de persoon, die gisteren gestorven is, heeft hier geen bloedverwanten; wie zal het doodenfeest van den derden dag nu vieren? **nan djòlòngnô nan tun anô nan sari**^{c}; **manduô-kalikan lah murah** = alleen dat begin of de eerste keer ervan was moeielijk: voor den tweeden keer het doen was al gemakkelijk.

§ 116. Wanneer de vorm gemaakt is van een *voornaamwoord* of van een woord, dat als zoodanig dienst doet, dan beteekent hij een doen, waarbij een persoon met dat woord wordt aangewezen.

Voorbeelden: **tadi baliau batanjô, laï sorang nan mahambôkan; siá tu tadi?** = toen hij daar straks vroeg, was er iemand, die **hambô** (= ik) zeide; wie was dat? **mangamikan samiëng á lah ka sari**^{c}**nô; tjubò malah mangaradjôkan** = maar **kami** (= wij) zeggen, wat is daar voor moeielijks aan; probeert 't echter eens te doen! **ba**^{c} **á njô ang mangitôkan njô, bagô kitô alun sapakat lai** = hoe kunt ge toch zoo maar **kitô** (= wij) zeggen; wij zijn 't immers nog niet eens. (De spreker neemt het den hoorder kwalijk, dat deze **kitô** gezegd heeft, waar het bv. 't nemen van een besluit betreft. De hoorder (**ang**) had hier **kami** moeten gebruiken, waarmede hij den spreker, die 't niet eens met hem is, uitsluit.); **mandèn-kan samiëng ang nan tahu** = **dèn** (= ik) zeggen is alles, wat ge kent.

§ 117. De bepaling van object is bij de eenvoudige en samengestelde afleiding meermalen hetzelfde; **marandang** en **marandangkan bantai** = van geslacht droog gebraad maken; **mahélô** en **mahélôkan padati** = een padati voorttrekken; **mantjabuï**^{c} en **mantjabuï**^{c}**kan rumpuï**^{c} = gras uittrekken; **mambuka**^{c} en **mambuka**^{c}**kan pintu** = een deur openen; enz. Zoo ook wel **maängè**^{c} en **maängè**^{c}**kan aïë kòpi** = koffiewater heet maken; het gebruik houdt zich echter meer aan den vorm met **kan.**

§ 118. De naam van het voorwerp, ten behoeve waarvan de handeling geschiedt, staat in het M. òf onmiddelijk achter den vorm òf achter dien van de zelfstandigheid, welke passief in de handeling wordt betrokken. Gewoonlijk is het eerste het geval. In het tweede geval is de spreektoon zóó, dat hij wordt afgezonderd, zoodat men hooren kan, dat het geen genitieve bepaling van 't aan hem voorafgaande substantief is.

Voorbeelden: **mangguntiëngkan si Anu badju** of **mangguntiëngkan badju, si Anu** = voor N.N. een baadje knippen; **mambalikan kudô rumpuï**^{c} = voor een paard gras koopen; **mamandjè**^{c}**kan ana**^{c} **karambië** = voor een kind in een klapperboom klimmen (om een klapper voor hem te halen); **tjarikan malah dèn Umbuï**^{c} = zoek Oemboet voor mij (U. M. blz. 45); **awa**^{c} **dèn ka pai badjalan, ka manarimô upah urang, ka mantjarikan pungguáng ta**^{c} **basahò**^{c}, **kapalô nan ta**^{c} **butukuï**^{c} = ik ga heen, om loon van anderen te ontvangen, ten einde in het noodige te voorzien; (zoeken voor den ongedekten rug en het bloote hoofd (M. H. blz. 13); **tuan dénai si Mandjauari, étan nuah rumah urang, minta**^{c}**-kan ba**^{c} **á dèn nasi** = M. daar is een woning, vraag wat rijst voor me als 't U belieft! (M. A. blz. 25).

De handeling, waarin dit belanghebbend of medewerkend voorwerp wordt betrokken, is die, welke aangeduid wordt door den vorm met den naam van het voorwerp, dat haar ondergaat; bv. **manjahò^{c}kan si Anu pintu** of **manjahò^{c}kan pintu, si Anu** = (meer letterlijk) doen of verrichten het betrekken van N.N. in 't sluiten van een deur, waarvoor wij zeggen: voor N.N. een of de deur sluiten. (Men lette op de komma; **manjahò^{c}kan pintu si Anu** = de deur *van* NN. dichtmaken).

OPMERKING. Wanneer men gebruik maakt van den **di**-vorm, fungeert de naam van dit object als subject van den zin; bv. **disahò^{c}kan pintu si Anu** = in 't openmaken van een deur is N.N.; **si Anu disahò^{c}kan pintu** = N.N. is in 't openmaken van een deur; voor beide zeggen wij: een (de) deur wordt voor N.N. open gemaakt.

Vraagt men in een zin als: **injô mambalikan si Amin kudô** naar de eerste bepaling, dan zegt men: **injô mambalikan siá kudô?** waarop het antwoord is: **mambalikan si Amin.** Doet men het naar de tweede, dan luidt de vraag: **injô mambalikan si Amin á?** en heeft deze tot antwoord: **mambalikan kudô.**

§ 119. Waar men te kennen geeft, dat een werk geschiedt ten behoeve van iemand, kan men dit ook doen door middel van den **ma**-vorm zonder **kan** en het werkwoord **manòlòng** = *helpen* of een substantief als **untuă^{c}**, **andji^{c}** = deel, aandeel. Met het eerste duidt men dan meer aan, dat het subject de handeling verricht in de plaats van een ander persoon; met het tweede, dat dit geschiedt, om hem in 't bezit van iets te stellen.

Zoo bv. kan **mambalikan si Anu timbakau** = voor N.N. tabak koopen omschreven worden met: **manòlòng si Anu mambali timbakau** = N.N. helpen om tabak te koopen, of met: **mambali timbakau untuă^{c} si Anu** = tabak koopen, bestemd voor N.N., al naarmate de bedoeling bij het uitvoeren der handeling is.

Is de naam van het voorwerp alleen bepaling van object bij den **kan**-vorm, dan blijft, uit den aard der zaak, deze laatste behouden; bv. **manòlòng si Anu manjubarangkan biduă^{c}** = N.N. helpen met een schuit naar den overkant te brengen; **manjubarangkan biduă^{c} andji^{c} si Anu** = een schuit naar den overkant brengen, bestemd voor N.N.

Hebben de eenvoudige en de samengestelde afleiding dezelfde bepaling van object, dan heeft men, ten aanzien van de omschrijving, beide gevallen; bv. **manggulaikan si Anu lauă^{c}** kan beteekenen: **manòlòng si Anu manggulai** en **manggulai untuă^{c} si Anu** — (in verband met **manggulai lauă^{c}**) — en **manòlòng si Anu manggulaikan** en **manggulaikan untuă^{c}** of **andji^{c} si Anu** — (in verband met **manggulaikan lauă^{c}**) —.

§ 120. Behalve de bepaling van object vindt men in den zin nog eene andere, welke ingeleid is door de praepositie **ka** en alzoo aanduidt in de richting van welk voorwerp de handeling geschiedt.

De beteekenis van **ka** is die, welke wij aangeven met een voorzetsel als: *voor*, *aan*, *op*, *in*, *naar*, enz.

Meermalen blijft deze praepositie onvertaald.

Het substantief, door **ka** voorafgegaan, kan zoowel de naam zijn van iets, *waarvoor* of *met het oog waarop* men handelt, zooals het hoofddeel van het praedicaat aangeeft, als die van de *plaats*, waarheen men het werk verricht.

Voorbeeld. In **manjapukan kain buruăᶜ ka sarôᶜ** kan **kain buruăᶜ** = lap, vod, iets zijn, dat gebruikt wordt, om te vegen en **sarôᶜ** = vuil, vuilnis, datgeen aanduiden, waarvoor men dat doet, zoodat men de beteekenis krijgt van: *een lap of vod gebruiken voor het wegvegen van vuil; met een lap of vod vuil wegvegen.* De benaming **kain buruăᶜ** kan echter ook het voorwerp noemen dat weggeveegd wordt, in welk geval **sarôᶜ** aangeeft de plaats, waarheen dit geschiedt: *lappen of vodden vegen naar het vuil.*

Voorbeelden: **manjungkuïᶜkan tjawan ka nasi** = een kopje gebruiken, om te stolpen voor de rijst; een kopje over de rijst leggen; met een kopje de rijst overdekken: **maubèᶜkan daun ka lukô** = bladeren gebruiken om te genezen voor een wond; bladeren als geneesmiddel leggen op een wond; **maubèᶜkan aïĕ ambun ka matô** = dauwwater gebruiken om te genezen voor de oogen; dauwwater als geneesmiddel in de oogen doen; **mandindiĕngkan papan ka rumah** = planken gebruiken om te omwanden voor een huis; van planken een wand maken om of aan een huis; **mandindiĕngkan papan ka angin** = planken gebruiken om te beschutten voor den wind; van planken een schutting maken tegen den wind: **manèmbaᶜkan piluru ka buruăng** = met een kogel naar of op een vogel schieten; **manèmbaᶜkan piluru ka rimbô** = een kogel schieten, afschieten, wegschieten naar het bosch; **mahambuïhkan saluăng ka api** = een bamboezen koker gebruiken om te blazen voor het vuur; met een bamboezen koker in het vuur blazen; het vuur aanblazen; **mamandjèᶜkan baruăᶜ ka karambiĕ** = een aap in een klapperboom laten klimmen: **maminunkan kudô ka aïĕ** = een paard water laten drinken; een paard laten drinken aan het water; **maminunkan aïĕ ka kudô** = water te drinken geven aan een paard.

§ 121. Naast de praepositie **ka** gebruikt men vóór persoonsnamen **bakèh**, dat als substantief *plaats* beteekent, doch ook als voorzetsel dienst doet; bv. **manjahôᶜkan kain bakèh anaᶜ** = een kain gebruiken om te dekken over een kind; een kain over een kind leggen; **manuduăngkan pajuăng bakèh si Anu** = een pajoeng als scherm boven N.N. houden. Men zegt echter bv. niet: **maubèᶜkan daun bakèh lukô** enz.

Opmerking. Vóór de namen van andere voorwerpen komt het woord **bakèh** bij den **kan**-vorm in eene andere beteekenis voor en wel in eene, die aanduidt, dat het voortbrengsel der handeling (genoemd in het grondwoord van den vorm) dient als de plaats, waarin iets gedaan wordt; bv. **malimèhkan daun pisang bakèh anaᶜ ikan** = van pisangbladeren een mandje maken voor jonge vischjes; **mangarundjuïᶜkan sapu-tangan bakèh pitih** = van een zakdoek een zakje maken voor geld.

§ 122. De inhoud van een zin met den naam van een voorwerp als bepaling van

object bij den **kan**-vorm is niet dezelfde als van dien, waarin die naam als bepaling van middel, ingeleid door **djô**, bij dien zonder **kan** komt.

Bij den eersten nl. is het hoofdzaak te laten uitkomen *welk voorwerp gebruikt wordt*, om eene zekere handeling uit te voeren; bij den tweeden geeft men te kennen, dat *het verrichten eener werkzaamheid geschiedt* met gebruikmaking van dat voorwerp.

Voorbeeld: **si Anu maubèᶜ lukô tu djô si dingin** is een zin, waarmede men vertelt, dat N.N. een wond geneest of tracht te genezen en als middel daarvoor **si dingin** (naam van een plantje) gebruikt: *N.N. geneest die wond met si dingin;* (N.N. verricht 't genezen van die wond met *si dingin*). Met den zin: **si Anu maubèᶜkan si dingin ka lukô tu** geeft men te kennen, dat N.N. *si dingin* gebruikt voor het genezen op of voor een wond: *N.N. gebruikt si dingin voor het genezen* of *als geneesmiddel op die wond;* (N.N. betrekt *si dingin* in het genezen voor of op die wond).

Waar men bepaaldelijk het eene begrip wil uitdrukken, kan men daarvoor dan ook niet het andere in de plaats stellen; bv. het spreekwoord: **malatjuïᶜ kabau djô gadô; malatjuïᶜ urang djô muntjuăng** beteekent: buffels slaan doet men of buffels slaat men met een knuppel; menschen kastijdt men met den mond. Daar hier het verrichten der werkzaamheid hoofdzaak is, kan men daarvoor niet zeggen: **malatjuïᶜkan gadô ka kabau; malatjuïᶜkan muntjuăng ka urang;** aangezien deze de bestemming, het gebruikmaken van den knuppel en den mond zou aangeven, wat niet in de bedoeling ligt, daargelaten nog dat **muntjuăng** moeielijk als bepaling van object bij **malatjuïᶜkan** kan fungeeren.

De werkwoordsvormen met het suffix i.

§ 123. De vormen met het praefix **ma** en het suffix **i** geven een *doen* te kennen, waarbij het voorwerp, door de bepaling van object genoemd, wordt voorgesteld als eene plaats.

Het M. bedient zich over het algemeen van dezen vorm, waar het Nederlandsch een werkwoord met *be*, *ver* of *ont* bezigt: **mangapuări dindiĕng** = een muur bekalken (witten); **mambungô-i tjuritô** = een verhaal versieren; **mamaruïᶜ-i ikan** = een visch ontdoen van de ingewanden; of waar het een werkwoord gebruikt, dat met een praepositie is samengesteld of dat een voorzetselbepaling bij zich heeft: **mandindiĕngi rumah** = een huis omwanden; **malumpèᶜi lubuăᶜ** = in een put springen.

De praepositie, waarmede wij de beteekenis van **i** teruggeven, is verschillend en hangt meermalen zoowel af van den aard van het werk, dat in het grondwoord wordt genoemd, als van dien van het object, dat bij den vorm voorkomt; **manuruni bukiᶜ** = een berg afdalen; van een berg dalen; **manjalami aïĕ** = in het water duiken; **manjalami tjintjin** = naar een ring duiken.

Wanneer het grondwoord van dezen vorm een substantief is, dan kan de beteekenis zijn: *bij een voorwerp doen, dalgeen, wat dat grondwoord noemt.*

Voorbeelden: **manjalèndangi ana**^{c} = een kind een salendang omhangen; **manjubangi talingô** = hangers in de ooren doen; **manjaruăngi karih** = een kris van een schede voorzien; **manamô-i ana**^{c} = aan een kind een naam geven; **mangatô-i urang** = iemand beknorren; **mananjô-i urang** = iemand af- uit- ondervragen; **mamantuui urang** = aan iemand pantoens wijden; iemand in een pantoen bezingen, enz.

Is de bepaling van object de naam van een voorwerp, dat het in het grondwoord genoemde aan of in zich heeft, dan heeft men de beteekenis van: *van* of *van uit een voorwerp iets doen.*

Voorbeelden: **mambuluï hajam** = een kip van de veeren ontdoen; een kip plukken; **manjisiĕ**^{c}**-i ikan** = een visch van de schubben ontdoen; **manulangi daun** = de nerven uit een blad verwijderen.

§ 124. Wanneer het grondwoord de naam is van een beweging of wanneer het een toestand van rust beteekent, dan geeft de vorm een doen te kennen, waarbij een voorwerp wordt voorgesteld als *de plaats*, *waar die beweging* of *rust zich voordoet* of wel als *eene*, *die genaderd*, *bereikt* of *overschreden wordt.*

Het in het grondwoord genoemde kan vooreerst iets zijn, dat van het subject zelf uitgaat.

Voorbeelden: **mahambuări tabiĕng** = in een diepte afspringen; **dihambuărinjô lubuă**^{c} = zij sprong in den put (U. M. blz. 33); **mamasuă**^{c}**-i biliĕ**^{c} = (in) een kamer binnengaan; **na**^{c} **dèn masuă**^{c}**-i laka nan tun** = ik wil in die lakar (een soort van vlechtwerk) gaan zitten; (M. H blz. 19); **malumpè**^{c}**-i urang** = iemand bespringen; over iemand heenspringen; **mandatangi urang** = op iemand afkomen; **maniduări lapiĕ**^{c} = op een matje liggen; een matje beslapen; **mahinggò**^{c}**-i rantiĕng** = op een tak zitten; enz.

De bepaling van object kan het voorwerp noemen, dat het doel is van het in het grondwoord vermelde. Daarvan heeft men o. a. een voorbeeld in het bovengenoemde **mandatangi urang**, waar het **datang** = komen, bv. geschiedt om iemand te bevechten, ten huwelijk te vragen, enz. Zoo ook **manari-i ana**^{c} of **manari-i djawi** = voor een kind of een koe dansen, bv. om het voorwerp tot bedaren te brengen; **manuruni musang** = voor een moesang naar beneden gaan (bv. om hem te vangen of weg te jagen); enz.

In de tweede plaats kan het in het grondwoord genoemde verricht worden door het voorwerp, welks naam als aanvullende bepaling achter of vóór het object wordt vermeld.

In dit geval is de beteekenis van den vorm te omschrijven door middel van het werkwoord *laten* of *doen.*

Voorbeelden: **malumpè**^{c}**-i urang pisang** = naar of op iemand een pisang laten springen, waarvoor wij zeggen: iemand een pisang toewerpen; **manuruni urang pitih** = op of naar iemand geld laten dalen; iemand geld verstrekken; in 't bezit stellen van geld; **mandatangi urang alè**^{c} = gasten bij iemand laten komen; iemand gasten op het dak zenden; **mamasuă**^{c}**i kandang hajam urang kambiĕng** = in iemands kippenhok een geit laten binnengaan.

Wordt de aanvullende bepaling vóór het object genoemd, dan spreekt men zóó, dat dit laatste in het praedicaat meer op zich zelf komt te staan. Men zegt dus bv. **mandjatuăhi batu-urang** = steenen laten vallen op of voor iemand. (niet **mandjatuahi-batu urang**) (het streepje dient om aan te wijzen waar men ophoudt)

Is het grondbegrip van dien aard, dat het niet op een persoonsnaam kan zien, en fungeert deze dan toch als subject, dan heeft men, uit den aard der zaak, alleen met de tweede beteekenis te doen Zoo is die bv. van **hambô mandjalaï urang ulè^{c}** = ik heb op iemand een rups laten kruipen (meer letterlijk: ik heb iemand gemaakt tot de plaats van het kruipen eener rups); terwijl **ulè^{c} mandjalaï kuduă^{c} dèn** den zin heeft van: een rups bekroop mijn nek; er kroop een rups in mijn nek; (meer letterlijk: een rups maakte mijn nek de plaats van kruipen).

De naam van het voorwerp, waarmede de handeling wordt verricht, kan ook ingeleid worden door de praepositie **djô**; bv. **mandontjè^{c}-i urang djô pitih** = geld naar iemand heen laten springen, waarvoor wij bv. zullen zeggen: iemand geld toewerpen; **mandontjè^{c}-i urang djo bilalang** = iemand laten bespringen door een sprinkhaan; een sprinkhaan naar iemand heen laten springen (iemand plaats van springen maken met een sprinkhaan).

Is het grondwoord de naam eener transitieve handeling, dan kan de vorm een doen beteekenen, waarbij het object zoodanig als plaats is voorgesteld, dat het de genoemde handeling verricht, zoodat men in dit geval het begrip kan teruggeven met: *te doen geven of laten doen datgeen, wat het grondwoord noemt.*

Voorbeelden: **mandukuăngi urang batu** = iemand steenen te dragen geven (op den rug); **mandjudjuăngi urang barèh** = iemand rijst te dragen geven (op het hoofd); **ba^{c} á djaujô awa^{c} mandjèndjèngi (mandjindjiëngi) njo pulô tjèrè^{c}; katidiëng nasi didjudjuăng njô, pariuă^{c} dikapi^{c} njô pulô** = hoe kan ik hem nog een ketel aan de hand te dragen geven: hij draagt al een mand rijst op het hoofd en een pot onder den arm. (in al deze duidt de naam achter den vorm de zelfstandigheid aan, die het in het grondwoord genoemde verricht).

De beteekenis is, uit den aard der zaak, dezelfde, indien bv. de naam van eenig lichaamsdeel als bepaling van object fungeert, ofschoon de vertaling dan anders is; bv. **mandukuăngi punggună̆ng urang baban** = op den rug van iemand een last te dragen leggen.

Meermalen moet de aard van het voorwerp, welks naam als bepaling fungeert, uitmaken of 't de handeling ondergaat dan wel verricht. In **manggigi^{c}-i baruă^{c} pisang** bv. wordt de pisang iets gedaan, zoodat men het begrip heeft van: *een aap een pisang te bijten geven;* in **manggigi^{c}-i baruă^{c} kararanggô** echter is het de **kararanggô** (een roode mierensoort); die het werk bijten verricht, en men heeft daar dus de beteekenis van: *een aap laten bijten door roode mieren.*

Wanneer de eenvoudige afleiding (de **ma**-vorm, zonder **i**) den naam van het voortbrengsel der handeling tot object heeft, fungeert bij den **i**-vorm die van het werktuig als zoodanig.

Voorbeelden: **manana^{c}-i pariuă^{c} baru nasi** = in een nieuwen pot rijst koken; **marandangi kuali bantai** = in een pot droog gebraad maken: **basuăh dahulu**

kuali tu, kò^c ka ang randangi bantai = wasch dien pot eerst schoon, als ge er gebraad van vleesch in maken wilt; **manggulai-i pariuă^c paku** = in een pot goelai maken van varens; **awa^c ang manggulai-i pariuă^c dèn nangkô paku tjakô?** = hebt gij in dezen pot van me daar straks goelai van varens gemaakt?

§ 125. Wanneer het grondwoord de naam is eener *hoedanigheid*, dan beteekent de vorm insgelijks een doen, waardoor het genoemde bij iets komt of zich daaraan vertoont; bv. **mandingini aïë kòpi** = koffie koud maken, afkoelen; **mamandjangi tali** = een touw lang maken, verlengen; **mamutiëhi dingin** = een muur wit (witter) maken; **karuăh bana dindiëng kô mah; putiëhi lah sakètè^c lai** = deze muur is erg groezelig; doe er nog wat wit bij; maak hem wat witter.

§ 126. De afleiding op **i** geeft meermalen een doen te kennen, dat zich alleen tot het subject bepaalt, zoodanig, dat dit zelf de plaats voorstelt, waar zich 't in het grondwoord genoemde voordoet.

Men bezigt haar, wanneer men wil aanduiden, dat dit laatste iets is, wat voortduurt, zich herhaalt, in omvang toeneemt, enz.

In het Nederlandsch is zij terug te geven met een intransitief of wederkeerend werkwoord of met *worden* en een adjectief in den comparatief.

Voorbeelden: **bangka^c kaki dèn lah manjusuï^c-i kini** = het gezwel aan mijn voet slinkt nu reeds; **malah tuô awa^c, aka lah mangurangi pulô** = als men op leeftijd is, neemt ook het verstand af; **biriëng nan di punggung si Anu lah malawèhi banai kini** = de biring (een huidziekte) op den rug van N.N. heeft zich thans erg uitgebreid; **kalakuannô lah malabiëhi kô mah** = zijn gedrag wordt al erger en erger; **padi dèn lah na^c mangunjiëngi** = mijn padi wil al geler worden.

§ 127. In heel veel gevallen bezigt men den uitgang **i**, om een veelheid aan te duiden, hetzij van het subject, hetzij van de handeling of van het object

Voorbeelden: **kò^c masuă^c djuô kabau si Anu ka para^c kitô nangkô, bahè-i djô batu** = als de buffel (buffels) van N.N. weer in onzen tuin komt (komen), werp (werpt) hem (ze) dan met steenen; **dahulu banja^c di baliau minja^c kusuă^c-an nan tun; tapi kini lah habih, kami minta^c-i sakètè^c sorang** = vroeger had hij veel van die wrijfolie, maar nu is ze op, doordat we ieder een beetje gevraagd hebben; **kô^c djadi datang baliau bulan nangkô, himbau-i lah ka rumah kalian makan** = als hij de volgende maand terugkomt, noodigt hem dan allen bij U ten eten; **kain nan sarupô ikô manahan banai ka sarawa, bali-i lah kô** = zulk eene stof als deze is stevig om er broeken van te maken, koopt (gijlieden) deze; koop ze (in haar geheel).

§ 128. Zooals uit het hierboven behandelde blijkt, is de bepaling van object bij den **ma**-vorm meermalen dezelfde als bij dien op **i**; de laatste heeft dan doorgaans een doen van meer intensieven aard op het oog.

Zoo bezigt men bv. **mangasiè^c labuăh** waar men slechts het doen of verrichten der handeling wil aanduiden in den zin van: grint op een weg strooien;

en zal men **mangasiĕ^{c}-i labuăh** zeggen waar het werk meer op den geheelen weg betrekking heeft in de beteekenis van: een weg begrinten.

Zoo ook beteekenen **mangapuări dindiĕng** = een muur witten, bekalken; **mamagari para^{c}** = een tuin omheinen; **maubè^{c}-i kaki** = een voet met geneesmiddelen behandelen; **manggantangi barĕh** = rijst meten met een gantang; enz. Het Nederlandsch bezit niet altijd vormen, om bedoeld verschil aan te geven.

Evenzoo kunnen de vormen met **i** en **kan** dezelfde bepaling van object hebben. Zoo is bv. **mandé manjusuï ana^{c}nô** = de moeder geeft haar kind de borst; en **mandé manjusukan ana^{c}nô** = de moeder legt haar kind aan de borst. Beide kunnen wij vertalen met: de moeder zoogt haar kind, aangezien bij beide het kind de handeling, in het grondwoord genoemd, verricht.

Eveneens gebruikt men bv. zoowel **mandingini aïĕ kòpi** als **mandinginkan aïĕ kòpi**, die wij beide kunnen teruggeven met: koffie afkoelen, koud maken; enz.

Meermalen echter is de bepaling van object bij beide vormen verschillend; bv. **manamô-i ana^{c} si Badu** = een kind Badoe noemen of heeten; **manamôkan si Badu ka ana^{c}** = den naam Badoe aan een kind geven; Badoe gebruiken als naam voor een kind; **mandindiĕngi rumah djô papan** = een huis omwanden met planken; **mandindiĕngkan papan ka rumah** = planken gebruiken ter omwanding van een huis.

Waar de bepaling van object de naam van het voorwerp aanduidt, dat in het bezit komt van het in het grondwoord genoemde, gebruikt men in plaats van de afleiding ook wel **mambari** met den **ba**-vorm van dat genoemde; bv. **mamaga-i para^{c} (djô batuăng)** of **mambari para^{c} bapaga (djô batuăng)** = een tuin omheinen met batoeng (een zware bamboesoort).

§ 129. Voorbeelden van het gebruik van den vorm vindt men o. a. in: **kitô tjilakô-i lah si Mandjau** = we zullen M. in het ongeluk storten; (M. A. blz. 13); **buang lah si Mandjau Ari, hidui^{c}-i si Murai Randin** = verwijder M. A. van u en houdt M. R. in het leven; (id. blz. 13); **mandjawab si Mandjau Ari siá ka maadjari dĕn siá ka manundjuă^{c}-i dĕn; dè^{c} ikô nan hambô ambiĕ, ikô nan lama^{c} di guru dĕn** = M. A. antwoordde: „wie zou mij (dat) geleerd of getoond hebben; ik heb ze geplukt, omdat mijn onderwijzer ze lekker vindt; (id. blz. 14); **mandé dĕn malimau-i dĕn, bapa^{c} dĕn mangasai^{c}-i dĕn** = moeder heeft me met limau gewasschen en vader heeft me met kasai (een welriekend poeder) ingewreven; (id. blz. 15); **siá banai nan mambérangi** = wie toch is er toornig op U geweest? (id. blz. 17); **kò^{c} matô dĕn balun puĕh, kò^{c} hati dĕn alun lapĕh mamandangi kalian kaduônjô. Tapi kò^{c} ba^{c} itu pintu bujuăng ba^{c} á djô kami manida^{c}kan; ba^{c} á djô kami manahani** = mijn oogen zijn nog niet verzadigd en mijn hart heeft er nog niet genoeg van U beiden te aanschouwen; maar indien ge zoo iets verzoekt, jongen, hoe zullen wij het dan weigeren of (U) weerhouden! (U. M. blz. 87); **kò^{c} tumbuăh saki^{c} ngalu paniĕng, siá lah nan ka dénai himbau; siá lah nan ka manggilô-i?** = indien ik duizelingen krijg, wien zal ik dan roepen en wie zal er dan (voor mij) zorgen? (id. blz. 87); **djan**

kitô tangisi djuô; djan kitô ratô^c-i djuô = laten wij niet langer schreien en weeklagen (over haar)! (id. blz. 68): **bakamèh lah kini-kini, djan diturutinjô pulô** = maak U nu terstond klaar, opdat hij weer niet naar U heenkome! (id. blz. 53), **tjubô tanjôi pulô di kau, apô bana nan di hatinjô** = probeer nog eens te vragen wat in werkelijkheid haar gevoelen is; (id. blz. 49); **di hambuărinjô lubuă^c nan tun, di lumpè^c-injô sakali, ditjabuărinjô nan djadi** = zij wierp zich in dien put, sprong er heelemaal in en verdween geheel onder water; (id. blz. 34); **katôkan malah bana bana, na^c tantu kami mamikièri** = zeg het geheel naar waarheid, opdat wij er over denken kunnen; (S. M. blz. 16); **habih manangih samuônjô mandapati pintu tatutui^c** = allen schreiden, de deur gesloten vindende. (M. H. blz. 21).

De **ba**-vorm.

§ 130. Het praefix **ba (bar of bara)** — dat in beteekenis overeenkomt met onze praepositie *met* — kan in het Minangkabausch aan elke woordsoort, zelfs aan een volzin verbonden worden.

Zulk een vorm stelt een *zijn* voor — momenteel of bij voortduring — *met datgeen, wat het grondwoord* noemt.

Is dit laatste de naam eener transitieve handeling, dan kan ten opzichte van deze het voorwerp, waarop de vorm betrekking heeft, zoowel in *passieven* als in *actieven* toestand verkeeren; uit het zinverband en uit den aard van het besproken voorwerp — niet uit den vorm zelven — kan dit blijken.

Voor den M. beteekent bv. **bahimbau** = *met roepen*, en **babilang** = *met tellen*, evenals **bapitih** = *met geld*. Van personen gezegd, kan het eerste zoowel het praedicaat van een *actief* als van een *passief* subject wezen en dus zoowel met *roepen* als met *geroepen* teruggegeven worden. Als praedicaat van het subject **pitih** = geld, kan het tweede **(babilang)** echter alleen de beteekenis hebben, waarvoor wij o. a. *geteld* zeggen.

Men gebruikt den vorm *praedicatief*, *attributief* en *zelfstandig*.

Wanneer het grondwoord de naam is van een *voorwerp*, kan deze vorm als praedicaat gebruikt worden, om het begrip aan te duiden waarvoor wij werkwoorden als: *hebben*, *bezitten*, *er op nahouden*, *bestaan* of *leven van*, *aanhebben*, *dragen*, enz. bezigen. (In het M. is het voor al deze: *zijn met het genoemde*, hetzij momenteel, hetzij bij voortduring).

Voorbeelden: **nan manaruăh karih kasatian, nan barahulu kaju kamat, nan baranamô Médang Géri** = die (nl. de vorstin) een heilige kris bewaarde, welke een gevest had van kamathout en Medang Geri genaamd was (Tj. M. blz. 1): **puti Balukih basikè^c gadièng, ana^c dajang basikè^c karah** = prinses Balkis droeg een ivoren en de hofdames een schildpadden kam; (P. B. blz. 9), **nagari baradjô; kampuăng bapanghulu** = een negorij heeft een vorst; een kampoeng heeft panghoeloe's; **panghulu bakarih; tuanku basarôban** = de panghoeloe draagt een kris en de geestelijke een tulband; **kô^c inda^c bapitih salang di nô** = als ge

geen geld hebt, leen dan van hem; **urang Kòtô Gadang bakabun kòpi di Malala^{c}** = de lieden van K. G. hebben, (houden er op na, leven van) koffietuinen bij Malala^{c}; **hambô baguru di nô** = ik heb een onderwijzer in hem.

Het momenteele en voortdurende wordt niet door den vorm zelven aangeduid, doch blijkt meestal uit het zinverband. De zin: **injô babadju sutô** kan zoowel: *hij heeft een zijden baadje aan* beteekenen, als *hij draagt* (gewoonlijk) *een zijden baadje; hij bezit een zijden baadje* of *zijden baadjes*.

De zin **si Anu bapitih** kan beteekenen: N.N. heeft geld; (op 't oogenblik der gedachte uiting) en: N.N. bezit geld; (voor: is rijk).

De naam, waarmede **ba** verbonden is, kan van dien aard zijn, dat men den vorm in het Nederlandsch kan teruggeven met een bijvoegelijk naamwoord met *be, ge, ig;* bv. **tanganuô babulu paudjang** = zijn handen zijn lang behaard; **kabau batanduâ^{c}** = de buffel is gehoornd; **buah nan talampau manjih baulê^{c}** = al te zoete vruchten zijn wormstekig; enz.

§ 131. De **ba**-vorm dient ook, om eene gesteldheid aan te duiden, waarbij het in het grondwoord genoemde te voorschijn treedt, teekenen van bestaan geeft; voor het begrip dus, dat wij aangeven met werkwoorden als: *krijgen, schieten, dragen, voortbrengen;* of door denominatieven als: *stoomen, dampen, roesten, kalven, jongen;* enz. of met een werkwoord als: *bevallen, leggen, baren, werpen.* De vorm **barana^{c}** bv. beteekent niet alleen: een kind of kinderen hebben; maar ook: een kind of kinderen krijgen, ter wereld brengen, bevallen; **barapi** beteekent zoowel *vuur geven* als *vuur hebben;* enz.

Voorbeelden: **maropalam nan di rusuâh rumah tu lah babuah** = de marapalam, op zij van het huis, draagt al vruchten; geeft of krijgt reeds vruchten; **bangka^{c} tu lah bamatô** = dat gezwel heeft of krijgt reeds een wit puntje; (is reeds met een oog); **basi samô basi kò^{c} dipalakò^{c}kan darèh-darèh, barapi jô** = wanneer ijzer hard op ijzer geslagen wordt, komt er vuur uit; **batáluâ ka darè^{c}, maharam ka lauï^{c}** = aan land eieren leggen en in zee broeden; (raadsel: de *katoeng*); **bakòtè^{c} ba^{c} hajam gadih batáluâ** = kakelen als jonge kippen, die voor 't eerst eieren leggen; d. w. z. wawelen, snateren; **padusi si Anu barana^{c} kapatang** = de vrouw van N.N. heeft gisteren een kind gekregen; is gisteren bevallen; **djawi hambô barana^{c} tjakô malam** = mijn koe heeft van nacht gekalfd of geworpen; **babungô dahulu mungkô babuah** = eerst bloemen en dan vruchten krijgen of ook dragen; **baaïè matônô, tatjutjuâ^{c} di rantièng kaju** = zijn oog traant; het is in aanraking gekomen met een boomtak.

§ 132. Waar de M. te kennen geeft, dat een subject met het in het grondwoord genoemde is, kan hij een actief zijn van momenteelen aard op het oog hebben, en drukt hij met den vorm uit wat wij aangeven met: *bezig zijn met* het genoemde.

Een vorm als **bakabun** bv. kan, zooals wij zagen, ter aanduiding van den voortdurenden toestand beteekenen: *een tuin hebben, leven van een tuin,* enz. maar ook voor den momenteelen gebruikt zijn — zooals bv. uit eene plaats- of tijdsbepaling kan blijken — in den zin van: *bezig zijn met den tuin.*

Het voorwerp, in het grondwoord genoemd, kan op verschillende wijzen in dat bezig zijn betrokken wezen. Het kan bv. het middel zijn *waarmede* de bezigheid tot stand komt; datgeen *waaraan*, *waarin*, *waarop*, enz. men bezig is; de zelfstandigheid *waarvoor* of *met het doel waarom* men bezig is.

In het Nederlandsch kan men zulk een vorm teruggeven met een onbepaalde wijs, al dan niet van de praepositie *aan* voorafgegaan; door een tegenwoordig deelwoord; door een uitdrukking als »uit zijn op....«; meermalen zullen wij er echter een gewonen persoonsvorm van een werkwoord voor in de plaats stellen.

Voorbeelden: **namun balagu si Umbui^c Mudô, urang badjalan djadi baranti, burung tabang djadi lah hinggò^c** = wanneer of waar U. M. bezig was met zingen, stonden de lieden, die op weg waren, stil en zetten de vliegende vogels zich neder; (U. M. blz. 9); **sadang injô bakasai, mandaba^c hudjan panèh** = terwijl zij zich met *kasai* (een wit poeder) wreef, viel er een zachte regen; (Tj. M.); **andé atjië^c pai balimau** = zij is zich gaan reinigen met *limau;* (S. M. blz. 30); **djan basikè^c malam hari; udi awa^c** = men moet zich 's avonds niet kammen; 't brengt ons ongeluk aan; **namun lah patang-patang hari bakaba lah injô padô radjô** = toen of daar het reeds avond was geworden, berichtte hij den vorst; (P. B. blz. 10); **basuarô Murai Batu** = de vogel M. B. sprak; (M. B.); **hai mara^c djangan badutô** = zeg pauw, ge moet niet liegen; (P. B.); **si Anu alun pulang; injô bakudô tjatjah** = N.N. is nog niet thuis gekomen; hij is even paardrijden of te paard uit; **sadja^c pagi lalu tang (= datang) patang, basaluäng samiëng awa^{c}nô** = van den morgen tot den avond is hij aan 't fluitspelen.

Zoo ook: **baalang-alang** = vliegers oplaten; **bakabau-kabau** = buffeltje spelen; **bagalanggang** = met de *galanggang* (strijdperk, vechtbaan) bezig zijn; **bakaratèh** = kaartspelen; **bagandang** = op de *gandang* (een cilindervormige trom) slaan; **bagantang** = met een *gantang* meten; **baélô** = aan 't meten zijn met de el; enz.

hambô bapara^c, di himbaunô pulô = ik was aan (in, met) den tuin bezig en werd door hem geroepen; **kini musin urang basawah** = 't is nu de tijd, dat men aan of op de sawah bezig is; **sadang injô badjaguäng, datang urang mahimbau** = terwijl hij aan de djagoeng bezig was, kwam iemand hem roepen; (zoo ook **baubi, bagambië**, enz. = aan de aardappelen, *gambir*, enz. bezig zijn): **sadang awa^c balabuäh, disuruähnô pulô ka kabun** = terwijl men aan den weg bezig is, wordt men door hem weer naar de tuinen gezonden, enz.

ka rimbô tu barotan, inda^c dapè^c nan pandjang = indien ge naar dat bosch op rotting uit gaat, zult ge wel geen lange vinden; **ka má si Anu? bakaju di sénan** = waar is N.N.? hij is ginds op hout uit of aan 't hout zoeken; **sadang urang tu badama, ditangkò^{c}nô harimau** = terwijl hij op damar uit was, is hij door een tijger aangegrepen; **lah tahu dèn di rang bapujuäh** (regel van een pantoen) = ik ken de lieden, die op kwartels uit gaan.

Van dien aard zijn ook: **bagatah** = gom verzamelen; **ba-ikan, babada, babaluï^c** = visschen, op visch, op *bada*, *beloet* uit zijn; visch, *badar*, *beloet* vangen; **bakutu** = ongedierten in 't haar zoeken (bij elkander); **barumpuï^c** = gras halen (plaatselijk).

Het grondwoord kan het *zijn* of *bestaan als het genoemde* aanduiden en de **ba**-vorm in dat geval dienen om te kennen te geven, dat het subject met zulk een bestaan is; bv. **lah sabulan hambô bakuli, inda^{c} dapè^{c} pitih** = reeds een maand ben ik koeli (met 't koeli zijn) en ik heb nog niets overgehouden; **urang nan pantjaharianuô bakuli** = lieden wier bestaan is koeli zijn; **á karadjônô kini? injô batukang di rumah si Anu** = wat doet hij nu? hij is bezig als werkman (ook bepaaldelijk timmerman) aan de woning van N.N.; **si Anu batukang amèh** = N.N. is goudsmid; **padja tu badansana^{c} sa-ibu** = die kinderen zijn broers, zusters, enz. van één moeder.

Komt het praefix voor den naam van een geluid, dan kan de **ba**-vorm het genoemde voorstellen als iets, dat het bestaan van eene zelfstandigheid op den duur of slechts op zeker oogenblik vergezelt.

Voorbeelden: **pitih badariëng** = geld klinkt (als kenmerk, de voortdurende toestand dus); **pitih badariëng dalam purônô** = het geld klinkt of rammelt in zijn beurs; (het momenteele); **daun badasau** = bladeren ritselen; **á nan badasau di para^{c} tu** = wat ritselt er in dien tuin? **aïë badarun** = water, dat met een zwaar geluid naar beneden valt; **ana^{c} tu takuï^{c} di aïë nan badarun di baramban** = het kind is bang voor het water, dat van of bij dien dam buldert, dondert; **umba^{c} badabuă di pantai** = de golven bulderen tegen de kust; **badantuăng guruăh dari ulu, mambalèh taga di lauï^{c}an** = de donder knalde van bovenstrooms, een onderaardsch gerommel volgde van de zeezijde.

Opmerking. I. Dezelfde grondwoorden komen met het praefix **ma** voor en geven dan een *doen* te kennen, waarbij of waardoor het genoemde ontstaat: **mandarun aïë di tumbuă^{c}an** = het water dondert op de plaats, waar het neervalt; **mariam mandaram** = het geschut dondert; **alah mandantuăng patuïh tungga** = er knalde een enkele donderslag: **umba^{c} mandabuă di pantai** = de golven bulderen tegen de kust, enz.

II. Achter dien **ma**-vorm kan, als aanvullende bepaling, de naam komen van het voorwerp, dat het geluid voortbrengt; bv. **sadang dèn mandantuăng pintu bilië^{c}nô, awa^{c}nô tibô** = terwijl ik op zijn deur bonsde (het *tung* van de deur veroorzaakte) verscheen hij; **siá nan mandabuă dindiëng tu?** = wie bonst er op dien wand?

Uit den aard der zaak kan men bv. niet zeggen: **umba^{c} mandabuă pantai,** doch moet de betrekking tusschen den werkwoordsvorm en de bepaling door een praepositie worden aangewezen: **umba^{c} mandabuă** (of **badabuă**) **di pantai.** Omgekeerd kan die praepositie niet gebruikt worden, waar bv. een persoonsnaam het subject is; dus niet **si Anu mandabuă di pintu;** maar **si Anu mandabuă pintu;** ('t is *umba^{c}* en *pintu*, waaruit het geluid komt).

III. Van de geluiden, door dieren voortgebracht, hebben sommige het praefix **ba** en andere **ma;** bv. **hajam bakukuă^{c}** = de haan kraait; **hajam bakotè^{c}** = de hen kakelt; **murai bakitjau** = de moerai roept; **alang bakuli^{c}** = de kiekendief schreeuwt; **taduăng bakotè^{c}** = de tadoeng kakelt; (volgens sommigen een slang, volgens anderen een dier, dat, zonder vleugels te hebben, groote afstanden

door de lucht kan afleggen); (*) **balam batakutu** = de duif koert; **hindu hajam mangòkò^c** = de hen kloekt ('t geluid om haar jongen te roepen); **mangéjò^c** voor 't geluid van de kip, als zij in angst is; **pujuàh mandanguïh** = de kwartel koert; **mandariëng salindi^c djantan** = het mannetje van de salindit snatert; **mangòkò^c (mangòkòh) pulô buruàng halang** = de kiekendief roept weer: **mantji mantjitji^c** = de muis piept; **andjiëng maluluàng, malangkiëng, manjala^c** = de hond huilt, jankt, blaft; **djawi malanguïh** = de koe loeit; **kabau mangòè^c** voor het geluid van den buffel; **kudô maharingih (maharèngèh)** = het paard hinnikt; **ula malasuïh** = de slang sist; enz.

§ 133. De **ba**-vorm, gemaakt van een voorwerpsnaam, kan zulk een naam als bepaling achter zich hebben. De betrekking tusschen de voorwerpen door beide substantieven genoemd, kan, zooals we vroeger reeds zagen, van verschillenden aard wezen; bv. **gigih bakilè^c tjamin tjinô** = de tanden hadden den glans van een Chineeschen spiegel; (P. B. blz. 5); **banja^c lah pulô babadju basi** = velen weer droegen baadjes van ijzer (maliënkolders; (P. B. blz. 11); **surè^c basurè^c aïë amèh** = een brief met geschrift van goudwater; **sabuah baïsi aïë madu** = een was gevuld met honig (met inhoud van honig); (id. blz. 20); **urang rabun batjamin matô** = bijziende menschen dragen brillen, ooggiazen; **kò^c pai ka rumah urang gadang babuah tangan handa^{c}nô** = als men naar de woning van een aanzienlijke gaat, is 't wenschelijk een kleinigheid bij zich te hebben; (**buah tangan** is een geschenk, dat men in de hand kan houden); **rumah baukië bungô tjangkèh** = een woning met snijwerk van (bestaande uit) kruidnagelbloemen; enz.

Opmerking I. Zulk een bepaling kan soms door de praepositie **djô** worden ingeleid en duidt dan het middel aan, waarmede de handeling, welke naar het grondwoord is genoemd, geschiedt; bv. **basurè^c djô aïë amèh** = geschreven met goudwater; **baïsi djô aïë madu** = gevuld met honig.

Uit den aard der zaak kan dit niet het geval zijn met eene bepaling als **bungô tjangkèh** (zie laatste voorbeeld). Zulk eene kan zelve wel weer het praefix **ba** hebben, om de gesteldheid aan te duiden, terwijl men daarbij nog **pulô** of **babari** of beide deze woorden in den zin kan bezigen; bv. **rumah nangkô baukië babungô tjangkèh** = deze woning is voorzien van (is met) figuren van kruidnagelbloemen (erop, ertusschen); **rumah nangkò baukië (babari) babungô tjangkèh (pulô)** = deze woning is met snijwerk en daarenboven nog met figuren van kruidnagelbloemen of dat daarenboven met figuren enz.

§ 134. Het bepalende substantief kan het voorwerp noemen, dat bestaat of is zooals, of fungeert voor het in het grondwoord genoemde. Met zulk een praedicaat maakt men in het M. zinnen, die in het Nederlandsch worden uitgedrukt door middel van *hebben tot* of *hebben als* iets.

(*) **todung (api)** is ook in het Bataksch een slangensoort, met rooden kop en dito staart. Ook deze, die zeer vergiftig is, kan kakelen zegt men. Een slangensoort, aan de *todung* verwant, en die ook kakelen kan, kan groote sprongen maken, bv. van den eenen klapperboom op den anderen.

Meermalen kunnen zulke vormen ook beteekenen: *bezig zijn met de bepalende zelfstandigheid op de wijze, zooals dit plaats heeft met de in het grondwoord genoemde.*

Voorbeelden: **hambô babapa**^{c} **tuanku** = ik heb een toeankoe tot vader; (ik (ben) met een vader een toeankoe); **kitô baradjô parampuan** = wij hebben een vrouw tot vorstin (eig. vorst); (P. B. blz. 17); **puti barinjiê**^{c} **radjô djihin** = de prinses had een geestenvorst tot grootvader; (P. B. blz 9); **malam basalimuï**^{c} **ambun; kô**^{c} **siang bapajuäng awan** = des nachts met de dauw als deken; over dag met de wolken als scherm; (U. M. blz. 1); **batjamin bangkai** = een kreng tot spiegel hebben, d. w. z. iets vernederends of walgends moeten aanzien; (zie U. M. blz. 32); **bakalang tanah** = de aarde tot hoofdkussen hebben; **limau nan batjamin aïê** = een limau, die 't water tot spiegel heeft; die aan den waterkant groeit; **injô batungkè**^{c} **saluäng** = hij heeft een fluit tot of als steun of stok; d. w. z. hij is op leeftijd; **injô batungkè**^{c} **sanduä**^{c} = hij heeft een lepel tot steun; d. w. z. hij is op hoogen leeftijd; **injô batungkè**^{c} **tampuruäng** = hij heeft een klapperdop als steun; d. w. z. hij is stokoud; **batungkè**^{c} **lutuï**^{c} = de knie tot steun hebben; met opgetrokken knieën zitten en de kin daarop rustende; **kami handa**^{c} **batjamin kasiê**^{c} **putiêh** = we wenschen het witte zand tot spiegel te hebben; we wenschen ons te spiegelen in het witte zand; fig. we wenschen ons te verlustigen aan 't zeestrand: **bagandang pahô si Amin hambô karugian** = N.N. heeft de dijen tot trommel, d. i. slaat zich daarop, zooals wij ook wel zeggen: lacht in zijn vuistje, omdat ik schade geleden heb; **padja tu bakasai abu** = dat kind wrijft zich of heeft zich ingewreven met asch; dat kind is met asch ingewreven (in 't M. alleen dat kind is met asch als *kasai*); **djanjô èlô**^{c} **kalakuannô nan tun, tapi injô balimau tji**^{c} **andjiêng** = hij denkt, dat zulk eene handelwijze goed is van hem, doch hij maakt zich zelf te schande (met hondenvuil als limau zijn; hier in den zin van: bezigen); **dè**^{c} **kalakuan padusinô tiô**^{c} **hari, injô balimau tji**^{c} **andjiêng** = door het gedrag, dat zijn vrouw aan den dag legt, wordt hij te schande gemaakt (met hondenvuil als limau zijn: hier in den zin, dat hij dit ondervindt); **bakadai diri** = met zich zelven pronken, te koop loopen.

OPMERKING. De aard van het bepalende substantief kan meebrengen, dat het ook dienen kan om de soort of de stof aan te wijzen; bv. **batjawè**^{c} **kain** = een schaamtegordel van kain dragen; **baradjô parampuan** = een vorstin hebben.

§ 135. Wanneer het grondwoord een *substantief* is, fungeert de **ba**-vorm in het Minangkabausch meermalen als Onderwerp in zinnen, die men in het Nederlandsch teruggeeft met zulke, waarin het voornaamwoord *het* ter aanduiding van eene plaatsruimte als zoodanig optreedt — (bv. het is daar met hoogten en laagten) — of wel met bestaanszinnen, ingeleid door de onbepaalde plaatsaanwijzing *er.* (bv. er zijn daar hoogten en laagten.)

Voorbeelden: **kudô mahitam di bantjah, bakambiêng putiêh di lèrèng** = 't was zwart van paarden in de moerassen, aan de hellingen was het met witte schapen of geiten; (S. M. blz. 6); **di kanan talang parindu, di kiri baäuä tjinô** = rechts stond, (was, bevond zich) een *talang parindoe* en links was het met *aoer tjina;* (beide bamboesoorten); (U. M. blz. 88); **baduri di dalam padi** = 't is met,

er zijn dorens in de padi (regel van een pantoen S. M. blz. 19); **babuki^{c} pulô di baliĕ^{c} pandakian** = 't is weer met, er zijn weer hoogten achter den klimmenden weg; d. w. z. er zijn nieuwe moeielijkheden in 't vooruitzicht; **banasi di baliĕ^{c} kara^{c}** = er is rijst achter de korst; **baüdang pulô di baliĕ^{c} batu** = er zijn nog garnalen achter den steen; beide uitdrukkingen beteekenen: er schuilt nog wat achter; er is nog wat verborgen gebleven; **ka nagari tu inda^{c} balabuăh nan èlò^{c}** = naar die stad zijn er geen, of is 't niet met mooie wegen; **inda^{c} baaïĕ di banda kini** = er is op 't oogenblik geen water in de bandar; **inda^{c} baürang di aïĕ** = 't is niet met menschen aan 't water; fig. geen maagd meer zijn; (als er iemand aan 't water of aan de badplaats is, mag een ander daar niet komen; in tegenovergesteld geval is de toegang vrij of onbelemmerd.)

OPMERKING. Uit den aard der zaak is er onderscheid tusschen, **djan masuă^{c} dahulu; padusi di biliĕ^{c} tu** = ga nog niet binnen; er zijn vrouwen in die kamer of in die kamer zijn vrouwen; en **djan masuă^{c} dahulu; bapadusi di biliĕ^{c} tu** = ga nog niet binnen; 't is met vrouwen in die kamer. In den eersten is de persoon de verhindering; in den tweeden de toestand.

Zoo leest men ook (S. M. blz. 19): **dalam kulansiĕng barisi pulô, barisi pantun tigô buah** wat wij vertalen met: in de pinang waren er weer drie pantoens.

§ 136. Het grondwoord van den **ba**-vorm kan de naam zijn van eene *handeling* en de beteekenis is ook in dat geval de boven vermelde; nl. (zijn of bestaan) met datgeen, wat het grondwoord noemt.

Dien vorm gebruikt men, zooals gezegd is, zoowel als praedicaat van een voorwerp, dat actief als van een, dat passief tegenover de genoemde handeling staat; bv. **babilang** is in het M.: *met ('t) tellen* en dient bv., om uit te drukken ons begrip: *tellen*, *tellende zijn*, *bezig zijn met tellen*, maar ook dat van *geteld*, *geteld worden*, *geteld zijn*. Zooals men weet wordt het tijdsverschil door geen verandering van het werkwoord aangegeven.

Achter den vorm kan een substantief voorkomen, om de beteekenis ervan nader te bepalen; bv. **badjua kudô** = met 't verkoopen van paarden; **bapai pitih** = met 't gaan van geld.

Daar het grondwoord zoowel de naam van een intransitieve als van een transitieve handeling kan wezen, en datgeen, wat het noemt, door **ba** blootweg wordt voorgesteld als iets, dat het bestaan van een voorwerp vergezelt, zoo kan men den vorm zelven noch een *actieven*, noch een *passieven* noemen.

Hij is te vertalen door een *onbepaalde wijs*, ingeleid door *aan;* een *onvoltooid* of *voltooid* deelwoord; een *persoonsvorm* van een werkwoord; een *bijvoegelijk naamwoord*.

§ 137. Datgeen, wat het grondwoord noemt gaat uit van de besprokene zelfstandigheid in zinnen als: **lalò^{c} lah tuan samohonjô, bialah hambô badjagô surang** = gaat gij allen maar slapen, en laat ik alleen maar wakker blijven of waken (met het waken zijn); (P. B. blz. 2); **bahanti lah murai kaduônô** = de twee *moerai's*

waren aan het rusten; (M. B.); **dè^{c} lamô badudua^{c}-dudua^{c}, tahanta nasi djô kòpi** = nadat men lang gezeten had, werd de rijst met de koffie opgedragen; (M. A. blz. 13); **balari injô ka galanggang** = hij liep hard naar den *galanggang*; (S. M.); **bahimbau amai si Umbuï^{c}** = de moeder van Oemboet riep; (U. M. blz. 26); **sikuă kabau bakubang, sadônô kanai lulua^{c}nô** = als een buffel zich in een poel wentelt, worden alle andere met modder bespat; (overeenkomende met: *één* rotte appel in den mand enz.); **si Anu babanam di rumah** = N.N. vertoeft steeds in huis, komt nooit de deur uit; **bakutja^{c} aïĕ di gampô** = (het) water schudt tengevolge van (de) aardbeving; **bahambuïh angin dari ulu** = de wind blaast van bovenstrooms; **barua^{c} bagantuăng di dahan kaju** = de apen hangen aan de boomtakken; **padô masô déwasô itu bahimpun raäjat samohonjô** = toen kwamen alle onderdanen bijeen; **injô batjampuă djô urang djahè^{c}** = hij heeft omgang met boosdoeners; **hambô basangai di abu dingin** = ik warm mij aan koude asch; d. w. z. ik reken of steun op iemand, die zelf niets heeft of kan doen; **injô basanda di batang kaju** = hij leunt tegen een boomstam; **baburu kami di rimbô gadang** = wij waren aan 't jagen in een groot bosch; **buajô** of **ula badjamuă di panèh** = de krokodil of de slang koestert zich in de zonnewarmte; enz.

Opmerking. I. Men denke er aan, dat de vorm ook met andere tijden van het werkwoord kan vertaald worden; bv. **bahimbau** = roept, riep, heeft geroepen enz.

II. Een vorm als **baranang** kan in het Nederlandsch zoowel met behulp van *hebben* als met *zijn* teruggegeven worden, wat afhangt van de bijkomende zindeelen; **hambô baranang tigô djam** = ik heb drie uur gezwommen; **hambô baranang ka pulau tu** = ik ben naar dat eiland gezwommen. (in beide is het: ik (was) met 't zwemmen).

§ 138. De **ba**-vorm kan als praedicaat fungeeren van een subject, dat passief tegenover het in het grondwoord genoemde staat.

Nemen wij vooraf tot voorbeeld **pitih babilang.** Hier kan *bilang* iets zijn, dat het bestaan van het geld momenteel vergezelt, zoodat men het begrip heeft van: *het geld is* of *was met 't tellen*, dat wij echter uitdrukken met: *het geld wordt* of *werd geteld.* De handeling kan echter ook iets zijn, wat bij het bestaan van het geld gewoonlijk behoort, zoodat diezelfde woorden beteekenen kunnen: *geld is met 't tellen*, waarvoor wij zeggen: *geld wordt geteld.* De handeling kan verder iets zijn, dat het bestaan van het geld in een vroeger tijdstip heeft vergezeld, of waarmede het — volgens het M. begrip — *geweest is*, in welk geval wij zeggen: *het geld is geteld*; bv. **pitih babilang; baôlah** = *het geld* (*is met het tellen geweest*) *is geteld; breng het weg.* In attributieven zin gebruikt, kan dezelfde uitdrukking beteekenen: *geteld geld*, volgens het M. begrip zoo genoemd, omdat het met de handeling tellen geweest is, en niet, omdat het werk wordt gedacht als een, dat door een persoon daarop is toegepast.

Zoo beteekenen: **ba^{c} itu djuô nan biasô, ba^{c} itu djuô nan bapakai** = dat is, hetgeen men gewoon is; dat is wat gevolgd, gedaan wordt; (U. M. blz. 26); **pamandangan kau nan batuka** = uw gezicht is verwisseld; ge ziet verkeerd; (id.

blz. 78); **kaka^c dèn Puti Galang Banja^c, lah mati djuô nan djadi; bakubuă di Buki^c si Languăng** = mijn zuster P. G. B. is toch gestorven; zij is begraven aan den heuvel si Langoeng; (id. blz. 70); **saangkè^c samusin itu djalan Pajô baru baturuï^c** = in dien tijd werd de weg van Pajô pas gevolgd; (S. M. blz. 3); **lah duô péti nan bakupa^c** = reeds waren er twee kisten open gebroken; (id. blz. 6); **amèh djô péra^c lah babilang** = het goud en zilver was reeds geteld; (id. blz. 7); **surè^c babalèh, djandji sampai, lalu bakatô radjô Saba** = toen de brief was beantwoord en de bepaalde tijd daar was, zeide de vorst van Saba; (P. B. blz. 11); **batih babaluï^c djô sutô** = de kuiten waren met zijde omwonden; (id. blz. 15); **pintu rumah tida^c bakuntji, pintu kandang tida^c basawa** = de huisdeuren werden niet op slot gedaan, de hekken der veekralen niet afgesloten; (id. blz. 18); **tida^c pari^c nan basisiĕ^c** = er zijn geen dijken afgegraven; (A. A. blz. 52); **parintahnjô sadang baturuï^c, titahnjô sadang badjudjuăng, katônjô sadang badanga** = zijn bevelen werden opgevolgd, zijn wetten gehoorzaamd, naar hetgeen hij zeide werd gehoord; (M. A. blz. 1); **dè^c itu nasi ta^c bamakan, dè^c itu aïĕ ta^c baminun** = zoo doende is de rijst niet gegeten en het water niet gedronken; (M. A. blz. 34); **katô hambô sadang badanga, titah dèn sadang badjudjuăng, palintah dèn sadang baturuï^c** = mijn woorden worden gehoord, mijn bevelen opgevolgd; (ik word in alles gehoorzaamd); (M. A. blz. 18); **pamintôan si Anu alun batarimô** = het verzoek van N.N. is nog niet ingewilligd; **badju hambô alun badjamuă** = mijn baadje wordt of is nog niet gelucht; **daun kòpi nangkô badiang di api** = deze koffiebladeren zijn bij het vuur gedroogd; **ubè^c nangkô sakali sahari bamakan handa^{c}nô** = dit geneesmiddel dient eenmaal per dag ingenomen te worden; **hutang tu alun babaïĕ** = die schuld is nog niet betaald; **dadiĕh tu alun bakintjô** = die melk is nog niet vermengd; **bará badjua taluă kô sakupang** = hoeveel van deze eieren worden verkocht voor een koepang? **bará badjua taluă kô tjiè^c** = voor hoeveel wordt een van deze eieren verkocht? **abuă^{c}nô alun basikè^c laï** = zijn haren zijn nog niet gekamd.

§ 139. De vorm kan als bepaling een substantief achter zich hebben, dat het voorwerp noemt, waarvan het in het grondwoord genoemde afkomstig of uitgegaan is. Als praedicaat komt hij met zijne bepaling dan overeen met onzen subjectieven genitief.

Voorbeelden: **hambô bapai pitih** = ik ben met 't gaan van geld; waarvoor wij zeggen: ik geef geld uit; ik ben aan 't uitgeven van geld geweest, enz.; **sakali tigô bulan awa^{c}nô pulang; sakètè^c tida^c batingga pitih** = eenmaal in de drie maanden komt hij thuis; doch hij laat nooit eenig geld achter (hij is met 't achterblijven van geld); **awa^{c}nô batingga katô bakèh dèn manjuruăh kamana^{c}annô ka kian** = hij liet bij mij de boodschap achter zijn neef daarheen te zenden; **urang nagari baturun pitih pambuè^c balai** = die negorijbewoners zijn aan 't bijeenbrengen van geld, om een balai te bouwen; **adat urang di nagari tu bataga^c** (pl. **badudua^c**) **panghulu, baòlèng, bakarèh-karèh, basidakah** = het volksgebruik van de bewoners dier negorij, bij 't aanstellen van een panghoeloe, gaat gepaard met het uitdeelen van (eigenlijk is met) **òlèng, karèh-karèh** (soorten van gebak) en aalmoezen: (het is de panghoeloe **nan taga^c** of **nan duduă^c** = die staat of zit,

in tegenstelling van den vorigen, die bv. **rabah** = omgevallen, d. w. z. afgetreden, gestorven is); **urang tu bataga**^{c} **rumah** = zij zijn met het staan eener woning; d. i. zij zijn aan 't feestvieren voor den bouw ervan; **bataga**^{c} **djuè**^{c}**-djuè**^{c} **sudah manjabi**^{c} = vogelverschrikkers zetten of gezet hebben, na het snijden van de padi; overeenkomende met ons: mosterd na den maaltijd; **hambô batuka pandangaran** = ik heb verkeerd gehoord.

Zoo hoort men ook meermalen gebruiken: **injô bapai lah batingga lah djô si Anu**, dat volgens de meer letterlijke vertaling beteekent: *hij is* of *is geweest met 't «gaan» en 't «blijf» of «blijf achter» met N.N.* (de persoon nl. die blijft, zegt tot den vertrekkende **pai lah** en deze laatste zegt **tingga lah**; wij drukken dat uit door: *hij is* of *is geweest aan 't afscheid nemen van N.N.*

In den Soetan Manangkérang o. a. leest men op blz. 15: **kami nan tida**^{c} **maliëng pai, laï bapai batingga lah** = *wij zijn niet stilletjes weggegaan, maar hebben afscheid genomen of vaarwel gezegd.*

§ 140. Het bepalende substantief kan de naam zijn van het voorwerp, dat passief tegenover de handeling van het grondwoord staat, en de vorm met dat substantief voldoet dan aan een objectieven genitief; de toestand, dien men er mede uitdrukt, kan weer van momenteelen of van voortdurenden aard zijn.

Voorbeelden: **si Anu badjua ikan lauï**^{c} = N.N. is of bestaat met het verkoopen van zeevisch; (1ste als toestand van voortduring, den persoon in zijn bedrijf of bestaan aanduidende), waarvoor wij zeggen: N.N. bestaat, leeft van, vindt zijn bestaan in 't verkoopen van zeevisch, of kortweg: N.N. verkoopt zeevisch; (2de als momenteelen toestand, aanduidende wat op 't oogenblik wordt waargenomen) = N.N. is, staat, zit, enz. met zeevisch te koop; heeft zeevisch te koop; is aan 't verkoopen van zeevisch, of kortweg: N.N. verkoopt zeevisch; (beide natuurlijk ook in een verleden oogenblik); **ô kaka**^{c}, **djô dèn di kaka**^{c}**! laï kòh badjua padi? kami na**^{c} **mambali padi** = zeg kaka^{c} (voor de aangesprokene) hebt ge padi te koop of verkoopt ge padi? wij willen padi koopen; (A. A. blz. 44); **bakirin injô di hambô, bakirin kulansiëng tigô buah** = zij zond met mij drie pinangs; (S. M. blz. 20); **banja**^{c} **lah kaba padô radjô, urang babuè**^{c} **rumah gadang** = bij den vorst kwamen er vele berichten, dat men bezig was een groote woning te bouwen; (P. B. blz. 7); **mandanga katô damikian, lalu badjandji tigô hari** = deze woorden gehoord hebbende, stond hij drie dagen toe of verleende hij een uitstel van drie dagen; (P. B. blz. 10); **di Padang Darè**^{c} **nangkô banja**^{c} **padusi batanun kain** = in deze Padangsche Bovenlanden houden vele vrouwen zich bezig met 't weven van kains; **padusi tu babuè**^{c} **djahè**^{c} **(djô si Anu)** = die vrouw bedrijft overspel (met N.N.); die vrouw heeft overspel bedreven; **si Anu babuè**^{c} **baiè**^{c} = NN. doet goed; doet wel; **tida**^{c} **injô babilang ribu injô babilang lasô sadjô** = zij telden niet bij duizenden, maar bij tienduizenden; (S. M. blz. 13); **na**^{c} **kajô badiki**^{c}**-diki**^{c}; **na**^{c} **muliè** of **tuah batabuá urai** = als men rijk wil zijn moet men zuinig wezen, als men beroemd wil wezen geen goud ontzien; **ana**^{c} **tu basimbuá aïè** = die kinderen zijn bezig elkander met water te werpen; **urang tu basimbuá uang** = die man verspilt geld; **padja nan tun lah batunangan djô panghulu kapalô, tapi alun batimbang tandô lai** = dat kind is reeds verloofd met een panghoeloe

kapala, maar 't verwisselen van de panden heeft nog niet plaats gehad; **tuan lah djadi sasi, hambô ka batuka kudô djô si Anu** = wees gij er getuige van, dat ik met N.N. van paard zal ruilen; **urang basukô-sukô; hambô baguluäng lapiè**^{c} **samièng** = anderen leven er vroolijk van; ik verkeer maar in ellende (ik ben met 't omwikkelen van een matje; **si Anu bakuduäng rotan djô ana**^{c}**nô** = N.N. leeft voor goed van zijn kind gescheiden, de familieband tusschen hen is afgesneden; **kô**^{c} **inda**^{c} **nan di dèn tu, amuäh dèn bakuduäng talingô** (of **bakarè**^{c} **kalingkièng** of **bapapè**^{c} **tundjuä**^{c}) = indien het niet waar is, wat ik zeg, of als 't niet is, zooals ik denk, mag ik de ooren afgehakt, (den pink afgesneden, den wijsvinger afgesneden worden); (eig. ik wil zijn met 't afhakken der ooren; door 't vóórzindeel: de ooren van mij); **djanjô ang si Anu nan manang, djanjô dèn si Badu; muah kitô bakarè**^{c} **kalingkièng** = gij zegt, dat N.N. en ik zeg, dat Badoe het wint; kom laten we zijn met 't afhakken van den pink; laten we onzen pink er onder verwedden; (nu ziet 't op beide); **djanjô ang ampè**^{c} **isi manggih kô; djanjô dèn limô; mèlah batjikuïh kapalô** = gij zegt er zitten vier, ik zeg er zitten vijf pitten in deze manggis; kom laten we wedden om een stomp met de knokkels op 't hoofd; **lah babalah aïè samièng rang Gaduï**^{c} **djô rang Kurai** = de bewoners van Gadoet leven met die van Koerai gescheiden, onafhankelijk van elkander; zij bestaan ieder op zich zelf; **kami duduä**^{c} **babalah medja** = we zitten tegenover elkander aan tafel.

Zoo ook wanneer de handeling genoemd is naar het voorwerp, waarmede zij wordt verricht; bv. **inda**^{c} **èlò**^{c} **basukè**^{c} **padi di lumbuäng** = 't is niet goed rijst te meten in de rijstschuur; **ba**^{c} **bagantang ana**^{c} **hajam** = evenals 't doen van kiekens in een gantang, d. w. z. t is onbegonnen werk (terwijl men er de eene in doet, gaat de andere er uit); **sadang hambô baguntièng abuä**^{c} **dipagarahkannô** = terwijl mij 't haar geknipt werd; (ik was met 't knippen van 't haar) stootte hij; **sadang nô basikè**^{c} **abuä**^{c} **dèn dapati** = terwijl hij bezig was zich 't haar te kammen, trof ik hem aan. (hij was met 't kammen van 't haar).

Opmerking. Uit de twee laatste zinnen kan blijken hoe het actieve en passieve bestaan van het subject tegenover het grondbegrip ook verband houdt met den aard van datgeen, wat andere zindeelen noemen. Wordt **abuä**^{c} in den eersten zin bv. door **djangguï**^{c} = baard, of **sisunguï**^{c} = knevel vervangen, dan kan het subject **hambô** ook in actieven toestand fungeeren.

§ 141. In de betrekking van objectieven genitief fungeert het bepalende substantief ook, wanneer de vorm gebruikt wordt, om een voorwerp te bespreken, dat passief tegenover het grondbegrip staat. Met zulk een praedicaat geeft men dan te kennen, wat wij in onze taal doorgaans uitdrukken door middel van een werkwoord en een zelfstandig naamwoord, dat ingeleid is door *volgens* of *bij* of *naar*. Meermalen moeten wij echter op eene andere wijze omschrijven.

In dien zin komt vooral de vorm **babilang** voor.

Voorbeelden: **pitih babilang purô** = 't geld wordt of werd, is of was bij beurzen geteld of afgeteld: ('t geld is of was met het tellen van beurzen); **kabau babilang kandang** = de buffels waren bij stallen geteld; **lapau babilang simpang djalan**

= lapau's zijn er, een lapau is er aan elken zijweg; **nan tjadiĕ^{c} babilang suku** = de wijzen waren er volgens de soekoe's, (uit iedere soekoe een of meer); (S. M. blz. 17); **tjaranô babilang ruang, langguai batimbang suduï^{c}** = betelschalen waren er volgens de kamers en langgoeai's (ook een soort van betelschaal) berekend naar de hoeken; (id. blz. 21); **duduá^{c} dajang babilang pintu** = de hofdames zaten de deuren geteld, zaten volgens het aantal deuren; (voor elke deur bevond zich een hofdame of bevonden zich het daarvoor vastgesteld aantal); (P. B. blz. 12); **lé kètè^{c} bahimbau namô; lé gadang bahimbau gala** = toen (hij) klein was, werd hij bij den naam, en groot zijnde, werd hij bij den galar genoemd; (S. M. blz. 6); **dè^{c} lamô bakalamôan, habih hari babilang pakan, habih pakan babilang bulan, habih bulan babilang tahun** = langzamerhand werd 't einde der dagen bij weken, het einde der weken bij maanden, het einde der maanden bij jaren geteld; (de dagen waren weken, de weken maanden geworden enz.; men ging de dagen bij weken, de weken bij maanden tellen, enz.).

§ 142. Wanneer het voorwerp besproken is, dat passief tegenover de handeling staat, kan de vorm als bepaling bij zich hebben een substantief, ingeleid door de praepositie **di**. Dit substantief kan dan weer de zelfstandigheid noemen, *bij welke* of *door welke* het subject in den genoemden toestand verkeert, welk verschil niet nader wordt aangeduid, doch blijken moet uit bijkomende omstandigheden, den hoorder bekend, of uit het zinverband.

Voorbeelden: **si Amin bahimbau di tuan** = Amin wordt, werd, is, enz. geroepen *bij* of *door* mijnheer: (zoowel een ander als **tuan** kan geroepen hebben); **pamintôan si Anu alun batarimô di nô** = het verzoek van N.N. is nog niet ingewilligd door hem; **pitih babilang di si Anu** = het geld wordt, werd, is, enz. geteld *bij* of *door* N.N.

In dezen laatsten zin bv. kan de betrekking van **si Anu** tot **bilang** gelijk zijn aan die van **lapiĕ^{c}** = mat, tot dat woord, wanneer men zegt: **pitih babilang di lapiĕ^{c}** = het geld is geteld, uitgeteld *op* het matje; en dus ook beteekenen: het geld is geteld of uitgeteld *aan* N.N.; nl. wanneer een andere persoon dan N.N. de agens is.

Staat **babilang** in attributieve betrekking, dan kan de zin ook beteekenen: *geteld* geld of 't *getelde* geld is *bij* N.N.

§ 143. De **ba**-vorm wordt verder gebruikt om aan te duiden, dat, wat het grondwoord noemt iets is waarmede een of meer voorwerpen te gelijk met een of meer andere bestaat.

De naam van dit laatste vindt men dan door **djô** = *met* ingeleid en naast dien van het eerste of achter den vorm vermeld.

Voorbeelden: **tapi laï dèn badjandji djô si Puti Rambun Amèh** = maar ik heb met P. R. A. (iets) afgesproken; (U. M. blz. 53); **kaka^{c} baëtong djô awa^{c} njô, djô si Puti Galang Banja^{c}** = U moet spreken met haar, nl. met P. G. B. (id. blz. 28); **basuô dèn djô kabau lagô** = ik ontmoette twee vechtende buffels; (id. blz. 43); **Ali djô si Amat tjamièh baramuá^{c}** = Ali en Amat zijn op het punt geweest elkander te steken; **kudô hambô djô kudô si Anu bagigi^{c} tadi**

malam = mijn paard en dat van N.N. zijn dezen nacht elkander aan 't bijten geweest; **padusi kô djô urang di rumah tu lah atjô kali batjaran** = deze vrouw en de bewoner(s) van dat huis zijn telkens aan 't kijven (met elkander); **padusi kô atjô^c kali batjaran djô urang di rumah tu lah** = deze vrouw is elk oogenblik aan 't kijven met de bewoner(s) van dat huis.

Opmerking. Het woord **djô** wordt, zooals blijkt, in het Ned. niet altijd teruggegeven; meermalen ook wordt het met een ander woord dan *met* vertaald. Zoo bv. zeggen wij voor **kapalô batjarai djô badan** (P. B. blz. 13) = het hoofd was van den romp gescheiden, door welke vertaling de toestand echter alleen aan het hoofd wordt toegeschreven.

De functie van het door **djô** ingeleide kan tevens van verschillenden aard zijn. Waar men bv. zegt: **dadièh batjampuă djô aïè**, kan dit beteekenen: (de) melk vermengt zich met water; (de) melk wordt of is met water vermengd; of melk, vermengd met water; zoodat het door **djô** aangeduide een bepaling van *middel* zijn kan.

De beteekenis van het grondwoord brengt somtijds mede, dat **djô** kan worden weggelaten; de betrekking van den naam, achter den vorm, is dan die, welke men in 't Ned. door *van* uitdrukt; bv. **dadièh batjampuă aïè** = melk met water vermengd; met water vermengde melk; (met het vermengen van water); **barèh randang batjampuă batièh** = geroosterde rijst vermengd met gepofte; (P. B. blz. 18); **basuô si Umbuï^c sadang lalò^c** = (van den spreker gezegd): ik ontmoette of vond Oemboet slapende; (ik was met het ontmoeten van enz.) (U. M. blz. 52). (zie § 140).

In plaats van de inleiding met **djô** te bezigen, kan men met den vorm de verschillende voorwerpen als meervoudig subject bespreken; bv. **hampiè kitô ta^c basuô** = bijna hadden wij elkander niet ontmoet of weergezien; (U. M. blz. 35); **di sénan kitô barundièng** = daar zullen wij (met elkander spreken; (S. M. blz. 44); **lalu babantah garudô nan tun** = vervolgens begonnen de draken te twisten; (id. blz. 42); **urang nan baduô tu basalisièh pulô** = die twee lieden zijn weer aan 't disputeeren (met elkander).

§ 144. De vorm kan tot grondwoord hebben den naam van eene *hoedanigheid* en als praedicaat fungeeren, om een toestand te vermelden, die aangegeven wordt door dien naam benevens dien van het voorwerp, waaraan de hoedanigheid is waar te nemen en die er, als bepaling, achter genoemd wordt.

Voorbeelden: **urang tu barusuăh hati** = hij is bedroefd van hart; **kalakuan ana^c tu barusuăh hati mandénô** = het gedrag van dat kind is oorzaak van de droefheid zijner moeder, (gaat gepaard met 't bedroefde van 't hart zijner moeder); **awa^{c}nô bataba hutang, dè^c baralè^c** = hij zit dik in de schulden, ten gevolge van feestvieren; **padja tu badjauăh hati samièng sadja^c ditinggakan apa^{c}nô** = dat kind is steeds met de gedachte in de verte (is weemoedig, afgetrokken) sedert het door zijn vader verlaten is; **lampu tu inda^c tarang dô; bahabih minja^c samièng** = die lamp is niet helder, er is geen olie in; de olie is er in op; (met 't "op" van olie); **awa^{c}nô bahabih kain samièng ka surau; tjiè^c djuô inda^c**

nan dapè^{c} = hij heeft alleen zijn kleeren versleten of opgemaakt met naar die soerau te gaan; geleerd heeft hij er totaal niets; (hij is maar met 't »op« van kleeren); **basulah kapalô samiëng njô mambaô baban tu** = hij heeft niets verdiend met 't brengen van die last; met kaal van hoofd maar (is) hij), **injô batandèh barèh mangadji** = hij heeft alles opgemaakt (is met het »schoon op« van rijst) voor of aan 't leeren in de koran; **lah sapitana**^{c} **kami mangètjè**^{c}**, bakariëng aïë liuä samiëng** = we hebben wel een half uur gepraat doch alleen een droge keel ervan gekregen (met 't droge van speeksel); **si Anu bagadang tji**^{c} **samiëng di rumah hambô** = N.N. luiert alleen in mijn woning, hij eet en drinkt er alleen, zonder iets uit te voeren. (is slechts met 't groote of dikke van uitwerpselen).

Bij zulke uitdrukkingen kan er ook gedacht worden aan een bezig zijn, waardoor de genoemde eigenschap aan het voorwerp ontstaat; bv. **injô bahabih pitih kini baralè**^{c} = hij is thans bezig zijn geld op te maken met feestvieren; **awa**^{c}**nô bahabih kain samiëng ka surau, tjiè**^{c} **djuô inda**^{c} **nan dapè**^{c} = hij is alleen bezig zijn kleeren te verslijten met naar de soerau te gaan; leeren doet hij er niets; **si Anu tu bagadang aïë urang** = N.N. is bezig aan 't groote of overvloedige van een andermans water; d. w. z. werkt alleen ten voordeele van anderen.

§ 145. Het grondwoord van den **ba**-vorm kan zijn een voornaamwoord of een woord, dat als zoodanig gebruikt wordt. De beteekenis en de functie is uit bovenvermelde af te leiden.

Voorbeelden: **djan ang masuä**^{c} **samiëng ka bilië tu, kò**^{c} **inda**^{c} **badèn sènan** = ge moet die kamer maar niet zoo binnenloopen als ik er niet ben (meer letterlijk: als niet (is) *met ik* daar); **malah inda**^{c} **baäng di rumah, hati dèn inda**^{c} **sanang** = als ge niet thuis zijt, is mijn hart niet gerust; **inda**^{c} **banô di rumah** = hij is niet thuis: **á nan ka ang takuï**^{c}**kan, bagô lé bakami** = wat vreest ge, waarvoor zijt ge bang; wij zijn er immers; **si Anu nan tun akò**^{c} **banai di labô; inda**^{c} **baürang baäwa**^{c} **di nô** = die N.N. is erg begeerig naar winst; hij maakt geen onderscheid tusschen vreemden en eigen; **kò**^{c} **inda**^{c} **tahu ang di galanô, bakitô samiëng lah bakèh nô** = als ge zijn galar niet weet, bezig of zeg dan maar **kitô** tegen hem; **kò**^{c} **bakatô-katô djô urang gadang djan badèn samiëng; bahambô** = bij 't spreken met voorname lieden, moet men geen **dèn** maar **hambô** gebruiken; (mag niet zijn met **dèn**; (maar) met **hambò**); **awa**^{c}**nô tuô padô ang of kau, bakaka**^{c} **malah bakèh nô** = hij of zij is ouder dan gij (man of vrouw), zeg dus **kaka**^{c} (oudere broer of zuster) tegen hem of haar; **ka bakaka**^{c} **dèn, inda**^{c} **patuï**^{c} **ka kaka**^{c} **dèn; ka bakau dèn salah rasô** = om U **kaka**^{c} te noemen gaat niet, want het past niet mijn **kaka**^{c} te heeten; en om U **kau** te noemen hindert me of komt me verkeerd voor.

baïtu laï dèn; baïkô nan inda^{c} = die of dat heb ik wel; dit of deze niet; (met die of dat (is) het zijn van mij; enz.); **dansana**^{c}**nô inda**^{c} **baïkô baïtu di nô; sarôman samiëng** = zijn bloedverwanten bestaan niet in dichtere of verdere betrekking voor hem; zij zijn (hem) 't zelfde; **baru diliè**^{c}**nô badju dèn basaku di dalam, baïtu pulô badjunô handa**^{c}**nô djanjô** = zoodra hij zag, dat er zakken in mijn baadje waren, verlangde hij er ook zoo een te hebben; (daarmede of met

die zou zijn baadje ook zijn, zeide hij); **urang darè^{c} nangkô adang-adang baétèn, adang-adang baétan** = de lieden van deze Bovenlanden zeggen nu eens **étèn**, dan eens **étan** (beide beteekenen *gene*, *ginds̈che*); **urang Bondjò mangatôkan tu banun** = de lieden van Bondjol, sprekende van **tu**, gebruiken **nun** daarvoor; **urang Pajô Kumbuăh baïnja^{c}-ïnja^{c} mangètjè^{c}** = de inwoners van P. K. gebruiken **inja^{c}** bij het spreken.

ba-á di bah rumah, mungkô inda^{c} jô amuăh masuá^{c} = wat is er onder 't huis, dat hij niet wil binnen gaan? ('t is met wat onder enz.); **ba á awa^{c} kèh baliau tu?** = met wat of hoe spreekt ge hem aan? **inda^{c} baá-á dô; takuï samiéng jô** = er is volstrekt niets; hij is alleen maar bang; **baurang di halaman, basulambè^{c} lah sakètè^{c} bakatô** = er is iemand op 't erf (ook er zijn menschen enz.); spreek wat zachtjes.

De vorm, gemaakt van zinnen met het betrekkelijk voornaamwoord als subject, komt bv. voor in: **badjalan banan-tuô, bakatô banan-pandai** of **banan-tahu** = op weg gaan met of geschiedt met een oudste; spreken met een, die verstandig is, of die 't weet, bij zich; d. w. z. bij 't doen van een of ander is 't goed een oudere of knappere bij zich te hebben of te raadplegen; **pakakôh rumahnô inda^{c} banan-èlô^{c} sabuah djuô** = onder zijn huisraad is er geen enkel stuk, dat goed is; **bakatô ana^{c} dajang-dajang: djòkò^{c} badjalan banan-tuô, djòkò^{c} babiduă^{c} banangkôdô** = de hofdames zeiden: als men op weg gaat, moet men een oudere bij zich hebben, en als men in een bidoek (naam van een vaartuig) is, een stuurman. (= **nangkôdô**) (S. M. blz. 22).

§ 146. De **ba**-vorm kan tot grondwoord hebben den naam eener *hoeveelheid* en beteekent dan: *met zooveel als dat grondwoord noemt.*

Hij komt voor bij de getallen van *twee* tot en met *zeven*, en verder bij **puluăh, ratuïh, ribu,** enz.

De vormen **baduô** tot **batudjuăh** hebben alleen op personen betrekking; **bapuluăh** enz. op verschillende zelfstandigheden.

Attributief gebruikt, wordt hij al dan niet ingeleid door **nan**, = die: in beide gevallen kunnen we de beteekenis teruggeven door een bijvoegelijk telwoord, vooraf gegaan van *de*.

Voorbeelden: **dajang batudjuăh** = de zeven hofdames; (hofdames met zeven); **dajang nan batudjuăh** = de zeven hofdames (hofdames, die met zeven (zijn)); **hakim (nan) barampè^{c}** = de vier rechters, de vierschaar; (de M. duidt met deze benaming ook den Raad van N. I. aan); **panghulu (nan) balimô** = de vijf panghoeloe's. (Men zegt: **panghulu nan duô puluăh ampè^{c}** = de 24 panghoeloes en **tuanku larèh nan sabalèh** = de 11 larashoofden); **kami batigô** = wij met de drie.

Met zulk een benaming kan zoowel één als meer personen bedoeld zijn: **hakim barampè^{c} datang kamari** = de rechters, rechters, een rechter van de vierschaar kwamen, kwamen hier.

Daar de vorm, zonder eenige verandering van de zindeelen, zoowel tot het

praedicaat, als tot het subject kan behooren, en zelf ook praedicaat kan zijn, zoo is er, in verband met den spreektoon, aan dezelfde woorden eene verschillende beteekenis verbonden. Zoo kan bv. in **dajang batudjuäh**, de vorm het praedicaat zijn en deze woorden, als volzin, de beteekenis hebben van: de hofdames waren met hun zevenen; met de zeven. (Wij zullen met 'n streepje aanduiden, waar de vorm die functie heeft of deel is van het Gezegde). Zoo ook: **ana^c^, kami baduô** = de kinderen van ons tweeën; **ana^c^ kami — baduô** = onze kinderen zijn met hun tweeën; **kami batigô, pai ka kèn** = wij met ons drieën gaan daarheen; **kami — batigô pai ka kèn** = wij zijn met de drie daarheen gaande of wij gaan daarheen met ons drieën (in 't M. is **batigô** 't hoofddeel van het praedicaat). (Men kan ook zeggen: **kami pai ka kèn — batigô** = wij gaan daarheen met de drie of met ons drieën (wij gaan daarheen is met de drie); of **batigô — kami pai ka kèn** = met de drie gaan we daarheen); **kami baduô, tingga di rumah** = wij tweeën zijn thuis gebleven; **kami — baduô tingga di rumah** = wij zijn met ons tweeën thuis gebleven; (hoofdzaak is te vermelden met hoeveel wij zijn bij 't thuis blijven).

§ 147. Daar de **ba**-vorm, die de getallen tot en met **tudjuäh** tot grondwoord heeft, alleen op personen ziet, wordt het woord **urang** daarbij niet als soortaanwijzer gebezigd, doch fungeert dit, in den zin voorkomende, als subject; in beide gevallen is de vorm praedicaat.

Bij die van **puluäh** en dergelijke kan het woord **urang** ook weggelaten worden, als er bepaaldelijk personen zijn bedoeld; anders doet het, evenals andere van die benamingen, dienst als soortaanwijzer. (zie de Telwoorden).

Voorbeelden: **batigô — urang manula^c^kan padati** = met de drie duwde men de padati; (met drie waren de lieden duwende een padati); (waarvoor ook: **urang manula^c^kan padati — batigô**); (**urang — batigô manulä^c^kan padati** is meer letterlijk: lieden waren met de drie duwende een padati of aan het duwen van een padati); **batigô — mamangku ajam; batudjuäh — mambaô taruäh** = met de drie droeg men de hanen en met de zeven droeg men den inzet. (S. M. blz. 12). (Meer letterlijk zegt men: met de drie (was) het uitvoeren van het dragen van hanen); **bapuluäh — pai ka kèn** = tientallen gingen daarheen; (met tienen was het gaan daarheen); **bapuluäh — urang pai ka kèn** = bij tientallen ging men daarheen; (met tienen waren de menschen daarheen gaande); **bapuluäh ikuä — kabau kanai panjaki^c^** = bij tientallen zijn de buffels door ziekte aangetast; **baratuïh buah — manggih djatuäh** = honderden manggis zijn er gevallen; (men spreekt zóó, dat de twee eerste woorden bij elkander behooren).

Opmerking. I. Het gebruik van dezen vorm heeft niet immer het *gelijktijdig* zijn met de genoemde hoeveelheid op het oog; bv. **lah batigô urang dèn suruäh manuruï^c^nô; inda^c^ jô datang** = ik heb reeds drie personen gezonden, om hem te halen; doch hij komt niet. (waar de gezonden personen niet gelijktijdig behoefden te gaan).

II. Men maakt wel eens van het telwoord gebruik, waar de vorm gebezigd moest worden, en de spreektoon helpt dan weer de beteekenis bepalen; bv. **tigô urang mambaô hajam** = drie personen brachten kippen; **tigô — urang mambaô**

hajam = men bracht drie kippen. Het eerste voor **batigô mambăô hajam**; het laatste voor **tigô ikuă, urang mambaô hajam.**

III. Er is uit den aard der zaak onderscheid tusschen zinnen als: **ana^c baliau tigô urang laki-laki, duô urang padusi**; en: **ana^c baliau batigô laki-laki, baduô padusi.** De eerste beteekent: zijn kinderen zijn drie jongens en twee meisjes; de laatste: zijn kinderen zijn met hun drieën jongens en met hun tweeën meisjes.

§ 148. Bij den **ba**-vorm van het telwoord komt er meermalen nog een voor, waarvan het grondwoord een substantief is, dat eene wederkeerige betrekking tusschen verschillende personen aanduidt of wel eene, die slechts van *één* kant bestaat. Van de eerste vindt men voorbeelden in **sahabat** = vriend; **rakanan** = genoot; **dansana^c** = bloedverwant, broer, zuster, de betrekking tusschen deze, enz.; **kawan** = gezel, kameraad; **sambajan** = medeechtgenoote; **madu** = id.; enz. Tot de tweede behooren **ana^c** = kind, **tjutju** = kleinkind, **bini** = echtgenoote; enz.

Bij het gebruik van de **ba**-vormen dezer woorden bestaat er, ten gevolge van dit verschil, ook verschil in de beteekenis, welke zij in den zin hebben.

Nemen wij tot voorbeeld een zin, die gemaakt kan worden van de woorden **hambô, barampè^c** en **basahabat.**

hambô — **baramPÈ^c basahabat.** In dezen zin is **barampè^c** als praedicaat gebruikt, vertellende *met hoeveel* ik ben (nl. met vier) terwijl **basahabat** als bepaling aangeeft met *wat* of met *wat voor vier* ik ben; = *ik ben met vier met vrienden;* waarvoor wij zeggen: *ik heb vier vrienden.*

Het woord **barampè^c** kan verschillende plaatsen innemen: **hambô basahat barampè^c** of **barampè^c hambô basahabat.**

In **hambô** — **barampè^c basahaBAT**, duidt **basahabat** aan door het bestaan met welk voorwerp ik met de vier ben; de zelfstandigheid, in het grondwoord ervan genoemd, moet nl. meegerekend worden. De zin beteekent: *ik ben met vier*, *met vrienden* (erbij); waarvoor wij zeggen: *ik ben met zijn vieren vrienden.*

Zulk een zin komt bv. overeen met **kabau dèn** — **ampè^c barana^c** waarin men vertelt, dat het aantal mijner buffels vier is, als men de jongen meetelt; mijn buffel of mijn buffels (is of zijn) vier met de jongen of het jong erbij. Uit den aard der zaak kan het getal buffels en jongen verschillend wezen, terwijl **hambô** slechts voor een enkelvoud geldt.

hambô barampè^c — **basahabat;** heeft **basahabat** tot praedicaat en **barampè^c** tot bepaling van **hambô;** het grondwoord **sahabat** fungeert hier meer als betrekkings- dan als voorwerpsnaam, aanduidende het „zijn" of „bestaan" als het genoemde, zoodat de beteekenis van den zin meer letterlijk is: ik met vier ben *met vriend zijn*, waarvoor wij zeggen: wij met zijn vieren zijn vrienden of bevriend.

Zoo kan het ook zijn met bv. **balimô barakanan; batigô bakawan; baduô badansana^c**, enz.

hambô — **baduô badansana^c** = ik heb twee broers of zusters of een broer en een zuster; **hambô** — **baduô badansaNA^c** = wij zijn met tweeën broers of zusters of broer en zuster; (ik ben met de twee met een broer of zus er bij); **hambô baduô** — **badansana^c** = wij met zijn tweeën zijn broers, enz.; **hambô baduô badansana^c**

— **tingga di rumah** = wij met zijn tweeën broers of zusters enz. blijven thuis; **hambô — baduô badausana^c tingga di rumah** = wij zijn met zijn tweeën broers (enz.) thuis blijvende.

§ 149. Zooals blijkt, kan het subject *al* dan *niet* in de genoemde hoeveelheid begrepen zijn en de bijkomende **ba**-vorm het grondwoord als voorwerps- of als betrekkingsnaam hebben.

Bij namen als **ana^c**, **tjutju**, enz. is wel het eerste, doch niet het tweede het geval, zoodat men van deze den vorm maar in tweeërlei gebruik aantreft.

Voorbeelden: **si Amin — batigô barana^c** = Amin heeft drie kinderen; **si Amin — batigô barana^c** = Amin is met de drie met een kind of met kinderen erbij; (dus hij alleen met twee kinderen of hij en zijn vrouw en een kind); **si Amin batigô barana^c — pai ka pasa** = N.N. met de drie met één kind (en zijn vrouw) of met kinderen is naar de markt gegaan; **si Amin — batigô barana^c pai ka pasa** = N.N. is met de drie met één kind (en zijn vrouw) of met kinderen naar de markt gegaan; **si Badu — barampè^c baurang** = Badoe heeft vier bedienden; **si Badu — barampè^c baurang** = Badoe is met de vier, met de bedienden (erbij); **si Badu — barampè^c baurang mambaô baban nangkô** = Badoe heeft met vier bedienden deze last gebracht; **si Badu barampè^c baurang — mambaô baban nangkô** = Badoe met de vier met de bedienden erbij (dus met *drie* bedienden) heeft deze last gebracht.

De vorm behoeft weer geen gelijktijdig bestaan der getelde zelfstandigheden aan te duiden en kan dit zelfs in sommige gevallen niet; bv. **lah batigô balaki padusi tu** of **padusi tu balaki lah batigô** of **padusi tu lah batigô balaki** = die vrouw heeft reeds drie mannen gehad (achtereenvolgens; zij heeft er geen meer of is nog met den laatsten gehuwd).

Wordt de naam van den persoon, die de hoeveelheid maakt tot wat zij is, vermeld, dan vindt men hem door **djô**, **djan**, of **dangan** = *met*, ingeleid.

Voorbeelden: **injô baduô djan Salamat** = hij was met de twee met Salamat: (S. M. blz. 6); **lalu naiè^c Manangkérang, baduô dangan si Salamat** = vervolgens ging M. samen met S. naar boven; (id. blz. 14); **lalu turun si Manangkérang, baduô dangan Andam Déwi, batigô dangan si Salamat** = (vertaald) = vervolgens ging M. met A. D. en S. naar beneden; (id. blz. 16); **tingga lah injô baduô, iô batigô dangan si Kambang** = zij bleef met de twee, met de drie, si Kambang meegeteld; (er is sprake van Andam Dewi, die met Boengô Kapèh achterbleef en haar bediende si Kambang); **badjalan Sutan Nasuha, saratô dangan ajah bundô, barampè^c dangan Manangkérang** = S. N. ging met zijn ouders op weg, met hun vieren met M. (id. blz. 51); **badjalan si Umbuï^c Mudô, baduô djô si Galang Banja^c** = O. M. ging samen met G. B. op weg. (U. M. blz. 77).

Wanneer het subject een woord is, dat een meervoud aanduidt, kan dit weer verschil van beteekenis geven; bv. **kami — barampè^c baurang** = wij hebben vier bedienden; **kami — barampè^c baurang** = wij zijn met ons vieren, met de bedienden er bij. Nu kan men bv. ook zeggen: **kami barampè^c — baurang** = wij vieren zijn

met bedienden of hebben bedienden; **kami barampè^{c} baurang — mambaô baban tu** = wij, met vier bedienden bij ons, hebben die last gebracht.

Van dieren of levenlooze voorwerpen sprekende, gebruikt men den **ba**-vorm van het telwoord niet; **kabau dèn tigô barana^{c}** = mijn buffel of buffels zijn drie met het jong of de jongen erbij: hiervoor zegt men ook: **kabau dèn barana^{c} tigô ikuă** of **tigô ikuă kabau dèn barana^{c}.**

Wanneer men den **ma**-vorm gebruikt, om begrippen aan te geven, die betrekking hebben op het volksgeloof of den godsdienst, bestaat ook die met **ba**; bv. **batigô-hari** = den derden dag van iemands overlijden vieren; enz.

§ 150. Den **ba**-vorm maakt men verder ook van woorden, die den dienst van een bijwoord of voegwoord kunnen verrichten; bv. **injô badnô djan Salamat, bariô-iô disanan, batida^{c}-tida^{c} disanan** = hij was samen met Salamat en (zij) keuvelden daar (met ja daar, met neen daar); (S. M. blz. 6); **kò^{c} ka pai ang tantu-tantu lah; djan bakò^{c} pulô, na^{c} buliĕh dèn nantikan** = als ge gaat, bepaal het dan stellig en zeg weer niet „indien" (stel geen voorwaarde), dan kan ik wachten; **èlò^{c} lah kitô bamalah-malah, na^{c} lakèh sudah karadjô nangkô** = het is goed, dat wij den tijd bepalen (die aangegeven wordt met **malah** = wanneer), opdat dit werk gauw klaar zij; ('t is goed, dat wij met **malah** zijn).

§ 151. Zooals gezegd is, en uit sommige voorbeelden reeds bleek, fungeert de **ba**-vorm niet alleen als praedicaat, doch kan hij ook — evenals die met **ma** — als onderwerp of als bepaling voorkomen.

Voorbeelden: **kò^{c} adat urang di kampuăng, djokò^{c} barana^{c} laki-laki, nan katjiĕ dinanti gadang, lah gadang dihimbau gala** = wat de adat der lieden in de kampoeng aangaat, wanneer men een jongen heeft, dan wacht men tot het kleine groot geworden is; en groot zijnde, wordt de galar genoemd; (blz. 16 S. M.); **djokò^{c} badjalan, banan-tuô; djòkò^{c} babiduă^{c}, banangkodô** = indien men op weg is of gaat, heeft men een oudere bij zich; indien men in een bidoek is, heeft men een stuurman bij zich; (indien (is) met 't gaan, (dan is) met die ouder (*is*) of een oudere; indien (*is*) met een bidoek, dan is 't hebben van een stuurman, zou de meer letterlijke vertaling zijn, daar volgens de M. gedachte het bestaan van den eenen toestand is voorgesteld als te zijn vergezeld van dat van een anderen); (S. M. blz 22); **ka pai badan lah malu; ta^{c} ka pai ba^{c} á lah garan. Dè^{c} hibô hati di ana^{c}, badjalan djuô nan djadi** = om te gaan, was zij beschaamd en ging zij niet, wat zou er dan wellicht gebeuren. Uit liefde voor het kind kwam er toch van gaan of ging zij toch maar; (gaan toch was hetgeen er geschiedde, volgde, enz); (U. M. blz. 26); **manòlah tuan urang mudô, djadilah tuan diam sikô; djokalau tuan gusa-gusa, tida^{c} lah adat padô kami; kalau barumah banja^{c}-banja^{c}, tida^{c} lah adat padô kami** = welaan jongman, gij kunt hier blijven, maar als ge wispelturig zijt, is dat niet bij ons veroorloofd; en er veel vrouwen op nahouden, is geen gebruik bij ons; (wat bij **kami** niet als **adat** bestaat is: **barumah banja^{c} banja^{c}**); P. B. blz. 4); **adôlah buruă^{c} adat kami, barumah tida^{c} buliĕh banja^{c}** = we hebben eenvoudige zeden of onze gewoonten

zijn eenvoudig, schamel, enz., meer dan een vrouw er op nahouden mag niet; (meer letterlijk: met vrouwen mag niet veel zijn). (id.)

Als bepaling gebruikt vindt men den vorm in de volgende Voorbeelden: **di-isikan barèh di buntiĕ, dibari amèh satahiĕ, ka baka si Umbuï^c badjalan** = in den zak werd rijst gedaan en er werd een tail goud gegeven als leeftocht voor Oemboet onderweg; (U. M. blz. 8); **urang badjalan djadi baranti** = de lieden, onder weg (zijnde), hielden op; (id. blz. 9); **nan di tanun urang baparuăh** = die geweven was door menschen met een snavel; (id. blz. 12); **palanô amèh ba-landja, kakangnjô péra^c bahélô** = het zadel was van uitgeslagen goud en het gebit van getrokken zilver; (id. blz. 12); **èlò^c dè^c kain basalang** = schoon door een geleende kain; (id. blz. 57); **sukôlah puti nan baranam; dibaô untjang barisi; mamanggiĕ sana^c sudara, mamiuta^c tòlòng ka baralè^c** = de zes prinsessen waren verheugd; er werd een gevuld sirihzakje gebracht, zij riepen hunne familieleden en vroegen hulp voor 't feestvieren; (id. blz. 83); **dandang bamuè^c injô dapati** = hij trof een geladen vaartuig aan; (S. M. blz. 14); **hambô lalu di pandjamuăran, basuô djô urang bakudô** = ik ging een droogplaats voorbij en ontmoette iemand te paard; (P. B. blz. 4); **bapa^c lah pulang badjumăăt** = de vader was teruggekeerd van het Vrijdags gebed; (M. H. blz. 21); **taga^c badiri samuônjô** = zij stonden allen rechtop; (U. M. blz. 12); **lah badjalan apa^c si Galang, badjalan bagagèh-gagèh** = de vader van Galang was haastig op weg gegaan; (id. blz. 44); **nan butô datang baïri^c, nan lumpuăh datang badukuăng** = de blinden kwamen geleid, de lammen kwamen gedragen; (id. blz. 48); **datang lah injô basugirô** = zij was spoedig aangekomen; (S. M. blz. 18); **guru badjalan bapangiriĕng** = de meesteres (U) is met gevolg op weg; (S. M. blz. 23); **duduă^c di sanan si Salamat, duduă^c balinduăng di kaju tu** = daar zat Salamat in de schaduw van dien boom. (id. blz. 9). enz.

Opmerking. Daar men bij de vertaling meermalen een persoonsnaam als subject aanneemt, fungeert in het Nederlandsch ook dikwijls als bepaling de vorm, die in het M. praedicaat is. Zoo bv. **bakatô rang mambali padi: kaka^c djanjô dèn di kaka^c, padjuali djuô lah padi; kò^c ta^c ka buliĕh banja^c banja^c, sakatjiè^c katjiè^c sadjô lah djadi; bapakan pakan ta^c makan, babulan bulan ta^c minun** = die padi kocht zeide: zeg, Kaka^c! verkoop wat padi; kan 't niet veel zijn, dan is een weinig ook goed; ik heb in geen weken gegeten en in geen maanden gedronken. De vorm **bapakan pakan** is het praedicaat van **ta^c makan** en zoo ook is **babulan bulan** dat van **ta^c minun**; meer letterlijk zegt men: niet eten was met weken; niet drinken was met maanden; het niet eten duurde weken, enz. (A. A. blz. 45).

Waar de **ba**-vorm zoo gebruikt is kan hij voorafgegaan zijn van een voorzetsel; men vindt daarvan o. a. een voorbeeld in: **inda^c lamô antarônjô lah pulang ibu dari batanun** = niet lang daarna was de moeder van het weven naar huis gekeerd; (M. H. blz. 21). (Men vergelijke den zin op regel 17 v. b.).

§ 152. De vorm met het praefix **ba** en het suffix **kan** of **i** wordt bij voorkeur aan-

gewend ter bespreking van een voorwerp, dat passief tegenover de handeling van het grondwoord staat.

Voorbeelden: **amèh bapurôkan, tarana^{c} bakandangkan; ba^{c} itu nan tapakai** = goud wordt in een beurs en rund in een stal bewaard; zoo is het gebruik; **salang alun bakumbalikan** = het geleende is nog niet teruggegeven; (M. H. blz. 39); **kain kô ka bamasuä^{c}kan ka lamari** = deze kains zijn, om in de kast gelegd te worden; **lah bakirinkan surè^{c} nan ang buè^{c} kapatang** = is de brief, dien ge gisteren geschreven hebt, reeds verzonden? **nan ta^{c} patuï^{c} di katôkan urang nan tun batanjôkan pulô di ang** = wat niet verteld mag worden, daar vraag je weer naar; **alè^{c} nan tjakô alun baduduä^{c}kan** = de gasten van daar straks zijn nog niet geplaatst; **tuan dèn si Mandjau Ari lah basuruähkan manjabuäng** = mijn broeder M. A. is bevolen hanen te laten vechten; (M. A blz. 11) **babuka^{c} pulô sarawa, batukari pulô djô nan buruä^{c}** = zijn broek werd uitgetrokken en met een leelijke verwisseld; (M. A. blz. 16); **tuan nan tida^{c} bapangadja, inda^{c} batundjuä^{c} bäädjari** = gij, die geen onderwijzer hebt gehad en niet hebt geleerd; (gij dom, onopgevoed mensch); (M. A. blz 18); **barèh nan di sumpi^{c} nangkô alun bagantangi lai garan** = de rijst in dezen zak is wellicht nog niet gemeten; **lauä^{c} nan bagarami inda^{c} jô amuäh busuä^{c}** = vleesch, dat ingezouten is, bederft niet; **alun pangapan hari lai, lah basahô^{c}i pintu rumah kô** = 't is nog niet laat, en de deuren van deze woningen zijn reeds gesloten; **lah batinggaï pitih padja-padja nan maunji rumah tadi?** = is den kinderen, die op het huis passen, daar straks geld achtergelaten? **di pariuä^{c} tanah nan alun batana^{c}i, di sènan abuïh ubè^{c} nangkô** = in een steenen pot, die nog niet gebruikt is om er in te koken, kook daarin deze medicijnen.

§ 153. De vorm met het praefix **ba** kan tot grondwoord hebben eene benaming, die ontstaan is door voorvoeging van den aanwijzer **si**; het gebruik ervan is in het M. menigvuldig.

Voorbeelden: **urang batanjô tu ah; ba^{c} á basipaka^{c} samièng** = hé, zeg, men vraagt je iets! waarom houdt ge je nu maar doof? **ka dibaákan batanjô, bagô awa^{c}nô basibisu** = hoe kan men hem vragen, hij speelt immers stommetje! **kô^{c} ang basilasa^{c} djuô di rumah urang, nan ka datang inda^{c} dèn baô-baô lai** = als ge altijd twist zoekt in een andermans woning, neem ik je niet meer mee; **di nan dalam basisalam; di nan dangka basidjingkè^{c}** = waar het diep is, duikt men; en waar het ondiep is, loopt men op de teenen (heft men zich op); fig. men moet rekening houden met de omstandigheden; de uitgaven naar de inkomsten stellen; **baniagô nangkô basimalang basimudjuä; kô^{c} malang nan tatimpô, litjin tandèh pòkô^{c}** = bij dit handeldrijven is er voor- en tegenspoed (tegenspoed en voorspoed); wordt men door tegenspoed getroffen, dan gaat 't heele kapitaal verloren; **basialau basiambè^{c} samièng jô manjuruäh dèn; di má dèn ka pai** = hij doet niets dan me van zich jagen en weer terughouden: hoe kan ik dan gaan; (ook: de een zendt me weg en de ander weerhoudt me); **kami tjubô basitjapè^{c} balari** = we probeerden om 't hardst te loopen; **di má inda^{c} ka basilondja^{c}-ladô biainô, kô^{c} mandanga jô awa^{c}nô saki^{c} sapajah ikô** = hoe zou zijn moeder niet opspringen, als zij hoorde, dat haar kind zoo erg ziek is: **ba^{c} á**

ang basilamah-ta^{c}-patah samiëng disuruäh urang: kô^{c} amuäh, amuähkan; kô^{c} inda^{c}, inda^{c}kan = waarom zijt ge zoo weifelmoedig, als men je iets gelast; als ge wilt, wil dan, zoo niet, zeg dan van niet, of neen; (door voorvoeging van **si** wordt het begrip **lamah ta^{c} patah** als iets zelfstandigs voorgesteld); **kô^{c} pai bakèh nô, kô^{c} á kô^{c} á nan ditanjôkannô, basi-inda^{c}-tahu samiëng lah ang** = als ge bij hem gaat, en hij vraagt naar iets, wat ook, doe dan maar, alsof ge 't niet weet; **lah tuô kami di sikô; balun rang lalu lalu sadjô, badjalan tida^{c} basitabië^{c}** = zoo oud als we zijn, is er nog nooit iemand zoo maar zonder te groeten voorbij of doorgeloopen. (S. M. blz. 9).

§ 154 De afleiding, ontstaan door achtervoeging van **an**, stelt, zooals wij gezien hebben, iets voor als een plaats, waar het in het grondwoord genoemde is waar te nemen. Zulk een substantief kan verbonden worden met het praefix **ba** en de daardoor ontstane vorm o. a. als praedicaat dienen om aan te duiden, dat het genoemde iets is waarmede een subject te gelijk of te zamen met andere voorwerpen bestaat.

Is het grondwoord de naam eener intransitieve handeling, dan geeft men met zulk een vorm een bezig zijn van meer dan een voorwerp te kennen, zoodat hij de beteekenis heeft, die men in het Nederlandsch met een meervoudig subject of door toevoeging van woorden als: *alle(n)*; *gezamenlijk*; enz. aanduidt.

Voorbeelden van zulke vormen vindt men in: **balompè^{c}an, batarian, balarian, bapakië^{c}an, batangihan, balanguähan,** enz. die beteekenen: gezamenlijk springen, dansen, wegloopen, schreeuwen, weenen, loeien; bv. **balompè^{c}an kami kapatang mandanga rumah tabaka** = we sprongen gisteren allen op, toen we hoorden, dat er een huis in brand gevlogen was; **kô^{c} lah malam hari lah bagajuï^{c}an kalalawa di hatò^{c} rumah kô** = als het avond geworden is hebben de vleermuizen zich alle aan het dak dezer woning opgehangen; **batangihan urang mandanga nalam si Anu tadi malam** = allen huilden, toen zij van nacht de nalam van N.N. hoorden; **kambiëng lah babèbè^{c}an di hudjan, inda^{c} djuô ang masuä^{c}kan** = de geiten staan in den regen te blaten, en toch laat gij ze niet binnen; **lah baïsa^{c}-an padja-padja tu manangih, ditinggakan biainô** = die kinderen snikken van 't schreien, verlaten zijnde door hun moeder.

Door verdubbeling van het grondwoord geeft men meermalen het begrip te kennen, dat wij uitdrukken met behulp van het woord "elkander". Wordt slechts één der voorwerpen, die met een ander in bedoelden toestand verkeert, besproken, dan leidt men dien van het laatste in door **djô** = met; bv. **laï sakapuä siriëh si Amin batangih-tangihan djô adië^{c}nô dè^{c} ka batjarai nan tun** = wel een half uur waren Amin en zijn jongere broer (zuster) elkander aan 't beweenen, omdat zij van elkander zouden gaan; **inda^{c} dèn tahu basô kudô tu induä^{c}nô kudô kô; lah baringih-ringihan jô, baru dèn tahu** = ik wist niet, dat van dat paard dit de moeder was; en begreep dat eerst, toen zij tegen elkander hinnikten; **kabau kô^{c} ka balagô, bangòè^{c}-ngòè^{c}an dahulu** = als buffels zullen gaan vechten, schreeuwen zij eerst tegen elkander.

Is de vorm gemaakt van den naam eener transitieve handeling, dan kan het grondwoord met het suffix **an** òf één of meer voorwerpen voorstellen, die tot de

besprokene behooren, òf één of meer, die daar buiten staan; eerst uit bijkomende zindeelen of uit de bestaande omstandigheden kan blijken met welk begrip men te doen heeft.

In het eerste geval dient de vorm weer ter uitdrukking van een gedachte, waarvoor wij het wederkeerige „elkander" bezigen; terwijl wij hem in het tweede met een gewoon werkwoord teruggeven; het begrip van *wederkeerigheid* ligt dus in den vorm zelven niet opgesloten.

Wil men tevens verscheidenheid, herhaling, versterking te kennen geven, dan heeft er meermalen verdubbeling van het grondwoord plaats.

Voorbeelden: **urang tu lah lah lamô baintaian.** Waar deze zin geuit is, kan met het woord **intaian** (= plaats van loeren) één of meer personen zijn aangeduid, die tot het subject **urang** behooren, zoodat men meer letterlijk zegt: *die lieden zijn reeds lang met een plaats van loeren, begluren*, enz. doch waarvoor wij zeggen: die lieden loeren reeds lang op elkander.

In den zin: **baru tingaran musuăh ka datang, lah bih baintaian jô ka dalam sama^{c} nan tun,** wordt met **intaian** (= plaats van loeren) echter alleen de vijand (musuăh), bedoeld en duidt men met **ba** aan, dat het subject **jô** daarmede bestaat. De M. drukt zich hier op dezelfde wijze als bij het eerste uit en zegt: *allen waren met een plaats van loeren*, waarvoor wij bezigen: allen gingen op den loer liggen. (Zoodra zij den vijand in aantocht hoorden, gingen zij in het struikgewas op den loer liggen).

Van dien aard zijn: **ba^{c} á kalian batjaliĕ^{c}an djuô, kadjôkan lah kadjô** = waarom kijkt gijlieden toch zoo, doet je werk maar! maar ook: waarom kijkt ge elkander zoo aan: wat geheel afhangt van de wijze, waarop het kijken geschiedt; **baru lah tingaran daruï^{c} bèndi, lah bih batjaliĕ^{c}an jô ka labuăh** = zoodra het gerammel van een bendi gehoord werd, keken allen naar den weg; **larai lah urang nan batjaka^{c} nan tun, djan jô babunuăhan** = scheid die vechtende lieden van elkander, opdat de een den ander niet vermoorde; **djika utang berbetulan berbajaran, djika bersalahan pulang ka patut** (in geschriften) = is men het met elkander eens over een schuld, dan moet ze betaalt worden; verschilt men met elkander daaromtrent, dan worde het juiste bedrag nagegaan of bepaald.

Die beteekenissen heeft de vorm met het praefix **ba** en het suffix **an** ook, wanneer het grondwoord de naam van iets anders is.

Voorbeelden: **urang baïpa biasônô bamaluan, inda^{c} ba^{c} tjarô kalian kô** = aangehuwden zijn gewoonlijk verlegen voor elkander en niet zooals gijlieden zijt: **awa^{c} sarumah inda^{c} èlò^{c} badangkihan** = 't is niet goed, als huisgenooten afgunstig zijn op elkander; **padja nan badnô badansana^{c} tu bakasiĕhan bana** = die twee broertjes, zusjes (dat broertje en zusje) hebben elkander bijzonder lief; **pikiĕran kami basalahan** = onze gedachten verschillen; **basalahan nagari, basalahan adat** = zijn de negorijen verschillend, dan zijn dit ook de gewoonten; andere streken, andere gebruiken; **(injô) duduă^{c} basiriĕh-siriĕhan** = zij zaten elkander betel presenteerende; (U. M. blz. 19): **di kubuăkan ka atèh buki^{c}, buki^{c} nan duô bahampiĕngan, buki^{c} bahadò^{c}-hadò^{c}an** = (zij) werden begraven op de twee heuvels bij en tegenover elkander gelegen; (U. M. blz. 91); **mari lah kitô**

bahadò^can = kom te voorschijn; laat ons tegenover elkander staan; (P. B. blz. 3); **pakaian nan tida**[c] **balainan** = de kleeding verschilde niet; (id. blz. 6); **balainan djawab kami** = onze antwoorden verschillen.

Het praefix **ba** komt ook voor bij afleidingen, die door aanhechting van een voorvoegsel of van een voor- en achtervoegsel van andere woorden gemaakt zijn.

Men treft er voorbeelden van aan in: **maka dèn ta**[c] **amuàh bapasalang rèntjông dèn** = ik wil (U) mijn dolk niet leenen; (M. H. blz. 8); **tuan nan tida**[c] **bapangadja** = gij, die geen onderwijzer hebt gehad; (M. A. blz. 18); **nan patah bapatampunkan** = die gebroken waren, werden aan elkander gelascht; wat verstrooid lag, werd bij elkander gelegd; (M. A. blz. 10); **bapakubuàran** = een graf of begraafplaats hebben; **inda**[c] **bakasudahan** = zonder einde; eindeloos; **basisala**[c]**an** = met elkander aan het twisten of kijven zijn; enz.

De ta-vorm.

§ 155. Door middel van het praefix **ta** maakt men in het M. een vorm, die een *komen of geraken tot het in het grondwoord genoemde* voorstelt.

Het grondwoord kan zijn de naam van een *handeling*, van een *zelfstandigheid*, van een *hoedanigheid*, van een *hoeveelheid*, enz.

In het eerstgenoemde geval is het bestaan van den vorm geheel onafhankelijk van den transitieven of intransitieven aard der werking en wordt hij gebezigd zoowel als praedicaat van een actief, als van een passief subject. In welken van deze twee toestanden het besprokene verkeert, kan blijken uit het zinverband, doch meermalen ook uit zijn eigen wezen of soort.

De vorm **tadjua** bv. kan als praedicaat fungeeren van het subject **urang** en dit laatste, ten aanzien der handeling **djua** zoowel actief als passief bespreken; **(urang tu tadjua)**, in beide gevallen is **djua** = het verkoopen, door **ta** voorgesteld als iets, waartoe het besprokene gekomen of dat daarvoor een feit geworden is. Bezigt men hem echter in die functie, om van **kudô** iets te zeggen, dan kan die naam daarbij, uit den aard der zaak, alleen een passief subject aanduiden. **(kudô tadjua).**

Waar het subject actief is, is **djua** (= verkoopen) iets, wat als buiten zijn wil liggende geschiedt; is het echter passief, dan kan die werking zoowel iets zijn, wat men zich ten aanzien van het besprokene voorneemt of heeft voorgenomen te verrichten, als iets voor het doen waarvan de wil niet bestond; de vorm zelf maakt dit weer niet kenbaar.

Een zin als **urang tu tadjua** kan dus beteekenen: 1. die man heeft verkocht (met het bijbegrip: zonder dat dit in zijn bedoeling lag of zooals wij dat uitdrukken door bijvoeging van: *bij toeval*, *bij vergissing*, *bij ongeluk*, enz.); 2. die man is verkocht. De zin **kudô tu tadjua** kan de beteekenis hebben van: dat paard is verkocht dat paard is verkocht kunnen worden; verkocht geraakt; dat paard is bij vergissing enz., verkocht.

De handeling, in het grondwoord van den vorm genoemd, kan op het oogenblik der gedachte uiting zoowel voltooid als onvoltooid zijn. Waar iemand bv. zegt: **hambô tabali di taluă busuă**^{c} uit hij dezen zin eerst, wanneer hij onder of na het **bali** = koopen, tot de ontdekking komt, dat de eieren bedorven zijn (**taluă busuă**) en kan dit dus alleen beteekenen: ik heb bedorven eieren gekocht; (meer letterlijk: ik ben geraakt tot het koopen bij bedorven eieren). Een zin met den 2^{den} of 3^{den} persoon als subject kan echter gebezigd worden ook waar de besprokene nog bezig is te doen, wat het grondwoord noemt en bv. **awa**^{c}**nô takadja di babi** de beteekenis hebben van: hij is geraakt tot het nazitten van een varken; (in de meening bv. dat hij een hert vervolgt); hij zit een varken achterna; (waar het **kadja** nog voortduurt); hij was geraakt enz. hij heeft een varken nagezeten; (waar het **kadja** is afgeloopen).

Evenals wij in het Nederlandsch den tegenwoordigen tijd wel gebruiken, om iets toekomstigs uit te drukken, kan men met den **ta**-vorm ook te kennen geven, wat nog geschieden moet, zonder dat hij door **ka** is ingeleid. Uit den inhoud van een bijkomenden zin blijkt dan meermalen met welk begrip men te doen heeft.

In het eerste gedeelte van den zin: **èlò**^{c}**-èlò**^{c} **bapatji**^{c}; **tadjatuăh baïkô** bv. wordt het bestaan van iets bevolen of gewenscht; en in het tweede dat van 't geraken tot een handeling vermeld (nl. in geval het eerste verzuimd wordt). In meer letterlijken zin zegt men hier: *goed, flink zij het vasthouden, geraken tot vallen is (anders) aanstonds;* hetgeen wij uitdrukken als: *houd U goed vast; anders valt ge aanstonds* of *zult ge komen te vallen.*

Waar men zegt: **kò**^{c} **inda**^{c} **pandai manurun, tasalòsòh awa**^{c} kan dit in verband met het voorzindeel beteekenen: *indien men niet handig is in 't dalen, glijdt men uit* of *komt men te glijden;* en om dezelfde reden: **dè**^{c} **inda**^{c} **pandai manurun, tasalòsòh awa**^{c} = *doordat men niet handig was in 't dalen, is men uitgegleden.*

Opmerking. Kortheidshalve zullen we in de vertaling ook hier over 't algemeen slechts *één* tijdsvorm aangeven.

§ 156. *Voorbeelden* van den vorm met den naam van een intransitieve handeling tot grondwoord zijn: **pitih dèn lah tapai** = mijn geld is reeds gegaan, in omloop, uitgegeven; ('t gaan is voor 't geld reeds een feit geworden); mijn geld (is) reeds tot gaan (geraakt of gekomen); **pitih nangkô tapai di nagari tu** = (waar men een zekere geldsoort op het oog heeft) = dit geld is gangbaar in die streek; kan daar uitgegeven worden; (geraakt tot gaan in die streek); **pitih tu tapai di nagari tu** = (als het geld is, aan spreker en hoorder bekend) = dat geld is in die negorij in omloop of uitgegeven; maar ook: dat geld is of was daar gangbaar; **baru awa**^{c}**-nô kuhuă, tadontjè**^{c} **darah dari arangnô** = zoodra hij hoest, springt 't bloed hem uit den mond; **tagòlè**^{c} **batang karambiè**^{c} **di tangah labuăh** = er liggen klapperboomen op den weg; **nagari tu talata**^{c} **di baliè**^{c} **gunuăng** = die negorij is gelegen aan de andere zijde van den berg; **tataga**^{c} **hambô di simpang nan tun, dè**^{c} **inda**^{c} **tantu djalan ná má nan hambô ka turuï**^{c} = ik was bij dien kruisweg blijven staan, niet zeker zijnde welken weg te volgen; **tjantjang tadaè**^{c}

djadi ukiè = 't hakken, dat uit de richting is geraakt, is een teekening geworden; d. w. z. wat men verkeerd heeft aangelegd of wat men dacht niet goed gedaan te hebben, is juist goed geworden; **tahanta**^{c} **padang ka rimbô** = de vlakte stuit tegen het bosch; **paku tasumbuă di dindièng** = de spijker is buiten den wand komen steken; **lah lamô nasi talata**^{c}**, Manangkérang tida**^{c} **namuăh makau** = de rijst stond reeds lang klaar, doch M. verkoos niet te eten; (S. M. blz. 40); **ikan tapasah ka pulô sétan** = de visch was op het Duivelseiland aangeraakt; (S. M. blz. 41); **mundam talajang masuă**^{c} **aïè** = de moendam zweefde het water in; (S. M. blz. 27); **aïè hiliè tatagun-tagun** = het stroomend water stond iedermaal stil; (U. M. blz. 10); **habih tangangô samuônjô** = allen stonden met open mond; (id. blz. 14); **mandanga katô nan ba**^{c} **kian, tamanuăng amai si Umbuï**^{c} = deze woorden hoorende, geraakte de moeder van Oemboet aan het peinzen; (id. blz. 24); enz

Voorbeelden, waarbij het grondwoord de naam is eener transitieve handeling vindt men in: **urang tapanggang** = er is iemand verbrand of komen te verbranden; **kô**^{c} **inda**^{c} **ingè**^{c} **di api, rumah tapanggang** = als er niet op het vuur gepast wordt, vliegt het huis in brand; **satô sudah kumajan tapanggang, taduăh sakali hudjan labè**^{c} = nadat de wierook (benzoë) was aangestoken, hield de dichte regen geheel op; (U. M. blz. 33); **lauï**^{c} **tapanggang djadi barô; aïè satitiè**^{c} **mamadami** = de zee is afgebrand en een vuurkool geworden, maar een druppel water heeft gebluscht; d. w. z men verkeerde in de grootste moeielijkheden, doch een klein gelukkig voorval heeft alles ten goede gekeerd; **kô**^{c} **dibunuăh urang, tagantuăng awa**^{c} = als men iemand vermoordt, komt men te hangen; **lampu tagantuăng di tangah rumah** = de lamp hangt in 't midden vertrek; **kô**^{c} **inda**^{c} **tagantuăng di kaju, sudah lah rumah tu** = indien (het werk) niet van wege het hout vertraging had ondervonden, zou deze woning reeds klaar geweest zijn; **kô**^{c} **inda**^{c} **tagantuăng di kaju, lakèh sudah rumah tu** = als er geen oponthoud van wege het hout is, zal die woning gauw klaar zijn; **pintu tasingkô**^{c} **(dè**^{c} **angin)** = de deur is opengeraakt (door den wind); **pintu kan laï tasingkô**^{c}**, masuă**^{c} **lah** = de deur staat immers open; treedt binnen; **tabuka**^{c} of **tabukô hatinô sahari kô** = zijn hart of gemoed staat van daag open; d. w. z. hij is van daag goed geluimd; **tagisiè kanai miangnô; tasingguăng kanai rabèhnô** = raakt (men) er langs te wrijven, dan komt men met de haren, en raakt men er tegen te stooten, dan komt men met de afvallende druppels in aanraking; d. w. z. hoe weinig men zich ook met een zaak bemoeit, men ondervindt er toch de nadeelige gevolgen van; **tasanda tungkè**^{c} **di dindièng** = de stok is in schuine richting tegen den muur komen te staan; **lah duô tahun injô di sinan, takana di njô na**^{c} **badjalan** = hij was daar reeds twee jaar, toen het hem in de gedachte kwam of toen hij er over dacht om heen te gaan; (U. M. blz. 8); **banja**^{c} **lah kitab nan takadji, banja**^{c} **lah surè**^{c} **nan tabatjô** = veel boeken waren er uitgeleerd en veel geschriften gelezen; (id. blz. 9); **taïndja**^{c} **samuï**^{c} **inda**^{c} **mati** = werd er op een mier getrapt, dan was hij toch niet dood; (id. blz. 12): **tadanga lagu tuan Umbuï**^{c}**, tasingkô**^{c} **kirô-kirô dèn** = wordt de zangwijs van U, Oemboet, gehoord of de zangwijs van U hoorende, dan word ik vroolijk gestemd; (id. blz. 14); **ta**^{c} **malu sagadang nangkô, malu tatumbuă**^{c} **di kanièng; kô**^{c} **laï tatumbuă**^{c} **di**

badan, bulièh di sahô^{c} djô badju = er is geen smaad of schande, zoo groot als deze, welke mij op 't voorhoofd is gegrift; was zij nog op het lichaam aangebracht, dan kon ze door 't baadje bedekt worden; (id. blz. 16); **kò^{c} laï malu ka tabangki^{c}, kò^{c} laï malu ka tapupuïh** = wellicht is er schande weg te maken; (id. blz. 31); enz.

§ 157. Wanneer het subject actief is ten aanzien van het in het grondwoord genoemde, komt daarbij meermalen de naam voor van 't voorwerp, dat passief daarin is betrokken. Gewoonlijk is hij ingeleid door de praepositie **di**, waardoor dat voorwerp als plaats is voorgesteld.

Van zulke zinnen bedient men zich, wanneer het wezen van eenig voorwerp of de eigenschap ervan van dien aard is, dat de handeling er onder gewone omstandigheden niet op toegepast wordt; of wel wanneer dat voorwerp een ander is, dan men zich had voorgesteld.

Voorbeelden: **hambô tabali di barèh bansa** = ik ben geraakt tot het koopen van (bij) onzuivere rijst: ik ben onzuivere rijst komen te koopen; **awa^{c} ang tadjua di kain urang kô mah** = ge zijt daar de kain van een ander komen te verkoopen; **hambô tabaô di pajuäng urang** = ik ben de pajoeng van een ander komen mee te nemen; **hambô tananti di si Anu, kirônô injô lah dahulu** = ik ben op N.N. komen te wachten, maar hij was al vooruit; **kò^{c} andjièng tamakan di abuä^{c}, inda^{c} bulièh diubè^{c} lai** = als een hond haren is komen te eten, kan hij niet meer genezen worden; **(dèn) ka rimbô maämbiè^{c} rotan, tabaô di rotan mudô** = ik ben naar de wildernis gegaan om rotting te halen en ben er toe gekomen jonge te brengen. (U. M. blz. 22).

Een ruim gebruik maakt men van dezen vorm in de figuurlijke wijze van spreken; alsmede daar, waar men wil aangeven, dat iemand geraakt of gekomen is tot het verrichten van iets, dat òf voor *ieder* Maleier òf bepaaldelijk voor *hem* een verbod (*pantang*) is.

Voorbeelden: **tamakan di abuä^{c}** = haren zijn komen te eten: ook fig. er teringachtig uitzien: **tabulang di hinduä^{c} hajam** = een legkip de sporen aangebonden hebben; d. w. z. zich zijn komen te verlaten op een lafaard; **tabali di kabau batuntun** = een geblinddoekten buffel gekocht hebben; overeenkomende met ons een kat in den zak gekocht hebben; **takadja di urang kudian, tananti di urang dahulu** = gekomen zijn tot het naloopen van personen, die nog achteraan en tot het wachten van personen, die al vooruit zijn: achter het net visschen; **ta pilièh di nan ukan** = uitgezocht hebben, wat men niet moest uitzoeken; een slechte keus gedaan hebben; **tahimbau di urang ka datang, tasuruäh di urang ka pai** = geraakt zijn tot het roepen van personen, die juist wilden komen en tot het zenden van lieden, die zouden gaan; iets gelasten, wat anderen reeds uit zich zelve zouden doen;

tamakan di sisô = restantjes, kliekjes zijn komen te eten (een algemeen verbod is het, om het overschot van spijzen te eten); **tamakan di taluä** = eieren zijn komen te eten (wat onder sommige omstandigheden verboden is); **tamakan di nasi panigô hari** of **tamakan di panihô hari** = rijst gegeten hebben, die bestemd was voor het feest van den derden dag; **tadanga di urang maratò^{c}** = het zingen

van den lijkzang zijn komen te hooren; **dè^c tadanga di urang maratô^c mungkô bangki^c pulô saki^{c}nô** = hij heeft den lijkzang hooren zingen, daarom komt zijn ziekte weer voor den dag; **taliè^c di padusi batilandjang** = naakte vrouwen zijn komen te zien; **taliè^c di harimau** = een tijger gezien hebben; **awa^c taliè^c di harimau kô mah mungkô maha samiëng radjaki** = ik heb zeker een tijger gezien, dat ik zoo te tobben heb; enz.

§ 158. Daar bij het gebruik van het praefix **ta** datgeen, wat het grondwoord noemt, wordt voorgesteld als iets, tot welks bestaan de wil van het subject niets bijbrengt, zoo bezigt men den vorm ook, waar men wil te kennen geven, dat het in het grondwoord vermelde iets verplichtends is, iets dat door het subject gedaan moet worden.

Datgeen, waarmede **ta** verbonden wordt, is in dit geval meermalen de naam eener verrichting, die uit den aard der besprokene zelfstandigheid als van zelve voortvloeit of die in verband staat met hare natuur.

Het grondwoord kan ook de naam van een voorwerp zijn.

Voorbeelden: **malainkan tabaïë djuô si Gama^c hutang nan duô puluäh ria bakèh (di) si Anu** = er blijft niets anders over, dan dat si Gamak de schuld van 20 realen aan N.N. betaalt; (men zie M. M. samenspraken Radja Medan); (de omstandigheden leiden tot het feit: Gamak is daardoor gekomen tot het feit van betalen); **á gunônô di lambè^{c}kan mambarikan; amuäh angga^c, awa^c ka tabaïë djuô** = waartoe zou uitstellen dienen; of men wil of niet, men zal toch moeten betalen; (men zal toch geraken tot het betalen); **sapandjang adat dahulu, kô^c inda^c dapè^c urang nan mambunuäh, tabangun urang nan dalam kampuäng tampè^c bangkai nan mati nan tun** = volgens oude adat waren, indien de moordenaar niet gevonden werd, de bewoners van de kampoeng, waar men het lijk vond, verplicht de bloedschuld te betalen; **namun pai ka kian, tahutang pulô, banja^c sakètè^{c}nô** = als hij daarheen gaat, raakt hij toch of weer in schulden, 't zij veel of weinig; **kô^c pai, kini-kini; tagagèh baïkô** = als ge gaat, doe het dan terstond, want straks zijt ge gehaast of moet ge U haasten; **asa sabuï^c tarapuäng; asa batu tinggalam** = als 't klapperbast is, drijft het (moet 't dat doen; komt het van zelf daartoe); is het steen, dan zinkt het; d. w. z. het gaat, zooals het lot is of de omstandigheden meebrengen; **kô^c mambauni bawang, tabasin awa^c** = als ik uien ruik, moet ik niezen; raak ik aan 't niezen; **djan takantjiëng di sénan** = ge moogt daar niet urineeren; **hambô na^c takantjiëng** = ik wil een kleine boodschap doen. Van dien aard zijn ook: **takujuäh** = eene kleine behoefte doen; (waarvoor ook **tasungai**); **tatjiri^c** = eene groote behoefte doen. Van deze zegt de M.: **lupô, tabaô; takana, tingga** = vergeet men het, dan wordt het meegenomen; denkt men er aan, dan blijft het achter; (als *raadsel* echter hebben deze woorden tot antwoord het zaad van een grassoort, dat aan de kleeren blijft hangen); **tasèngèng** = glimlachen; **tagala^c** = in den lach schieten; enz.

§ 159. Waar het subject de naam is van het voorwerp, dat passief tegenover de handeling van het grondwoord staat, kan daarbij al dan niet zijn aangegeven wat de oorzaak van het vermelde is; bv. **lah tigô hajamnjô kalah, kudô nan hitam lah tadjua** = reeds drie van zijn hanen hadden 't verloren en het zwarte paard was

al verkocht; (S. M. blz. 18); **sapaduô djandjang tapandjè^c, djatuăh talajang si Kambang** = de helft van de trap was reeds beklommen, toen Kambang, met de armen en beenen in de lucht, naar beneden viel; (id. blz. 43); **urang tu tapasô mandjua rumahnô dè^c inda^c bapitih** = die man is gedwongen zijn huis te verkoopen, doordat hij geen geld heeft: **awa^{c}nô tahambè^c datang, dè^c ana^{c}nô saki^c** = hij is verhinderd te komen, doordat zijn kind ziek is.

Vindt men in zulke zinnen den naam of de aanwijzing van een persoon, (dier of zaak) ingeleid door **di**, dan geeft men daarmede te kennen zoowel bij wien als door wien het subject in genoemden toestand verkeert; (in het M. is het de plaatsaanduiding, waar het subject tot het in het grondwoord vermelde geraakt of gekomen is); bv. **kudô nangkô tabali di nô** = dit paard is gekocht door hem of bij hem; (het koopen is ten aanzien van het paard een feit geworden bij hem, hetzij **nô** of wel een andere persoon dat heeft bewerkstelligd); **kudô nangkô tabali di nô di si Amin** = dit paard is door hem gekocht bij Amin; **nasi rasan tamakan di nô** = verzuurde rijst is door hem gegeten; hij is verzuurde rijst komen te eten; **balam urang tatèmba^c di nô** = de woudduif van een ander is door hem geschoten.

§ 160. Den **ta**-vorm gebruikt de M. ook, waar hij wil te kennen geven, dat de in het grondwoord genoemde handeling al dan niet aan eenig voorwerp volbracht kan worden. De naam van het voorwerp, dat passief in de handeling is betrokken, fungeert gewoonlijk als subject, zoodat ook hiervan gezegd wordt, dat het al dan niet geraakt of komt, geraakt of gekomen is tot het in het grondwoord vermelde. Men bezigt hem in ontkennenden, bevestigenden en vragenden zin.

Voorbeeld: Waar men zegt: **batu nangkô inda^c tarèndjèng di nô** kan dit beteekenen: *deze steen is niet op te tillen door hem;* maar ook: *deze steen was niet op te tillen door hem;* wat afhangt van het geval of men die woorden uit vóór of na het beproeven der handeling. (De M heeft, gelijk wij weten geen koppelwoord, om het tijdsverschil aan te duiden).

De zin: **kò^c kètè^c bana awa^{c}nô, tabaô djuô di nô baban nan tun** kan beteekenen: *al is hij klein, die last is* of *was toch te brengen door hem;* het ligt er slechts aan op welk tijdstip, *vóór* of *na* het probeeren der handeling, men spreekt.

Wil men bepaaldelijk het eerste aangeven, dan maakt men gebruik van **ka**, evenals wij daarvoor *zullen* bezigen: **kò^c kètè^c bana awa^{c}nô. ka tabaô djuô di nô baban nan tun** = al is hij klein, die last zal toch wel te dragen zijn voor hem.

De M. bezigt alzoo den **ta**-vorm om verschillende begrippen uit te drukken. Zoo zegt hij bv. **si Anu tahimbau di datuă^c nan tun** in het geval, dat N.N. de persoon was, die geroepen moest worden; maar ook, wanneer hij dit in plaats van een ander gedaan werd; zoodat wij hebben: *N.N. is door* of *bij dien datoek geroepen; N.N. is bij vergissing* enz. *door* of *bij dien datoek geroepen* Denzelfden zin kan hij gebruiken, waar hij te kennen geven wil, dat datoek de meerdere is en wij daarvoor bv. zeggen: *N.N. is te roepen, te ontbieden* of *kan geroepen, ontboden worden door dien datoek;* en zoo ook, wanneer N N. de persoon is, die actief tegenover de handeling *himbau* staat en men vertellen wil, wat wij uitdrukken met: *N.N. kwam dien datoek te roepen* (in plaats van iemand anders).

De nadruk is, bij het gebruik van dezen vorm, weer meermalen het middel om de beteekenis van den zin te helpen bepalen. Zegt men bv. **balam URANG tatèmba^c di nô**, met den nadruk op **rang**, dan weet de hoorder, dat de handeling niet opzettelijk was, en heeft men dus het begrip van: de duif van een *ander* is hij komen te schieten (is geschoten komen te worden door hem); met **balam urang tatèmBA^c di nô** (met nadruk op **ba^c**) echter duidt men aan, dat de voorgenomene handeling *schieten* gelukt is, zoodat men de beteekenis heeft van: de duif van een ander heeft hij kunnen of durven *schieten* (is *geschoten* komen te worden).

Voorbeelden van dit gebruik zijn: **kò^c tjadiĕ^c ang, di má ka tatangkò^c** = indien ge slim zijt, hoe zoudt ge dan te vangen zijn! indien ge slim waart, hoe zoudt ge dan te vangen geweest zijn! **laï ka tadjahi^c di si Anu badju nangkô** = zou dit baadje door N.N. genaaid kunnen worden? **kò^c laï tananti di tuan, djadi samô malah kitô** = als er door U te wachten is of als ge wachten kunt, gaan we samen; **rasônô laï ka tjéga^c aga^{c}nô; ikô mah nasi lah tamakan** = het schijnt, dat ik beter zal worden; ik heb al wat rijst kunnen eten; **pitih nangkô tapai di nagari tu** = dit geld is gangbaar in die streek; **surè^c nangkô inda^c tabatjô** = deze brief is niet leesbaar; **kò^c hari hudjan, barang nan tun inda^c tadjua** = als het regent, zijn deze goederen niet te verkoopen; **inda^c tasungkui^c kamaluannô** = zijn schaamdeel is niet te bedekken; hij is zoo arm als Job; **nan dipalui^c ta^c tapalui^c** = wat (gewoonlijk) bedekt wordt, is niet te bedekken; d. w. z. doodarm zijn; (wat is in het omwikkelen, geraakt niet tot het omwikkelen); ook weer: wat gewoonlijk bedekt wordt, is niet bedekt (is niet gekomen tot het bedekken); **dèn tagah inda^c tatagah, dèn lapèh djuô nan djadi** = ik verbied of houd tegen en 't is niet te verbieden; ik zal dus maar vrijheid geven er toe; (U. M. blz. 9): **pakiĕh ta^c tabilang puluăh** = de pakirs waren niet bij tienen te tellen; (U. M. blz. 14); **dipudjuă^c inda^c tapudjuă^c** = (hij) werd gesust, gevleid, enz., maar was niet te sussen; (U. M. blz. 31); **ta^c tamuè^c di nan lawèh, di nan lakuăng lah panuăh pulô** = in de groote ruimte konden zij niet gedaan worden en de holen waren er ook vol van; van eene groote menigte menschen: 't was er overal vol van; (U. M. blz 48); **bataujô si Manangkérang: laï kòh dapè^c nan ang tjari, laï tabaô nan ang djapui^c?** = M. vroeg: hebt ge gekregen, wat ge zocht, en is er meegebracht of meegebracht kunnen worden, wat ge haaldet? (S. M. blz. 30).

Ofschoon men den vorm in het Nederlandsch door omschrijving met *kunnen* kan weergeven, is een Maleische zin met **dapè^c** of **buliĕh**, welke woorden evenëens de beteekenis van dit werkwoord kunnen hebben, niet immer gelijk van inhoud met eenen, waarin de **ta**-vorm is gebruikt en meermalen zelfs geheel verschillend hiermede; bv. **buah-buahan nan tun inda^c tamakan di urang** = die vruchten zijn niet te eten voor de menschen, ze zijn niet eetbaar: **buah-buahan nan tun inda^c dapè^c di urang mamakan** = die vruchten kan men niet eten; (men weet bv. niet op welke wijze of hoe men ze eten moet): **buah-buahan nan tun inda^c buliĕh di makan urang** = die vruchten verkrijgt men niet te eten; een ander geeft er geen toestemming voor; men mag ze niet eten. Zoo ook: **surè^c nan tun inda^c tabatjô di dèn** = die brief is niet te lezen voor mij; (de inhoud ervan staat

me tegen, het schrift is onduidelijk; enz.); **surè^c tu inda^c dapè^c di dèn mambatjô** = dien brief kan ik niet lezen; ik zie er geen kans toe, mis de bekwaamheid er voor, enz.; **surè^c tu inda^c buliëh hambô batjô** = dien brief mag ik niet lezen.

§ 161. Het grondwoord van den **ta**-vorm kan zijn de naam eener *zelfstandigheid;* de beteekenis is eveneens: geraakt of gekomen zijn tot het genoemde of tot het zijn als zoodanig.

Waar hij in 't M. den dienst doet van onderwerp of van praedicaat, zal men hem in het N. meermalen als bijwoordelijke bepaling dienen weer te geven. Hij komt dikwijls voor in den zin, waarin wij ons van het werkwoord *vervallen* (tot iets) bedienen; in andere gevallen bezigen wij er bv. weer een substantief voor, ingeleid door het voorzetsel *tot.*

Voorbeelden: **kapatang baru baralè^c; ba^c á kini lah tasamba-ladô** = gisteren is men pas met feestvieren begonnen, hoe is men dan nu reeds tot de *samba-ladô* vervallen; (hoe komt 't, dat er nu reeds bij de rijst niets dan *sambal lada* (de gewone toespijs) is). In den tweeden zin wordt gevraagd naar het *hoe* van het bestaan van *tasamba ladô*, zoodat hij meer letterlijk beteekent: hoe is thans reeds het geraakt zijn tot *samba-ladô;* hoe komt 't, dat nu reeds die toestand bestaat? **takudô-takudô samiëng pantjahariannjô** = alles, wat hij verdient, besteedt hij aan paarden, of gaat aan paarden weg; **sabulan nô jô bakuli, lah takabau di nô** = slechts een maand is hij als koeli aan 't werk en reeds is hij aan of in 't bezit van een buffel kunnen komen; **tagabang-gabang abuă^{c}nô balari** = zijn haren fladderen heen en weer door het harde loopen (zijn geraakt tot het zijn als manen); **tatulang saki^{c}nô di hambô tu** = de pijn ervan zit me tot in de beenderen; fig. ik ben er erg door gegriefd; **tatulang lukô si Anu** = de wond van N.N. is tot op het been; **djan ditambuăhkan djuô nasi; lah taidjuă^c-pukè^c awa^c** = doe er geen rijst meer bij; ik heb reeds meer dan genoeg; (**taidjuă^c pukè^c** = het net is tot aan den idjoek-rand, ziende op den inhoud; het is boordevol); **barang tahirun na^c tadagiëng, barang tadaïng na^c tatulang** = wat afgesneden of ingesneden is moge tot in het vleesch, wat in stukken gesneden is tot aan de beenderen zijn; fig. er kome van, wat er wil; de zaak moge zoover mogelijk doorgezet worden; (zie ook o a. U. M. blz. 82); **lah takara^c hambô basanduă^c (nasi)** = ik ben tot op het aanbrandsel geraakt bij het scheppen van rijst; ik heb de rijst tot aan het aanbrandsel uitgeschept; (**hambô basanduă^c nasi** is het subject); **barulah tabatu hambô kali; hambô hantikan** = zoodra ik bij het graven op een steen te recht kwam, hield ik op; **tiô^c hambô suô^c taăbuă^c djuô** = bij elk schepje kreeg ik een haar of haren in den mond; **tadagiëng hambô mangarè^c kuku** = ik heb mijn nagel tot in het vleesch afgevijld; **takuduă^c awa^{c}nô mangguntiëng lihië badju** = hij heeft het baadje tot in den nek uitgesneden; **kô^c takuduă^c guntiëng lihië badju, buruă^c banai rupônô** = als het uitsnijden van een baadje tot in den nek is, is de vorm ervan leelijk; (**kuduă^c** is de plaats tusschen den eersten en tweeden wervel en wordt ook voor »nek« gebruikt); **lah taputjuă^c awa^{c}nô maambiè^c daun** = hij heeft de bladeren tot aan de uitspruitsels genomen (waar het in de bedoeling van hem lag zoover te gaan); hij is geraakt tot de uitspruitsels, bij het nemen van bladeren; (waar dit onwillekeurig geschiedde);

(**lah taputjuä^c** is het praedicaat); **lah taputjuä^c daun diambië^cnô** = reeds tot aan de uitspruitsels zijn de bladeren door hem genomen; (**daun diambië^cnô** is het subject).

§ 162. Het praefix **ta**, aan den naam eener *hoedanigheid* of *eigenschap* verbonden, stelt datgeen, wat het grondwoord noemt, eveneens voor als iets, waarvan het bestaan niet in de bedoeling lag, doch waartoe men geraakt of gekomen is.

Men bedient zich van den vorm, waar het Nederlandsch een adjectief, voorafgegaan van *te* heeft.

Voorbeelden: **tasingkè^c hambô mamutuïh tali tu** = ik heb dat touw te kort doorgebroken. (In het M. is **hambô mamutuïh tali tu** het onderwerp en **tasingkè^c** het praedicaat, zoodat men meer letterlijk zegt: ('t) ik verrichtte het doorbreken van dat touw is geraakt tot het korte of kortere); **takurang sakètè^c hambô mambaô, lah bangih samiëng jô** = ik heb een beetje te weinig gebracht en hij was reeds boos; **tadalam njô mangali lubuä^c tu** = hij heeft dien put te diep gegraven; **takuniëng bana uba rumah tu** = de verf van dat huis is veel te geel; **talabiëh hambô mambaïë tjiè^c rupiah** = ik heb een gulden te veel betaald; enz.

OPMERKING. In sommige leerboeken van de Maleische taal wordt deze **ta**-vorm in verband gebracht met dien op **kan** en **i**, en van dezen laatsten het *passieve deelwoord* genoemd, ontstaan door weglating van die uitgangen. Aan zulk een deelwoord zou de M. dan het begrip van *in hooge mate* verbinden en de beteekenis er eene zijn, die wij door een *superlatief* met *zeer* of *te* uitdrukken; bv. **membesarkan** = groot maken; **terbesar** zou hetzelfde zijn als **terbesarkan**, doch den zin hebben van *zeer groot*, de *grootste*; zoo ook: **terpandjang** dien van *zeer lang; te lang*. In het Minangkabausch is de voorstelling een andere. Vooreerst is de **ta**-vorm geen passief deelwoord te noemen, daar dit in dat dialect niet bestaat, Wat met **ta** verbonden is, is niets meer dan een naam, evenals het dit is met **ma, ba, di,** enz. en noemt men nu deze laatste werkwoordsvormen, dan moet men dat ook den eersten doen. Dat wij hem met een passief deelwoord teruggeven — wat trouwens maar in enkele gevallen geschiedt — of dat we er een superlatief voor in de plaats stellen, ligt aan ons taaleigen.

Ten andere is het begrip van de vormen **ta-kan** en **ta-i** verschillend met dat van den bedoelden, welk verschil ontstaat door die achtervoegsels **kan** en **i** zelve.

Nemen wij tot voorbeeld den zin: **lah malang hambô, tagadangkan** (overeenkomende met **terbesarkan**) **di ana^c inda^c malèh gunô,** dien wij *vertalen* met: ik ben wel ongelukkig; ik heb een ondankbaar kind groot gebracht; (**malèh** = **mambalèh** = vergelden); en den zin: **tagadang hambô mambuè^c badju tu** dien we *vertalen* met: ik heb dat baadje te groot gemaakt.

In beide gevallen gebruikt men **ta**, omdat datgeen, wat het grondwoord noemt, iets is, wat ten aanzien van het besprokene niet in de bedoeling lag. In het eerste geval is de persoon geraakt tot een handeling **gadangkan,** waarvoor wij *groot maken, groot brengen*, enz. zeggen en geschiedt dit *bij* een ondankbaar kind, waarom er dan ook behoefte aan de praepositie **di** bestaat. In het tweede echter is de persoon bij het maken van een baadje (**hambô mambuè^c badju tu**) geraakt tot **gadang** = het *groote*, zoodat **tagadang** en **tagadangkan** twee begrippen zijn, die geen verband met elkander houden, en volgens de behandelde voorbeelden de vertaling van den eersten zin zou luiden: ongelukkig ben ik; geraakt tot het grootbrengen van (bij) een ondankbaar kind; en van den tweede: tot het groote is geraakt ('t) ik voer uit het maken van dat baadje.

Van dezen vorm bedient het M. zich ook, waar de genoemde hoedanigheid iets is, dat zich plotseling, toevallig voordoet of dat bijzonder in 't oog valt.

Voorbeelden: **baru urang batanja lah tasirah mukônô** = zoodra men vroeg,

werd hij rood; **sakètè^{c} awa^{c} bakatô bakèh njô, lah tasaki^{c} di hatinô** = zoodra ik maar even wat zeide tegen hem, was hij al boos; **baru lah tasirah tampa^{c} kupiah di nô, lari jô** = zoodra hij de roode koepiah (naam van een hoofddeksel) zag of zoodra het rood van de koepiah voor den dag kwam, liep hij weg; **taputièh sarobannô tampa^{c} djauăh** = zijn tulband stak in de verte wit af; **taputièh gigihnô sadang nô gala^{c}** = als hij lacht, komt het wit zijner tanden te voorschijn.

Het grondwoord of wel de geheele vorm wordt meermalen verdubbeld. Het eerste is het geval, waar men wil te kennen geven, dat het genoemde in sterker mate of op eene in 't oog vallende wijze aanwezig is; het tweede, wanneer men een veelvuldig of herhaaldelijk voorkomen ervan wil aanduiden.

Zoo zal men bv. zeggen: **taputièh putièh badjunô** wanneer de witte kleur van het baadje het meest uitkomt; in de beteekenis dus van: *zijn baadje is erg wit; is wat wit; steekt wit af;* terwijl **taputièh taputièh sarobannô** bv. gebezigd wordt, waar het wit van den tulband beurtelings verdwijnt en weer voor den dag komt, zooals dit bv. geschiedt, als de drager ervan zich onder eene menigte menschen bevindt, zoodat wij dien zin vertalen kunnen met: het wit van zijn tulband kwam *telkens* te voorschijn of voor den dag.

Zoo ook: **tiô^{c} hambô karuă^{c} tahitam tahitam; hambô hantikan samièng laï** = ieder maal, dat ik er in krabde, kwam er telkens iets zwarts voor den dag; ik hield dus maar op; **á tu nan tahitam hitam di tèh buki^{c} nan tun; urang tu, kabau?** = wat steekt daar zoo zwart af, wat is dat zwarte daar op dien heuvel; is het een mensch of een buffel? **tèn mah biduă^{c} nan balaïè tadi pagi-pagi; tahitam hitam tampa^{c}** = ginds in de verte is de schuit, die van morgen vroeg is afgevaren; zij is nog als een zwart stipje zichtbaar; **di má dèn hanta^{c} takarèh takarèh samièng, djadi dèn alièh mangali ka kéhèn** = waar ik stak, stuitte ik telkens op iets hards; ik ben dus dien kant op gaan graven; **taluna^{c} luna^{c} dèn pitjiè^{c}; dèn gigi^{c} padahan labièh sakarèh batu** = 't was erg zacht, 't voelde erg zacht aan, toen ik er in kneep; toen ik er in beet was het echter harder dan steen; **baru nampa^{c} di si Umbuï^{c}, urang habih tatjangang tjangang** = zoodra zij Oemboet zagen, waren allen zeer verwonderd. (U. M. blz. 79).

Ook van andere grondwoorden komt die vorm voor; bv. **awa^{c} kô^{c} mambangki^{c} ubi, èlò^{c}-èlò^{c} malah; di má inda^{c} jô ka kuduăng-kuduăng, bagô tapangkuă tapangkuă samièng di ang** = wees voorzichtig als ge aardappelen rooit; hoe zouden het geen stukken worden, daar zij iedermaal met de pangkoer (soort houweel) in aanraking komen; **sadja^{c} jô kamatian ana^{c} nangkô, tiô^{c} malièè^{c} padja kètè^{c}, tatangih tatangih djuô jô** = sedert zij een kind door den dood verloren heeft, barst zij; telkens als zij kleine kinderen ziet, in schreien uit; **taburu buru samièng dèn datang kamari; inda^{c} tjiè^{c} djuô di nan tabaô** = ik ben in alle haast hier gekomen, en heb volstrekt niets kunnen meebrengen; **antah! tadanga danga di hambô iô muah kini; kô^{c} ba^{c} á pulô nan djadi, inda^{c} dèn mandanga lai** = ik weet 't niet; ik heb ter loops gehoord, dat hij nu gaan zou; hoe 't verder is afgeloopen, heb ik niet vernomen.

§ 163. Het grondwoord kan ook een *voornaamwoord* zijn; bv. **baharu tingaran di njô, lah tadèn njô** = zoodra hij hoort (bv. wat men vraagt of zegt) roept hij **dèn** (= ik) of valt hem 't woord **dèn** uit den mond.

§ 164. Het praefix **ta** komt eveneens voor bij vormen, die door vóór- of achtervoegsels van andere woorden afgeleid of met het woordje **si** samengesteld zijn.

Voorbeelden: **kò^c lah tabalikan di ang pitih tu, ang katôkan hilang** = misschien hebt ge voor dat geld iets gekocht of is dat geld aan iets uitgegeven, en zegt ge maar, dat het verloren is; **pitih urang tapaikan di nô** = het geld van een ander is door hem uitgegeven; **padi sakitu takalumbuángkan tu nô** = zooveel padi is wel in een rijstschuur te doen; **duduá^c urang kò^c laï èlò^c, nan di tangah kò^c takatapikan, nan di tapi kò^c takatangahkan!** = het zitten van deze lieden is wellicht goed, maar indien die, in het midden, eens aan den kant en die, aan den kant, eens in het midden geplaatst werden! (U. M. blz. 56); **inda^c tatabangkan di nô lai; dè^c lah kanai kapa^c kasannô** = hij kan er niet meer mee vliegen (nl. met den vleugel) daar de vleugel klaarblijkelijk geraakt is; **di hambô tasirahkan amè^c; djadi buruá^c jô** = ik heb 't te rood gemaakt; ('t is te rood gemaakt door mij) daardoor is het leelijk geworden; **tarasô laï, takatôkan inda^c tu mah di nô** = vatten of voelen doet hij 't wel, maar hij kan 't niet onder woorden brengen; **kò^c lamô ang, inda^c tanantikan dô di dèn** = als ge lang werk hebt, lang wegblijft, langen tijd noodig hebt, enz. kan ik niet op je wachten; **tiduá inda^c talalò^{c}kan, makan inda^c takanjangkan di nô** = als hij ligt kan hij er niet van slapen, en als hij eet, er niet van verzadigd worden; **disabakan inda^c tasabakan** = (hij) werd tot geduld aangespoord; doch was niet tot geduld te brengen; (U. M. blz. 31); **tahadò^c kapadô badan hambô, sadja^c mandanga katô nan tun, lalò^c nan ta^c talalò^{c}kan, makan nan tida^c tamakankan, tiduá nan tida^c tasanangkan** = wat mij betreft, sedert ik die woorden gehoord heb, kan ik niet slapen, noch eten, noch rustig liggen; (U. M. blz. 36); **duduá^c nan ta^c tasanangkan** = rustig zitten kon (zij) niet, (zitten was, wat niet komen kon tot het brengen in rust); (U. M. blz. 37); **banja^c lah tawa takana^{c}kan** = reeds veel toovermiddelen waren er aangewend; (U. M. blz. 65); **sawah salawèh itu lè ka taaïë-i di banda sagadang ikô?** = is zulk een uitgestrekte sawah door een leiding van deze grootte van water te voorzien? **di dèn surang tarumpui^c-i kudô duô ikuá nan tun** = door mij alleen kunnen die twee paarden van gras voorzien worden; **lah salamô itu jô di sénan, inda^c djuô takirini kò^c á kò^c á di awa^c** = hij is reeds zoo lang daar en toch heb ik hem nog niets kunnen zenden; **taguntiëngi di hambô pantjabië^{c}an kain di rumah, bérang bana jô** = toen er in huis snippers katoen in stukjes geknipt waren door me, was hij erg boos; **ingè^c-ingè^c ang mangguntiëng badjunjô; sakètè^c samiëng tagadangi inda^c ditarimônjô** = wees zeer voorzichtig bij het knippen van zijn baadje; als 't maar een weinig te groot is geschied, neemt hij 't niet aan; **taduô-i di awa^c balam tu, lah barubah samiëng pikiërannô** = zoodra ik bij die woudduif een tweede (nl. een wijfje) heb gezet, is hij anders geworden; **lah banja^c taluá^c tadjalani, banja^c lah karang taliè^c i** = reeds vele baaien waren er afgereisd en heel wat rotsen bezocht; (S. M. blz. 34); **pupui^c lah sudah tapabuè^c, batanjô amai**

si Umbui^c = nadat de fluit vervaardigd was, vroeg de moeder van Oemboet; (U. M. blz. 35); **galanggang pun sudah tapabuè**^{c} = de galanggang was gemaakt; (S. M. blz. 45); **èlò**^{c}**-èlò**^{c} **badjalan; aliè; tasialiè baïkô** = loop voorzichtig; 't is glad; ge zult aanstonds uitglijden; **baru nampa**^{c} **di nô awa**^{c} **ang, tasisurui**^{c} **samièng nô; á nan di malukannô bakèh ang?** = zoodra hij U in 't gezicht kreeg, trok hij zich terug, verwijderde hij zich; waarvoor is hij verlegen voor je?

§ 165. De **ta**-vorm fungeert niet alleen als praedicaat, doch komt in den zin ook voor als subject en als bepaling, in welk laatste geval hij door een voorzetsel kan ingeleid zijn.

Voorbeelden: **tamanuăng djuô nan djadi** = meer letterlijk: geraken tot nadenken of peinzen weer was, wat ontstond; waarvoor wij met een persoonsaanwijzing bv. zeggen: hij verviel weer in gepeins; (U. M. blz 46); **tida**^{c} **barapô antarônjô, tabang lah garudô duô ikuá, garudô puti Taruih Matô, tabang bamain di udarô, mantjaliè**^{c} **injô ka bawah, tampa**^{c} **tamambang di atèh pulau** = niet lang daarna vlogen de twee draken van prinses T. M. uit; zij vlogen stoeiende door de lucht en, naar beneden ziende, werden zij op het eiland een kleurenglans gewaar; (S. M. blz. 42); **hati radjô tida**^{c} **lah sunji, sabuah kurisi tida**^{c} **bahunji; puti sakarang dalam tahunji** = 't hart van den vorst was niet gerust, daar de eene stoel onbezet bleef; de prinses hield zich op 't oogenblik schuil; (P. B. blz. 48); **sisonda**^{c} **awan tagantuăng** = de bles op het voorhoofd was een hangende wolk; (U. M blz. 12); **samui**^{c} **tapidja**^{c} **inda**^{c} **mati** = vertrapte mieren gingen niet dood; mieren vertrapt zijnde enz. (U. M. blz. 54).

Waar de **ta**-vorm gebruikt is als bepaling bij een vorm, die als hoofdwoord van het praedicaat fungeert, stelt het grondwoord o. a. iets voor, dat aan de vermelde handeling of toestand gepaard gaat of dat daarvan de oorzaak is.

Voorbeelden: **kunun lah amai si Umbuï**^{c}**, badjalan tahanta**^{c}**-hanta**^{c} = de moeder van Oemboet bewoog zich of liep voort, telkens ophoudende; (U. M. blz. 29); **mandjawab amai si Umbuï**^{c}**, bakatô tagantè**^{c}**-gantè**^{c} = de moeder van Oemboet antwoordde en sprak daarbij aarzelende, stotterende, enz.; (id. blz. 31); **lalu lah djatuăh si Salamat, djatuăh talajang ka halaman** = Salamat viel met armen en beenen in de lucht op het erf; (S. M. blz. 43); **gala**^{c} **tasèngèng jô mandanga baritô tu** = hij glimlachte, toen hij dat bericht hoorde; **gala**^{c} **tabaha**^{c} = luidkeels lachen; schaterlachten; (naar het geluid ha^c ha^c ha^c); **gala**^{c} **takakèh** = lachen, waarbij het hoofd in schuddende beweging komt; **hambô datăng tahimbau, inda**^{c}**, datang bahimbau** = ik kom als bij toeval uitgenoodigd, niet omdat ik uitgenoodigd ben; (in 't eerste geval betrof het uitnoodigen den spreker niet, maar een ander, die bijv. bij hem was); **mati tagantuăng djuô lah ang** = ik mag lijden, dat ge opgehangen wordt; sterf opgehangen; **si Anu mati takarabang** = N.N. is dood gegaan van ellende; (is dood gegaan een eierschaal geworden); **mati tasalai** = door buitengewone warmte doodgegaan; fig. van angst enz. gestorven; **si Anu damam tasapô** = N.N. heeft koorts, ontstaan omdat hij door een geest is aangesproken; (**tasapô** duidt aan wat voor koorts hij heeft); (**si Anu damam; tasapô** = N.N. heeft koorts; hij is aangesproken door een geest).

Als praedicaat fungeert zulk een woord bv. weer in **takarapuih sarang**

angò^{c}nô = gedeukt of in elkander gedeukt is het omhulsel van zijn adem; d. w. z. hij is gestorven.

Opmerking. Omtrent de vormen **talampau** en **talalu** zie men het Bijvoegelijk naamwoord.

De **di**-vorm.

§ 166. De naam eener handeling, voorafgegaan van het woordje **di**, fungeert in het M. als praedicaat, wanneer die van de zelfstandigheid, welke passief bij de handeling is betrokken, het onderwerp van den zin is.

Het is daarbij gewoonte geworden dit woordje **di**, dat overigens als praepositie dienst doet en eene plaatsruimte in 't algemeen aanduidt, aan dien naam verbonden te schrijven en het zoodoende praefix te maken.

Bij dit gebruik heeft het de beteekenis van *"in"*, zoodat het subject wordt voorgesteld als *te zijn* of *geweest te zijn in de genoemde handeling.*

In het Nederlandsch geeft men zulk een vorm terug door *worden* met een voltooid deelwoord; bv. **barèh dibali** beteekent meer letterlijk: (*de*) *rijst* (*is*, *was*, *is geweest*, *enz.*) *in het koopen;* waarvoor wij zeggen: *de rijst wordt*, *werd*, *is gekocht*, *enz.*

§ 167. De gedachte aan de handelende zelfstandigheid — den agens — treedt daarbij op den achtergrond.

Wanneer men den agens echter vermeldt, geschiedt dit vóór of na den **di**-vorm; hij kan daarbij al dan niet door **di** zijn ingeleid. (Men zie § 169).

Van de praepositie **oleh** bedient men zich gewoonlijk niet, tenzij men meent zich deftiger uit te drukken, zooals o. a. in pidato's. In de *Puteri Balkis* treft men er hier en daar voorbeelden van aan; bv. **tibô puti hampiè kôlam, disonsong pulô uliéh ikan** = toen de prinses den vijver genaderd was, zwommen de visschen haar te gemoet. (blz. 28).

Als agens fungeert bij dezen vorm alleen de naam van den toegesprokene en van den of het besprokene; die van den spreker niet.

Onmiddelijk achter den naam der handeling komt als zoodanig: een substantief; het woord **baliau** (ook een substantief, nl. voor personen, wien men eerbied verschuldigd is, maar meermalen fungeerende als persoonlijk voornaamwoord 3de persoon) het woord **njô**, (**nô**, **ô**, **é**).

Als agens, door de praepositie **di** ingeleid, komen dezelfde woorden voor benevens **ang**, **awa^{c}** en **kitô**.

Andere voornaamwoorden als **dèn**, **hambô**, **injô**, **awa^{c} dèn**, **awa^{c} ang**, enz. worden als zoodanig niet gebezigd.

Zooals bij de behandeling der voornaamwoorden blijkt, beteekent **awa^{c}** = lichaam, persoonlijkheid; en gebruikt men dit woord meermalen ter aanduiding van een persoon in het algemeen.

In een zin zooals bv. **diliè^{c} di awa^{c} dahulu handa^{c}nô kudô nan tun, kô^{c}**

ka dibali di awa^{c}, wordt het paard besproken en zegt men: dat paard zij eerst in het zien bij **awa**^{c}, enz. Wie **awa**^{c} is wordt aangegeven door den persoon, die koopen wil, zoodat men de beteekenis heeft van: laat 'n mensch, laat 'n mensch, laat iemand dat paard eerst zien; enz.

Evenzoo is het met **kitô**, een benaming, die gebruikt wordt als persoonsaanwijzing voor den 2^{den} en 3^{den} persoon enkelvoud en voor alle personen meervoud; bv. **pitih alun di tangan lai; kain lah dihagô di kitô** = geld is nog niet in handen; maar de kain is reeds in 't bieden of prijs bepalen bij **kitô**; hetgeen beteekenen kan: geld heeft *men* of *hij*, *zij*, hebt *gij*, hebben *wij*, enz nog niet, maar op de kain wordt of is reeds geboden.

Opmerking. I. De woorden **dèn, hambô** en **ang** kunnen, uit den aard der zaak, wel onmiddelijk achter den naam eener handeling komen, waar men met geen **di**-vorm te doen heeft; bv. **himban dèn inda**^{c} **tingaran di nô** = mijn roepen is door hem niet gehoord.

De met **awa**^{c} samengestelde en **injô** komen echter ook als zoodanig niet voor.

II. Omtrent het gebruik van **dè**^{c} naast **di** zie men de voorzetsels.

§ 168. De naam van den agens wordt over het algemeen niet vermeld in spreekwijzen, die iets als algemeen waar of als gewoonte voorstellen; bv. **burnă**^{c} **dibuang; baië**^{c} **dipakai** = wat niet deugt wordt weggeworpen; wat goed is gebruikt; het slechte of leelijke wordt weggeworpen; enz.

Verandering van spreektoon heeft die van beteekenis ten gevolge. Door bv. bij **burnă**^{c} en **baië**^{c} de stem te verheffen, zooals bij een komma, bv. **burnă**^{c}, **dibuang; baië**^{c}, **dipakai** verkrijgt men het begrip van: deugt het niet of is het leelijk, dan wordt het weggeworpen; enz.

Den inhoud van den eerstgenoemden zin zou men meer bepaald met gebruikmaking van **nan**, dien van den laatsten met behulp van **kô**^{c} kunnen uitdrukken; **nan burnă**^{c} enz. = wat leelijk is of niet deugt, enz.; **kô**^{c} **burnă**^{c} enz. = indien het leelijk is enz.

Van dien aard zijn: **kasè**^{c} **diampalèh; batungguă ditarah** = het grove of ruwe wordt glad gewreven (met de bladeren van de ampelas); wat met oneffenheden of bobbels is, wordt bedisseld; **hutang dibaië; piutang ditarimô** = schuld wordt betaald; schuldvordering geïnd; **kurang ditukuă**^{c} = wat te weinig is, wordt vermeerderd; **aië diminun** = water wordt gedronken; **aië urang disauă**^{c}, **rantiëng urang dipatah, adat urang diturui**^{c} = wordt van anderen het water geschept, en worden hunne takken gebroken, dan moeten ook hunne instellingen gevolgd worden: d. w. z. men dient zich te schikken naar de zeden en gebruiken van hen, onder wie men als vreemdeling verkeert; **radjô lalin radjô disanggah; radjô adië radjô disambah** = een onrechtvaardig vorst wordt weerstreefd: (is een vorst, die weerstreefd wordt); een rechtvaardig vorst geëerbiedigd.

Is de handeling die van een bepaald voorwerp, dan wordt, om het begrip volledig uit te drukken de agens, uit den aard der zaak, vermeld; bv. **nan lurah djuô, nan diturui**^{c} **aië; gunuăng djuô nan diladjang panèh** = het zijn de dalen nog of weer, die het water krijgen en de bergen, waarop de zonnewarmte

valt; d. w. z. zij, die van zich zelf reeds genoeg bezitten of die 't niet noodig hebben, krijgen het.

Ter aanduiding van den agens in 't algemeen, maakt men meermalen van het substantief **urang** gebruik. Dit woord komt dan voor in de beteekenis van *mensch*, *men* en blijft gewoonlijk in 't Nederlandsch onvertaald.

Voorbeelden: **buah kaju tu dimakan urang** = die boomvruchten worden (door de menschen) gegeten; die boomvruchten eet men; **paku didjua urang pulô di sikô** = varens worden hier ook verkocht; **kambiëng diparah urang pulô** = geiten worden ook gemolken.

Spreekt men in bepaalden zin en wil men bv. vertellen wat er in zeker oogenblik geschiedt, dan kan dit zijn, om alleen aan te geven *in welke handeling* het besprokene is of *welk voorwerp* in die handeling is; (voor ons: wat het besprokene gedaan; of wie of wat iets gedaan wordt).

De agens, op de vermelding waarvan het nu minder aankomt, kan in dit geval verzwegen worden; bv. **hambô dihimbau** = ik wordt, ben, enz. geroepen; **daun kaju kô digulai, daun kaju tu diabuïh** = deze boombladeren worden tot goelai gemaakt of moeten dat gedaan worden; en die gekookt.

Fungeert in dit geval het woord **urang** als agens, dan heeft men daarmee één of meer personen op het oog, wier naam men niet bepaald noemen wil of kan; de beteekenis ervan is dan *iemand*, *lieden;* bv. **hambô dihimbau urang** = ik ben door iemand geroepen; **baluïᶜ indaᶜ dimakan urang** = de beloet is door de lieden niet gegeten; (bv. in het geval, dat van de spijzen, voor eenige personen opgedischt, de beloet onaangeroerd is gebleven).

Overigens vindt men zoowel den agens als het object van de handeling meermalen weggelaten en moet uit den zin worden opgemaakt wie of wat daarvoor dienst doet.

Zoo bv. = **barauari garan di sanan, dimintaᶜ njô lidih tudjuäh halai, saratô dangan aïë mawa, dibaô sampan sabuah, diliëᶜi ajah djô bundô** = daarna vroeg hij zeven klappernerven en rozenwater; hij nam een schuitje en ging zijn vader en moeder zien; (een schuitje was in het brengen, enz.); (**di sanan** ziet terug op iets, wat vroeger heeft plaats gehad); (S. M. blz. 53); en eenige regels lager: **barauari Sutan Nasuha, diambiëᶜ lidih tudjuäh halai, disiram dangan aïë mawa** = wat aangaat S. N., hij nam de zeven klappernerven en besprenkelde met rozenwater (nl. zijn ouders).

§ 169. De naam der zelfstandigheid, die passief bij de handeling betrokken is, komt eveneens vóór of na dien van de laatste. Het tweede is gewoonlijk het geval, wanneer de aandacht hoofdzakelijk op het werk gevestigd wordt.

Voorbeelden: **lah duô ajam disabuäng** = reeds twee hanen waren aangehitst; (S. M. blz. 13); **aïë matô diapuïh djuô** = de tranen werden voortdurend afgeveegd; (S. P. blz. 5); **ditjakau kambiëng saïkuä, lalu didabiëh sakali; dibantai ajam tudjuäh ikuä, lalu dipanggië urang siaᶜ, mamintaᶜ doa salamat** = er werd een geit gevangen en geslacht; er werden zeven kippen gedood en geestelijken

ontboden, om te bidden; (U. M. blz. 43); (in een vorigen zin is het **tjakau, dabiĕh**, enz. reeds geboden, zoodat men hier wil laten uitkomen, dat deze werkzaamheden plaats vonden).

Wordt de agens, zonder inleiding door **di**, onmiddelijk achter den naam van het werk vermeld, dan geeft hij te kennen in *wiens* handeling het besprokene is.

Is dit laatste niet vóór den **di**-vorm genoemd, dan volgt het *na* den agens.

Voorbeelden: **hambô disuruăh mandé hambô** = ik ben door moeder gezonden; mij is door moeder gelast; (ik ben in 't zenden of gelasten van moeder); (S. M. blz. 20); **parian kau kò^{c} diambiĕ^{c} urang; labu kau kò^{c} ditjilò^{c} urang** = wellicht is uw parian weggenomen en uw kalebas gestolen: (beide werktuigen, om water in te doen); (U. M. blz. 43); **nan karèh ditakiĕ^{c}njô, nan luna^{c} disudunjô, nan djauăh didjapuï^{c}njô, nan tinggi ka didjuluă^{c}njô, nan bungkuă^{c} dipaluruïhnjô** = wat hard is, moet hij kerven; wat zacht (vloeibaar) is, opscheppen; wat ver is, halen; wat hoog is, naar zich toetrekken; wat gebogen is, recht maken; allerlei moeielijke dingen moeten door hem gedaan worden of moet hij doen; (U. M. blz. 1); **hambô diambiĕ^{c} radjô djihin; diambiĕ^{c}nô ka binantunô** = ik ben door den geestenvorst tot schoonzoon genomen. (P. B. blz. 5).

diburu andjiĕng kambiĕng ka mari = de (een) geit werd door den (een hond) hierheen gejaagd; er werd een geit, er werden geiten enz.; (in het jagen van den (een) hond of van honden was de (een) geit of waren (de) geiten); **diambiĕ^{c}njô pulô Sutan Nasuha** = hij nam ook of daarna S. N. op; (S. N. werd ook of daarna door hem opgenomen); **lalu dikuba^{c}njô karambiĕ nan tun, dirauï^{c}njô lah tampuruăngnjô** = vervolgens schilde hij die klappervrucht, en ontdeed ze van haar schaal. (M. H. blz. 10).

Meermalen gebeurt het dat in zinnen, die met elkander in verband staan, nu eens de agens, dan weer het lijdend voorwerp bij de handeling wordt besproken; de nadere vermelding van den eerste is bij het tweede dan niet noodig.

Voorbeelden: **lamô sadiki^{c} antarônô lalu malangkah radjô Saba; duduă^{c} dajang babilang pintu; didapè^{c}-i pintu tatutuï^{c}, lalu bakatô radjô Saba: „mangapô pintu ditutuï^{c}kan, bukankah aku radjô kamu?"** = na een oogenblik schreed de vorst van S. voorwaarts; er zat voor elke deur een hofjuffer; de deur gesloten vindende, zeide de vorst: „waarom zijn de deuren dichtgemaakt, ben ik niet uw vorst?" (P. B. blz. 12); **baru tibô injô di sanan, duduă^{c} baduô djô Salamat, dibuka^{c} salapah amèh, dimakan siriĕh sakapuă, dipatiĕ^{c} rokò^{c} sabatang** = zoodra hij daar aangekomen en met Salamat gezeten was, werd de gouden tabaksdoos opengemaakt, een pruimpje genuttigd en een sigaartje genomen; (S. M. blz. 12).

Hetzelfde is het geval waar men den agens, ingeleid door een woord als **barauari, lorong**, enz. te voren noemt; bv. **lòròng dè^{c} puti Andam Déwi, baru dilihè^{c} tjintjin nan tun, badabuă darah di dadô** = wat prinses A. D. betreft, pas had zij dien ring gezien, (pas was de ring gezien, nl. door haar) of het bloed bonsde haar in den boezem; (S. M. blz. 50); **adô sabanta antarônjô, barauari**

si Galang Banja^{c} **dipandang hiliĕ djô mudiĕ**^{c} = een oogenblik daarna keek G. B. stroomaf- en opwaarts. (U. M. blz. 48).

Zooals blijkt, kan het woord, dat onmiddelijk achter den **di**-vorm komt, zoowel de naam zijn van de zelfstandigheid, die iets doet, als van die, welke iets gedaan wordt. Meermalen moet dit uitgemaakt worden volgens de beteekenis van het genoemde, doch dikwijls ook heeft men daarvoor het zinverband te raadplegen.

In den zin: **barauari si Manangkérang, diambiĕ**^{c} **tjintjin sabantuä**^{c} bv. is, uit den aard der zaak, M. de handelende persoon; en evenzoo is dit **Nasuha** waar men leest: **barauari mundam nan hanjuï**^{c} **diambiĕ**^{c} **Sutan Nasuha** (de drijvende moendam werd door S. N. genomen).

Het zinverband of de loop van het verhaal dient echter geraadpleegd te worden voor zinnen als: **barauari Sutan Nasuha, diambiĕ**^{c} **urang pangaïĕ** waarvan, volgens het reeds vertelde, de beteekenis is: S. N. werd door den hengelaar opgenomen. (S. M. blz. 53).

Voor zinnen, als de laatste, kan de spreek- of leestoon mede helpen, om de beteekenis te bepalen. Wil men nl. te kennen geven, dat S. N. het werk verricht, dan houdt men achter **ambiĕ**^{c} even op, waardoor aangeduid wordt, dat de **urang pangaïĕ** in het **ambiĕ**^{c} is (**barauari S. N., diambiĕ**^{c} — **urang pangaiĕ**). Bedoelt men echter, dat de hengelaar het werk uitvoert, dan houdt men achter **Nasuha** even op en leest men verder door, zoodanig dat **urang pangaïĕ** als bepaling van **ambiĕ**^{c} uitkomt: (**barauari S. N., diambiĕ**^{c} **urang pangaiĕ**).

Zulke zinnen komen doorgaans alleen in verhalen of sjairs voor, waarin men, ten behoeve van de lagoe, dikwijls woorden weglaat, die anders gezegd worden. In het dagelijksch leven zou men voor de eerste lezing het woord **njô** achter **diambiĕ**^{c} plaatsen, en voor de tweede **di** of **dĕ**^{c} aan **urang pangaïĕ** doen voorafgaan.

Meermalen echter heeft men het geval, dat, waar de agens vooraf genoemd is, als zoodanig na den vorm nog eens de persoonaanwijzing **njô** komt.

Voorbeelden: **lah tabang si buruäng bôra**^{c}**, digunggunängnjô rambuï**^{c} **sahalai, dibaônjô tjintjin sabantuä**^{c} = de vogel Borak vloog weg met een haar en een ring; (M. II. blz. 16 en 17); **iô di si Ali Amat, mandanga katô mandé kanduäng, lah djagô garannjô tiduä, disingkò**^{c} **kannjô pintu kandang, dialau malah tu kabau** = wat A. A. aangaat, toen hij de woorden zijner moeder hoorde, stond hij op; hij maakte de staldeur open en dreef de buffels naar buiten; (de staldeur werd door hem enz); (A. A. blz. 1); **barauari Sutan Nasuha, didakè**^{c}**-injô radjô itu** = wat Soetan Nasoeha aangaat, hij naderde dien vorst; (S. M. blz. 50); (de vorm is **didakè**^{c}**-i** en **njô** de aanwijzing van den agens).

§ 170. Wanneer de agens wordt ingeleid door het woord **di**, stelt hij de handelende zelfstandigheid voor als eene, *waar* het besprokene in de genoemde handeling is.

Zoo is bv. **pitih ditjilò**^{c} **kawannjô** = het geld is in het stelen *van* zijn kameraad; doch **pitih ditjilò**^{c} **di kawannjô** = het geld is in het stelen *bij* zijn kameraad, voor welke beide zinnen wij zeggen: *het geld werd door zijn kameraad gestolen.*

Opmerking. De laatste zin kan er ook een zijn, waarvan de agens verzwegen is, zoodat **di kawannjô** alleen als plaatsbepaling dient en men de beteekenis heeft van: *het geld werd bij zijn kameraad gestolen.*

In het eerste geval gebruikt men ook — o. a. in het dialect van Batoe Sangkar — **dè^c. (pitih ditjilò^c dè^c kawanô).**

De plaatsing van den agens is weer verschillend; **di kawannjô ditjilò^c pitih** en ook **ditjilò^c di kawannjô pitih.**

Voorbeelden van het gebruik vindt men in: **si Amin dipanggiĕ di tuan** = Amin is, wordt, enz. geroepen door mijnheer; **paningga baliau baïkô disapu sarò^c nangkô di ang** = als hij aanstonds weg is, moet dit vuil door je weggeveegd worden; **urang alun datang lai, nasi lah disanduă^c di kitô** = de lieden zijn nog niet gekomen en de rijst is al opgeschept door U, hem, enz.; **di ang disalasaikan hutang dahulu, kò^c djadi badjalan** = maak die schuld eerst in orde of die schuld moet ge eerst in orde maken, als ge heengaat.

Wanneer de agens door **di** is ingeleid, plaatst men na den **di**-vorm meermalen het woord **njô**, welk woord in dit geval de voorloopige aanwijzing van dien agens en pleonastisch gebruikt is.

Voorbeelden: **dipabulè^{c}njô pikiĕran, dibaga^{c}kannjô hatinjô, dipitjiĕngkannjô matônjô, dihambuărinjô lubuă^c nan tun, dilompè^c-injô sakali, ditjabuărinjô nan djadi. Lah dipésongnjô di aïĕ, dihampèhkannjô di omba^c, dilatjuï^{c}kannjô di aïĕ** = zij verzamelde hare gedachten, spoorde zich zelve tot moed aan, sloot de oogen, wierp zich in den put, sprong er geheel in en dompelde onder. Zij werd door het water rondgedraaid, door de golven heen en weer gesmakt en door het water geslagen. (U. M. blz. 34). (Er is hier sprake van de moeder van Oemboet Moedô. In de eerste zinnen is zij door **njô** voorgesteld als agens: in 't verzamelen van haar (zij verzamelt) waren hare gedachten; enz. In die, welke men na **lah** aantreft, is **njô** de voorloopige aanwijzing van het achter **di** genoemde.); **lah sabanta njô manangih, dihampiĕnginjô di mandainjô** = toen hij even schreide, werd hij genaderd door zijn moeder; naderde hem zijn moeder; kwam zijn moeder naar hem toe; enz. (U. M. blz. 17). (het **njô** achter den **di**-vorm ziet insgelijks weer op **mandai**; het subject — 't **njô** uit het voorzindeel — is verzwegen).

Op blz. 50 (zie vorige blz. reg. 8 v. o) komt een dergelijke zin voor: **baranari Sutan Nasuha, didakè^c-injô radjô itu,** waar men **radjô** echter niet door **di** vindt ingeleid en **njô** den persoon S. N., dan ook als agens aanduidt: *wat betreft S. N. in zijn naderen was die vorst; die vorst werd door hem genaderd.* (door vóór het woord **radjô** de praepositie **di** te plaatsen, wordt dit de naam van den agens). **lah tiduă Mama^c Hétong, lah pai si Rônô ka dapuă, dibaônjô gulai satangkai, ditanangnjô aïĕ sagaluă^c; gulai masa^c aïĕ pun angè^c lah dibaônjô di si Rônô ka akèh Ma^c Hètuăng tiduă** = M. H. sliep en R. was naar de keuken met een weinig goelai en een schaal water bij zich: toen de goelai gaar en het water heet was, werden zij door R. naar den slapenden M. H. gebracht; (M. H. blz. 11); **diambiĕ^{c}njô pulô labunjô, dihampò^{c}kannjô sakali, diila^{c}kannjô di si Umbuï^c, labu lah tandèh ramuă^c-ramuă^c** = zij nam daarop haar kalebas en smeet haar (naar Oemboet); doch deze ontweek haar, zoodat de kalebas geheel ver-

brijzeld neerviel; (**njô** in den laatsten zin is de aanwijzing voor Oemboet; in de twee eerste is het de bezitster van de kalebas). (U. M. blz. 39).

Den agens, ingeleid door **di** of **dè**^{c}, vindt men ook vóór den **di**-vorm en daarachter dan nog **njô**; bv. **dè**^{c} **urang tuô nan tun pulô, disingkô**^{c}**kannjô lah pintu** = door dien ouden man werd de deur dicht gemaakt; (of wat betreft dien ouden man enz.); (P. blz. 9); **baranari garan di sanan, dè**^{c} **tuô urang pangaiĕ, dipaliharôkannjô ana**^{c} **nan tun** = daarna werd dat kind door den ouden visscher verzorgd; (door het oudje, nl. den hengelaar, was het kind daarna in zijn verzorgen); (S. M. blz. 53); **dè**^{c} **lamô bakalamôan rang mudô si Mandjau Ari, diambiĕ**^{c}**njô putjuăh siriĕh** = een poosje later haalde of nam M. A. jonge sirihblaadjes. (M. A. blz. 13).

Evenzoo kan het lijdend voorwerp achteraan of na **njô** en vóór den ingeleiden agens vermeld worden; bv. **lalu dibaônjô lah dè**^{c} **si Palalô**^{c} **péti nan tun** = vervolgens werd door P. die kist gebracht; (P. blz. 8)· **djadi diambiĕ**^{c}**njô lah pariuă**^{c} **nan tun dè**^{c} **garagasi** = die pot werd nu door den reus opgenomen; (id. blz. 3); **lalu dipakuă**^{c}**njô dahan tjakô, di rèntjong si Amèh Manah** = bedoelde tak werd door den dolk, A. M. genaamd, afgesneden (M. H. blz. 10).

Opmerking Zooals vermeld is, kan de naam achter den **di**-vorm zoowel de zelfstandigheid, die iets doet, als die, welke iets gedaan wordt, noemen. Is **njô** de aanwijzing ervan, dan kan, zooals sommigen willen, dit verschil in de schrijfwijze aangegeven worden. In 't eerste geval nl. wordt het met den vorm verbonden; in 't tweede staat het op zich zelf.

Zoo schrijft men bv van **dihimbaunjô, dibilangnjô** het woordje **njô** in Arab. schrift aan den vorm vast, in de beteekenis van: hij roept, hij telt; doch los in zinnen als: **disapô njô di ang, kô**^{c} **basuô nan ka datang** = ge moet hem aanspreken, als ge hem in 't vervolg ontmoet; **diadjari njô di awa**^{c} = ik leer hem; enz.

Gewoonlijk echter vindt men **njô** met het voorafgaande woord aaneen geschreven. Zoo bv. **nampa**^{c} **dinjô** (دين) **karambiĕ sabatang sadjô** = hij zag een alleen staanden klapperboom; (M. H. blz. 10); **héran lah hambò maliè**^{c}**njô** (مايهتى) = ik was verwonderd hem te zien; (M. A blz. 18); **lah basuruăhkan dubalang, inda**^{c} **amuăhnjô** (اموهن). **dubalang; lah, ka dibalikannjô** (كد يبا ليكن) **balam, inda**^{c} **amuăhnjô babalam** = hem is gezegd doebalang te worden, maar hij wil dat niet zijn; men zou hem woudduiven koopen, maar die wil hij niet hebben; (M. A. blz. 11); **kò**^{c} **ta**^{c} **badjalannjô** (برجلن) **di sikô** = als hij niet van hier gaat. (M. A. blz. 13). enz.

De functie der zindeelen is bij het gebruik van dezen vorm meermalen weer eene andere dan in het Nederlandsch; bv. **diliè**^{c} **urang hambô makan, malu hambô** heeft **hambô makan** tot onderwerp, zijnde datgeen, wat in het zien is. Eene meer letterlijke vertaling zou zijn: *is in het zien van iemand ik eet, beschaamd ben ik;* waarvoor wij zeggen: als iemand mij ziet eten, of ziet iemand mij eten, enz.

§ 171. Een gewoon verschijnsel is het, dat men in zinnen, die bij elkander behooren, nu eens den **ma-**, dan weder den **di**-vorm gebruikt, al naarmate men meer de aandacht wil vestigen op de zelfstandigheid, die actief of passief bij de handeling is betrokken, evenals dit ook in het N. geschiedt.

Voorbeelden: **mandanga katô nan ba^{c} kian, diura^{c} pulô pakaian** = (U. M. blz. 11) (hij) deze woorden hoorende, werden de kleederen weer losgemaakt of uitgetrokken; (men bezigt den **di**-vorm, omdat men vertellen wil, wat er met de *kleeren*, die niet goed stonden, gebeurde, en niet, dat *iemand* of *wie* dat werk verrichtte); **ditula^{c}kan pintu nan ka-anam, taga^{c} badiri surang dajang, mangganggam minja^{c} tangan kanan, tjipiè diganggam tangan kéri; maliè^{c} radjô sudah tibô, datang lah pulô dajang itu, didjabè^{c}nô pulô tapi kain, dilumanô pulô djô minja^{c}** = de zesde deur werd (door den vorst) opengeduwd; er stond weer een hofjuffer, die olie in de rechter- en een bord in de linkerhand hield; ziende, dat de vorst was verschenen, kwam zij weer (bij hem), nam den zoom van zijn kleed en begoot hem met olie. (Men bespreekt eerst de *hofdame* en daarom **manganggam**; daarna vertelt men *wat* zij in de linkerhand hield: **diganggam**. Als men vervolgens heeft medegedeeld, dat *die hofdame* den vorst had zien verschijnen, — **maliè^{c}** — vestigt men weer de aandacht op hetgeen er met zijn *kleed* geschiedde (**didjabè^{c}nô** en **dilumanô**). (P. B. blz. 13)

§ 172. Wanneer men den passieven toestand vermeldt, waarin eenig voorwerp verkeert, maakt men meermalen gebruik van het woord **kanai**, dat de beteekenis heeft van: *geraakt*, *getroffen*. Dit woord kan dan, als bepaling, den naam eener handeling of dien van een voorwerp achter zich hebben, welke aanduidt waardoor het besprokene *geraakt* of *getroffen* is, en in dit geval teruggegeven worden met: *worden*, *krijgen* of eenig ander praedicaat met passieve beteekenis.

Voorbeelden: **kini hambô kanai suruäh, mahimbau mandé atjiè^{c}** = ik ben nu gezonden, om U te ontbieden; (S. M. blz. 57); **salah sadiki^{c} kanai bunuäh** = bij de geringste overtreding werd men gedood; (P. B. blz. 1); **kanai latjuï^{c}** = slagen krijgen, geslagen zijn of worden; **kanai himbau** = geroepen, uitgenoodigd zijn of worden; **kanai tipu** = bedrogen zijn of worden; dupe zijn van bedriegerij; **kanai hudjan** = regen getroffen hebben; **kanai sumpah** = door een vloek getroffen zijn; **djan kanai sumpah aruähnjô** = opdat (we) niet door den vloek van zijn levensgeest getroffen worden. (U. M. blz. 90).

Het bepalende woord kan echter ook de naam zijn van datgeen, ten aanzien waarvan het subject getroffen of geraakt is, in welk geval men **kanai** in zijn gewone beteekenis teruggeeft; bv. **injô kanai hati** = hij is in het hart getroffen; **buruäng tu kanai kapa^{c}** = die vogel is in den vleugel getroffen; **hambô kanai kapalô** = ik ben aan 't hoofd getroffen.

Van het daarop volgende woord kan **kanai** ook het praedicaat wezen; de nadruk valt dan op **nai** en de vertaling ervan is: *juist*, *goed*, *in orde*, enz.; bv. **kanai batjäannô** of **kanai batjäannô di nô** = de lezing ervan is goed of juist; de lezing ervan is goed of juist bij hem; geraakt of getroffen is de lezing ervan).

De naamwoordelijke of stamvorm.

§ 173. Terwijl men den **ma**-vorm bezigt, om te vertellen *wie* iets doet, of *wat* een subject doet, wendt men den naamwoordelijken vorm van een werkwoord, voorafgegaan van een voornaamwoord aan, om kenbaar te maken, dat een subject aan *een object iets doet*. Men maakt er dus gebruik van, waar men wil aanduiden: 1ste *wat* het subject aan het object doet, 2de *aan welk voorwerp* het subject iets doet; al naarmate de nadruk valt op den naam der handeling, dan wel op dien van het voorwerp.

Dewijl men met dezen vorm de hoofdgedachte wil gevestigd zien op den naam der zelfstandigheid, welke passief in de handeling is betrokken, zou men hem, met den door **di** voorafgeganen, *objectsvorm* kunnen noemen.

Bij deze wijze van gedachte-uitdrukking is de spreektoon zoo, dat de naam van den agens en die van de handeling bijeen blijven; die van het object — of logisch onderwerp — dus wordt afgezonderd; bv. **injô buka^{c}-pintu** = hij opent de deur; **injô tjabuï^{c}-rèntjong nan haluïh** = hij trok een fraaien dolk uit. (S. M. blz. 9).

§ 174. De naam van den agens, die hier op den achtergrond treedt, kan, uit den aard der zaak, nimmer den nadruk krijgen; een eigennaam, die van een bepaalden persoon, de vormen welke met **awa^{c}** zijn samengesteld en de aanwijzing **jô** kunnen er niet voor fungeeren.

Men kan dus bv. niet zeggen: **si Amin bali kudô kô** of **urang tu** of **awa^{c}-nô baô baban** en dergelijke.

Bezigt men een zin als: **si Amin, himbau adië^{c}nô** dan staat, — zooals aan den spreektoon hoorbaar is, — die naam buiten het zinverband en heeft men het begrip van: *wat Amin aangaat, noodig zijn jongeren broer uit.*

Spreekt men in den toekomenden tijd, dan staat het woordje **ka**, als aanwijzing daarvan, vóór dèn agens, terwijl het bij den **ma**-vorm dezen voorafgaat:
injô — ka kami baô = hem zullen wij brengen.
ka kami baô — injô = wij zullen hem brengen.
kami — ka injô baô = ons zal hij brengen.
ka injô baô — kami = hij zal ons brengen.
awa^{c}ang — ka manjabi^{c} rumpuï^{c} = gij zult of moet gras snijden.
si Badu — ka maämbië^{c} timbakau = Badoe zal tabak halen.

Evenzoo komt het woord **na^{c}** = willen, verlangen, bij dezen vorm *vóór* den agens, terwijl het bij dien met **ma** zoowel *vóór* als *na* dezen staat.
na^{c} hambô bali — kudô tu kan beteekenen: ik wil dat *paard* koopen of ik wil dat paard *koopen;* **hambô — na^{c} mambali kudô tu** = ik wil dat paard koopen (bv. aangevende wat ik wil doen of wie 't doen wil).
kò^{c} salah na^{c} hambô manimbang = als er verkeerd gedaan is, wil ik vergoeding geven.

§ 175. Er is gezegd, dat bij den naamwoordelijken vorm van het werkwoord de

nadruk niet kan vallen op den agens, doch alleen op den naam der werking of op dien van het voorwerp bij deze; (uit den aard der zaak ook op eene bepaling van dit laatste).

Het leggen van dien nadruk geschiedt, om de gedachte in het bijzonder op het woord te vestigen, dat hem krijgt, zooals dit bv. bij het aangeven van eene tegenstelling het geval is.

Ter nadere opheldering nemen wij als voorbeeld den zin: **tungga^c rumah nangkô hambô pahè^c.**

Men kan bv. zeggen: **tungga^c rumah nangkô hambô PAHÈ^c (ukan hambô KUDUĂNG)** = de palen van dit huis heb ik *gebeiteld* (niet *afgekapt*).

tunGGA^c rumah nangkô hambô pahè^c (PARAN inda^c) = de *palen* van dit huis heb ik gebeiteld (den *nokbalk* niet).

tungga^c rumah nangkô hambô PAHÈ^c (tungga^c rumah tu hambô KUDUĂNG) = de palen van deze woning heb ik *gebeiteld* (de palen van die woning heb ik *gekapt*).

tungga^c rumah nanGKÔ hambô pahè^c (ukan tungga^c rumah TU) = de palen van *dit* huis heb ik gebeiteld (niet de palen van *dat* huis).

Zoo kan men ook zeggen: **rumah nangkô tungga^{c}NÔ hambô pahè^c; (PARAN inda^c)** = wat deze woning aangaat, de *palen* ervan heb ik gebeiteld; (den *nokbalk* niet).

rumah nangkô, tungga^c hambô PAHÈ^c; (parau hambô garagaDJI) = wat deze woning betreft, de palen heb ik *gebeiteld;* (den nokbalk *gezaagd*).

§ 176. Bij den vorm met **ma** kan men door den nadruk te kennen geven *wie* (bij tegenstelling of ter onderscheiding van anderen) de handeling verricht; *wat* iemand doet; *ten aanzien waarvan* hij zoo doet.

Wordt bij eenzelfde werking eene verschillende bepaling van object genoemd, dan vormt òf het subject òf die bepaling de tegenstelling en het werkwoord behoeft daarbij niet voor de tweede maal vermeld te worden.

Voorbeeld: **hamBÔ mananam djaguăng, awa^{c}ANG (mananam) ladô** = *ik* verricht het planten van maïs, *gij* van peper; *ik* plant djagoeng en *gij* (plant) peper.

hambô mananam djaGUĂNG, awa^{c}ang (mananam) LADÔ = ik plant *maïs* en gij (plant) *peper.*

Vermeldt men het uitvoeren van verschillende werkingen ten aanzien van eenzelfde voorwerp, dan maakt òf het subject òf de handeling de tegenstelling uit; de herhaling van den naam van het object is dan onnoodig.

Voorbeeld: **hamBÔ mahunji rumah; awa^{c}ANG manjapu** = *ik* verricht het oppassen van de woning; *gij* het vegen; *ik* pas op het huis, *gij* veegt ('t).

hambô mahuNJI rumah, awa^{c}ang manjaPU = ik *bewaak* 't huis en gij *veegt* ('t).

Is zoowel de werking als het voorwerp erbij verschillend, dan maakt òf het subject òf het praedicaat de tegenstelling uit. De naam van dit voorwerp krijgt in 't tweede geval den nadruk en kan, uit den aard der zaak, niet verzwegen worden.

Voorbeeld: **hamBÔ mahimbau urang, awa^{c}ANG mangambangkan lapiĕ^c** =

ik noodig de lieden uit en *gij* legt de matten. (*ik* verricht het uitnoodigen van menschen enz.).
hambô mahimbau URANG, awa^c^ang mangambangkan LAPIË^c^ = ik noodig *de menschen uit* en gij spreidt de *matten.*

De schikking der zindeelen kan verschillend wezen. Zoo bv. bij tegenstelling van het subject: **mananam djaguăng hambô (ukan awa^c^ANG** of **mananam ladô awa^c^ANG)** = djagoeng planten doe *ik;* (niet *gij;* of peper planten *gij*); bij tegenstelling van de bepaling: **djaGUĂNG hambô mananam (ukan LADÔ)** = *maïs* plant ik; (geen *peper*); (van maïs verricht ik 't planten; enz.) bij tegenstelling van de werking: **biliĕ^c^ kô hambô mambarisiĕhKAN; awa^c^ang mangumuăHI** = deze kamer heb ik *gereinigd;* gij hebt (haar) *vuil gemaakt* (waarvoor ook: **hambô mambarisiĕhKAN biliĕ^c^ kô, awa^c^ang mangumuăhI** of **hambô mambarisiĕhKAN, awa^c^ang mangumuăHI biliĕ^c^ kô**),

Zoo ook: **rumah, hambô mahuNJI; awa^c^ang manjaPU** = wat het huis betreft, ik *pas* er op; gij *veegt* 't; **rumah, mahuNJI hambô; manjaPU awa^c^ang** = wat het huis betreft, er op *passen* doe ik; 't *aanvegen* gij; **mahuNJI rumah hambô; manjaPU awa^c^ang** = het huis *bewaken* doe ik; 't *vegen* gij.

§ 177. Uit bovenstaande voorbeelden blijkt, dat de naam van 't voorwerp, hetwelk passief bij de handeling betrokken is, ook aan den **ma**-vorm kan voorafgaan, indien men maar niet te kennen wil geven *wat* aan iets gedaan wordt of aan *welk voorwerp* men iets doet.

Waar die naam vooraf gaat, kan die van den agens met den **ma**-vorm in dit geval door het voornaamwoord **nan** zijn ingeleid.

Voorbeelden: **rumah nan TUN nan hambô mambuĕ^c^** = *die* woning heb ik gemaakt; (*die* woning is het, waarvan ik het maken verricht heb); (of, met den nadruk op **hamBÔ** = die woning heb *ik* gemaakt (die *ik* heet of is, heeft haar gemaakt); **pisang nan di para tu, lah ampè^c^ batang nan injô manabang** = van de pisang in dien tuin heeft hij er al vier geveld; (de pisang, die in dien tuin is, reeds vier zijn de stammen, waarvan hij 't vellen verrichtte); **badju si Amin nan dèn mandjahi^c^** = 't is het baadje van Amin, dat ik genaaid heb; **kain saruăng, banja^c^ nan hambô mambali puasô nangkô** = wat kains en saroengs betreft, ik heb er deze poeasa veel gekocht; enz.

Den naam van de hoeveelheid vermeldt men ook wel vooraf: **lah BANJA^c^ hambô maămbiĕ^c^ isi para^c^ kô** = 't is reeds veel, wat ik, van 't geen er in dezen tuin is, genomen heb; (reeds veel is ik nam den inhoud van dezen tuin).

§ 178. Het voorwerp van de handeling kan weggelaten worden en wel, wanneer het bekend of reeds besproken is; bv. **na tô kò^c^ lah èlò^c^ djô kau, kitô ambiĕ^c^ malah** = welnu of welaan, als ge er genoegen mee neemt, zullen wij (ze) overnemen; (er is sprake van een sawah); (R. M. Samenspr.); **ikô lah si Kadiĕ^c^ tu; awa^c^nô sadang di sawah, hambô djapuï^c^** = deze is die Kadiĕ^c^; terwijl hij op de sawah was, heb ik (hem) gehaald; (id.).

§ 179. Van het gebruik van den naamwoordelijken vorm vindt men o. a. de volgende voorbeelden:

kò^c patah djô á kau titi^c, kò^c sumbiëng djô á kau kimpa, kò^c hilang djô á kau ganti = wanneer zij breekt, waarmede zult gij ze dan smeden; als zij geschonden wordt, waarmede zult gij ze dan heel maken; als zij verloren gaat, waarmede zult ge haar dan vervangen? (er is sprake van een dolk) (M. H. blz. 8); **kò^c njô hilang rèntjong urang, kitô diambiënjô buda^c; kò^c djamuă urang kitô tumbuă^c, kò^c ana^c urang kitô asuăh, kò^c sawah urang kitô pangkuă** = mocht die dolk van een ander verloren gaan, dan worden wij door haar als slaven genomen; de padi van anderen moeten wij dan stampen, op hun kinderen passen en hun sawahs spitten; (id. blz. 8); **mangá dèn ka kau turuï^{c}kan?** = waarom zoudt gij mij volgen? (A. A. blz. 10); **bakatô si Mandjau Ari: tinggi malandjuï^c lah kau batuăng, inda^c ka dèn tabang lai** = M. A. sprak: groei welig op, gij batoeng! ik zal u niet meer vellen; (M. A. blz. 16); **nasi dèn luluă rasô duri, aïë dèn minum pahi^c-pahi^c** = de rijst, die ik doorslik, smaakt als dorens en 't water, dat ik drink is zeer bitter; (U. M. blz. 44); **bapa^c pulang lah satarô, baïkô injô hambô djagôkan** = keer U al vast of intusschen maar naar huis; zoo aanstonds zal ik hem wekken; (id. blz. 52); **kò^c itu hanjô nan kau tjari, di kabun dèn itu lé lai** = als 't dat maar is, wat ge zoekt, in mijn tuin is dat of is daarvan nog wel; (S. M. blz. 19); **sabuah nan ka pitaruăh dèn, nan ka kau patji^{c}kan bana** = er is iets, dat ik u zeggen wil en dat ge ernstig ter harte moet nemen; (U. M. blz. 64); **tibô di rumah, duô kali hambô tjubôkan pariuă^c tu, inda^c njô amuăh maädôkan nasi laï** = thuis komende, heb ik den pot tweemaal gebrobeerd, doch hij wilde geen rijst voor den dag brengen. (P. blz. 5).

§ 180. Voorbeelden, waarin het object aan den **ma**-vorm voorafgaat, vindt men in zinnen als: **lòròng kapadô ninië^c mama^c, hambô mambaô malah kudian** = wat de familiehoofden aangaat, die zal ik daarna wel brengen; (U. M. blz. 83); **kò^c injô pai djô kitô, kò^c datang alë^c djauăh hampiëng, pinang, siapô manggatô^{c}kan; siriëh, siapô ka mambaô?** = als zij met ons gaat en er komen gasten, wie zal dan de pinang breken en de sirih brengen? (S. M. blz. 23); **bakatô urang pangaïë: ba^c apô lah hambô ka mangambië^c?** = de hengelaar sprak: hoe zal ik (ze) krijgen of halen? (er is sprake van een weggedreven waschkom). (S. M. blz. 27).

Den **ma**- en stamvorm vindt men weer naast elkander in één zin: **kò^c salah na^c hambô manimbang; kò^c hutang amuăh hambô baïë** = is er iets verkeerds (gedaan), dan wil ik daarvoor vergoeding geven: zijn er tekortkomingen, dan wil ik daarvoor boeten. (U. M. blz. 59).

De samengestelde afleidingen **mampa**, **mampa-kan** en **mampa-i**.

§ 181. De **ma**-vorm is meermalen afgeleid van een grondwoord, waaraan het praefix **pa** is toegevoegd. Gewoonlijk is zulk een stam de naam van een *voorwerp*, van een *hoedanigheid*, van een *werking* of een *voornaamwoord*.

Is het grondwoord een substantief, dan beteekent zulk een vorm een doen, waarbij iets dient als, gemaakt wordt tot of geheeten wordt datgeen, wat het noemt.

Voorbeelden: **èlò^c mampabini urang tuô; paruï^c kanjang pangadja buliëh** = 't is goed een oud mensch tot vrouw te nemen; men krijgt volop te eten en veel lessen; **padja tu mampakudô batang pisang** = die kinderen gebruiken een pisangstam als paard (zij rijden er op, zooals op een stokpaard); **dèn mahadap luruïh ka bilat, mimpi mampasalèndang bulan, mimpi mampasuntiëng matô hari** = ik was met het gelaat naar het westen gekeerd en droomde, dat ik de maan als salendang en de zon als oorhanger droeg; (M. A blz. 6); **hambô na^c mampapitih sawah hambô nan tun; kò^c laï tuan bapitih, pagang lah di tuan** = ik wil die sawah van me tot geld maken; als ge geld hebt, neem ze dan in pand van me; **djan ang mampabinatang urang!** = ge moet iemand niet voor beest uitmaken!

Wanneer het grondwoord de naam is van eene hoedanigheid, geeft de vorm een doen te kennen, waarbij iets in hooger mate wordt zooals het genoemde.

Voorbeelden: **itu mampatinggi bakèh djatuăh, mampadalam bakèh kanai** = dat is de plaats, van waar men valt, verhoogen en die, waar men geraakt wordt, dieper maken; d. w. z. dat is de zaak erger maken; **o, bujuăng si Umbuï^c Mudô! Djangan hati diparusuăh, nantji^c hati dipamabuă^c** = och, Oemboet Moedô, maak je niet verder bekommerd en wees nog maar niet ongerust! (U. M. blz. 69); **kò^c na^c mampatjapè^c lari kudô nan tun, adjalah tiò^c-tiò^c patang** = indien ge den loop van dat paard versnellen wilt, oefen het dan elken vooravond.

Wanneer het grondwoord de naam is eener hoeveelheid, beteekent de vorm een doen, waarbij in 't aangegeven aantal verdeeld wordt; bv. **mampatigô limau** = een limau of limau's in drieën verdeelen; **awa^{c}ang mampaduô, awa^{c}nô manungkuïh** = gij deelt (het) in tweeën en hij pakt in.

Is de vorm gemaakt van den naam eener werking, dan komt de beteekenis meermalen overeen met den eenvoudig afgeleiden of met dien op **kan**; dikwijls ook geeft hij een doen van meer intensieven aard te kennen.

Voorbeelden: **diliè^c tjiutjin dè^c tukang nan mambuè^c dahulunjô, bakatô tukang nan mampabuè^c dahulunjô** = de ring werd door de werklieden, die hem vroeger gemaakt hadden bezien en dezen zeiden; (M. II. blz. 17); **mampatjatjah garam urai, mampagatò^c ladô sulah** = ik proefde stofgoud alsof het zout was knabbelde soelah peper met de tanden fijn; (M. A. blz. 56); **mampataga^c** = opzetten; **mampasisi^c** = tusschen steken; **mampaturun** = naar buiten laten komen; te voorschijn brengen (van 't zog eener vrouw); **kò^c na^c mampaturun aïë susu, bakòh nô lah minta^c ubè^c** = indien men 't zog te voorschijn wil brengen, moet men aan hem geneesmiddelen (daarvoor) vragen; enz.

Wanneer het grondwoord een voornaamwoord is, komt de beteekenis overeen met de van substantief afgeleide; bv. **mampa-ang** = **ang** (jij) zeggen (tegen een man); **mampa-kau** = **kau** tegen een vrouw.

§ 182. De vorm met **mampa** komt overigens gewoonlijk met het suffix **kan** voor,

en heeft doorgaans de beteekenis, welke aan dien met genoemd achtervoegsel is verbonden en die door **pa** versterkt wordt.

Is het grondwoord een substantief, dan kan de vorm een doen beteekenen, waarbij een voorwerp door het in den stam vermelde iets gedaan wordt; bv. **mampahajamkan padi** = de padi door kippen laten opeten; of waarbij het dat genoemde voortbrengt; bv. **mampataluăkan itiĕ** = eenden eieren laten leggen; of waarbij het komt op het genoemde; bv. **mampaladangkan pisang** = pisang op een ladang planten.

Is de stam de naam van eene handeling, dan geeft de vorm meermalen het doen van een meervoudig subject te kennen; **mampatikamkan** = met velen steken; **mampatèndjukan** = met velen vuistslagen uitdeelen; **lalu dipatèndjukan lah basamô-samô** = daarop ranselden zij (hem) met hun allen; **mampaminunkan** = met velen drinken; **sabanja**^{c} **nan tun jô mampaminunkan; di má ka sadang aïĕ sakumbuă**^{c} **nan tun** = zij waren met hun zoovelen, die dronken; hoe kon die eene kom water voldoende wezen!

Het object kan het voorwerp noemen, waarover gedaan wordt, wat het grondwoord beteekent; bv. **mampabisiĕ**^{c}**kan** = over iemand of iets fluisteren; **mamparundiĕngkan** = over iets beraadslagen; **mampatangihkan** = over iemand of iets weenen; enz.

Eene causatieve beteekenis hebben vormen als: **mampalarikan** = hard laten loopen; **mampahantikan** = doen ophouden; **mampabunjikan** = laten klinken, geluid doen geven; **parampuan biasô mampausaikan kapèh dan banang** = de vrouwen zijn gewoon katoen en garen uit te pluizen. (Tj. M. blz. 113).

Zoo ook die, waaraan het begrip van wederkeerigheid verbonden is; bv. **mampabauăkan** = onder elkander vermengen; **mampadjauăhkan** = ver van elkander doen zijn; **mampalainkan** = van elkander doen verschillen.

De bepaling van object kan ook het voorwerp noemen, ten behoeve waarvan het in het grondwoord vermelde geschiedt; bv. **kò**^{c} **amuăh tuan mampabuè**^{c}**kan dèn déta, amuăh dèn manòlòng tuan ka sawah ga**^{c} **sahari** = indien U voor mij een hoofddoek wilt opmaken, wil ik U een dag aan de sawah helpen.

§ 183. De beteekenis van den vorm **mampa-i** en die van den **ma**-vorm met **i** zijn nu eens verschillend, dan weer dezelfde; van sommige grondwoorden komt wel de eerste maar niet de laatste voor.

Voorbeelden: **kintjiĕ pandjahi**^{c} **dèn lah balaku, siá nan pandai mampabaiĕ**^{c}**-i** (ook **mambaiĕ**^{c}**-i**) = mijn naaimachine heeft al kuren of werkt niet goed, wie is in staat haar te herstellen? **ii dèn ka pai baralè**^{c} **dahulu, awa**^{c}**nô nan mampasalangi** (ook **salangi**) **dèn kain** = toen ik vroeger feest zou gaan vieren, was hij 't, die me een kain geleend heeft; **palapèhi lah** (ook **lapèhi lah**) **banai hatinô, tarô jô lé kètè**^{c} **nangkô** = geef hem maar volop zijn zin, nu hij nog klein is; **laï dèn pakinjami jô tapai, nan dèn tana**^{c} **kapatang** = ik heb hem op *tapai* (een lekkernij) onthaald, die ik gisteren gekookt heb; **mampadanga-i** en **mandanga-i** = laten hooren; **mampaliè**^{c}**-i** en **maliè**^{c}**-i** = laten zien; **mampa-**

satô-i en **manjatô-i** = met iets laten meedoen; enz.; **lah bagaruăngan padja-padja; siá nan mampatakuï^c-i kô tadi** = de kinderen zijn aan 't schreeuwen; wie heeft ze daar straks bang gemaakt? (**manakuï^c-i** = vrees of ontzag voor iemand hebben); **siá nan mampasandaï tungga^c kô tjakô? lah tjondòng** = wie heeft er tegen dezen paal geleund? zij staat scheef; (**dindiëng lah tjondòng tu; djan ang sandaï pulô parian** = die wand is al scheef, zet er nu weer geen parians tegen aan); **kudô mudô inda^c èlò^c dipasaki^c-i, takantjèh njô** = jonge paarden moet men niet mishandelen of kwellen; hun groei wordt er door gestuit; (**manjaki^c-i hati urang** = iemand kwetsen); **mamparagô-i kain rantja^c** = pronken met mooie kleeren; (**maragô-i** gebruikt men in deze beteekenis niet).

§ 184. De vorm met den uitgang **i** is somtijds gemaakt van een grondwoord met voorgevoegd **ka** en wordt gewoonlijk alleen in 't passief gebezigd; bv. **rumah hambô dikarumahi urang maliëng** = er is een dief in mijn woning binnen gedrongen; **mangaduduă^c-i** = zitten op (iets); **mangatiduări** = slapen op (iets); **mangaluari** = naar buiten brengen; **mangatangahi** = in 't midden plaatsen; enz.

De herhaling bij den ma-vorm.

§ 185. In het M. wordt meermalen gebruik gemaakt van een **ma**-vorm, waarbij de stam herhaald is; en waar dit geschiedt krijgt òf het eerste òf het tweede lid het praefix **ma** vóór zich.

Heeft het eerste lid dat praefix, dan geeft de vorm een doen te kennen, dat bij voortduring of bij herhaling plaats heeft.

Om de beteekenis ervan terug te geven, zal men in het Nederlandsch meermalen een bijwoord of bijwoordelijke uitdrukking in den zin moeten brengen.

Voorbeelden: **djan maambië^c-ambië^c di rumah urang** = ge moogt in een andermans huis zoo maar (iets) niet wegnemen; **djan mambahé-bahé hari sandjô; kanai ana^c sétan baikô** = ge moet bij 't vallen van den avond niet zoo smijten; ge zult een kind van den booze raken; (wat ziekte of onheil veroorzaakt); **tjubô katôkan lah di mandai, kabakan bana lah di mandai; usah amai mambunji-bunji** = kom, zeg het nu moeder en vertel het naar waarheid; U behoeft 't niet zoo verborgen te houden; (U. M. blz. 30); **gilô mandjarè^c-djarè^c hajam** = (hij) hield zich bezig de hanen in een net te vangen; (S. M. blz. 9); **gilô mangiliëngilië tjadi** = (hij) was bezig de hanensporen te slijpen; (id. blz. 10); **si Anu tu mambali-bali** = die N.N. koopt voortdurend; **lah bangih si Umbuï^c Mudô, mahampèh-hampèhkan tangan, malatjuï^c-latjuï^{c}kan badan, manukuă-nukuăkan déta** = Oemboet Moedo was boos; hij sloeg met de handen, smakte met het lichaam overal tegen en ranselde met zijn hoofddoek op alles. (U. M. blz. 31).

Deze herhaling heeft men ook bij werkwoorden, in den stamvorm; bv. **ba^c á mungkô tiduă-tiduă^c samiëng ang?** = waarom slaapt ge toch zoo voortdurend? **duduă^c-duduă^c** = iedermaal of voortdurend zitten; **tabang-tabang** = aanhoudend of telkens vliegen; enz.

Komt het praefix voor het tweede lid, dan geeft zulk een vorm verscheidenheid te kennen van datgeen, wat het grondwoord noemt. Is dit laatste de naam eener werking, dan beteekent de afleiding meermalen een doen, dat wederkeerig plaats heeft of dat onder verschillende subjecten door het eene aan het andere wordt verricht, zoodat zij dan terug te geven is door middel van *elkander*, *onder elkander*, *de een den ander*, enz.

Voorbeelden: **kò^{c} tantangan barèh-mambarèh tu, hambô lah manangguăng** = wat die rijstzaken betreft, die neem ik op mij; **kamèhi lah barèh-mambarèh nangkô** = berg alles, wat hier aan rijst is, op; **nan kètè^{c}-mangètè^{c} kô andò^{c}kan lah ka dalam peti** = berg al wat kleinigheid is in de kist; **kò^{c} kitjuăh-mangitjuăh tu di nô lah** = als het op bedriegen aankomt, op welke wijze ook, dat verstaat hij; **djan ditampuăh djuô lai nagari tu; urang disénan bunuăh-mambunuăh** = ge moet niet meer in die negorij komen; de een vermoordt daar den ander; **baru djatuăh surang, lah himpi^{c}-mahimpi^{c} sadônô ka bawah** = pas viel er een of allen kwamen, de een op den ander, naar beneden.

Het in het grondwoord genoemde is iets, wat het eene subject *aan*, *van*, *bij*, enz. het andere doet in zinnen als: **urang nan baduô tu lah lamô intai-maintai** = die twee personen hebben reeds lang op elkander geloerd; **lah gala^{c} puti nan batudjuăh, lah rintang garih-manggarih** = de zeven prinsessen lachten en de eene wenkte de andere of stootte de andere aan; (U. M. blz. 15); **adat bapadan samô gadang, tida^{c} rang bari-mambari, tida^{c} rang minta^{c}-maminta^{c}** = de gewoonte bij het aangaan van weddenschappen brengt voor personen van gelijk aanzien mede, dat de een den ander niets schenkt of vraagt; (S. M. blz. 13); **(injô) ganti hampèh-mahampèhkan** = zij smakten elkander beurtelings neer; (id. blz. 52); **tida^{c} nan lukô-malukô-i** = geen van beiden was gewond of had een wond toegebracht; (id. blz. 52); **lah ganti siriĕh-manjiriĕh** = beurtelings had men elkander de sirih reeds aangeboden; (M. H. blz. 7); **kami lah biasô djuô makan-mamakan** = we zijn gewoon bij elkander te eten; **salang-manjalang** = van elkander leenen; enz.

§ 186. Hebben beide leden van den vorm het praefix **ma** voor zich, dan beteekent hij meermalen een doen, dat bij tusschenpoozen wordt verricht of dat door verscheidene subjecten wordt uitgevoerd; bv. **malompè^{c}-malompè^{c} djarun djam nangkô** = de wijzer van dit uurwerk verspringt bij tusschenpoozen, telkens, gedurig; **kudô nan tun pangadjuï^{c} sadônô tu mah; malômpè^{c}-malompè^{c} jô mandanga badiĕ** = die paarden zijn alle schrikachtig; bij 't hooren van een geweerschot beginnen zij te springen; **kò^{c} bangki^{c}-bangki^{c} djuô panjaki^{c}nô nan tun, lakèh sambuă djô ikô, djan jô mamandjè^{c}-mamandjè^{c} djuô** = mocht die ziekte van haar zich van tijd tot tijd weer voordoen, bespuw haar dan gauw hiermede (met dit geneesmiddel), opdat zij niet zoo telkens tegen een of ander opklimt.

§ 187. Wanneer er in den M. zin twee werkwoorden voorkomen, die met elkander in betrekking staan, zooals men dit bv. heeft bij het gebruik van **suruăh, taga^{c}, handa^{c}**, enz. en het bijkomende werkwoord van transitieven aard is, dan is de

vorm van dit laatste, uit den aard der zaak, verschillend, afhankelijk zijnde van het begrip, dat men heeft willen uitdrukken.

Omtrent enkele dezer werkwoorden valt o. a. het volgende op te merken.

Wanneer men van het werkwoord **suruăh** = *gelasten, bevelen, opdragen, zenden*, den **ma**-vorm bezigt, — wat het geval is, waar men vertelt *wie* iets doet of *wat* iemand doet, — dan kan het bijkomende werkwoord insgelijks dien vorm of den stamvorm hebben, al naarmate men te kennen wil geven wat er verricht moet worden of wat een of ander voorwerp moet worden gedaan.

De naam van den persoon, wien het bevel, enz. geldt, fungeert bij **manjuruăh** als bepaling, terwijl het zindeel, dat het bevolen werk noemt, die functie ten aanzien van beide woorden bekleedt. Men kan hem al dan niet verzwijgen, wat afhangt van het geval of men de handeling, dan wel een bepaalden persoon op het oog heeft. Evenzoo kan men dien van het voorwerp van het bevolen werk weglaten.

Voorbeelden: **baliau manjuruăh hambô mahantakan surèᶜ kô tjatjah** = hij heeft mij gelast dezen brief even weg te brengen. (In dezen zin is **hambô** een bepaling van **manjuruăh**, aanduidende het gelasten van wien **baliau** verricht; en **mahantakan surèᶜ kô tjatjah** is er eveneens een van **manjuruăh hambô** te kennen gevende welk gelasten van mij dat is. Meer letterlijk zegt men: hij heeft verricht 't gelasten van mij, om uit te voeren het wegbrengen van dezen brief even); **si Anu manjuruăh manjahôᶜ pintu** = N.N. beveelt de deuren te sluiten; **hambô manjuruăh urang banjaᶜ maramu kaju dalam rimbô** = ik zal het volk gelasten, om hout in het bosch te verzamelen: (P. B. blz. 7); **injô manjuruăh bali kudô tu** = hij heeft gelast dat paard te koopen; (hij heeft gelast het koopen van dat paard); **katôkan aku nan manjuruăh agièhkan surèᶜ padô radjô** = zeg, dat ik het ben, die bevolen heeft den brief aan den vorst te geven; (P. B. blz. 24); **tapi laï dèn badjandji djô si Puti Rambun Amèh, manjuruăh djagôkan lakèh, manjuruăh kamari darèh** = maar ik ben met P. R. A. overeengekomen (hem) spoedig te doen wekken en gauw hierheen te zenden; (wie er gewekt moet worden is bekend). (U. M. blz. 53).

Wanneer men van **suruăh** den stamvorm bezigt, hetgeen geschiedt om te vertellen *wien* men gelast, beveelt, enz. of *wat* men een persoon doet, dan kunnen van het bijkomende werkwoord dezelfde vormen gebruikt zijn als hierboven. Is de naam genoemd van hem, wien iets gelast wordt, dan kan hij verschillende plaatsen innemen en zoowel vóór dien van den lastgever, als na het woord **suruăh** of de bevolene handeling staan. Evenals die, welke het object dezer laatste is, kan hij ook verzwegen zijn.

Voorbeelden: **awaᶜnô dèn suruăh manjapu rumah ôf dèn suruăh awaᶜnô manjapu rumah ôf dèn suruăh manjapu rumah awaᶜnô** = hem heb ik gelast het huis te vegen. (De agens van **suruăh** — d. i. **dèn** — kan hier — gelijk reeds gezegd is — niet den nadruk krijgen, daar men niet vertelt *wie* iets doet of *wat* iemand doet); **tuanku suruăh dèn mandjapuïᶜ** = toeankoe heeft mij bevolen (ze) te halen; (nl. het zwaard en de kris); (S. M. blz. 15); **ka kampuăng Tibarau dèn suruăh tjari, umbuïᶜ tibarau nan ditarièᶜ** = naar de kampoeng Tibarau heb ik (U) bevolen te zoeken, en nu hebt ge *oemboet tibarau* gehaald of genomen;

(U. M. blz. 45); (men lette op de woordspeling. Op blz. 44 nl. leest men, dat Galang naar Oemboet — d. i. een persoon, die zoo heet, — verlangt en dat haar vader wordt gezonden naar de kampoeng Tibarau om hem te halen. De persoon, die zoeken moest en het voorwerp, dat gezocht moest worden — nl. si Oemboet — zijn te voren reeds genoemd; meer letterlijk: naar kampoeng Tibarau heb ik bevolen het zoeken (van Oemboet); Oemboet tibarau is het, dat in het nemen was); **dĕn suruăh djagôkan di adiĕ^{c}njô** = ik heb aan zijn jongere zuster gezegd of bevolen (hem) wakker te maken; (U. M. blz. 52); **hambô suruăh mambaô baban kô si Amin** = ik heb Amin bevolen dezen last te brengen; **nô suruăh bali kudô tu** = hij heeft gelast dat paard te koopen.

Wordt de naam van den persoon, aan wien men iets gelast, onmiddelijk na **suruăh** genoemd, dan kan er, in verband met den spreektoon, een taalkundig verschil bestaan. Men kan bv. zeggen: **dĕn suruăh si Anu, naiĕ^{c}** = ik gelastte N.N. naar boven te gaan; maar ook: **dĕn suruăh si Anu naiĕ^{c}** = ik gelastte, dat N.N. naar boven zou gaan. In den eersten is **si Anu** het object van **suruăh** en **naiĕ^{c}** een nadere bepaling; in den laatsten fungeert **si Anu naiĕ^{c}** als object.

Noemt men den persoonsnaam achter den **ma**-vorm van het bevolen werk, dan kan men tweeerlei beteekenis hebben, en helpt de spreektoon aanduiden met welke men te doen heeft. Zegt men bv. **baliau suruăh mahimbau angku,** dan is de persoon **angku** passief in de handeling **himbau** betrokken, zoodat het begrip is: hij heeft bevolen U te roepen of uit te noodigen. In den zin **baliau suruăh mahimbau, angku** echter is hij actief ten opzichte van dat werk, zoodat de beteekenis is: hij heeft U bevolen, om te roepen of uit te noodigen.

De onduidelijkheid wordt vermeden door den naam te noemen van den persoon aan wien bevolen wordt; terwijl de beteekenis ook uit de bijkomende zindeelen kan blijken; bv. **baliau suruăh dĕn, mahimbau angku** = hij heeft mij bevolen U te roepen; **baliau suruăh malawan awa^{c} kô mah; nan ta^{c} adô^{c} awa^{c} nan tuu baliau suruăh kadjôkan djuô** = hij verplicht iemand of brengt er iemand toe om in verzet te komen; (want) wat iemand niet aangaat, beveelt hij toch te doen. Zonder bijvoeging van den tweeden zin kan de eerste ook beteekenen: hij beveelt om mij te weerstreven.

Wanneer men van het woord **suruăh** den **di**-vorm bezigt, kan het bijkomende werkwoord evenzoo den **ma**- of stamvorm hebben. Het subject van dien met **di** is in het eerste geval de persoon, die het gelaste werk heeft uit te voeren; in het tweede het voorwerp, waarop het moet worden toegepast. De naam ervan vermeldt men vóór of na het werkwoord **suruăh**; zoowel die van den lastgever als van den uitvoerder of van het voorwerp, ten aanzien waarvan gelast wordt, kan verzwegen zijn.

Voorbeelden: **hambô disuruăhnô mambali kudô tu** = mij is door hem bevolen dat paard te koopen. (In dezen zin is **hambô** het subject van **disuruăhnô** en fungeert **mambali kudô tu** als bepaling, aanduidende in welk gelasten ik ben. Meer letterlijk zegt men: ik ben in zijn gelasten, om (van) dat paard te koopen. Men kan daarvoor ook zeggen: **disuruăhnô hambô mambali kudô tu); hambô disuruăh mandé hambô, mambaô kulansiĕng tigô buah** = mij is door moeder

bevolen (U) drie pinangs te brengen; (S. M. blz. 20); **hambô disuruäh puti Balukih, mantjari aië pahantian, pahantian urang baniagô** = ik ben door prinses Balkis uitgezonden, om een water te zoeken, waar de kooplieden een rustplaats hebben; (P. B. blz. 19); **injô ka baralè^c gadang, diangsi^{c}njô djuô hambô, disuruähnjô djuô djagôkan** = hij zal een groot feest vieren en heeft me aanhoudend dringend bevolen (U) te wekken; (U. M. blz. 53); **lalu turun Azu Sarah, lalu disuruäh tatiëng djamba** = A. S. ging nu naar beneden en er werd (door hem) bevel gegeven het eten op te dragen; (P. B. blz. 16); **hambô disuruähnô djapuï^c kamari** = hij heeft bevolen mij naar hier te halen; **disuruäh himbau baliau ang kamari** = hij heeft bevolen U hier te roepen; (**ang** is het subject van **disuruäh himbau** en passief ook ten aanzien van dit laatstgenoemde werk); **disuruähnô bali kudô tu** of **kudô tu disuruähnô bali** = door hem is bevolen dat paard te koopen.

Het bijkomende werkwoord kan, uit den aard der zaak, er ook een zijn met het praefix **ba**; bv. **awa^c dèn nan manjuruäh injô bapindah dari sikô** = ik ben het, die hem bevolen heeft, van hier te verhuizen; of een in den stamvorm, bv. **injô manjuruäh turun** = hij gelast naar beneden te gaan; **lalu manjuruäh puti Balukih, manjuruäh naië^c ajah kanduäng** = hierop gaf prinses Balkis bevel, dat haar vader boven zou komen. (P. B. blz. 15).

Evenzoo komt het woord **suruäh** in andere, dan de vermelde vormen voor; bv. **hambô tasuruäh dè^c tuanku maambië^c siriëh djô tjaranô** = mij is door toeankoe bevolen de sirih en betelschaal te halen; (S. M. blz. 30); en eenige regels verder: **kami basuruäh balië^c pulang** = ons is bevolen huiswaarts te keeren. Zoo ook: **baliau manjuruähkan hambô mahantakan surè^c kô** = hij heeft bevolen, dat ik dezen brief zou wegbrengen; **hambô disuruähkannô mambaô baban tu** = hij heeft mij gelast die last te brengen; **awa^{c}nô dèn suruähkan manjapu rumah** = ik heb hem bevolen, dat hij 't huis zou vegen.

Eene tegenovergestelde beteekenis van **suruäh** heeft **tagah** = *verbieden*, *terughouden*, *tegenhouden* van; bv. **dèn tagah jô datang kamari** = ik verbied hem hier te komen; **sukô hati dèn pabuè^c; siá nan ka managahkan** = ik doe wat ik wil; wie zal 't beletten; **dèn tagah inda^c tatagah, dèn lapèh djuô nan djadi** = (U) terughouden gaat niet; ik geef U dus maar de vrijheid; (U. M. blz. 9); **urang tu dèn tagah makan** = ik verbied dien man te eten; (**nasi tu dèn suruäh makan** = ik gelast die rijst te eten); (in den eersten is **urang** ten opzichte van **makan** actief, in den tweeden is **nasi** passief tegenover de handeling **makan**); **mambatjô surè^c kô dèn tagahkan** = ik verbied dezen brief te lezen; **si Anu dèn tagahkan mambatjô surè^c kô** = ik verbied N.N. dezen brief te lezen; **hajam dèn tagahkan mambali, itië^c inda^c** = kippen heb ik verboden te koopen, eenden niet; (waarvoor ook: **mambali hajam dèn tagahkan** of **dèn tagahkan mambali hajam**).

In de beteekenis van: *wenschen*, *willen*, *verlangen*, *van plan zijn* bezigt men de woorden **handa^c** en **na^c**; het eerste echter minder dan het tweede, vooral in de spreektaal. Het bijkomende werkwoord heeft ook bij deze verschillende vormen.

Voorbeelden: **lorong kahanda^c tuan-tuan, handa^c mambunuăh radjô kamu, tida^c lah radjô ka tabunuăh** = wat Uw begeerte betreft om uwen vorst te willen dooden, de vorst is niet te dooden; (P. B. blz. 16; **siapô namô puti nan tuu, handa^c katôkan padô hambô** = hoe heet die prinses? gelieve het mij te zeggen; (P. B. blz. 3); **ini lah surè^c radjô Saba handa^c samandô padô Balukih** = dit is een brief van den vorst van S., die wenscht te huwen met B.; (P. B. blz. 11); **rindu lah hambô handa^c pulang** = ik verlang zeer terug te keeren; (P. B. blz. 6); **kitô handa^c pi ka pakan** = we wenschen naar de markt te gaan; (P. B. blz. 10); **kitô handa^c bapindah dari sikô** = we willen van hier verhuizen.

Van het gebruik van **na^c** is gedeeltelijk hierboven reeds gesproken. Voorbeelden ervan zijn o. a. nog: **hambô na^c maura^c sélô, hambô na^c dahulu turun** = ik verlang op te staan en het eerst af te dalen; (U. M. blz. 57); **satangah urang na^c mangkabè^c, satangah urang na^c mambunuăh** = sommigen wilden (hem) binden; anderen dooden; (de naam van het object is reeds te voren genoemd; daarenboven is het verrichten van 't werk hoofdzaak); (S. M. blz. 39); **lah lamô dèn na^c mananjôkan itu di ang** = reeds lang heb ik U dat willen vragen; **hambô na^c masuă^c tjutju Adam, hambô na^c batubuăh kasa** = ik wil een gewoon mensch zijn en een menschelijk lichaam hebben; (P. B. blz. 6); **kami badjalan dari sikô, kami na^c pai bakèh nankodòh, kami na^c hiliĕ ka muarô, kami na^c pai balaïĕ, na^c baradja pai mantjari** = wij gaan van hier; we willen naar een schipper gaan, naar de riviermonding afzakken, gaan varen en leeren den kost gaan zoeken; (S. M. blz. 7); **kô^c ba^c itu katô djuru mudi, na^c kami babaliè^c pulang** = indien U zoo spreekt, stuurman, willen wij naar huis terugkeeren; (S. M. blz. 16); **manô nan tuan djuru mudi? dèn na^c naiĕ^c ka dandang kô, dèn na^c barang ditanjôkan** = waar is de stuurman? ik zou op dit vaartuig willen komen en (hem) iets willen vragen; (S. M. blz. 15); **bia, na^c habih sawah ladang; bia, na^c tandèh hatô banda** = laten onze sawahs en ladangs er maar mee opgaan; laten onze bezittingen er maar geheel door verdwijnen! (U. M. blz. 82).

Het woord **na^c**, met een persoonsaanwijzing en den stamvorm van een transitief werkwoord achter zich, kan gebezigd worden, om te vertellen wat het besprokene wenscht gedaan te worden.

Voorbeelden: **ana^c kô na^c dèn latjuï^c kô mah** = dit kind verlangt, dat ik het kastijd; (in dezen zin spreekt men van **ana^c kô** = dit kind, zoodat deze woorden als subject fungeeren; meer letterlijk zegt men: dit kind verlangt ik sla (het); **na^c ang baô andjiĕng kô kô mah** = deze hond verlangt, dat ge hem meeneemt; **na^c dèn djapuï^c si Anu tu garan** = wellicht wil die N.N. dat ik hem haal; **kain kô na^c njô bali kô mah** = deze kain wil, dat hij haar koopt; (bv. als de kain, bij 't uitzoeken telkens in de handen van den kooper komt).

Wanneer **na^c** aan 't hoofd staat van een volzin, die verband houdt met een vorigen, kan datgeen, wat er op volgt, de reden aanduiden, met het oog waarop het in dien vorigen zin genoemde geschiedt; en in dit geval is **na^c** te vertalen met *opdat*.

Voorbeelden: **upiĕ^c taga^c djô satjatjah, pai tamuï di kau bapa^c, pai djalang di kau amai, na^c nampa^c di urang banja^c, na^c njô sanang hati mandai, na^c pitjajô urang nan banja^c** = Oepik, sta eens even op! en ga eens naar Uw vader en moeder, opdat de menigte U zien kunne, uw moeder voldaan zij en de menschen het vertrouwen; (de toegesprokene is uit den doode opgewekt); (U. M. blz. 80); **minta^c idjin malah dahulu, bakèh andai bapa^c kitô, na^c sanang hati baliau** = vraag eerst aan vader en moeder toestemming, opdat hun gemoed gerust zij; (U. M. blz. 87)· **kò^c tida^c dikabĕ^c urang, wa^c kau mati, wa^c dèn mangamuă^c, na^c samô bakalang tanah, sakubuă kitô baduô** = had men 't mij niet belet, dan zou ik me, waar gij gestorven waart, doodgestoken hebben, opdat we samen de aarde tot hoofdkussen zouden hebben en *één* graf ons beider deel zou zijn; (id. blz. 81); **tjarikan lah dèn kintjiĕ, na^c dèn djahi^c badju kô** = zoek me een naaimachine, opdat ik dit baadje naaie.

Van het woord **na^c**, aan 't hoofd van een volgenden zin, wordt ook gebruik gemaakt, indien de voorafgaande een voorwaarde bevat; het bestaan van datgeen, wat op **na^c** volgt, is wat verlangd, begeerd, gewenscht wordt bij het mogelijk bestaan van hetgeen de andere zin inhoudt. Het woord **na^c** vertalen wij dan met een werkwoord als *willen*, *verlangen*, enz. Wij vonden daarvan reeds een voorbeeld in: **kò^c ba^c itu katô djuru mudi, na^c kami babaliĕ^c pulang** = indien U zoo spreekt, stuurman, willen wij terugkeeren; (wenschen, verlangen wij terug te keeren). (S. M. blz. 16). Zoo ook: **kò^c salah, na^c hambô manimbang** = als er iets verkeerds is, wil ik daarvoor boeten; (U. M. blz. 59); **kò^c inda^c amuăh ang babalam, na^c dèn balikan ang kudô** = indien ge er geen woudduiven op nahouden wilt, wil ik U een paard koopen; (M. A. blz. 7); enz.

Hoe verder dat woordje, in verband met een bijbehoorenden volzin, gebruikt en vertaald kan worden, blijkt o. a. uit: **ambiĕ^c djòh karih nan paménan, na^c dèn turuï^{c}i rang nan pai, na^c dèn tjari rang nan hilang** = haal mijn lievelingskris, (dan) wil ik haar, die heengegaan is, achterna gaan; haar, die verloren is, zoeken; of: ik wil, want ik wil, opdat ik haar, enz.; (S. M. blz. 31); **pai lah ambiĕ^c dasun tungga; na^c dèn tawari urang nangkô** = ga witte uitjes zoeken; (dan) wil ik dezen persoon genezen; (ik wil; want ik wil; opdat): (S. M. blz. 40); **mandi pulô malah guru, na^c hambô bamain budi;** (baadt gij nu ook, dan wil ik een waakzaam oog houden); (waar geen *want* of *opdat* gebruikt kan worden, aangezien men hier het gelijktijdige van twee handelingen voorstelt); (S. M. blz. 25); **itu ta^c patuï^c kau rusuăhkan, itu ta^c ukuă kau mabuă^{c}kan, itu ta^c gunô dirisaukan; na^c dèn bari lah adjaran, na^c dèn bari lah pitundjuă^c** = daarover moet ge niet ongerust zijn, 't geeft geen pas u er zenuwachtig over te maken, en 't geeft niet er bedroefd over te wezen; ik wil U (daarom) onderrichten en zeggen, wat ge doen moet. (U. M. blz. 41).

Het gebruik van het woord **amuăh** = *willen*, *gewillig* of *genegen zijn*, *zin hebben*, is meermalen zoo, dat het met den naam van den agens en een werkwoordsvorm dient om iets te zeggen van het voorwerp, dat lijdend in de handeling is betrokken. De naam van den agens kan hier verzwegen zijn.

Naast **amuăh** bezigt men ook **namuăh.**

Voorbeelden: **amuăh hambô adja ana^{c} tu** = dat kind wil, is genegen, heeft graag dat ik het leer; (**amuăh hambô adja** dient hier als praedicaat van **ana^{c} tu**; dezelfde beteekenis heeft: **ana^{c} tu amuăh hambô adja** of **amuăh ana^{c} tu hambô adja**); **amuăh ang himbau andjièng kô?** = wil deze hond, dat ge hem roept; d. i. gehoorzaamt hij? **kasajangau urang banai padja kô, amuăh disuruăh-suruăh** = dat kind is de lieveling van iedereen, omdat het zeer gewillig is; **toean nan gubalò ikô! laï amuăh tuan dèn suruăh, laï amuăh tuan dèn sarajô?** = zeg, herder! zou ik U iets mogen opdragen, zou ik Uw hulp mogen inroepen? (U. M. blz. 71); **kò^{c} lamô ang babauă-bauă djô si Anu tu, amuăh ang tabaô-baô pulô di nô** = indien ge langen tijd omgang hebt met dien N.N , wordt ge geheel door hem meegesleept.

Datgeen, wat met **amuăh** als praedicaat is gebezigd, duidt echter ook iets aan, dat het subject wil *zijn*, *doen*, *toepassen*, enz.

Voorbeelden: **djadi panghulu ang laï namuăh?** = wilt ge panghoeloe worden? (U. M. blz. 1); **sadang gubalô dèn laï namuăh, kò^{c} kunun maambiè^{c} lidih** = ik wil wel herder zijn, hoeveel te meer dan geen klapernerven halen! (U. M. blz. 71); **hambô tunggang na^{c} manuruï^{c}, tuan ta^{c} amuăh mambaô** = ik stond er op mee te gaan, doch U wildet (mij) niet meenemen; (U. M. blz. 62); **kò^{c} hutang amuăh hambô baïè** = als er schuld is, wil ik die betalen; (U. M. blz. 51); **dè^{c} inda^{c} ang amuăh batanjô tu, mungkô inda^{c} dapè^{c} djuô di ang** = omdat ge niet vragen wilt, kent ge 't ook niet.

Op dezelfde wijze als **amuăh** wordt **angga^{c}** of **anggan** = *niet willen*, enz. gebruikt: **angga^{c} (anggan) manòlong** = onwillig te helpen; **anggan disuruăh** = niet bevolen willen worden; **angga^{c} badjua** = niet genegen zijn om te verkoopen; **urang tu angga^{c} dèn tòlong** = die man wil niet, dat ik hem help.

Het gebruik van het woord **bulièh** is zoodanig, dat het òf alleen of in vereeniging met één of meer andere woorden als praedicaat fungeert. Het subject is daarbij zoowel passief als actief.

De beteekenis ervan kan in het Nederlandsch vooreerst worden terug gegeven met *krijgen* of *verkrijgen*, of door eenig ander werkwoord, waarin dat begrip ligt opgesloten, iets wat afhangt van bijkomende zindeelen.

Voorbeelden: **lah bulièh amèh satahiè** = een tahil goud was al gekregen; (U. M. blz. 71); **laï kòh bulièh kahanda^{c} hambô** = kan mijn wensch vervuld worden? (P. B. blz. 4); **laï kòh bulièh nan ang minta^{c}** = hebt ge verkregen wat ge gevraagd hebt? (is verkregen wat enz.); (S. M. blz. 14); **mandanga katô damikian, ditjari malah dajang-dajang; lamô sakètè^{c} antarônô bulièh dajang tudjuăh urang** = deze woorden gehoord hebbende, werden er dienstmaagden of hofdames gezocht en weldra waren er zeven gevonden of verkregen; (P. B. blz. 6); **awa^{c} dèn bulièh pitih di baliau** = ik heb geld van hem gekregen; **djokò^{c} puti ka bulièh malu** = indien de prinses schande zou verkrijgen of inoogsten of beschaamd gemaakt zou worden; (P. B. blz. 18); **adô lah buruă^{c} adat kami, barumah tida^{c} bulièh banja^{c}** = onze zeden zijn eenvoudig, veel vrouwen hebben

is niet geoorloofd; (P. B. blz. 4); **pindah nan tida^c buliëh lapèh** = verhuizen werd niet toegestaan. (P. B. blz. 1).

Wanneer **buliëh** gebruikt is in verband met een werkwoord, kan het hiermede en — als hij genoemd is — tevens met den agens als praedicaat fungeeren van een subject, dat passief tegenover de handeling staat. Het bijkomende werkwoord heeft dan, uit den aard der zaak, den stam- of den **di**-vorm, terwijl men in dit geval **buliëh** in het Nederlandsch met *kunnen* of *mogen* kan teruggeven.

Voorbeelden: **ikô pulau larangan dèn, tida[c] buliëh ditampuäh urang** = dit is mijn eiland, dat voor anderen verboden is, en dat door geen ander mag betreden worden; (de gedachte is: **pulau itu tida[c] buliëh ditampuäh urang**); (S. M. blz. 41); **inda[c] njô buliëh dibali** = zij (nl. de oemboet) kan niet gekocht worden; (U. M. blz. 45): **tida[c] buliëh didjapui[c] lai, malainkan dangan rilanô** = zij (nl. de kinderen) konden of mochten niet terug gehaald worden, dan met zijn goedvinden; (P. B. blz. 1); **batang tubuäh buliëh diganti** = het lichaam kan vervangen worden; (U. M. blz. 75); **putuïh banang buliëh dèn ulèh** = breekt het garen, dan kan ik (het) aan elkander knoopen; (in dezen is **buliëh dèn ulèh** het praedicaat van het verzwegen subject **banang** of van de aanwijzing **tu**); (S. M. blz. 35); **kô[c] itu mandé tanjôkan buliëh hambô chaba baritôkan** = als U dat vraagt, kan ik ('t U) vertellen; (S M. blz. 41); **inda[c] buliëh hambô tatiëng sumpi[c] kô** = ik kan dezen zak niet oplichten; (waarvoor ook: **sumpi[c] kô inda[c] buliëh hambô tatiëng**). (Men lette er op, dat bij het gebruik van den stamvorm, het woord **buliëh** steeds aan den agens voorafgaat. De laatste zin bv. beteekent meer letterlijk: deze zak verkrijgt niet ik licht op (hem)).

Den stamvorm van het bijkomende werkwoord gebruikt men ook waar men vertelt wat het subject aan iets anders doet of ten aanzien waarvan het zoo doet; bv. **kasiëh nan buliëh tahan udji, kasiëh nan buliëh tahan timbang** = liefde, die het keuren en het wegen kan doorstaan; d. w. z. die den toets doorstaan kan. (U. M. blz. 74).

Zoo ook kan de **di**-vorm aan **buliëh** voorafgaan, hetgeen o. a. het geval is, wanneer men op datgeen, wat hij noemt, in 't bijzonder de aandacht wil vestigen; bv. **kasiëh sajang ditjari buliëh** = liefde en toegenegenheid kunnen gezocht (met den nadruk op dit woord) worden. Men drukt hier uit, dat het *zoeken* wel bewerkstelligd kan worden, maar dat daarvan het *vinden* nog niet het gevolg behoeft te zijn, zooals bv. de bijkomende regel aangeeft: **tampè[c] hati larang basuô** = de plaats in het hart wordt zelden gevonden; (U. M. blz 75); **dipasuamikan ana[c] tida[c] buliëh** = uitgehuwelijkt worden mochten dochters niet. (P. B. blz. 1).

Het bijkomende werkwoord heeft den **ma**- of **ba**-vorm, waar men vertellen wil, dat het in het grondwoord genoemde iets is, dat door een zelfstandigheid wordt verricht of waarmede zij bestaat.

Voorbeelden: **buliëh kitô malapèh niat** = wij kunnen ons voornemen ten uitvoer brengen; (U. M. blz. 82); **kô[c] buliëh kami manompang** = indien wij meevaren kunnen of mogen; (S. M. blz. 14); **hambô inda[c] buliëh manatiëng**

sumpi^c kô = ik kan of mag dezen zak niet oplichten; **asiëng adatnjô rang di sikô, tida^c buliëh awa^c batanjô** = er heerscht hier een vreemde gewoonte; men mag niet eens iets vragen; (S. M. blz 39); **urang naië^c surau inda^c buliëh basipatu** = men mag niet geschoeid in een soerau gaan; enz. (**urang naië^c surau** is het onderwerp).

Het woord **dapè^c** wordt in het M. zoodanig gebezigd, dat men het in verband met andere zindeelen kan terug geven met: *gekregen*, *verkregen zijn*, *gelukken*, *kunnen*, *mogelijk zijn*, en dergelijke. Het komt als praedicaat zoowel alleen als met andere woorden voor en bekleedt die functie ook ten aanzien van een geheelen volzin of van den eenen of anderen vorm.

Voorbeelden: **amèh dapè^c kain ka buliëh** = goud was verkregen en kleeren zouden verkregen worden; (U. M. blz. 72); **kò^c dapè^c gatah nan èlò^c, unggèh lah sudah tahuan** = indien er goede vogellijm verkregen is, weet de vogel dit al of: of er enz.; (U. M. blz. 21); **lah dapè^c urè^c bajam badjô, bakatô pulô Bungô Kapèh** = toen de wortels van de *bajam badjô* gevonden waren, sprak B. K. weer; (S. M. blz. 19); **lah dapè^c kudô nan lapèh tadi?** = is het paard, dat daar straks los was, al gevangen? **di siá dapè^c di ang tu?** = van wien of bij wien hebt ge dat geleerd? (is dat verkregen; **tu** is het subject); **sadônô dapè^c di nô** = alles begrijpt hij; **ta^c dapè^c mahandò^c lai** = (het) langer verborgen houden gaat niet; (**mahandò^c** is het subject); (U. M. blz. 50); **injô babilang lasô, tida^c dapè^c babilang lasô** = zij telden bij tienduizenden; maar het tellen bij tienduizenden gelukte niet of was niet mogelijk, enz.; (S. M. blz. 113); **tida^c kan dapè^c nan ang minta^c** = wat ge vraagt, zal niet verkregen worden; (**nan ang minta^c** is het subject); (S. M. blz. 13); **laï dapè^c nan dèn katôkan, laï buliëh nan amai tjari?** = is verkregen wat ik gezegd heb; is gevonden wat U zocht? (U. M. blz. 34); **inda^c njô buliëh dibali, inda^c njô dapè^c dituka** = hij kan niet gekocht of voor iets anders geruild worden; **surè^c tu inda^c dapè^c dibatjô** = die brief kan niet gelezen worden; **kapandaian inda^c dapè^c diminta^c** = wijsheid wordt niet door vragen verkregen; **inda^c dèn dapè^c tangkò^c kudô tu** = dat paard heb ik niet kunnen vangen; **inda^c dapè^c ditangkò^{c}njô kudô tu** = dat paard kon door hem niet gevangen worden; (**kudô tu** is het subject) en **ditangkò^{c}njô** = in zijn vangen, datgeen wat ten aanzien van het paard niet gelukte (**dapè^c**); **laï dapè^c tuan mambatjô tu?** = hebt ge dat kunnen lezen? (**tuan mambatjô tu** is het subject).

Het woord **dapè^c** kan de benaming van den eersten persoon, ingeleid door **di** bij zich hebben; bv. **di nô dapè^c di dèn tu** = ik heb 't bij hem gevonden.

Omtrent het gebruik van het werkwoord **pai (pé, pi)** is reeds het een en ander gezegd op blz. 68. Het werkwoord, dat als bepaling er bij genoemd wordt, heeft, zooals bleek, verschillende vormen; de naam van den agens kan worden ingeleid door **di**, terwijl dit woord vóór **pai** komt, wanneer het met een transitief werkwoord als praedicaat van een passief subject fungeert.

Voorbeelden van het gebruik vindt men nog in: **ma^c dèn pai maminta^c idjin** = ik wil toestemming gaan vragen; (M. A. blz. 29); **mandanga hiru-hiru nan tun, alah turun mandé rubiah, pai maliè^c injô ka sanan** = dat leven

hoorende, daalde de meesteres af om daar te gaan zien; (S. M. blz. 39); **o bujuáng, budjang Salamat! kitô lah lupô katinggalan, pai babaliè^{c} lah ang pulang, pai ang mandjapuï^{c} padang** = o, Salamat! we hebben iets vergeten; keer naar huis terug en ga het zwaard halen; (S. M. blz. 14); **tuan ka pai badjalan, hambô ka tingga dalam ngarai** = U zult op weg gaan en ik zal in de ngarai achterblijven; (M. H. blz. 15); **pai lah kini tuan gubalô, pai tantuï^{c} tarana^{c} awa^{c}** = ga thans, herder! ga naar uw vee zien; (U. M. blz. 72); **pai lah pai balimau, pai mandi lah dahulu** = ga je eerst reinigen en baden; (S. M. blz. 46); **pai tamuï^{c} di kau bapa^{c}, pai djalang di kau amai** = ga uw vader en moeder opzoeken; ('t gaan ontmoeten door U van vader zij of besta, geschiede, enz.); (U. M. blz. 80); **(njô) pai ka lua^{c} mambasuăh mukô** = hij ging naar den put, om het gelaat te wasschen; (U. M. blz. 68); **alun masa^{c} nasi lai, lah dipai himbaunô malin ka mandoa** = de rijst is nog niet gaar en hij is reeds een geestelijke gaan roepen, om het gebed te doen; (reeds in zijn gaan roepen is een geestelijke); **alun tantu ka dibali lai, lah dipai ratja^{c}nô samièng kudô urang** = 't is nog niet zeker of (het) gekocht zal worden en reeds is hij 't paard van een ander gaan berijden.

Wanneer men in zulke zinnen de richting waarheen noemt, vermeldt men deze hetzij na of vóór de werking, doch ook na het woord **pai.** In 't eerste geval duidt men dan aan in welke richting het *gaan doen* van iets geschiedt; in het laatste met welke bedoeling het *gaan* plaats heeft; bv. **hambô pai mambali badju ka pasa** = ik ga een baadje koopen op de markt; (of **ka pasa hambô pai mambali badju**). (Meer letterlijk zegt men: ('t) ik ga koopen een baadje (is) naar de markt); **hambô pai ka pasa mambali badju** = ik ga naar de markt om een baadje te koopen.

Waar bij **pai** de stamvorm van een werkwoord is gebruikt, wordt de richting, uit den aard der zaak, achter- of vóóraan vermeld; bv. **hambô pai bali badju ka pasa.**

Voorbeelden, waarin een vorm als bepaling is gebezigd bij andere werkwoorden, die een beweging of rust aanduiden, vindt men in: **nan punjô lah datang mandjapuï^{c}** = de eigenaar is reeds gekomen, om (mij) te halen; (U. M. blz. 65); **bukan dèn ka ikô sadjô; ka ikô datang mamanggiè** = ik ben hier maar zóó niet gekomen, doch (om U) uit te noodigen; (id. blz. 51); **hambô turun mangadja urang malièng** = ik ben naar beneden gegaan, om een dief achterna te zitten; **awa^{c} dèn ka turun satjatjah, iô ka sumuă pai mandi** = ik zal even naar beneden gaan, nl. naar den put, om te gaan baden; (U. M. blz. 70); **hambô sadang duduă^{c} mandjahi^{c}, datang urang mandjapuï^{c} hambô** = ik zat te naaien, toen iemand mij kwam halen.

De woorden **diri, awa^{c}** en **badan** bij het werkwoord.

§ 188. Om het begrip aan te duiden, waarvoor men in het Nederlandsch zich bedient van het voornaamwoord *zich*, bezigt men in het Minangkabausch de substantieven **diri, awa^{c}** en **badan**, welke de beteekenis hebben van *persoon*, *persoonlijkheid*, *lichaam*.

Het woord **awa^c** komt meermalen bij den verdubbelden vorm.

Zoo beteekenen bv. **manggantuăng diri** = zich ophangen; **mambunuăh diri** of **badan** = zich om 't leven brengen (het vermoorden van zijn eigen persoon of lichaam uitvoeren); **mahinôkan diri** of **mahinô-hinôkan awa^c** = zich vernederen; **maninggi-ninggikan awa^c** = zich verheffen; **balapèh diri** = zich vrijhouden van, zich niet bemoeien met iets; **bakadai diri** = met zich zelf te koop loopen; **babinguăng-binguăng awa^c** = zich van den domme houden; enz.

Hetzelfde woord dient ter aanduiding van verschillende personen.

Voorbeelden: **kò^c ba^c nangkô djuô hati dèn, amuăh dèn manggantuăng diri rasônô** = als mijn gemoedstoestand zoo blijft, zal ik mij nog willen ophangen; **kò^c ang paturuï^ckan samièng hati ang, kasudahannô awa^cang manggantuăng diri** = als ge maar steeds uw eigen gevoelen blijft volgen, zal het einde zijn, dat ge U ophangt; **padusi nan kamatian ana^c nan tun, manggantuăng diri** = die vrouw, welke haar kind door den dood verloren heeft, heeft zich opgehangen; **inda^c dèn asô awa^cnô ka mambuang badan karanô malu nan sakètè^c nan tun** = ik had niet gedacht, dat hij zich om zulk een kleine schande zou verwijderd hebben (**mambuang badan** = 't wegwerpen van 't lichaam uitvoeren; van de zijnen heengaan, zich in ballingschap begeven); **injô badiam diri sadjô; injô basanang-sanang diri** = hij hield zich maar stil en bleef rustig; (S. M. blz. 15); **babalič^c si Galang tiduă, mahampèh-hampèhkan** AWA^c, **malatjuï^c-latjuï^ckan** BADAN, **mamarò^c-marò^c-i** DIRI = Galang ging weer liggen, zij smeet zich heen en weer, en sloeg en kastijdde zich zelve; (U. M. blz. 47); **urang bakatjič-katjič diri** = zij maakte zich klein; zij deed alsof zij een klein kind was. (P. B. blz. 7).

Den naam van den persoon vindt men achter een dezer woorden wel eens nader aangegeven in de functie van bezittelijk voornaamwoord. Meermalen geschiedt dit in geschriften hoofdzakelijk voor den rhythmus; bv. **dèn amuă^c badan dèn kini** = ik steek me (mijn lichaam) oogenblikkelijk dood. (U. M. blz. 49).

De tijden der werkwoorden.

§ 189. In het Nederlandsch kan een werkwoord door zijn vorm alleen èn den *tijd* èn den *toestand* eener handeling aanduiden; bv. hij *eet*; hij *at*: waar de TIJD *tegenwoordig* of *verleden* en de TOESTAND *onvoltooid* is; of wel de *tijd* wordt aangegeven door een hulpwerkwoord en de *toestand* door den naamwoordelijken vorm van het werkwoord; (het tegenwoordig deelwoord en de onbepaalde wijs voor het onvoltooide; het verleden deelwoord voor het voltooide), bv. hij *heeft gegeten*, *is etende*, *zal eten*, enz.

Het M. bezit zulke hulpwerkwoorden of vormen, om de betrekking van eene handeling tot den tijd, waarin zij geschiedt, of om den toestand ervan aan te duiden niet; doch bedient zich voor alle van dezelfde woorden. Waar wij bv. zeggen: *ik koop*, *kocht*, *heb* of *had gekocht*, *zal* of *zou koopen* of *gekocht hebben*, of waar we dat uitdrukken met *ik ben koopende*, enz., daar bezigt de M. **hambô mambali** met welke woorden hij, zooals we gezien hebben, op geheel onbepaalde wijze alleen te

kennen geeft, dat het subject de in het grondwoord genoemde handeling verricht. Wanneer hij haar uitvoert en of zij *al* dan *niet* is afgeloopen, blijkt voor den hoorder uit bijkomende omstandigheden of kan worden opgemaakt uit het zinverband of wel door andere woorden aangegeven zijn.

Voorbeelden: voor **djan diragu djuô; awa^{c}nô mambali barèh** zullen wij zeggen: stoor hem toch niet; hij koopt rijst. Uit het voorzindeel blijkt, dat de tijd tegenwoordig; de toestand der handeling onvoltooid is.

malah manarimô pitihnô nan tun, awa^{c}nô mambali barèh kan zijn: als hij dat geld van hem ontvangt, zal hij rijst koopen; als hij dat geld van hem ontvangen heeft, koopt hij rijst; als hij dat geld van hem ontving of ontvangen had, zou hij enz. De tijd van de werking **mambali barèh** hangt hier af van de omstandigheid of het ontvangen al dan niet heeft plaats gehad.

kò^c inda^c banja^c karadjônô, awa^{c}nô mambali barèh = als hij niet veel werk heeft, had, enz. zal, zou, enz. hij rijst koopen.

Om den tijd eener handeling aan te geven, maakt men gebruik van namen van tijdsbegrippen als **kini** = *nu*, *heden*, *tegenwoordig*; **kini-kini** = *nu dadelijk*, *oogenblikkelijk*; **tjakô** of **tadi** = *straks*; **kapatang** = *gisteren*; **barisuă^c** = *morgen*; **bulan datang** = *de volgende maand*, enz.

De toestand der handeling kan bij het gebruik ervan, uit den aard der zaak, weer *voltooid* of *onvoltooid* wezen.

De zin: **kini awa^{c}njô manjurè^c** kan dus beteekenen: nu schrijft hij; heeft hij geschreven; zal hij schrijven. In verband met een anderen zin, kan men echter ook eene andere beteekenis hebben; bv. **kò^c datang bapa^c njô, kini awa^{c}njô manjurè^c** kan bv. zijn = als zijn vader kwam, zou hij nu schrijven; was zijn vader gekomen, dan zou hij nu geschreven hebben.

Zulk een zin met **kini** kan echter ook slechts *één* bepaalde beteekenis hebben; bv. **mahimbau amai si Umbuï^c: ô, upiè^c, Puti Galang Banja^c, di atèh rumah kau tu kini?** = de moeder van Oemboet riep, zijt ge op 't oogenblik thuis, oepik? (U. M. blz. 18); **sanan bakatô Manangkèrang: djòkò^c ba^c itu katô bundô, kini barutang malah bundô** = daarop (eigenlijk daar, nl. waar een vorig spreker iets gezegd heeft) zeide M.: indien U zoo spreekt moeder, dan rust er thans een schuld op U. (S. M. blz. 16).

Wanneer men gebruik maakt van woorden als **tjakô, baïkô** enz. heeft men hetzelfde geval; bv. **tarô tuan lalò^c tjakô, datang bapa^c si Galang** = terwijl U daar straks sliept, is de vader van G. gekomen; kwam de vader van G.; (U. M. blz. 53); **kini ka mangá jô ka pasa; awa^{c}njô kapatang mambali barèh** = waarvoor gaat hij nu naar de markt; hij heeft gisteren rijst gekocht; waarvoor zou hij nu enz.; hij zou gisteren enz.; **kò^c inda^c jô saki^c, baïkô jô datang** = als hij niet ziek is of was, zal of zou hij straks komen; **bapa^c babaliè^c lah dahulu, bapa^c pulang lah satarô, baïkô injô hambô djagôkan** = keer maar eerst terug en ga intusschen naar huis; aanstonds maak ik hem wakker of zal ik enz. (U. M. blz. 52).

Wanneer men iets, ten aanzien van den tijd, waarvan men spreekt, bepaaldelijk

als iets toekomstigs wil voorstellen, dan bedient men zich van **ka**; bv. **hambô ka datang** = ik zal, zou komen, zal of zou gekomen zijn; **kini inyô ka datang** = hij zal of zou nu komen of gekomen zijn; **tadi hambô ka manjurè^c** = daar straks zou ik geschreven hebben of schrijven; **baïkô hambô ka mambali barèh** = straks zal ik rijst koopen; zou ik rijst koopen of gekocht hebben.

§ 190. Behalve van bovenstaande maakt men gebruik van woorden als **sadang, tangah, lai, sudah, lah** en dergelijke, die wij gewoonlijk *vertalen* met een bijwoord van tijd.

Die woorden dienen echter niet, om den *tijd* eener handeling voor te stellen, zooals wij dat doen door verandering van het werkwoord, maar hebben betrekking op den *toestand* waarin het besprokene ten aanzien van iets verkeert. Zij kunnen zoowel in betrekking tot een tegenwoordig als verleden tijdstip gebezigd worden.

Met **sadang** en **tangah** stelt men iets voor als bezig zijnde of aan den gang zijnde met, te midden zijnde van, enz. datgeen, wat er achter genoemd wordt. Zij gaan in het praedicaat steeds vooraf.

Het woordje **lai** duidt iets aan als verder voortdurende en komt achter het besprokene.

Voorbeelden: **si Galang sadang batanun** = Galang was aan het weven; (U. M. blz. 37); (maar kan ook zijn: Galang is aan het weven); **o guru, si Andam Déwi! èlò^c baganti kitô mandi, ikô lah banja^c bangsat kini, namô lah galanggang sadang rami** = zeg A. D. 't is raadzaam, dat we om de beurt baden, want er is nu veel slecht volk hier, daar de galanggang druk aan den gang is; of natuurlijk, want de galanggang enz.; (S. M. blz. 25); **sakarang kini balun pulang, hari lah tangah pantai turun** = (zij) is nu nog niet teruggekeerd en het is reeds namiddag, (id. blz. 30); **padô masô déwasô itu, harinô sadang tangah hari, sadang langang urang gubalô, lalu bakatô puti Balukih** = eens op een middag, toen de herders reeds naar huis waren gegaan, zeide prinses Balkis; (P. B. blz. 9); **awa^cnô manjabi^c rumpuï^c lai** = hij is (of was) nog aan 't snijden van gras.

Het woord **lah** (ook **alah** en **talah**) geeft te kennen, dat iets in zeker oogenblik bereids gekomen is tot het bestaan van datgeen, waarop het betrekking heeft, in het midden latende, zoo 't eene handeling betreft, of deze al dan niet voltooid is.

Men gebruikt het zoowel sprekende van een *tegenwoordig* als van een *verleden* en *toekomstig* tijdstip; en kan het meermalen met *al*, *reeds* terug geven.

Voorbeelden: **satô nampa^c di si Galang, amainjô lah ka mangamuă^c, lah tjamèh malah hatinjô, lah takuï^c malah nan djadi** = toen het aan G. bleek, dat haar moeder zich zou doodsteken, was haar gemoed bezorgd en bevreesd; (U. M. blz. 50); **lah ikô mòh gadang dèn, alun dèn nan ba^c tjandô ikô** = zoo groot als ik (al) ben, ben ik zóó nog niet geweest; (id. blz. 53); **lah di apô apa^c kòh kini, mangkô lah sabinguăng nangkô** = wat scheelt U thans vader, dat ge zoo onbegrijpelijk zijt? (id. blz. 47); **lah sahari si Galang saki^c** = reeds een dag was G. ziek; (id. blz. 44); **dè^c mahampèh-hampèhkan tjakô lah mangkin saki^c nan djadi** = door dat smijten van daar straks was zij (reeds) erger ziek geworden; (id. blz. 45); **dèn buka^c tjintjin di djari, diputuïh manië^c**

di tangan, alah ka sanang hati ka^c tuô = ik zal de ringen van de vingers nemen en den kralen armband los maken, en dan zal broeder gerust zijn; (S. M. blz. 8); **lah tuô kami di sikô, balun rang lalu-lalu sadjô** = zoo oud als ik ben, is er nog niemand zoo maar doorgeloopen; (bv. zonder te groeten of toestemming te vragen); (id. blz. 9); **lah bérang mandai djô bapa^c** = de vader en de moeder waren boos; (M. A. blz. 7); **alun disuruăh injô lah pai** = hij ging al vóór hij gezonden werd (id.); **bakatô pulô nan batinô: o ka^c ba^c-apô kalaka kitô, dè^c hambô lah barè^c djuô, di má djuô kitô ka basarang** = het wijfje sprak: ach, man, wat zullen we beginnen, ik ben zwanger en waar zullen wij nu nestelen? (M. B.). (Zie verder het Bijwoord).

Het woord **sudah** heeft de beteekenis van: *gedaan*, *afgedaan*, *klaar*, *afgeloopen*, *voltooid*, enz. Komt het in het praedicaat voor met eene bepaling achter zich, dan geeft het te kennen, dat het subject gekomen is tot het *voltooid*, *klaar*, *gereed* zijn enz., ten aanzien van datgeen, wat die bepaling inhoudt en is dan veelal terug te geven met *reeds* of *al*. Waar datgeen, wat het volgende woord noemt, iets is, dat is afgeloopen, kunnen **lah** en **sudah** alzoo op dezelfde wijze vertaald worden.

Met den zin **awa^{c}njô lah makan** = duidt men bv. zoowel het begrip aan van: *hij eet reeds* of *is reeds aan 't eten*, als van: *hij heeft al gegeten;* met **awa^{c}njô sudah makan** = echter geeft men alleen 't laatste te kennen. (hij is klaar met eten).

Het gebruik van **lah** en **sudah** wordt meermalen door bijkomende zindeelen bepaald; bv. **hambô lah makan, datang si Anu; djadi satô pulô jô** = ik was reeds aan het eten, toen N.N. kwam, hij at nu ook mee; waar men, in verband met het nazindeel: **djadi** enz., **lah** niet door **sudah** kan vervangen.

Het woord **sudah** kan ook als praedicaat fungeeren.

Voorbeelden: **injô sudah dibaô untuăng** = hij was door 't lot zoover gebracht; het lot had 't zoo over hem beschikt; (P. B. blz. 3); **bukan sakarang nan tamintô; surè^{c}an sudah tadahulu** = 't is niet wat nu gevraagd is; maar wat reeds vooruit of vroeger bepaald was; **adapun manti Azu Sarah, sudah diambiĕ^c radjô djihin, diambiĕ^{c}nô ka binantunô; sudah kahanda^c Azu Sarah, tida^c lah dajô padô kami** = Mantri A. S. is reeds door den geestenkoning als schoonzoon genomen; 't verlangen van A. S. is vervuld, 't was geen list van ons; (id. blz. 5); **sudah ajam bakabè^c katigônjô, malompè^c injô si Salamat** = toen de drie hanen gebonden waren, sprong S. op. (S. M. blz. 9). (**ajam bakabè^c katigônjô** is subject).

Beide woorden, **lah** en **sudah**, kunnen, uit den aard der zaak, naast elkander in den zin gebruikt worden; bv. **pupuï^c lah sudah tapabuè^c, batanjô amai si Umbuï^c** = de fluit, reeds gemaakt zijnde, vroeg de moeder van Oemboet; (U. M. blz. 35); **kò^c dapè^c gatah nan èlò^c, unggèh lah sudah tahuan** = of er goede lijm gevonden is, weet de vogel bereids; (U. M. blz. 21); **lah sudah injô manangih badjalan amai si Umbuï^c** = toen zij uitgeschreid had, begaf de moeder van Oemboet zich op weg; (U. M. blz. 33); **lah sudah makan ana^c buruăng, mati lah garan rupônjô unggèh** = toen de jonge vogels gegeten hadden, of: toen de jonge vogels klaar waren met eten, schenen zij dood te zijn. (M. B.).

De wijzen der werkwoorden.

§ 191. Bijzondere vormen van het werkwoord, om aan te duiden hoe de spreker zich eene gedachte met betrekking tot de werkelijkheid voorstelt — zoogenaamde *wijzen* van het werkwoord — bezit het M. niet; de spreektoon en enkele hulpwoorden maken het voor den hoorder duidelijk genoeg wat de spreker te kennen wilde geven. Waar wij bv. zeggen: *»ik baad eerst«* kan de M. dat uitdrukken met: **mandi dèn dahulu**, welke woorden echter, — met den vraagtoon geuit —, ook beteekenen kunnen: *»baad ik eerst?«* en tevens als gebod kunnen gelden in de beteekenis van: *»laat ik* of *mij eerst baden«*.

Daar men bij het vertalen van zinnen uit het M. in het N. gewoonlijk van drie wijzen gebruik maakt, de *Aantoonende*, *Gebiedende* en *Aanvoegende* wijs, zullen we deze, en wel voornamelijk de twee laatste hieronder nagaan.

§ 192. Waar eene gedachte geuit wordt, die met de werkelijkheid overeenkomt, wordt zij in het Nederlandsch terug gegeven in de Aantoonende wijs: bv. **si Anu datang** = N.N. komt; **kò^{c} hudjan hari, inda^{c} djadi kitô pai** = als het regent, gaan wij niet; **tuan laï di rumah?** = is mijnheer thuis?

Uit men in het M. zijne gedachte omtrent iets, dat nog niet in werkelijkheid bestaat, maar dat werkelijkheid moet worden, — m. a. w. geeft men in die taal een gebod, verzoek, wensch, enz. te kennen, — dan beoogt men in hoofdzaak het »zijn« of »bestaan« daarvan, en heeft men hier, gelijk gezegd is, dezelfde vormen van het werkwoord, als voor de Aantoonende wijs. De naam van den persoon wien of ten behoeve van wien men gebiedt, enz. kan verzwegen worden; zoo ook die van het object bij de handeling.

Een zin bv. als **mahabuïh kòpi lah; kami lah hauïh-hauïh kô mah** wordt niet geuit met de bedoeling, dat juist de *toegesprokene* het werk koffie koken zal verrichten, doch geeft alleen het verlangen te kennen, dat het *doen* daarvan zal bestaan of geschieden. Meer letterlijk zegt de M.: *uitvoeren 't koken van koffie* (*zij, besta, geschiede, hebbe plaats*); *wij hebben erge dorst;* en dit kan, al naar de omstandigheden 't meebrengen, beteekenen: *kook koffie; men koke koffie; er worde koffie gekookt; laten wij, laat ons koffie koken.*

Bij vermelding van den persoon, wien het gebod, enz. geldt, heeft de zin, uit den aard der zaak, hetzelfde voorkomen als die van de Aantoonende wijs; bv. **ang manjapu halaman** of **manjapu halaman ang** = gij veegt 't erf, of het erf veegt gij; **ang bakirin pitih** of **bakirin pitih ang** = gij zendt geld; zendt gij geld.

Bezigt men den stam (objects)vorm, dan wordt die persoonsnaam ingeleid door **di** (of **dè^{c}**); bv. **sapu di (dè^{c}) kitô, di ang, di nô sarò^{c} nan tun** = laten wij dat vuil wegvegen; veeg gij dat vuil weg; laat hij enz. (meer letterlijk: het vegen zij of geschiede door ons enz. van dat vuil).

Wanneer men den **di**-vorm bezigt en het gebod of de wensch een derden persoon geldt, dan komt de aanwijzing of de naam van hem onmiddelijk achter dien

van het werk of er heeft inleiding door **di** plaats; bv. **dibalinô kudô tu** = in zijn koopen (zij) dat paard; dat paard worde door hem gekocht of koope hij; **dibali di nô kudô tu** = 1. dat paard worde *door* hem gekocht; 2. dat paard worde *bij* hem gekocht (**di** kan zoowel betrekking hebben op den agens als op de plaats); **dipasampai pasan hambô di si Anu** = N.N. brenge mijn boodschap over: en ook: mijn boodschap worde overgebracht aan N.N.

§ 193. Om een gebod, wensch of verzoek met meer nadruk te doen, of om datgeen, waarom 't daarbij vooral te doen is, meer te doen uitkomen, maakt men meermalen gebruik van het woordje **lah.** Bepaald behoefte bestaat hieraan echter niet.

Het woord **lah** komt achter datgeen, wat als gebod, enz. fungeert; is hierin een bepaling begrepen, dan staat het na deze; bv. **mambasuăh mukô lah dahulu** = verrichten 't wasschen van 't gelaat (zij) eerst; wasch 't gelaat eerst; enz.; **mambalikan hambô badju lah** = verrichten 't koopen voor mij van een baadje (besta of zij); koop voor mij een baadje; **mahariĕᶜ-gadang lah** = schreeuw hard; **batulaᶜ pungguăng lah kitô** = laten wij elkander den rug toekeeren; laat ieder onzer zijn eigen weg gaan. (U. M. blz. 42).

Wordt er geboden, dat *een voorwerp iets gedaan moet worden* of *wat* men een voorwerp *moet doen*, dan komt **lah** achter dien der handeling; bv. **basuăh lah mukô** = 't wasschen (besta of zij) van het gelaat; wasch het gelaat; **balikan lah hambô badju** = koop voor mij een baadje.

Evenzoo komt **lah**, waar het zijn in de handeling gelast, enz. wordt, achter den **di**-vorm; bv. **dibuang lah anaᶜ nan tun** = in het verbannen (zij) dat kind; dat kind worde verbannen.

Wat omtrent **lah** gezegd is, geldt ook voor **malah**, dat men meermalen bij het gebruik van de gebiedende wijs aantreft.

§ 194. Voorbeelden van deze wijze van spreken vindt men voor de *verschillende* werkwoordsvormen in de volgende zinnen: **mahimbau injô Salamat: manô lah kau, Kambang Manih! mandjanguăh kau dahulu** = Salamat riep: zeg K. M. kom eens te voorschijn; kijk eens naar buiten! (S. M. blz. 30); **tingga mantjanguïᶜ lah kô kampuăng!** = blijf verlaten achter, gij, kampoeng! (id. blz. 35); **kô môh kampiĕ tuan hai, maugunjah bagai lah sakapuă** = hier is het zakje, neem ook een pruimpje of laten we ook wat (sirih) kauwen! (U. M. blz. 88); **hari lah ka pahudjan kô mah; pakan datang nangkô mambali barĕh lah gaᶜ banjaᶜ** = we gaan nat weer krijgen; op de aanstaande markt moet men maar wat veel rijst koopen; **manjanduăᶜkan alĕᶜ tu nasi lah dahulu; baïkô mangĕtjĕᶜ** = schep eerst de rijst voor de gasten op en praat dan; laat eerst het opscheppen van de rijst geschieden, enz.; **maminunkan anaᶜ ubĕᶜ lah; djan pi batanaᶜ lai** = geef het kind medicijnen in en ga maar niet koken; **kĕᶜ indaᶜ bapantjarian, mahiduïᶜ-i anaᶜ ikan lah** = als men geen middelen van bestaan heeft, legge men zich op vischteelt toe; **tariĕᶜ isinjô sapaduô** = neem de helft van zijn inhoud; (S. M. blz. 29), **manô lah tuan injiĕᶜ kanduăng! tjaharikan hambô dajang-dajang**

= welaan, grootvader! laat hofdames voor mij zoeken; (P. B.); **panggiĕ urang Kampuăng Timbarau, gadang kètè^c, tuô mudô, laki-laki parampuan, baiĕ^c imam, baiĕ^c katib; sapu-lantaikau lah mamanggiĕ^c** = noodig de lieden van Timbarau uit, groot en klein, oud en jong, mannen en vrouwen, imams en katibs; noodig uit zoo nauwkeurig mogelijk, of zonder iemand te vergeten; (**manjapu lantai** beteekent eigenlijk: een vloer vegen); **pai tjakau malah hajam; suruăh himbau lah urang sia^c** = ga kippen grijpen en laat de geestelijken zoeken; (U. M. blz. 43); **bujuăng, uambè^c ang pulang; bujuăng, nantji^c ang babaliĕ^c; nantikan alè^c na^c lapèh; minun makau malah dahulu** = jongen, wacht nog wat met naar huis te gaan: wacht tot de gasten willen vertrekken en eet en drink eerst; (U. M. blz. 16); **urang lah lamô bana kô duduă^c; ditatiĕng lah kòpi** = de menschen zitten al zoo lang; er worde koffie gebracht; **dihiduï^c lah api; hari lah tinggi** = maak vuur; 't is reeds laat; er worde vuur gemaakt, enz.; **disisiĕ^c pamatang kô dahulu; sudah itu, sawah diganangi aïĕ** = eerst moeten de dijken afgestoken worden, en is dat klaar, dan zette men de sawahs onder water; **tjaliĕ^c lah badju dèn di ang** = zie of bezie mijn baadje eens; (U. M. blz. 35); **pai tamuï di kau bapa^c** = ga eens naar vader; (id. blz. 80); **dangakan bana lah di kau** = luister goed; (id. blz. 76); **lòròng dè^c ana^c ka pangiriĕng, ambiĕ^c di guru sapaduô** = wat de volgelingen betreft, neem U de helft ervan; (S. M. blz. 23); **manô lah Kambang, ana^c kanduăng! batana^c nasi malah awa^c kau** = zeg, Kambang! kook nu rijst; (S. M. blz. 39); **kini djuô bujuăng badjalan** = ge moet terstond op weg gaan, jongen! (U. M. blz. 10); **basèra^c siriĕh lah kitô, bakuduăng-kuduăngan rotan** = laten wij den familieband breken; laten wij vreemden voor elkander zijn. (M. A. blz. 7).

§ 195. Wanneer men wil te kennen geven, dat iets wenschelijk is of dat iets dient of behoort te geschieden of te zijn, dan bezigt men daarvoor **handa^{c}nô**, dat te vertalen is met: *dienen*, *mogen* of met: *het is wenschelijk*, of waarvan men den zin kan terug geven door middel van *laten* of een werkwoord in den subjonctief. Men gebruikt het, wanneer men op beleefde wijze een begeerte of verlangen uitdrukt.

Voorbeelden: **pai kitô handa^{c}nô** = laten we gaan; 't is dienstig, wenschelijk, dat we gaan; **kò^c jô ka badjalan, sasuò^c nasi dèn dimakannô djuô handa^{c}nô, na^c sanang hati dèn** = indien hij heengaat, moge hij of gelieve hij een hapje rijst van me te eten, opdat ik gerust zij; **kò^c ka pai jô ka nagari urang, mantjaharikan kami jô handa^{c}nô; ikô badannô surang samiĕng** = als hij naar een andere negorij zou gaan, had hij voor ons dienen te zorgen; nu heeft hij 't alleen voor zich gedaan; **dalam pakan nan sapakan nangkô tataga^c handa^{c}nô rumah nan tun** = die woning dient nog in deze week opgericht te zijn; 't is wenschelijk, dat zij enz.; moge zij in deze week enz.

Van deze uitdrukking maakt men o. a. ook gebruik in vragen; bv. **bakatô amai si Umbuï^c: o bujuăng si Umbuï^c Mudô, djadi á tô ang handa^{c}njô; djadi panghulu ang laï namuăh?** = de moeder van Oemboet zeide: zeg O. M. wat toch zoudt ge wenschen te worden; zoudt ge panghoeloe willen worden? (U. M. blz. 1).

§ 196. Om een gebod, verzoek of verlangen op een beleefde of vriendelijke wijze te uiten, maakt men meermalen gebruik van **ba-á** of **ba^c-á**, welke vormen, als vraag gebezigd, de beteekenis hebben van *hoe;* meer letterlijk: *met wat*, en *zooals wat*.

Bij bedoelde wijze van spreken maken zij echter geen rechtstreeksche vraag van den zin, doch geven zij meer te kennen, dat het gebodene voor den hoorder niet veel te beteekenen heeft, zooals wij wel zeggen: „wat is of beteekent dat voor je” met de bedoeling van: „'t is niets of beteekent niets voor je”.

Naast deze vormen gebruikt men ook wel **malah.** Zulke zinnen kunnen wij teruggeven door middel van: *als 't U belieft; gelieve; wees zoo goed;* enz.

Voorbeelden: **tòlòng dèn ba-á** of **ba^c-á di ang sakali nangkô** = help me ditmaal als 't U belieft; gelieve of wees zoo goed me ditmaal te helpen; **balikan dèn kain nan ba^c tjarô ikô ga^c sahalai ba-á** = wees zoo goed voor mij zulk een kain te koopen; **mandjangnăh ba-á sabanta** = gelieve eens even naar buiten te zien; (U. M. blz. 18); **palakukan ba^c-á kahanda^c dèn** = wil zoo goed zijn mijn wensch in te willigen; **dangakan malah sambah hambô** = gelieve te hooren wat ik U te zeggen heb. (S. M. blz. 30).

* Wanneer men zulk een zin inleidt met **kò^c**, kan hij als rechtstreeksche vraag beschouwd worden; bv. **kò^c ang hantakan surè^c kô ka rumah si Anu, ba-á?** = als ge dezen brief naar de woning van N.N. brengt, wat zou dat zijn? (is dat met wat?) Neemt de spreker dit als een verzoek op, dan zal hij bv. antwoorden: **djadi** = goed! **inda^c ta-itjő dô** = er is of ik heb geen gelegenheid, enz. Hij kan het echter ook als vraag opvatten en geeft daarvan blijk, door te antwoorden: **inda^c ba-á dô** = dat zou niets wezen; daar is niets op tegen; enz. (den brief brengt hij dan echter niet). Van een mindere is zulk een antwoord onbeleefd; van een gelijke of meerdere wordt het geacht gekscherende gegeven te zijn. De spreker is echter verplicht op nieuw te zeggen: **kò^c inda^c ba-á dô, hantakan lah** = als er niets op tegen is, breng hem dan.

* Van dit **ba-á** of **ba^c-á** maakt men ook meermalen gebruik, om te kennen te geven dat, hetgeen er is geschied, in 't oog van den spreker geschieden kon, zonder dat daarbij rekening gehouden moest worden met het gevoelen van anderen. Het staat in dit geval zelfstandig en achteraan en heeft den zin van: *wat zou dat; wat komt 't er op aan; wat gaat 't je aan;* enz. Datgeen, wat er aan voorafgaat, wordt uitgesproken met een daling van de stem, zooals bv. bij een kommapunt.

Voorbeelden: **sukô hati dèn; ba-á?** = 't was mijn verlangen of ik heb 't eens gewild; wat zou dat nu? **iô, dèn maambiě^c badju ang; ba-á?** = ja, ik heb 't baadje weggenomen; en wat nu? **awa^cnjô inda^c ka bamain djô ang; ba-á?** = hij zal niet met je spelen; wat zou dat nu?

§ 197. Wanneer men tot iets vermaant, iets nederig verzoekt of vriendelijk daarop aandringt, bezigt men meermalen de uitdrukking **kambaiě^c lah** of **kambaiě^c Allah lah**, waarmede men te kennen geeft, dat iets geschieden of niet geschieden moge, ter wille van het goede zelve of om een werk te doen, dat goed is in 't oog van God. Men kan haar terug geven door: *om bestwil*, *om Godswil*, *'t behage*, enz.

Voorbeelden: **kambaiĕ^c lah djan ang kaôkan djuô tu sakali lai** = doe dat, om bestwil, een ander maal niet weer; **masuă^ckan banai lah ka hati ang rundiĕngan nan tun; kambaiĕ^c lah ang** = neem nu goed ter harte, wat ik U daar zeide, doe 't om bestwil; **kambaiĕ^c Allah lah ang, tòlòng djuô dèn nan sakali nangkô** = help me, om Godswil, ditmaal toch! **kambaiĕ^c Allah lah, angku, djan angku bérang djuô di nô** = om Godswil, angkoe! beknor hem nu toch niet.

§ 198. Om tot het verrichten van iets aan te sporen, bezigt men **tô, tòh, muah, mòh, mé** of **mi (mari),** die al dan niet **lah** of **malah** achter zich krijgen en den zin hebben van: *kom, komaan, welaan*, enz.

Voorbeelden: **tô, kitô suruăh urang tu mantjari nan ka lama^c** = kom, we zullen dien man uitzenden, om wat lekkers te zoeken, (zoeken wat lekker zal zijn); **muah, kitô tanjôkan bakèh baliau** = welaan, we zullen 't aan hem vragen; **tô lah kitô makan; baïkô mangètjè^c** = kom, laten we gaan eten; straks kunnen we praten; **tô mi lah kitô badjalan** = kom, laten we nu gaan. (U. M. blz. 88).

§ 199. Van **ta^c mungkin inda^c** of **tida; inda^c mungkin inda^c, inda^c mungkin tida^c** maakt men gebruik, wanneer men te kennen geeft, dat het doen van iets uitdrukkelijk verlangd wordt, of dat iets noodzakelijk of ongetwijfeld geschieden moet of zal. Deze uitdrukking is eene dubbele ontkenning, die het niet bestaan van iets als onmogelijk voorstelt. Men kan haar terug geven door *moeten*.

Voorbeelden: **kò^c lah diminunnô ubè^c nangkô, ta mungkin tida^c awa^cnô talalò^c** = indien hij deze medicijnen heeft ingenomen, *moet* hij slapen; **ta^c mungkin tida^c sudah djuô kini kabun nan tun; kò^c ta^c sudah, dihukun ang** = die tuin *moet* nu klaar komen; zoo niet, dan krijgt ge straf.

§ 200. Om een gebod, verzoek of wensch in ontkennenden vorm te doen, om dus iets te ontraden of om te verbieden of om te kennen te geven, dat men het wenschelijk vindt, dat iets niet geschiede, maakt men gebruik van het woord **djangan** of zijn verkorting **djan,** dat terug te geven is met den negatieven imperatief *niet mogen, niet moeten*.

Het praedicaat van den zin, op welks inhoud **djangan** betrekking heeft, kan, uit den aard der zaak, weer verschillend wezen.

Voorbeelden: **djangan tuanku mahariĕ^c dahulu** = ge moogt niet vooruit schreeuwen; (gij schreeuwt vooruit mag niet); (S. M. blz. 48); **djan manjésô badan kau djuô; djan urang manunggu pulang** = ge moet U niet kwellen en men moet maar niet op onze terugkomst wachten; (id. blz. 8); **djangan ang bari katô luruïh, djangan dibari katô tarang** = ge moogt niet zeggen, zooals het is of ge moogt 't ware van de zaak niet vertellen; (id. blz. 14); **djan dimakan djuô lai nasi tu; lah rasan** = die rijst mag niet meer gegeten worden; zij is reeds zuur; **djan bakuntji pintu djuô lai** = de deur mag niet meer gesloten zijn; **djangan ba^c itu katô puti** = U moogt niet zoo spreken prinses (niet mogen zijn zooals die uw woorden).

Een verbod kan alleen door **djan** of **djangan** worden uitgedrukt; **djan!** =

niet doen! doe 't niet! 't mag niet! **djan lai!** = onnoodig verder; 't behoeft niet meer!

De uitdrukking **djan tida**^{c} of **djan inda**^{c} gebruikt men in de beteekenis van *het moet;* bv. **djan tida**^{c} **datang ang!** = ge moet komen! (niet mag zijn gij komt niet).

§ 201. Menigvuldig gebruik wordt er gemaakt van het woord **usah**, dat een *onnoodig zijn*, een *niet behoeven* te kennen geeft.

Voorbeelden: **pai babalië**^{c} **lah kau pulang, usah marintang dèn badjalan** = ga naar huis terug; ge behoeft me op weg niet op te houden; (S. M. blz. 24); **bujuăng, usah wa**^{c} **ang pai; bujuăng, usah ang ka kiun** = jongen, ge behoeft niet te gaan; t is niet noodig daarheen te gaan; (U. M. blz. 35); **djôkalau radjô handa**^{c} **kawin, usah bakawan naië**^{c} **rumah** = indien U huwen wilt, is 't onnoodig, met gevolg naar binnen te gaan; (P. B. blz. 11); **ka**^{c} **tuô djangan badjalan, usah disabuï**^{c} **pai balaië** = ge moogt of moet niet heengaan en behoeft niet te zeggen, dat ge gaat varen. (S. M. blz. 8).

Opmerking. In het M. fungeert **usah** als praedicaat of als hoofdwoord hiervan; **kitô tiduă di rimbô rajô; usah lah kitô siô-siô** = wij slapen in een groot woud of in de wildernis; onnoodig is wij zijn roekeloos; **usah bakawan naië**^{c} **rumah** = de woning te bestijgen behoeft niet met vrienden.

§ 202. Dat **na**^{c} kan worden gebezigd waar het Nederlandsch zich bedient van den subjonctief, zagen we op blz. 140 en v.v.

In dezelfde beteekenis komt ook **ma**^{c} voor, bv. **pai djòh djapuï**^{c} **sikuă lai, ma**^{c} **sanang hati nan rusuăh** = ga er nog een halen, opdat 't bezorgde gemoed gerust zij; (S. M. blz. 13).

Met **banai** of **bana lah** vormt men concessive of toegevende zinnen; bv. **na**^{c} **inda**^{c} **banai lah dihimbaunô, patuï**^{c} **djuô kitô pai** = hij noodige ons niet uit, we gaan toch; **na**^{c} **habih banai lah pitih nan tun, alun ka patuï**^{c} **jô bangih** = dat geld moge op zijn, al mocht dat geld op zijn, hij behoort toch niet boos te wezen.

Ter vorming van ontkennende zinnen maakt men gebruik van **na**^{c} **djan**; bv. **randam lah dahulu, na**^{c} **djan di bubuă**^{c} = loog het eerst, opdat het niet door de boeboek aangetast worde; **para**^{c} **kô ka dèn paga, na**^{c} **djan dimasuă**^{c}**-i kabau djuô** = dezen tuin zal ik omheinen, opdat er geen buffels meer inkomen.

Opmerking. Van het woord **supajô**, ter inleiding van zinnen, die wij in de Aanvoegende wijs met *opdat* uitdrukken, wordt in het Minangkabausch maar zelden gebruik gemaakt. Men treft 't bv. aan in de P. B. waar het meermalen dan toch **na**^{c} achter zich heeft; bv. **hantakan malah diri hambô, supajô maliè**^{c} **tjutju Adam** = breng mij er heen, opdat ik menschen zien kunne of moge; (P. B blz. 7); **manô lah tôlan buruăng mara**^{c}**, baô lah aku maliè**^{c}**-**

nô, supajô na^{c} jakin hati hambô = welnu, mijn vriend de pauw, neem mij mede om haar te zien, opdat ik overtuigd zij! (id. blz. 19).

Evenzoo bezigt men, ter aanduiding van een gebod, verzoek of wensch, maar zeer zelden het woord **handa^{c}** = willen, begeeren, enz.; bv. **siapô namô puti nan tun, handa^{c} katôkan padô hambô** = hoe heet die prinses, gelieve 't mij te zeggen! (P. B. blz. 3).

TELWOORDEN.

(Namen van hoeveelheden.)

Het telwoord.

§ 203. De hoofdtelwoorden in de Minangkabausche taal zijn beneden *tien*: **asô** = één; **duô** = twee; **tigô** = drie; **ampè^{c}** = vier; **limô** = vijf; **anam** = zes; **tudjuăh** = zeven; **salapan** = acht; **sambilan** = negen.

Voor één zegt men ook **tjiè^{c}**; ook hoort men wel **satu.**

De namen der hoeveelheden tusschen *tien* en *twintig* vormt men door middel van **balèh**, dat voor *elf* met **sa** verbonden, en voor de andere achter de overige geplaatst wordt: **sabalèh** = elf; **duô balèh** = twaalf; **tigô balèh** = dertien, enz.

Voor de termen van de schaal van het tientallig stelsel heeft men **puluăh** = tiental; **ratuïh** = honderdtal; **ribu** = duizendtal; **lasô** = tienduizendtal; **kati** = honderdduizendtal; **djutô** = millioental.

Om de hoeveelheden *tien*, *honderd* enz. te noemen, zegt men **sapuluăh** = een tiental (10); **saratuïh** = een honderdtal (100) enz.

De veelvouden hiervan worden gemaakt door de getallen van *twee* tot *negen* er vóór te noemen: **duô puluăh** = 20; **ampè^{c} ratuïh** = 400; **limô ribu** = 5000.

De eenheden, boven een veelvoud worden er achter genoemd: 26 = **duô puluăh anam**; 137 = **saratuïh tigô puluăh tudjuăh**; 4548 = **ampè^{c} ribu limô ratuïh ampè^{c} puluăh salapan**; 23456 = **duô lasô tigô ribu** enz. of **duô puluăh tigô ribu ampè^{c} ratuih** enz.

De hoeveelheden, die één minder zijn dan een getal, dat op nul eindigt, drukt men ook uit door aan te geven, dat die eenheid ervan afgetrokken moet worden: 19 = **kurang asô duô puluăh**; 99 = **kurang asô saratuïh**; 999 = **kurang asô saribu**; 299 = **kurang asô tigô ratuïh**; 459 = **kurang asô ampè^{c} ratuïh anam puluăh** enz.

Dit **kurang** komt altijd vóóraan; voor *negen* zegt men echter geen **kurang asô sapuluăh.**

Wanneer bij de geheelen nog een half is, dan drukt men die hoeveelheid uit

door **tangah** met den naam van de hoeveelheid, waaraan dat half ontbreekt er achter: 1½ = **tangah duô; 2½ = tangah tigô; 24½ = tangah duô puluăh limô;** enz.

Zoo doet men ook bij getallen waarbij 5 eenheden, tientallen, honderdtallen enz. zijn: 15 = **tangah duô puluăh**; 285 = **duô ratuïh tangah sambilan puluăh**; 350 = **tangah ampè^{c} ratuïh**; 355 = **tigô ratuïh tangah anam puluăh**; 4500 = **tangah limô ribu**; enz.

Bij het noemen van geldswaarden waarbij 2½ gulden boven een zeker tiental is, wordt deze 2½ gulden meermalen als rijksdaalder uitgedrukt: 22½ gld. = **duô puluăh saringgi^{c}**; 132½ gld. = **saratuïh tigô puluăh saringgi^{c}**.

Evenzoo neemt men voor geldswaarden, waarbij aan een tiental 2½ gulden ontbreekt, het volle tiental min een rijksdaalder: 27½ gulden = **kurang saringgi^{c} tigô puluăh**; 117½ gulden = **kurang saringgi^{c} saratuïh duô puluăh.** Het woord **rupiah** = *gulden* wordt in beide gevallen weggelaten.

§ 204. Bij het noemen van eene hoeveelheid voorwerpen maakt men meermalen gebruik van benamingen, die betrekking hebben op den vorm of het voorkomen der dingen, op eenig kenmerkend deel of uitkomende eigenschap ervan. De beteekenis van deze *soortaanwijzers*, zooals men ze zou kunnen noemen, komt overeen met ons *stuks*.

Voorbeelden van zulke aanwijzers vindt men in **urang** = mensch; van personen; **ikuă** = staart; van dieren; onverschillig of zij al dan niet een staart hebben; **buah** = vrucht; van allerlei voorwerpen, meest echter van groote, levenlooze dingen; **batang** = stam; van boomen, sigaren, lansen en andere lange voorwerpen; **halai** = vlak; van papier, kleedingstukken, planken, bladeren, maar ook van haren, garen, enz.; **bidang** = uitgestrektheid, lap; van grond, akkers, enz.; **piriĕng** = bord, van sawahs; **bilah** = bamboespaander; van planken, messen, krissen, enz.; **putjuă^{c}** = uitspruitsel; van brieven, doch ook van kanonnen; **bantuă^{c}** = kromming; van ringen, hanesporen, enz.; **rawan** = kraakbeen; van stellen van ringen, armbanden, netten, enz.; **liang** = opening; gat, van wonden; **bidjô** = pit; van katjang, enz.; **butiĕ** = korrel; van eieren, sommige vruchten, enz.; **kaki** = voet; van bloemen, regen- of zonneschermen; **larèh** = van geweren, sawahdijken; enz.

De benamingen, voorafgegaan van het telwoord, worden zoowel achter als vóór den naam van het getelde voorwerp geplaatst. Gebruikt men dezen naam niet, dan staat het telwoord voorop.

Voorbeelden: **tigô urang radjô** of **radjô tigô urang** = drie vorsten; **saurang ana^{c}** = één kind; **andjiĕng duô ikuă** = twee honden; **tigô halai papan, dèta karatèh** = drie planken, hoofddoeken, bladen papier; **sahalai banang** = één draad; **limô bilah karih, pisau, papan** = vijf krissen, messen, planken; **duô putjuă^{c} surè^{c}, mariam** = twee brieven, kanonnen; **ròkò^{c} duô batang** = twee sigaren; **sabatang tomba^{c}** = één lans; **limô piriĕng sawah, pasumajan** = vijf sawahs, kweekbeddingen; **sabidang tanah, ladang** = één grond; akker; **salarèh badiĕ, pamatang** = één geweer, sawahdijk; **lukô tigô liang** = drie wonden; **tjintjin galang ampè^{c} bantuă^{c}** = vier ringen, armbanden; **limô butiĕ taluă, djambu, limau** = drie eieren, djamboes, limau's; **sabidjô katjang** = één katjangboontje; **duô rawan djarè^{c}, subang, galang** = twee netten, twee stel oorhangers, arm-

banden; **limô buah manggih, pinggan, tjawan, kampuăng, rumah** = vijf mangis, borden, schoteltjes, kampoengs, huizen.

Van huizen en padati's bezigt men ook wel **atô**^{c} = dak, meer gebruikelijk is echter **buah.**

Behalve zulke heeft men er nog, die van een geheel een deel aanduiden, dat ontstaan is door snijden, hakken, breken, scheuren, enz. Deze kunnen niet in elk geval, tot de soortaanwijzers gerekend worden, doch hebben vóór een substantief meermalen hun ware beteekenis.

Van dien aard zijn: **tjabiĕ**^{c}, **karè**^{c}, **kuduăng, tuntuăng, kapiĕng, saï**^{c}, **bingkah,** en dergelijke, die alle stuk, brok, enz. beteekenen. Zoo is in **sakapiĕng korâan** = één koran, het woord **kapiĕng** wel soortaanwijzer, doch in **sakapiĕng kaju** = een stuk hout, niet. In **duô patah katô** = twee woorden en **duô patah ladô** = twee stukken peper, vindt men hetzelfde verschil.

De benaming achter het telwoord kan evenzoo die zijn van een samenstellend deel van een voorwerp; bv. **ruèh** = geleding; **sapiĕh** = bijaar; **ruang** = afdeeling bij sommige vruchten als limau's, doerians, en ook van woningen; **buku** = gewricht, geleding. Ook deze behouden hun eigenlijke beteekenis, die in het Nederlandsch op verschillende wijzen kan aangegeven worden; bv. **duô buku garam** = twee korrels of stukjes zout; **tigô buku gulai** of **randang** = drie stukken van de goelai of van het vleesch, dat voor de goelai in stukjes gesneden is.

Tot de soortaanwijzers kan men ook niet brengen substantieven als: **tandan** = tros; **kabè**^{c} = bundel, bindsel; **tungkuïh** (of **bungkuïh**) = pak; **guluăng** = rol en dergelijke van dien aard.

§ 205. Wanneer men een hoeveelheid bij benadering, raming of gissing bepaalt, maakt men gebruik van de woorden **aga**^{c} of **aga**^{c}**-aga**^{c}; bv. **malah aga**^{c} **duô puluăh rupiah ka baka ka Padang, lah sadang èlô**^{c} **tu anô** = als ik zoowat twintig gulden reisgeld naar Padang heb, zal dat wel genoeg zijn; **aga**^{c}**-aga**^{c} **sapakan laï injô ka badjalan ka Makah baô malah dè**^{c} **ang kamari** = breng hem hier, zoowat eene week vóór zijn vertrek naar Makah; (Mekka).

Wat wij uitdrukken met *meer of minder* of met *plus minus* heet in het M. **labiĕh kurang;** bv. **umuă hambô labiĕh kurang tudjuăh-balèh tahun** = mijn ouderdom is ongeveer of ± 16 à 17 jaar; **labiĕh kurang sakètè**^{c} **inda**^{c} **ka mangá dô** = een weinig meer of minder zal er wel niet op aan komen; **hambô balabô hari nangkô labiĕh kurang saratuïh rupiah** = ik heb dezen dag een winst van ± honderd gulden.

Voor *zoowat* bezigt men ook wel **barang** en **kirô-kirô** hoewel zelden; bv. **tòlòngi hambô barang** of **kirô-kirô sahari** = help me zoowat een dag.

Wordt de benadering uitgedrukt door twee getallen, zooals men in het Nederlandsch wel doet met gebruikmaking van *of* of *à* of door te spreken van "een stuk of" enz., dan plaatst men in het M. die getallen naast elkander; bv. **sakali maurah purô, duô tigô hutang nan lapèh** = met één keer de beurs te openen, worden twee of drie schulden afgedaan; d. w. z. zich in één keer van twee zaken afmaken; **minum ubè**^{c} **nan tun aga**^{c} **duô tigô kali sahari** = drink deze medicijn twee à drie keeren per dag; **dè**^{c} **kajônô, kunun pitih aga**^{c} **saribu duô ribu**

sakètè^{c} di nô baru tu = daar hij rijk is, hebben een paar duizend gulden weinig te beteekenen voor hem.

Voor *een paar* zegt men **sa — duô** of **sa — duô —**, (waar het streepje den naam van het voorwerp aanduidt); bv. **nanti dalam sahari duô nangkô urang tu tibô di sikô** = binnen twee of drie dagen komt die persoon hier; **kò^{c} diimatkan tiò^{c} hari nan sapitih duô nan tun, barakat lamô amuàh djuô mandjadi baratuïh** = als ge elken dag zuinig zijt met die paar duiten, kunnen zij na verloop van tijd honderden worden.

Waar men een kleine hoeveelheid aanduidt, maakt men o. a gebruik van: **inda^{c} bara** = niet veel; niet zoo heel veel; **barang sakètè^{c}** = een weinig slechts, een beetje maar; waarvoor ook: **aga^{c} sakètè^{c}**; bv. **bari dèn ba-á timbakau barang sakètè^{c} (aga^{c}** of **ga^{c} sakètè^{c})** = geef mij een weinig tabak als 't U belieft, geef mij als 't U belieft wat tabak, een beetje maar.

§ 206. Waar men in het Nederlandsch, ter aanduiding van eene onbepaalde hoeveelheid, gebruik maakt van *al*, *al wat er is*, of *hoeveel er zijn moge* enz., daar bedient men zich in het M. van **barang sadô** of van **barang sadô adô.** Zij komen een van beide in dien zin voor, wanneer zij het hoofdbegrip uitmaken van datgeen, wat besproken wordt en hebben in dat geval altijd eene bepaling bij zich.

Het woord **sadô** is te beschouwen als te zijn **sa — adô**, dat letterlijk *één zijn* beteekent, zoodat men met **sadô adô** de aanwezigheid van een voorwerp of van al de voorwerpen in haar geheel of ganschen omvang voorstelt.

Voorbeelden van het gebruik zijn: **barang sadô** of **barang sadô adô tanah ang, lah didjuanô** = al uw grond, al wat er aan grond van je zijn moge, heeft hij verkocht. (In het M. is **barang sadô** of **barang sadô adô tanah ang,** het subject, waarin **tanah ang** als bepaling fungeert.); **barang sadô nan tingga, lah dimakannô** = al wat er overgebleven is heeft hij gegeten; **barang sadô padi di lasuàng, tumbuà^{c} lah** = stamp alles, wat er aan rijst in het rijstblok is; **barang sadô dapè^{c} barèh, bali lah** = koop al de rijst, die gij krijgen kunt.

In al zulke zinnen bezigt men ook **barang sadô adô.**

De komma is hier geplaatst ter aanduiding van den spreektoon. De stem gaat nl. tot aan dat teeken naar boven, waardoor het woord ervoor eenigszins met nadruk wordt geuit en het praedicaat van het besprokene wordt gescheiden.

Terwijl **barang sadô adô,** onverschillig waar het in den zin geplaatst is en of het al dan niet eene bepaling bij zich heeft, altijd in de aangegeven beteekenis voorkomt, vertegenwoordigt **barang sadô** ook ons begrip van: *wat*, *een weinig*, *eenige*, *voor zooveel 't is*, of *er zijn* en wel wanneer het het voorwerp zelve is, dat besproken wordt.

De uitdrukking heeft dan geene bepaling bij zich en duidt de hoeveelheid aan, in welke het besproken voorwerp voorkomt of waarop eene handeling is toegepast.

Voorbeelden: **lah didjuanô tanah ang, barang sadô** = hij heeft wat of een weinig van je grond verkocht. In dezen zin is **tanah ang** het subject en wijst **barang sadô** aan in welke hoeveelheid zij verkocht is; (reeds is in zijn verkoopen uw grond wat het zijn moge of voor zooveel het is, nl. het verkochte gedeelte),

(men vergelijke den zin boven); **ambiè^{c}kan dèn karambiĕ nan tun, barang sadô** = haal me eens wat van die klappers; haal voor mij die klappers hoeveel 't er ook zijn moge (nl. die ge haalt); **himbau lah malin, barang sadô** = roep wat of eenige malims; **pai lah ka pakan barang sadô** = laten er eenigen van u naar de markt gaan: **makan lah barang sadô** = eet een weinig; **dabiĕh lah hajam nan dèn bali tjakô, barang sadô** = slacht eenige van de kippen, die ik daar straks gekocht heb; **hambô ka mambali timbakau tu, barang sadô** = ik zal wat van die tabak koopen; **barang sadô hanjô pitihnô** = een weinig is zijn geld slechts; hij heeft maar een beetje geld.

In geen dezer zinnen kan men **barang sadô adô** gebruiken, zonder dat de beteekenis overgaat in die van *al*, *alwat* enz.

Het begrip van **barang sadô** wordt versterkt door woorden als **hanjô, laï, samiĕng** of **lah**; bv. **barang sadô hanjô nan ka dibali; aga^{c}-aga^{c} malah** = 't is maar weinig wat er gekocht moet worden; bereken het goed; **laï barang sadô nan ka dibali, aga^{c} aga^{c} malah** heeft de tegengestelde beteekenis van den vorigen: er is nog al wat te koopen, bereken het goed of ga het goed na; **barang sadô samiĕng lah pilin tali tu** = vlecht maar een weinig van dat touw; **barang sadô lah dimakannô nasi tu** = laat of moge hij een weinig van die rijst eten.

§ 207. Om eene onbepaalde hoeveelheid uit te drukken, maakt men ook wel gebruik van **barang barapô**, doch het behoort meer tot het Minangkabausch taaleigen **bará** of **bará bará** met of zonder **nan** er achter te bezigen.

Dit woord is in het Nederlandsch terug te geven met: *hoeveel*, *hoeveel ook*, *zooveel*, *wat*, al naar mate de zin is, waarin het voorkomt.

Voorbeelden: **balandjôkan pitih nangkô, bará bará** = besteed van dit geld hoeveel ook; (zooveel er noodig geacht wordt, hoeveel doet er niet toe); **bará bará dèn sabi^{c} rumpuï^{c} kô?** = mag ik van dit gras snijden zooveel ik wil? **bará bará makan lah samba tu** = eet van die sambals zooveel u goeddunkt.

In deze beteekenis wordt het woord verdubbeld en krijgt het geene bepaling achter zich.

Evenals **barang sadô,** kan **bará** of **bará bará** ook van eene bepaling gevolgd zijn in welk geval het behalve, *hoeveel*, *hoeveel ook*, ook *zooveel als* beteekent.

Voorbeelden: **tana^{c} lah barèh tu bará** of **bará bará nan dèn aga^{c} kan** = kook (van) die rijst zooveel ik heb berekend; **ambiĕ^{c} lah bará bará nan disisiĕhkannô** = neem zooveel als hij terzijde heeft gelegd; **bará bará pitih dèn, dèn pasalangkan** = zooveel of wat ik heb, zal ik je leenen; **bará nan pai katôkan lah** = zeg, hoeveel er gaan; **turunkan lah karambiĕ^{c} tu bará bará djanjô** = breng van die klappers naar beneden, zooveel hij zegt; **djua lah taluă tu bará bará ka pambali timbakau** = verkoop van die eieren, zooveel ge noodig acht of zooveel noodig is om tabak te koopen.

Bij een werkwoord als **bali** kan **bará** zoowel op de koopsom doelen, als op de gekochte voorwerpen en de vraag: **bará dibalinô tu?** twee beteekenissen hebben; nl.: voor hoeveel heeft hij dat gekocht? of hoeveel heeft hij daarvan gekocht? In

beide gevallen zegt de M. meer letterlijk: met wat is dat (**tu** is nl. het ding waarvan men spreekt) in zijn koopen? Zoo ook: **kò^c bará-bará dibalinô tu inda^c dèn tahu** = voor hoeveel hij dat gekocht heeft, weet ik niet: hoeveel hij daarvan gekocht heeft, weet ik niet.

Meermalen kan men zoowel van **bará bará** als van **barang sadô** gebruik maken. Zoo kan men bv. zeggen: **bará bará pitih ang** en **barang sadô pitih ang**, die we beide teruggeven met: al je geld. Het eerste heeft de hoeveelheid op het oog; het tweede meer de verschillende soorten bij elkander genomen, in den zin dus van: al wat ge aan geld hebt. Evenzoo is het met **bará bará badju ang** en **barang sadô badju ang** = al je baadjes, hoeveel baadjes er zijn en wat er aan baadjes van je is.

De onbepaalde hoeveelheid, in ontkennenden zin aangeduid, is: **inda^c bará.** Meermalen is het ook van **dô** gevolgd; bv. **bali lah; inda^c ka bará (dô) balinô** = koop het maar; het zal zooveel niet kosten (de koopsom ervan zal niet veel zijn); **lah dèn kadaikan; inda^c bará (dô) laku** = ik heb reeds uitgestald, doch er is niet veel aftrek.

In dat praedicaat **inda^c bará** kan *á* ook iets anders dan eene hoeveelheid op het oog hebben en wel een eigenschap, stand, waardigheid, enz.; bv. **lalu lah; inda^c bará (dô) urang nan duduá^c** = loop maar door, het zijn geen voornamen, aanzienlijken, personen van aanbelang, enz., die er zitten.

De uitdrukking **bará lah tu** wordt meermalen gebezigd, wanneer men te kennen wil geven dat, hetgeen met **tu** wordt aangeduid, zeer erg, uitermate enz. is. Dat **bará lah tu** verricht denzelfden dienst als ons: wat is dat voor doen, verbeeld je, hoe is 't mogelijk, wat moet men daarvan zeggen, enz. Meer letterlijk beteekent het weer: met wat is dat.

Voorbeelden: **lah sabulan apa^{c}nô saki^c; kini baru jô datang maliè^c; bará lah tu!** = Zijn vader is reeds een maand ziek en nu pas komt hij kijken! Wat is dat voor doen! enz.; **manjalang pitih tjiè^c rupiah, inda^c buliëh di si Amin; bará lah tu!** = Mij een gulden leenen kan Amin niet. Hoe is 't mogelijk! **urang mambali sakupang, dibarikannô uang suku, inda^c dapè^c di ang manjonsong; bará lah ka pandië ang tu!** = men koopt voor een koepang en geeft je een halven gulden; nu kan je niet eens terug betalen. Waar moet het heen met zulk eene domheid van je!

§ 208. Het woordje **sa**, waarmede men de eenheid van iets aanduidt, en dat met verschillende benamingen wordt verbonden, heeft de beteekenis van het onbepaalde lidwoord *een;* bv. **sapiriëng nasi** = een (of 'n) bord rijst; of van het telwoord *één*; bv. **sakatô** = *één* van woord of van gedachte.

Met een substantief, adjectief of verbum verbonden, gebruikt men het meermalen ter aanduiding van een maat; bv. **panèh satahun habih dilipuá hudjan sahari** = de warmte van een jaar gaat verloren door den regen van een dag; d. w. z. het goede, een langen tijd bewezen, wordt door eene enkele slechte daad van onwaarde; **saumuá dèn hiduï^c** (of **saumuá hiduï^c dèn**) **inda^c dèn badutô sakali**

djuô dô = zoolang ik leef heb ik nog nooit bedrogen; **sapadam dama kô, padam lah njaô hambô** = zoodra deze damar uitgaat, mag ik sterven (bv. als verwensching); **sahilang matô hari kô** = zoodra de zon is ondergegaan; **satinggi rumah nan tun** = ter hoogte van dat huis, zoo hoog als enz.

De woorden **sakikô** (meer letterlijk: *één van dit;* d. w. z. zooveel als hier is): **sakian, sakitu, saba**^{c} **nan tun** (= één zooals dat), gebruikt men ter aanduiding van een besprokene of bekende hoeveelheid en kan men teruggeven met: zooveel als; bv. **kò**^{c} **mandapè**^{c} **pitih dèn sakikô lai, badjaga dèn** = als ik nog zooveel geld krijg als dit, ga ik handel drijven; **sakian** of **sakitu** of **saba**^{c} **nan tun banja**^{c}**nô pitih nan tapai** = zooveel geld is er weggegaan.

Om eene zeer groote hoeveelheid aan te duiden heeft men bv. **sa-antah, sabatah, sa-ampuăh**; bv. **sa-antah urang di pakan** = er was een ontelbare menigte op de markt; **sabatah** (of **subatah**) **pitih ang** = ge hebt verbazend veel geld; **sa-ampuăh urang mati** = er sterven ontzaggelijk veel menschen.

Waar men bepaaldelijk het begrip *één* aanduidt of dat van *geheel, gansch* op het oog heeft, voegt men aan den zin meermalen een bepalend woord toe, als: **samiĕng** = slechts; **sadjô** = id.; **nangkô** = deze enz. Zoo is bv. **hambô bari idjin sahari** = ik geef een dag verlof; doch **hambô bari idjin sahari samiĕng** = ik geef maar een of één dag verlof; **sahari nangkô injô inda**^{c} **datang kamari** = dezen heelen of ganschen dag is hij niet hier geweest; **samalam tadi hudjan samiĕng hari** = 't heeft den ganschen nacht geregend; **salapiĕ**^{c} **sadjô mandjamuă lah djadi tu** = één matje padi drogen is reeds genoeg.

§ 209. Het gebruik van **sa** kan zoodanig zijn, dat het beteekent: één, ten aanzien van datgeen, met welks naam het verbonden is, zoodat wij het in dat geval kunnen teruggeven met: *één van; van dezelfde; mede; genoot;* en dergelijke. Wordt daarbij genoemd de naam van het voorwerp, ten opzichte waarvan de overeenkomst of het één zijn bestaat, dan wordt hij ingeleid door het woord **djô.**

Voorbeelden: **awa**^{c} **dèn inda**^{c} **sabangsô (sabansô) djô jô** = ik ben met hem niet van dezelfde of van één afkomst; **hambô sapangkè**^{c} **djô bapa**^{c} **ang** = ik ben van denzelfden leeftijd als uw vader of één van leeftijd met uw vader; **kò**^{c} **mati adiĕ**^{c} **kini, sakubuă kitô baduô** = indien mijn geliefde thans sterft, sterf ik ook; (één van grafkuil zijn we beiden); **kò**^{c} **djô jô dèn sapai, inda**^{c} **ka satudju dô** = als ik met hem ga, kunnen we het toch samen niet vinden; **di halè**^{c} **nan tun sadaun makan (sadjamba) djô si Anu hambô** = op dat feest was ik dischgenoot van N.N.; **sapantjiĕng ba**^{c} **basi, satukuă ba**^{c} **pahè**^{c} = één van klank, zooals ijzer; één van slag, zooals de beitel; ééndrachtig zijn; **sa-iriĕng batuka djalan; sa-iô batuka sabuï**^{c} = hetzelfde meenen doch het anders zeggen; er bestaat mal-à-propos; **sanagari** = één van land of stand; **urang sanagari** = land- of stadgenoot; **sapikiĕran** = van dezelfde gedachte; **satahu** = medeweten; enz.

§ 210. Het woordje **sa**, verbonden met woorden als **rasô, laku, langkah, rupô, tampan, pantun, parati** (= **perti**) en dergelijke, wordt gebezigd ter aanduiding van eene vergelijking, zoodat men den vorm kan teruggeven met: *als, alsof, zooals, evenals,* enz.

Voorbeelden: **inda^c ang sagan sakètè^c djuô di dèn; sarasô inda^c dèn di ang sikô** = ge ontziet mij in het geheel niet; 't is alsof ik hier niet voor je besta; **parasaian ana^c nan tun sarupô ajam ta^c baibu** = wat dat kind te lijden heeft is als van een kuiken zonder moeder; **urang mambuè^c lumbuăng salangkah mambuè^c rumah** = men maakt een rijstschuur op dezelfde wijze als een woning; (in 't M. is uitgedrukt de vergelijking tusschen **urang mambuè^c lumbuăng** en **mambuè^c rumah**); **namun tantangan badan hambô saurang, sapantun abu di atèh tunggaă** = wat mij zelven betreft, ik ben als asch op een tronk, d. w. z. ik kan elk oogenblik weggezonden, ontslagen worden (zooals asch op een tronk elk oogenblik kan wegwaaien); **urang nan laï bakapandaian sapantun kapa laï bapadôman** = iemand, die kennis bezit, is als een vaartuig, dat een kompas heeft; **kalakuan ang saparati kalakuan ana^c urang kajô** = je wijze van doen is zooals die van kinderen van rijke ouders.

Andere van dien aard zijn nog **sa-upamô, samisa, sabagai, sa-ulah**, enz. die men echter meer in de schrijftaal gebruikt.

§ 211. Om eene onbepaalde hoeveelheid aan te geven, bedient men zich van woorden als: **banja^c** = veel, vele; **sakètè^c** = weinig, een weinig; **sadônô** = alles, allen; **samônô, samôhônjô** = alles, allen; en gewoonlijk alleen in de schrijftaal **sagalô** en **sakalian** = alle, allen.

Ons begrip *sommige* drukt de M. uit door **laï** of **adô** = er zijn er; of door **satangah** in den zin van: een gedeelte.

§ 212. Het woord **banja^c** komt in den zin voor als praedicaat, als bepaling of attribuut en als hoofdwoord van een zindeel. Staat het vóór een substantief, dan bekleedt het de eerste of laatste functie; zoodat bv. **banja^c pitih** = veel is 't geld of 't vele van 't geld, en **banja^c urang** = veel zijn de menschen of veel, velen van de menschen, al naar mate men met die woorden een zin of slechts een zindeel wil vormen. Plaatst men eene bepaling achter die substantieven, zooals in **banja^c pitihnô** of **banja^c urang nan mati**, dan verkrijgt men òf zinnen met **pitihnô** en **urang nan mati** tot subject — zijn geld (is) veel; veel zijn de menschen, die gestorven (zijn) — of zindeelen, waarin het woord **banja^c** het hoofdwoord is; bv. **banja^c pitihnô** of **banja^c urang nan mati inda^c tabadô** = de hoeveelheid ('t vele) van zijn geld of van de lieden, die gestorven zijn, is niet na te gaan.

Waar wij het woord *veel* dus als bepaling van het volgend substantief hebben, is het in het M. het praedicaat, wat ook blijkt uit den nadruk of spreektoon. In den zin bv. **banja^c urang pai ka pakan**, waarvoor wij zeggen: *veel menschen gaan naar de markt*, wordt op **nja^c** van **banja^c** de nadruk gelegd, ten einde dit woord op die wijze als praedicaat af te scheiden van het geheele begrip **urang pai ka pakan**, zoodat men meer letterlijk zegt: veel (is) menschen gaan (de) naar de markt.

Hoe **banja^c** in den zin voorkomt, moge verder blijken uit het volgende.

Met de woorden **urang tu, makan** en **banja^c** kan men bv. maken den zin: 1. **urang tu — banja^c makan.** Deze heeft **banja^c makan** tot praedicaat met **banja^c** als hoofdwoord, zoodat de functie van dit woord overeenkomt met die van

pandjang in **pandjang lidah** = lang van tong. Men heeft hier dus niet het begrip: *die man eet veel*, doch: *die man is veel* of (zooals wij zeggen): *groot van eten.*

Bij omkeering is de beteekenis dezelfde: **banja**^{c} **makan** — **urang tu** = groot van eten is die man. (Uit den aard der zaak kan **urang** ook een meervoud voorstellen).

2. **banja**^{c} — **makan urang tu.** In dezen is **banja**^{c} het praedicaat van **makan urang tu**, waarvan **makan** (= 't eten) het hoofdwoord en **urang tu** bepaling is. De M. zegt alzoo meer letterlijk: *veel* (is) *het eten van dien man* of *van die menschen.*

In omgekeerde orde heeft men weer hetzelfde: **makan urang tu** — **banja**^{c} = het eten van dien man of die menschen is veel; (veel eet die man; enz.).

Bij dit gebruik komt achter **makan** meermalen de bepaling **nô**, zoodat men verkrijgt: **makannô urang tu banja**^{c}; of **banja**^{c} — **makannô urang tu** of **urang tu, banja**^{c} — **makannô**, die alle dezelfde, nl. de genoemde, beteekenis hebben.

3. **banja**^{c} — **urang tu makan.** Van dezen zin is **urang tu makan** het subject en **banja**^{c} het praedicaat en daar het woord **urang** zoowel *één* als meer personen kan voorstellen, heeft men ook verschillende begrippen. Is **urang** *één* persoon, dan kan **banja**^{c} natuurlijk alleen op **makan** betrekking hebben; is het meervoudig dan kan het zoowel van **urang** als van **makan** iets zeggen. In 't eerste geval zegt men dus: *veel* (is) *die man eet*, wat wij uitdrukken met: die man eet veel. In 't tweede zegt men: *veel* (is) *die menschen eten*, wat zijn kan: *die menschen eten veel* maar ook: *die menschen eten met hun velen* of *die menschen*, *etende*, *zijn velen.*

Bij omkeering van den zin in: **urang tu makan** — **banja**^{c} heeft men dezelfde begrippen.

Het woord **makan** kan in den zin ook als bepaling van **urang** fungeeren en wel, wanneer men het woord **tu** achter het eerste plaatst. In den zin **banja**^{c} — **urang makan tu** is **banja**^{c} weer praedicaat en **makan** gebruikt als ons tegenwoordig deelwoord, zoodat men nu zegt: *veel* (*zijn*) *die etende menschen.* In dit geval kan men de bepaling, door inleiding van het voornaamwoord **nan**, in een relatieven zin veranderen: **banja**^{c} — **urang nan makan tu** of bij omkeering: **urang nan makan tu** — **banja**^{c} = veel zijn die lieden, die eten.

Opmerking. Een dergelijken gedachtengang hoort men ook werkelijk bij hen, die in Indië geboren zijn, de zoogenaamde kinderen van het land, die het Nederlandsch als vertaald Maleisch spreken. Ook dezen zeggen: veel de menschen eten; veel de menschen naar de markt; enz.

Bij werkwoorden, die eene handeling noemen, waarin geen voorwerp betrokken is, heeft **banja**^{c}, uit den aard der zaak, alleen betrekking op het onderwerp; bv. **banja**^{c} — **urang tu manari** of **urang tu manari** — **banja**^{c} = die lieden dansen met velen; **urang (nan) manari tu** — **banja**^{c} = die dansende lieden zijn velen.

In een zin, waarin het voorwerp van de handeling genoemd is, kan **banja**^{c} alleen op dat voorwerp betrekking hebben, onverschillig waar dat woord geplaatst is; bv. **si Amin, banja**^{c} — **mambaô kitab**; of **banja**^{c} — **si Amin mambaô kitab**; of **si Amin mambaô kitab banja**^{c} beteekenen alle: Amin heeft veel boeken gebracht.

Voorbeelden van het gebruik van **banja^c** vindt men nog in: **banja^c — padi di lumbuăng tu** = er is veel padi in die schuur; **di pulau itu — banja^c batang karambiĕ** = op dat eiland zijn veel klappers (veel zijn de klappers); **banja^c — urang nan mati di nagari nan tun** = er zijn in die streek veel menschen gestorven.

Meermalen heeft het M. het woord **banja^c** als praedicaat van een relatieven zin en noemt het 't voorwerp, waarop deze betrekking heeft, voorop, waar het Nederlandsch zich bedient van *er* of *er zijn* en den naam van het besprokene als bepaling of als subject bezigt.

Waar wij bv. zeggen: *van mijn buffels verkoop ik er veel* of *van mijn buffels zijn er veel, die ik verkoop* drukt hij dit uit door: **kabau hambô, banja^c nan hambô djua;** (meer letterlijk: mijn buffels, veel (zijn) die ik verkoop). Zoo ook **kadjônô, banja^c nan alun sudah** = van zijn werk is er veel nog niet klaar of dat nog niet klaar is; **pamintôan hambô, banja^c nan di tarimônjô** = van mijn verzoeken zijn er veel door hem ingewilligd; **Urang Djaô banja^c nan marantau** = Javanen zijn er veel in den vreemde.

De wijze, waarop de M. eene vergelijking uitdrukt, brengt mede, dat wij in het Nederlandsch het woord **banja^c** ook wel door *meer*, *talrijker*, enz. kunnen teruggeven; bv. **utangnô banja^c dari** of **padô gadjinô** = zijne schulden zijn meer dan zijn werkloon is, of zijn veel in vergelijking van zijn werkloon; **ana^{c}nô banja^c dari tjutjunô** = zijne kinderen zijn meer of talrijker dan zijne kleinkinderen.

Het woord **banja^c** komt, als hoofdwoord van het subject, voor in de beteekenis van *hoeveelheid*, *het vele*, *de vele*.

Voorbeelden: **banja^c nô inda^c tabilang** = de hoeveelheid of het vele ervan is niet te tellen; **banja^c kabaunô inda^c tabilang** = de hoeveelheid of het aantal zijner buffels is niet te tellen; **banja^c pitih hambô balandjôkan tangah tigô puluăh rupiah** = de hoeveelheid geld, door mij uitgegeven, bedraagt 25 gulden; **tida^c tabadô banja^c urang** = het aantal of de hoeveelheid personen is niet na te gaan; de vele personen enz.; **banja^c ana^c nô sakambuï^c buruă^c** = hij heeft heel veel kinderen; (de hoeveelheid zijner kinderen is een oud zakje of mandje vol); (in deze beteekenis gebruikt men ook: **sakatidiĕng buruă^c** = een oude of versleten mand vol); **banja^c makan manjasa^{c}kan angô^c** = veel eten of het vele eten benauwt de ademhaling; (het vele van het eten benauwt de ademhaling); **banja^c kètjè^c mahabihkan kòpi** = veel praten of 't vele praten maakt de koffie op; **banja^c hutang manjésô badan** = veel schuld kwelt het lichaam.

§ 213. Het woord **banja^c**, achter een substantief als attribuut staande, duidt een voorwerp aan als bij vele, in menigte, in verzameling, enz. voorkomende. Die functie heeft het bv. in **urang banja^c**, de benaming van hen, die tot de groote menigte of volksklasse behooren; **kò^c di urang banja^c inda^c jô takuï^c; antah kò^c di tuanku** = voor iemand of voor lieden van de volksklasse (van de velen) is hij niet bang; of hij 't voor een tuanku is, weet ik niet.

Voorbeelden van dit **banja**^{c} vindt men in: **kò**^{c} **datang gadjah banja**^{c} **tu kamari, tandèh ladang kô di nô** = als die menigte, die vele olifanten naar hier komen, wordt dit geheele veld door hen verwoest; **di sikô inda**^{c} **buliĕh awa**^{c} **bahajam banja**^{c}**; halaman sampi**^{c} = ik kan hier geen menigte kippen of kippen bij menigte houden; het erf is klein of te klein; **tangkò**^{c} **lah kabau banja**^{c} **tu, sikuá** = vang van die vele buffels, of van dien troep buffels er *één*; **lah masuá**^{c} **kabau banja**^{c} **tu, sikuá ka para**^{c} **dèn** = van die vele buffels is er een in mijn tuin gekomen.

§ 214. Een eigenaardig gebruik van **banja**^{c} treft men in het Minangkabausch aan, waar dat woord voorafgegaan is van **tjiĕ**^{c} **(tji**^{c}**)**. Die uitdrukking, **tjiĕ**^{c} **banja**^{c} bezigt men, om eene zeer groote hoeveelheid aan te geven. De zin, die er mee begint, sluit gewoonlijk met **dô** of **laï**.

Voorbeelden: **tjiĕ**^{c} **banja**^{c} **ikan di tabò**^{c} **tu dô** (of **laï**) = wat een visschen zijn er in dien vijver! in dien vijver zijn niet weinig visschen! **tjiĕ**^{c} **banja**^{c} **njô mandapè**^{c} **lauá**^{c} **dô** = hij heeft heel wat visch gekregen! **tjiĕ**^{c} **banja**^{c} **urang paï maliè**^{c} **tu** = niet weinig menschen hebben dat gezien! **tjiĕ**^{c} **banja**^{c} **urang paï maliè**^{c} **urang bakati**^{c} **dô ó; maribu banja**^{c} **nô!** = wat zijn er verbazend veel lieden naar den prediker gaan zien; er waren er duizenden!

Het woord **tjiĕ**^{c} of **tji**^{c} hoort men ook voor andere woorden bezigen, om een groote mate of een sterken graad aan te geven.

Voorbeelden: **tjiĕ**^{c} **(tji**^{c}**) maha laï kain kô; ka á di dèn mambalinô** = wat is die kain geweldig duur! waarvoor zal ik ze koopen; **tjiĕ**^{c} **lambè**^{c}**ang makan sadjam alun djuô sudah;** = wat eet je toch langzaam; je bent nog in geen uur klaar; **tjiĕ**^{c} **rantja**^{c} **rumah di sikô laï!** = wat zijn die huizen hier fraai! **tjiĕ**^{c} **gadang ana**^{c} **njô!** = wat zijn zijne kinderen groot!

§ 215. Wanneer men wil te kennen geven, dat het besprokene iets is, waarop het in de eerste plaats aankomt, iets dat vooral in aanmerking genomen moet worden of op den voorgrond staat, dan maakt men meermalen gebruik van het praedicaat **tjiè**^{c} = *één*. De naam of de aanwijzing van den persoon, voor wien iets *zóó* is, wordt ingeleid door **dè**^{c} en staat aan het hoofd van den zin.

Voorbeelden: **dè**^{c} **hambô, tjiè**^{c} **barisiĕhnjô makanan kô** = wat mij betreft, de reinheid van dit eten is het voornaamste voor me; (*één* is reinheid van dit eten), **dè**^{c} **hambô, tjiè**^{c} **banja**^{c} **njô kain kô; kasa inda**^{c} **mangá** = ik voor mij, als ik maar veel van deze kains heb; of zij grof zijn, doet er niet toe; (**tjiè**^{c} **banja**^{c} niet te verwarren met **tjiĕ**^{c} **banja**^{c}); **dè**^{c} **si Anu, tjiè**^{c} **makannjô, sakètè**^{c} **djadi** = wat N.N. betreft; eten is nommer *één* voor hem, weinig is voldoende of ook goed.

De Europeaan en de hem naprekende Maleier gebruikt voor dit begrip meermalen *nommar* of *nombar satoe*, ons N° 1.

§ 216. Waar het Nederlandsch zich bedient van ranggetallen, heeft het Minangkabausch den naam der hoeveelheid met voorvoeging van het praefix **ka.** Gebruikt

men dezen vorm als bepaling bij een substantief, dan komt hij, ingeleid door **nan**, daarachter; **nan kaduô** = de tweede; **nan katigô** = de derde; **ditula^{c} ka pintu nan ka-anam** = er werd aan de zesde deur geduwd enz.

Voor *de eerste* gebruikt men in geschriften **nan paratamô**, maar ook het meer Minangkabausche **nan ka-asô**; bv. **puti Bungsu babilang malam, malamnjô malam nan ka-asô** = Prinses B. was bezig de nachten te tellen; het was de eerste nacht of zij was tot den eersten nacht gekomen.

In het dagelijksch leven maakt men daarvoor meermalen gebruik van **nan mulô-mulô** of **nan djòlong-djòlong** en geeft men door omschrijving het begrip te kennen, waarvoor wij onze rangschikkende telwoorden bezigen. Zoo zal men bv. zelden spreken van **rumah nan katigô**, wanneer wij *„de derde woning"* zeggen, doch wijst men gewoonlijk aan met aanduiding van andere woningen, die om de eene of andere reden bekend zijn; bv. **pai lah djapuï^{c} di ang si Nabi; di sénan rumahnô: mulô basuô awa^{c} sabuah rumah; sudah itu basuô pulô sabuah lai; sudah itu basuô pulô tjiè^{c}; itu lah rumahnô** = Ga Nabi halen; dáár is zijne woning; eerst komt men bij een huis, daarna weer bij een en dan nog eens bij een, en dat is zijne woning; (waarvoor wij bv. zeggen: het is de derde woning van hier); **datang di sikô, awa^{c} basuô lapau limô saliri^{c}; di kida lapau nan djòlong basuô nan tun lah, lapau Bagindô Alam** = van hier komende komt men bij vijf winkels op een rij; links van den winkel, dien men het eerst ontmoet, is die van Bagindô Alam; (de tweede winkel van hier af).

Bij opsomming van een of ander, worden de ranggetallen gewoonlijk weggelaten of omschrijft men op de eene of andere wijze; bv. **nan banamô aka tu tigô parakarô: aka sadjangka, aka duô djangka, aka tigô djangka** = wat verstand genoemd wordt is drieërlei: verstand van één, twee en drie span; **tigô kali ang balimau sahari: barisuä^{c}, tangah hari, patang hari; mulô balimau madò^{c} ka mantari hiduï^{c}, nan sakali lai ka mantari mati, nan panjudahi ka hiliè sungai** = drie malen reinigt ge u met limau: 's morgens, 's middags en 's avonds; den eersten keer met het gelaat naar het Oosten, dan naar het Westen en den laatsten stroomafwaarts; **nan ka ang bali ka pasa: katjang, ubi, hajam, ladô** = wat ge op de markt koopen kunt zijn boontjes, aardappelen, kippen en peper.

In de schrijf- of boekentaal vindt men den **ka**-vorm bij de telwoorden gewoonlijk wel; bv. **alah turun dang tuanku, turun satangga^{c} ana^{c} djandjang, alah baragam paménannjô; musang pandai biluari; turun ka duô ana^{c} djandjang, baruä^{c} njô pandai bakutjapi** = de toeankoe ging nu naar beneden en toen hij één sport was afgeklommen, begonnen zijn lievelingsdiertjes kunstjes te vertoonen; zijn moesang begon met het biloeari; naar de tweede afdalende begon zijn aap de luit na te bootsen; (Tj. M.); (**biluari** of **bilauari** is een zekere dreun op den trom); **sakalò^{c} tida^{c} ditiduäkan, tuanku dangan bandaharô, duô kali hajam bakukuä^{c}, sampai ka tigô hari siang** = de toeankoe en de bandaharô deden geen oog dicht, reeds twee malen had de haan gekraaid en bij den derden keer brak de dag aan; (Tj. M.); **tatakalô masô dahulu nagari ampè^{c} buah sadjô dalam pulau amèh nangkô: paratamô tarata^{c} dang namônjô, kaduô dusun dang namônjô, katigô kòtô dang namônjô, ka-ampè^{c} nagari dang namônjô** = in vroeger tijden vond men op dit eiland *pulau amèh* (Soematra), vier soorten

van negorijen: ten eerste taratakş, (gehuchten, tijdelijke nederzettingen), ten tweede dorpen, ten derde versterkte plaatsen, en ten vierde vlekken.

Om datums aan te geven bedient men zich van den naam der hoeveelheid met het woord **hari** = dag; bv. **duô puluăh hari bulan timbuă hambô lah tibô di rumah** = op den 20sten van de volgende maand ben ik thuis; (**bulan nan lapèh** = de vorige maand; **bulan nangkô** = deze maand).

Onze soortgetallen als *tweeërlei*, *vierderhande* enz. worden in het M. aangegeven door den naam der hoeveelheid met een substantief als **rupô** = soort; **parakarô** = zaak; **bansô** = geslacht en dergelijke; terwijl ons begrip van *velerlei*, *allerlei* enz. uitgedrukt wordt door **barupô-rupô; babansô-bansô, babagai-bagai** enz.

Waar wij ons bedienen van verdubbelgetallen, zooals *driemaal*, *tweevoud*, *tweevoudig*, *driewerf* enz. gebruikt de M. **kali** = maal; **lipè^{c}** = plooi, vouw; **gandô** = dubbel, tweevoud; bv. **salapan duô kali ampè^{c}** = acht is twee keeren vier; **tigô kali sapakan** of **sapakan tigô kali** = driemaal 's weeks.

Bij het bespreken van winst of verkoop gebruikt men meermalen het woord **lipè^{c}**, waarmede men in figuurlijken zin den inkoop op het oog heeft; bv. **labônô lipè^{c}** = zijn winst is een vouw; d. w. z. gelijk aan den inkoop; **labônô lipè^{c} duô** = zijn winst is twee vouwen d. i. tweemaal den inkoop; **hambô djua lipè^{c}** = ik verkoop gevouwen (nl. den inkoop gevouwen); d. w. z. zoodanig dat de verkoop tweemaal den inkoop, of de winst gelijk aan den inkoop is; **djualan hambô lipè^{c}** is gelijk aan het vorige; **hambô djua lipè^{c} duô** of **djualan hambô lipè^{c} duô** = ik verkocht met een winst, die het tweevoud van den inkoop was.

Voor **lipè^{c} duô** zegt men ook **duô kali lipè^{c}** of **lipè^{c} gandô** = tweemaal den inkoop als winst. Bedraagt deze wat meer dan zulk een bedrag, dan drukt men dat uit door **takulai** = slap of krachteloos afhangende, in den zin van ons *„ruim“*; bv. **labô si Anu lipè^{c} takulai** = de winst van N.N. is ruim den inkoop.

Ons begrip: *voor de tweede maal* drukt de M. uit door **kaduô kalian**; bv. **djagôi bana padja kô, djan kaduô kalian baikô** = let goed op dat kind, opdat het niet voor de tweede maal gebeure.

§ 217. Begrip van *gebroken* of van *samengestelde* getallen heeft de M. maar in geringe mate. Daar hij voor deelen en onderdeelen van geldswaarden, gewichten en maten benamingen heeft, bestaat er voor hem ook weinig behoefte zich in gebrokens uit te drukken. Meer dan in drieën of vieren verdeelen komt in het dagelijksch leven zelden voor en is het noodig, dan doet men 't door vooraf aan hen, die deelen moeten, zooveel eenen, tweeën, enz. te geven, als er personen zijn, met het overblijvende, dat in deelen gesplitst wordt, evenzoo handelende.

Om de verhouding van een kleiner tot een grooter getal te noemen, bedient men zich van omschrijving, tenzij hij de beteekenis van **pa** of **par**, waarmede breuken worden aangeduid, geleerd heeft. Voor *een half* zegt de M. **sapaduô** of **satangah**; $\frac{1}{4}$ = **saparampè^{c}**; $\frac{1}{3}$ = **sapatigô**; $\frac{2}{3}$ = **duô patigan**; $\frac{1}{5}$ = **sapaliman.** Bij het slachten van vee hoort men soms spreken van **tigô parampè^{c}** = $\frac{3}{4}$ en ook wel van **sapasalapan** of **sapalapan** = $\frac{1}{8}$; **satôkan dèn di bantaian hari satu ga^{c} sapalapan** = laat me in de slacht van Zaterdag zoowat voor $\frac{1}{8}$ meedoen. Het $\frac{3}{4}$

drukt hij anders meermalen uit door: **dibahagi ampè**ᶜ; **diambiè**ᶜ **tigô bahagian** = in vieren verdeeld en drie deelen genomen. Zoo zegt men voor $\frac{1}{8}$ ook **saparampè**ᶜ **dibahagi duô** = $\frac{1}{4}$ in tweeën verdeeld. Voor $2\frac{3}{4}$ gulden zegt men **duô rupiah tigô tali** of **kurang satali tigô rupiah.** Waar bij eene hoeveelheid van een half sprake is, wordt dit vóór of achter den naam van het getelde voorwerp genoemd; bv. **ampè**ᶜ **satangah dapô** of **ampè**ᶜ **dapô satangah** = $4\frac{1}{2}$ vadem.

Daar het uur van den dag, zooals we gezien hebben, op eene andere wijze wordt aangegeven dan wij doen, zoo heeft hij ook geen woorden voor halve uren, kwartieren, minuten en seconden, tenzij hem dat geleerd is.

* Het woord of liever de vorm **bará**, die boven besproken is, wordt ook gebezigd, om naar de hoeveelheid te vragen en nevens dien vorm bedient men zich ook van **pô.** In het Nederlandsch kan men beide met *hoeveel* teruggeven. Het eerste vraagt naar de onbekende hoeveelheid, waarvoor *á* in de plaats komt en treedt in den zin op als praedicaat; het tweede vraagt naar het voorwerp, dat er achter genoemd wordt, en welks naam als soortaanwijzer, in de beteekenis van *„stuks"* fungeert. Met **pô** maakt dit substantief het gezegde uit. Het praedicaat kan in beide gevallen vóór- of achteraan genoemd worden.

Voorbeelden: **bará pitih ang tapai tadi** of **pitih ang tapai tadi bará?** = hoeveel geld hebt ge daar straks uitgegeven? (meer letterlijk: met wat is je geld daar straks tot gaan geraakt); **pô rupiah pitih ang tapai tadi** of **pitih ang tapai pô rupiah** = hoeveel gulden bedraagt het geld, daar straks door je uitgegeven? **bará karambiè di para**ᶜ **tu?** = hoeveel klappers zijn er in dien tuin? **pô batang karambiè di para**ᶜ **tu?** = hoeveel klappers zijn er in dien tuin (hoeveel stammen zijn de klappers enz.); **bará katidièng padi sawah kô** = hoeveel bedraagt het aantal manden rijst van deze sawah? **pô katidièng padi sawah kô** = hoeveel manden bedraagt de rijst van deze sawah.

Een volledig antwoord op die vragen begint met het hoofdwoord van het subject; bv. **katidièng padi sawah kô saratuïh** = het aantal manden rijst of de manden rijst van deze sawah is of zijn honderd; **padi sawah kô saratuïh katidièng** = de padi van deze sawah bedraagt honderd manden; **karambiè di para**ᶜ **tu limô puluăh** = het aantal klappers van dien tuin is vijftig; **karambiè di para**ᶜ **tu limô puluăh batang** = de klappers in dien tuin zijn vijftig stuks.

Uit den aard der zaak kan men dus bv. niet vragen: **bará ikuă kabau ang?** (wat zijn zou: hoeveel staarten heeft je buffel of hebben je buffels), doch wel: **bará — kabau ang** of **pô ikuă — kabau ang** = hoeveel buffels hebt ge.

BIJWOORDEN.

De bijwoorden.

§ 218. Het gebruik van een woord in den Minangkabauschen zin is meermalen van dien aard, dat men het in het Nederlandsch kan teruggeven met een bijwoord.

Die, welke dienen, om naar eene plaats in de ruimte te vragen en, die we daarom naar ons taaleigen *vragende* bijwoorden van *plaats* zouden kunnen noemen, zijn: **má, di má, ka má, dari má.**

Met het woordje **má** vraagt men naar eene onbepaalde plaats in de ruimte; het staat zoowel achter als vóór aan den zin; bv. **má si Anu?** = waar is N.N.? **awa^{c}ang iô lah tampa^{c} di dèn; bini ang má?** = ja, u heb ik wel gezien; maar waar was uw vrouw?

Behalve den naam van het voorwerp, ten aanzien waarvan men vraagt, gebruikt men, als voorloopige aanwijzing hiervan, meermalen het voornaamwoord van den 3^{den} persoon **jô, nô, njô,** enz. Het eerste komt altijd achter het vraagwoord; de andere zoowel er vóór als er achter; bv. **má jô panghulu, nan ang katôkan nan tun?** = waar is de panghoeloe, van wien ge gesproken hebt? **má jô,** (of **nô, njô, injô,** enz.) **ajah ang?** = waar is je vader? **nô má urang tu?** = waar is die man? **injô má urang nan ka pai nan tun?** = waar is de man, die gaan zou? (meer letterlijk: hij is waar, die man, welke zou gaan?)

In bovenstaande zinnen is het gebruik van **má** praedicatief; (men houde in het oog, dat het M. geen werkwoord *zijn* behoeft). Attributief is het echter in: **awa^{c}ang urang má** = gij zijt iemand van waar? (waarvoor wij zeggen: van waar zijt gij?); **urang má nan tarambau di kudô** = van waar is de persoon, die van 't paard gevallen is? (iemand van waar (is), die van 't paard gevallen is?).

Daar men bij zulk een vraag de plaats van afkomst wil weten, wordt in het antwoord **má** vervangen door een plaatsnaam; bv. **urang Padang** = iemand van Padang.

Men kan bv. ook vragen **urang á** enz., welke vraag echter ziet op de soort, den landaard, enz.; en de beteekenis heeft van: *wat voor* iemand. Het antwoord kan bv. zijn: **urang mudô** = een jong persoon; **urang Tjinô** = een Chinees.

Het woord **má** is dikwijls voorafgegaan van het betrekkelijk voornaamwoord in zijn vorm (volgens de spreektaal) **ná,** en dit **ná má** (in geschriften ook **nan manô**) komt zoowel zelfstandig als bijvoegelijk voor. In het antwoord op een vraag met **ná má** wordt de naam van het bevraagde voorwerp of van het attribuut ingeleid door **ná (nan).**

Men kan dit **ná má** teruggeven door *welk*, *wie*, *wat;* bv. **ná má di dèn?** = welk is voor mij? antw. **ná ikô** = dit; (dat dit is); **nan gadang** = het groote; **ná má nan ka pai djô dèn** = wie is 't, die met mij zal gaan? antw. **ná itu** =

die; **nan tuô** = de oude, oudere, oudste; **kualô nan manô ditampuâhkan?** = welke riviermonding hebt ge bezocht? (M. B. blz. 84); **rimbô nan manô kitô hunji, kampuâng nan manô kitô tunggu!** = in welke wildernis houden we verblijf, in welke kampoeng vertoeven wij! (M. A. blz. 23); **badju ná má di dèn** = welk baadje is voor mij?

De woorden **di má** (plaatselijk ook **du má**) bezigt men als vraag, om te weten op welke plaats iets is of geschiedt; men kan ze vertalen met *waar*. In het antwoord op zulk een vraag, wordt **má** door een plaatsnaam vervangen; terwijl **di** terug te geven is met *op*, *in*, *uit*, enz.

Voorbeelden: **di má djuô kitô ka basarang** = waar toch zullen wij nestelen? (M. B. blz. 76); (op de vorige bladzijde vindt men: **di manô lah** enz.); **di manô awa^c^njô kini** = waar is hij op 't oogenblik? (U. M. blz. 51); **di má dibalinô pisau tu?** = waar heeft hij dat mes gekocht?

Terwijl op een vraag met **má** al dan niet een rechtstreeksch antwoord gegeven kan worden, bestaat dat op **di má** altijd uit een plaatsnaam of plaatsaanwijzing, ingeleid door **di**; bv. **má ajah ang** = waar is je vader? antw. **kô mah** = wel hier; deze is het; **di pasa** = op de markt; **mamangkuá** = spitten (hier blijkt uit het werk, wáár hij is); **di má ajah ang** = waar is je vader? antw. **di para^c^** = in den tuin; **di sanan** = dáár.

Van **di má** wordt meermalen gebruik gemaakt, in het geval, dat wij een vragenden zin met *hoe* als uitroep bezigen, om aan te duiden, dat het tegengestelde waar is of waar moet zijn van hetgeen de zin inhoudt; bv. **di má ana^c^ tu ta^c^ ka saki^c^, barangin samièng sahari-hari** = hoe zou dat kind niet ziek worden; het zit, loopt, enz. elken dag in den wind; **ikô lôjang, itu pira^c^; di má ka samô hagônô** = dit is koper en dat zilver; hoe kan de waarde ervan gelijk zijn?

De M. vraagt in dat geval dus *waar*, onder de gegeven omstandigheden, iets al dan niet bestaan kan.

* De woorden **má** en **di má** worden ook aangewend, waar wij het bijwoordelijk voegwoord *waar* bezigen; bv. **lah badjalan kaduônjô, awa^c^ baduô barang sana^c^; má lé rimbô dirimbôï** = broeder en zuster gingen samen op weg; waar wildernis was, trokken zij er door heen; (M. A. blz. 23). (Zie verder het voegwoord).

De woorden **ka má** bezigt men, wanneer men naar de richting vraagt, zoodat men ze kan teruggeven met *waar, waarheen*; bv. **ka má si Anu** = waar is N.N. heen? **kô^c^ lita^c^ lah ka si Murai, ka má dèn minta^c^kan nasi?** = als M. honger heeft, waar zal ik dan rijst voor haar vragen? (M. A. blz. 23).

Het gebruik van **ka má** is hier praedicatief; meer letterlijk beteekent **ka ma dèn minta^c^kan nasi** = waarheen of naar waar (is) ik vraag rijst (voor haar).

De woorden **di má** en **ka má** komen ook in attributieve beteekenis voor; bv. **urang di má tu** = lieden van waar zijn dat? van waar zijnde of komende lieden zijn dat? **urang ka má tu** = menschen naar waar zijn dat? waarheen gaande menschen zijn dat?

Vraagt men naar de plaats, van waar iets uitgaat, dan bezigt men **dari má (manô)** · of ook wel **di má**, die dan voor ons *van waar* beteekenen; bv. **dari má datangnô?** en **di má datangnô?** = van waar komt hij? (de eerste heeft op 't oog de plaats, van waar de beweging uitgaat; de tweede die, waar of op, in welke zij ontstaat); **kapa kô datang di manô?** = van waar komt dit schip? (M. B. blz. 81); **dè^{c} diri kô datang di manô?** = wat U zelf betreft, van waar komt gij? (id. blz. 81; op blz. 83 leest men **dari manô**).

OPMERKING. I. Het woord **má** of **manô** wordt ook gebezigd, om de aandacht van den toegesprokene te vestigen en komt dan overeen met ons *welaan, welnu, zeg*, enz.; bv. **má** of **manô datuă^{c}!** = welaan, datoeks! **manô kitô dagang nan banja^{c}! kitô ka lua ka daratan** = welaan, welnu, kooplieden of reizigers, we zullen aan land gaan! (M. B. blz. 84).

§ 219. Om aan te duiden of iets zich dichter bij dan wel verder van den spreker bevindt, bedient het M. zich van woorden, die wij, naar den dienst, welken zij in den Nederlandschen zin bewijzen, kunnen rangschikken onder de *plaats aanduidende* bijwoorden.

De benaming, waarmede men het dichtbij zijnde aanduidt, is **sikô**, waarvoor wij *hier* zeggen; **sanan, sinan, sénan, sinin, sinô, kian, kèn, ingkèn, nèn, nin, tan, tèn**, enz. duiden alle het meer verwijderde aan en hebben de beteekenis van: *dáár, ginds*.

In de beteekenis van *waar ook, waar ergens*, bezigt men **di má di má** en **di barangnô**; in die van *overal, overal heen:* **kumari, kian kumari** en **tang kumari**.

Plaatselijk zijn meermalen andere woorden in gebruik. Zoo zegt men o. a. te Paja Koemboeh wel: **nja^{c}, nia^{c}, sinja^{c}** voor *hier;* bv. **nja^{c} mah badju ang** = hier is je baadje; **sinja^{c} lah kami duduă^{c}** = we zullen maar hier gaan zitten.

Wil men een voorwerp als meer verwijderd aanwijzen, dan doet men dit wel door een langer aanhouden van den klinker in het daarvoor gebruikte woord; hoe verder het voorwerp is, hoe langer dit aanhouden duurt; bv. **nééén apa^{c} awa^{c}** = ginds in de verte is uw vader; **tééééén, (néééééén, niiiiin) mah** of **muah alang-alang tjakô; lah sagadang rangi^{c} nô lai** = daar ginds of die daar, heel in de verte is de vlieger van daar straks, zij is nog maar zoo groot als een vlieg.

Zulk een woord krijgt meermalen het woordje **di** vóór zich en is dan op dezelfde wijze als bovengenoemde terug te geven; bv. **di sikô** = *hier*, (de plaats van hier, de hier aanwezige of nabijzijnde plaats); **di sanan** = *dáár*.

Het gebruik van **sikô** en **di sikô** brengt mede, dat wij er wel eens *van deze* of *hieruit, hiervan* voor in de plaats stellen moeten; dit is o. a. het geval, waar zij betrekking hebben op een te voren genoemd voorwerp; bv. **disanduă^{c} di pinggan putièh, bakatô si Mandjau Ari: inda^{c} guru dèn makan sikô; disanduă^{c} di pinggan pira^{c} bakatô si M. A. inda^{c} anku dèn makan sikô; di sanduă^{c} di pinggan amèh, di sikô guru dèn makan** = toen er op gewone borden was opgeschept, zeide M. A.: mijn onderwijzer eet van deze niet; toen er op zilveren geschept

was, zeide M. A.: mijn meester eet hiervan niet; toen de rijst op gouden borden was gedaan, was het: van deze zal hij eten. (M. A. blz. 10).

Zoo ook wordt **sanan** en **di sanan** meermalen gebezigd, om op iets te wijzen, dat te voren heeft plaats gehad, zoodat het de beteekenis heeft van: *daarop*, *daarna*, *vervolgens*, *daarover;* bv. **sanan bakatô Manangkérang** = daarop zeide M.: **barauari garan di sanan, dè**ᶜ **tuô urang pangaïë, dipaliharôkannjô ana**ᶜ **nan tun** = vervolgens werd dat kind door den ouden visscher opgevoed; **lorong kapadô Andam Déwi, bakatô injô di sanan** = wat A. D. betreft, deze zeide daarop: **o ka**ᶜ **djaän lah kaka**ᶜ **bangih sanan** = och, man, ge moet daarover niet boos wezen; (men zie S. M. blz. 16, 53, 18 en M. B. blz. 77).

In attributieve beteekenis vindt men zulk een woord in **urang sikô** = de lieden van hier; **rumah di sanô** = de huizen daar; enz.

Wanneer zulk een woord wordt voorafgegaan door **ka**, krijgt het de beteekenis van een bijwoord, samengesteld met *heen;* bv. **ka sikô** = hierheen, naar hier; **ka kiun** = daar heen, ginds heen; **ka nin** = ginds heen.

Voor het eerste gebruikt men ook wel **ka ikô**, waarvan **ikô**, zooals men gezien heeft, gewoonlijk als voornaamwoord voorkomt; bv. **bukan dèn ka ikô sadjô, ka ikô datang mamanggië** = ik ben niet zoo maar of zonder doel hierheen gekomen, doch om uit te noodigen. (U. M. blz. 51).

Voorbeelden van het gebruik vindt men in: **ma**ᶜ **dèn baranti lah di sikô; itu lapië**ᶜ **takambang djuô** = ik wil hier rusten, dat is of daar ligt een uitgespreide mat; (M. A. blz. 24); **bakatô si Mandjau Ari: adië**ᶜ **ka gilô malah anjô; inda**ᶜ **urang balapië**ᶜ **sikô** = M. A. zeide: ge zijt wel dwaas, zusje; lieden, die er matten op nahouden, zijn hier niet; (id. blz 24); **kò**ᶜ **kitô barasarang sanan** (of **kiun**) = indien we daar (of ginds) nestelen; (M. B. blz. 76); **banja**ᶜ **parahu singgah kièn (kian)** = er liggen daar veel prauwen aan; (id. blz. 76); **ukan dèn kamari sadjô, kamari mambaô pasan** = ik ben hier niet voor niemendal gekomen, maar om een boodschap te brengen; (U. M. blz. 23); **di barang nô lah lata**ᶜ**kan; asa laï ka lakèh basuô** = leg 't maar ergens, waar ook, neer; als ik 't maar gauw vinden kan; **ingkin lah duduá**ᶜ, **inda**ᶜ **baurang dô** = ga ginds zitten, daar is toch niemand; **kumari** (of **kian kumari** of **tang kumari**) **dèn tjari urang nan tun; inda**ᶜ **basuô djuô di nô** = ik heb dien man overal gezocht, maar heb hem toch niet gevonden; enz.

§ 220. Woorden, die dienen ter aanduiding van een tegenwoordig oogenblik zijn: **kini, sakarang** = nu, thans; **kini-kini, kini nangkô** = terstond, nu dadelijk; **sakarang kini**, dat meer in geschriften of in de deftige spreektaal voorkomt, = nu, thans, heden.

Om te kennen te geven, dat iets gelijktijdig met iets anders geschiedt, bezigt men o. a. **satarô** = intusschen; bv. **bapa**ᶜ **pulang lah satarô** = gaat U intusschen maar naar huis. (U. M. blz. 52).

* Ter inleiding van een zin bezigt men meermalen **mangatôkan tu kini** en

evenzoo **ing kini** of **dangkatô.** Gewoonlijk worden zij aangewend, waar een volgend spreker op het gezegde van een vorigen antwoordt en kan men er *nu*, *wat betreft*, enz. voor in de plaats stellen; bv. **mangatôkau tu kini pitih nan saratuïh nan tun, inda^c dapè^c di hambô aka dô** = wat die honderd gulden betreft of nu er sprake is van die honderd gulden, ik zie geen kans er aan te komen; **dangkatô ba^c itu djanjô baliau, á ka djawab kitô** = nu hij zoo spreekt of denkt, wat zullen wij nu antwoorden; **ing kini kò^c lah ba^c itu djanjô baliau** enz. = nu, als hij zoo spreekt, enz.

De spreker bedient zich meermalen van eene opeenstapeling van woorden, alleen omdat hij zulks mooi vindt of ook wel om den tijd te hebben voor het bedenken van hetgeen hij zeggen zal; bv. **tibônô bana, dangkatô ba^c itu, djalannô bana padi nan tun lah hambô djua** = wat die padi aangaat, die heb ik reeds verkocht. Van al die inleidende woorden kan men er ook slechts *één* of twee gebruiken.

Wanneer de M. een verleden tijd wil aanduiden of noemen, dan bedient hij zich o. a. van **baharu** = pas, zoo even; **tadi** of **tjakô** = daar straks; **dahulu** = vroeger, eerst; **tjakô barisuá^c** = van morgen; **njò^c hari** = eertijds; **kudian nangkô** = den laatsten keer; (het oogenblik, dat op andere, die voorbij zijn, volgt en het dichtst (**nangkô**) bij het tegenwoordige is); en meer andere, die men in het woordenboek vindt aangegeven; **baharu jô ka turun** = hij is pas naar beneden; **tjakô barisuá^c si Anu mati** = N.N. is van morgen gestorven; **hutang nan tun lah dèn baïë kudian nangkô** = die schuld heb ik den laatsten keer reeds betaald.

Een toekomstig oogenblik wordt aangeduid of genoemd met; **ba-ikô** = aanstonds, straks; **nanti** of **nantji** = straks, later; **barisuá^c** = morgen; **nan ka datang** = voortaan, in den vervolge; enz.

Wil men den langeren duur van iets te kennen geven, dan heeft men daarvoor woorden, die met **baka** en **an** zijn afgeleid, zooals bv. **bakapandjangan, bakalaluan, bakalalaian; inda^c bakasudahan,** enz., die de beteekenis hebben van: voortdurend, eindeloos, enz.

Meermalen bedient men zich hiervoor ook van vergelijking of drukt men zich in beeldspraak uit; bv. **ba^c mahétô kain saruáng** = (zooals 't meten van een *saroeng*, daar deze den vorm van een zak heeft, is begin en einde moeielijk te bepalen) = zonder eind; telkens weer van voren af; **sahabih bulan di atèh** = (zoodra de maan hierboven niet meer bestaat) = voor immer, eeuwig; enz.

Zoo ook beteekenen: **sahari ganò^c** = den geheelen dag; **habih hari, baganti musin** = immer, altijd door; enz. (Men zie verder het woordenboek).

Ofschoon het gebruik van zulke woorden zoodanig is dat men ze, in verband met andere zindeelen, meermalen met een bijwoord of bijwoordelijke uitdrukking van tijd kan teruggeven, is hun functie in het M. echter anders. In een zin als **iô bakapandjangan di ang kô mah, inda^c tjiè^c djuô nan djadi,** dien wij vertalen met: *gij zegt voortdurend ja, maar er komt toch niets van*, wordt **iô** besproken

en is dit het subject, terwijl **bakapandjangan** praedicaat is. Meer letterlijk zegt men: *ja is met lengte* of *met 't lange bij je*. Den zin **bakapandjangan samiëng kabanô** vertalen wij met: zijn verhaal is eindeloos, zoodat de functie van den vorm in beide talen gelijk is. In den zin: **di má pitih ka sadang; awa^{c}nô baralè^c inda^c bakaputuïhan** is **inda^c bakaputuïhan** het praedicaat van **awa^{c}nô baralè^c**, ingeval men zóó spreekt, dat deze twee laatste woorden bijeen behooren; men zegt dan: hij met feestvieren of feestvierende is eindeloos. Diezelfde woorden kunnen echter ook als bepaling fungeeren bij het praedicaat **baralè^c** en wel wanneer men **awa^{c}nô** afgescheiden van het daarop volgende uitspreekt: **awa^{c}nô — baralè^c inda^c bakaputuïhan** = hij is met feestvieren of feestvierende zonder einde.

Voor **salômô-lamônô ampè^c hari** zeggen wij: bv. op zijn langst vier dagen, terwijl het meer letterlijk beteekent: een duur van den duur ervan (is) vier dagen.

Wanneer de M. het begrip van herhaling of terugkeering wil aanduiden, dan heeft hij daarvoor woorden als **atjò^c** of **atjò^c kali** = dikwijls, telkens, iedermaal; **kadò^c** of **kadò^c kali** = id.; **adang-adang** of **adang-piadang** = somtijds, tusschenbeide, van tijd tot tijd; **djarang** = zelden (moeielijk); enz.

Meermalen bezigt hij daarvoor ook den **ba**-vorm of bedient hij zich van vergelijking; bv. **bahari-hari; babulan-bulan; batahun-tahun** = sommige dagen, bij dagen, maanden, enz.; dagen enz. lang of achtereen; **baganti hari** = om den anderen dag: **baulang ulang, baturuï^c-turuï^c** = herhaaldelijk; **ba^c hajam gadih bataluä^c** = zooals een kip, die pas begint te leggen; d i. met ongeregelde tusschenpoozen; slechts nu en dan.

Dat men zulk een woord in verschillende beteekenissen kan weergeven, is in het woordenboek na te gaan. Het woord **atjò^c** bv. komt voor in die van gauw, spoedig, in den zin: **atjò^c lah sakètè^c** = gauw wat; in die van: dikwijls, telkens, in: **atjò^c dèn basuô djô jô** = dikwijls ontmoet ik hem; (beide woorden duiden in 't M. hetzelfde begrip aan); **inda^c bahinggô-hinggô urang kamaliëngan** = men wordt onophoudelijk bestolen; er hebben voortdurend diefstallen plaats; **inda^c bahinggô di nô mahukun urang** = hij straft zonder aanzien des persoons. (**inda^c bahinggô** beteekent in beide: zonder grens, zonder eindpunt).

Waar wij het bijwoord *weer, ook*, *nog eens* gebruiken, bezigt 't M. **pulô**; bv. **sanang lah pulô hati dèn** = mijn hart is weer gerust; **dangakan pulô lah di amai** = hoor nog of ook eens moeder; **tjubôkan pulô lagu ang** = probeer nu ook uw manier van zingen; laat nu ook uw stem eens hooren. (U. M. blz. 43, 24 en 13).

Hoe verder, in verband met het besprokene en andere deelen van den zin, zulk een woord op verschillende wijzen kan worden weergegeven, blijkt o. a. uit het gebruik van **sakali**; bv. **lamô bana dinantikannjô, injô na^c sairiëng sakali** = hij heeft zeer lang gewacht; hij wilde *te gelijk* met U gaan; (U. M. blz. 53); **disinta^c sakali rentjòng nan tun** = de dolk werd geheel, in *één* ruk, in eens uitgetrokken; (id. blz. 50); **malah injô tasinta^c baikô, hambô suruäh badjalan sakali** = als hij straks wakker wordt, zal ik hem meteen of dadelijk zeggen op weg te gaan; (id. blz. 52); **si bongsu rantja^c sakali** = de jongste was de schoonste; (id. blz. 14); **badjalan nan sakali nangkô, ta^c mungkin kumbali lai** = als ik

ditmaal ga, keer ik stellig niet meer terug; (id. blz. 32); **sartô tadaanga umbuï^c lah dapè^c, lah djagô si Galang Banja^c, tahu injô duduă^c sakăli** = zoodra G. B. hoorde, dat de oemboet gevonden was, was zij ontwaakt en kon zij geheel of op eens opzitten; (id. blz. 45); **taduăh sakali hudjan labè^c** = de zware regen hield in eens of tegelijkertijd op; (id. blz. 33); **kalua njô dari dalam lubuă^c, balari sakali pulang** = kwam zij uit den put en liep regelrecht naar huis. (id. blz. 34). (Het woord **sakali** heeft in al deze een bepalende beteekenis).

Om het uur van den dag aan te geven, bezigt de M. benamingen en uitdrukkingen, die ontleend zijn aan datgeen, wat er in de natuur of in het huiselijk leven plaats heeft; bv. **kalam-kalam** of **malam-malam** = als 't nog wat donker is; tegen zonsopgang; **tangah hari** = op de helft van den dag; twaalf uur 's middags; **tumbuă^c tana^c** = als de rijst gestampt wordt: achtermiddag; en vele andere, in het woordenboek te vinden.

De tijd wordt verder nog onbepaald aangeduid door woorden als: **barang pabilô; barang hari; pabilô pabilônô** of **bilô bilônô**, die de beteekenis hebben van: te eeniger tijd, later eens, eenmaal; maar ook gebruikt worden, waar wij een voegwoord: *wanneer* enz. hebben; bv. **barang pabilô jô basuô, katôkan malah** = mocht ge hem te eeniger tijd ontmoeten, zeg 't hem dan; wanneer ge hem eens enz.; **barang hari lah hambô liè^{c}i rumah nan tun** = ik zal later dit huis eens opnemen; **kô^c taïtjô^c kini, pabilô pabilônô samiëng lah kitô baritong** = als 't nu niet kan, als er nu geen gelegenheid voor is, zullen we er te eeniger tijd wel eens over spreken,

Wanneer men naar den tijd van iets vraagt, doet men dit met **pabilô** en **pabilô hari**; bv. **pabilô (hari) ang pai ka kèn?** = wanneer gaat ge daarheen? **pangapan, sadang** of **sadiëng pangapan** en **pangapan hari** = wanneer hoe laat; bv. **pangapan hari kini?** = hoe laat is 't nu? **pangapan ajah tibô** = hoe laat is vader gekomen? **sadiëng pangapan naiè^c alè^c?** = hoe laat komen de gasten? (voor *wanneer* of *hoe laat* gebruikt men ook: **sadiëng ba-á, sadiëng ba-á hari** en **sadiëng pangapan**).

Met **pangapan** vraagt men ook, wanneer men wil weten hoe ver 't gekomen is met de werkzaamheden, die men aan iets verricht; bv. **pangapan rumah tu kini?** = hoe staat 't thans met die woning?

§ 221. De beteekenis, die men in de Nederlandsche taal door middel van een modaal bijwoord uitdrukt, wordt, waar men eene bevestiging op het oog heeft, in het M. aangegeven door woorden als **sungguăh, tantu, batuă,** enz , die den zin hebben van *zeker, gewis, stellig, werkelijk;* bv. **inda^c jô amuăh mambaïë hutangnô; tantu dèn kadukan** = hij wil zijn schuld niet betalen; stellig zal ik hem aanklagen; **sungguăh ang pasalangi dèn pòkò^c?** = leent ge me zeker of stellig kapitaal? enz.

In het M. fungeeren deze woorden als praedicaat, zoodat bv. **tantu njô datang** meer letterlijk beteekent: zeker, gewis is hij komt; (hij komt zeker).

Wanneer men iets bevestigt of als men te kennen geeft, dat men iets inwilligt

of toestemt, bezigt men **iô**, **iô mòh**, **kòᶜ**, **kòᶜ iô** en **djadi**, die, evenals bovenstaande, een geheelen volzin kunnen vervangen; bv. **iô ang nan punjô sawah kô?** antw. **iô!** = zijt gij de bezitter van deze sawah? Ja! **saôᶜ pintu kô paningga dèn ba-ikô** = sluit deze deur tijdens mijn afwezen! antw. **iô** of **kòᶜ** of **kòᶜ iô!** = ja, goed! **sabiᶜkan kabau kô rumpuïᶜ** = snijdt gras voor dezen buffel; antw.: **djadi!** = goed, in orde! **iô mòh tapanggang rumah si Anu!** = 't huis van N.N. is toch afgebrand! **iô mòh!** = ja zeker! (als nadere bevestiging van het vorige door een ander spreker); **iô lah buruăᶜ banai bahagian ang nô!** = je lot is wel ongelukkig! antw. **sabananô, batuă angku** enz. = ongetwijfeld, zeker, angkoe!

Het woord **djadi**, met **lah** achter zich, wordt meermalen gebezigd, waar de spreker blijken wil geven, dat hij met iets minder ingenomen is; het komt in dat geval voor in de beteekenis van: het zij zoo; goed dan maar; goed hoor; enz.; bv. **djadi lah! indaᶜ ang himbau dèn awaᶜ ang baralèᶜ** = het zij zoo; ge noodigt me dan maar niet uit, als ge feest viert; **karadjôkan kô sadônô paningga dèn** = doe dit alles tijdens mijn afzijn; (waarop de toegesprokene kan antwoorden: **djadi lah** = het zij zoo; enz).

In de beteekenis van *goed*, *voldoende*, *genoeg*, *'t is voldoende*, komt **djadi lah** voor, wanneer de toegesprokene wil aanduiden, dat hij instemt met iets of dat het zóó zijn moet; bv. **ampèᶜ tjupaᶜ anô dèn batanaᶜ** = ik heb maar vier maten gekookt; antw. **djadi lah** = goed; 't is genoeg; **sakaju dibalinô kain putièh?** = moet hij maar één stuk katoen koopen? antw. **djadi lah** = 't is voldoende.

Wil men te kennen geven, dat het tegengestelde geschiedt of geschied is van hetgeen er gezegd wordt, dan bezigt men daarvoor ook meermalen **iô lah** en **iô mòh** of **mòh iô**; bv. **iô mòh** of **mòh iô ang pasalangi padati ang!** = ge hebt me uw padati mooi geleend! (waar het leenen wel beloofd, maar niet geschied is); **awaᶜ ang mamikuă baban kô ba-ikô; iô?** = gij draagt aanstonds deze last; ja? of niet waar? antw. **iô lah** = wel zeker! (als de toegesprokene 't niet doen wil).

Wanneer men iets bevestigt, doet men dit meermalen door tot antwoord te geven datgeen, wat het hoofdzakelijk deel eener gedane vraag uitmaakt; in het Nederlandsch zeggen wij *ja* daarvoor; bv. **amuăh ang badjua kudô ang?** = wilt ge uw paard verkoopen? antw. **amuăh** = (wil); ja, ja wel; **laï njô bapitih?** antw. **laï** = heeft hij geld? (heeft); ja! **lah dapèᶜ di ang?** = hebt ge 't al gevonden? antw. **lah** = (al; reeds); ja!

De vraag **baᶜ á tô**, gewoonlijk met **lai** of **pulô** of wel beide woorden achter zich, wordt meermalen aangewend, om te kennen te geven, dat stellig geschiedt of geschieden zal, wat in een vorig gezegde vermeld is. Men bezigt haar in den zin van: hoe anders, waarom niet, wat zou men anders doen, enz.; bv. **ka kitô djua djuô sawah kô?** = zullen we deze sawah ook verkoopen? antw. **baᶜ á tô** (**baᶜ á tô lai** of **pulô** of **pulô lai**) = hoe anders; waarom niet; **djadi djuô ang kètjèᶜkan parakarô nan tun** = hebt ge die zaak nu toch verteld? antw. **ka baᶜ á tô pulô** enz. = waarom niet; enz.

In dezelfde beteekenis bezigt men **ka baᶜ á pulô lai laï**; bv. **pai tjakau**

malah ajam, suruăh tjakiĕ^{c} kambiĕng sa ikuă, suruăh dabiĕh kini kini enz. **Ka ba^{c} á pulô lai laï, ditjakan kambiĕng saïkuă** enz. = ga kippen vangen en laat een geit grijpen en terstond slachten, enz. Wat zou men nu anders doen; er werd een geit gegrepen, enz. (Zie o. a. U. M. blz. 43).

§ 222. Ter vorming van ontkennende zinnen bezigt men: **inda^{c}, tida^{c}, ta^{c}, indô, tidô, idjèn, ukan, alun (balun), ama^{c} lah, usah, djan, usah lai, djan laï**, waarvan enkele meer van plaatselijk gebruik zijn.

Voorbeelden: **sabab karanô awa^{c}ang, inda^{c} dèn sangkô murid lai** = omdat ik U niet meer als leerling beschouwde; (U. M blz. 8); **pikiĕ lah murai batu: tida^{c} buliĕh tampè^{c} batanjô** = M. B dacht: ik zal niemand vinden, om aan te vragen; (M. B. blz. 84); **apô titah dèn ta^{c} badjundjuăng; apô suruăh dèn ta^{c} baturuï^{c}** = mijn bevelen worden niet opgevolgd; (M. A. blz. 7); **djô dansana^{c} ang tô ang saïô, kô^{c} kunun djô urang** = met uw familie zijt ge 't niet eens; hoeveel te minder met vreemden!

Het woord **tidô** komt meestal met **iô** voor en heeft dan **nô** achter zich; het vormt, evenals **laï inda^{c}** of **tida^{c}nô**, eene tegenstelling; bv. **ba^{c} itu nan tingaran di dèn; iô tidônô inda^{c} dèn tahu** = dat is, wat ik gehoord heb; of 't waar is of niet, weet ik niet; **laï inda^{c}** of **tida^{c}nô, lakèh ang baliĕ^{c}** = of 't er is of niet, ge keert gauw terug!

De uitdrukking **idjèn** (ook **ka na djèn**) hoort men, meestal door kinderen, bezigen in de beteekenis van neen; bv. **ka pai ang djô dèn?** antw. **idjèn** of **ka na djèn** = gaat ge met mij mee? antw. neen!

Het woord **ukan** of **bukan** wordt gebruikt als tegenstelling, in den zin van: geenszins, geen, niet; bv. **ukan muráh urang dubalang** = het is niet gemakkelijk doebalang te zijn; (M. A. blz. 6); (U. M. blz. 1); **taga^{c}nô nan dèn parambiĕ^{c}, ukan rantja^{c}nô dô** = de stevigheid ervan is voor mij hoofdzaak; niet de schoonheid ervan; **mangadji nan dèn adjakan di ang, ukan manari** = den Koran lezen heb ik je geleerd; geen dansen.

Meermalen gebruikt men het als ontkennend antwoord op eene vraag; bv. **ikô badju ang?** antw. **ukan!** = is dit uw baadje? antw. neen.

Het woord **ukan** of het meer gebruikelijke **kan** in dat geval wordt ook aangewend, wanneer men door middel van een vraag wil te kennen geven, dat iets is, zooals gezegd wordt, en heeft dan de beteekenis van: *immers;* bv. **kan** of **ukan dèn katôkan tjakô?** = ik heb 't immers daar straks al gezegd; **kan lah badjandji kitô ka pai isiang** = we hebben immers afgesproken morgen te gaan. (hebben we niet afgesproken morgen te gaan? meer letterlijk: is niet reeds wij spraken af morgen te gaan?

Die woorden **inda^{c}, tida^{c}, tidô** en **ukan** komen ook als praedicaatswoord voor bij het betrekkelijk voornaamwoord **nan** en worden dan meermalen verdubbeld; bv. **nan inda^{c}** of **nan inda^{c} inda^{c}, (nan tida^{c} tida^{c}**, enz.) **samiĕng tu mah nan ang sabuï^{c}** = dat zijn allemaal onmogelijkheden, die ge daar vertelt; dat is alles onmogelijk, dat enz.

Opmerking. Het woord **kan** wordt ook gebruikt als bevestigend antwoord op een vraag of waar men wordt toegesproken; bv. **datua**^{c} **tu?** antw. **kan!** = zijt ge daar, datoek? antw. ja! **Karin!** antw. **kan!** = Karim! antw. ja; wat belieft U?

In de beteekenis van *nog niet* bezigt men **alun** of **balun** meermalen met **lai** achter zich; bv. **alun hambô ka basuami** = ik zal nog niet huwen; (U. M. blz. 24); **tarô wa**^{c} **ang balun datang** — toen ge nog niet gekomen waart. (id. blz. 13).

De woorden **usah** en **djan** dienen, om ontkennende zinnen te vormen, die wij in de Gebiedende wijs uitdrukken. (Men zie aldaar).

Plaatselijk bezigt men nog de uitdrukking **ama**^{c} **lah** in de beteekenis van: *onnoodig; 't hoeft niet meer;* bv. **ama**^{c} **lah dèn pai ka rumah si Anu nan tun; awa**^{c} **dèn ka rintang** = ik zal maar niet (meer) naar de woning van dien N.N. gaan; ik heb wat te doen; **singgah lah tjatjah!** antw. **ama**^{c} **lah!** = toef even! leg even aan! antw. niet noodig! 't hoeft niet.

Opmerking. Het woord **ama**^{c} heeft overigens den zin van *willen*, *goedvinden*, enz. en wordt ook gebruikt, waar wij zeggen: *goed; ja;* bv. **pai ba ikô; ama**^{c}**?** = ga aanstonds; goed? antw. **ama**^{c} = ja: goed. (Men zie verder het woordenboek).

Wanneer men iets slechts in vermoedenden of twijfelenden zin te kennen geeft, gebruikt men daarvoor woorden als **antah** = wellicht, wie weet; **antah iô** = misschien wel; **antah inda**^{c} = misschien niet; **kò**^{c} = misschien, wellicht, mogelijk; **garan** = wellicht; enz.

Voorbeelden: **kunun padi ditanjôkan, antah laï, antah tida**^{c} = zoo ge naar padi vraagt, mogelijk is zij er; misschien ook niet; (A. A. blz. 44); **iô, si Anu ka pai ka Makah tahun nangkô** = ja? gaat N.N. dit jaar naar Makah? antw. **antah** of **antah lah** of **antah iô** = wie weet; misschien wel; **tidua-tidua lah urang mudô! kò**^{c} **lah pajah badjalan sadjauäh nangkô** = ga wat liggen, jongeling! misschien zijt ge vermoeid van 't verre loopen; ge zult wel vermoeid zijn van enz.; (P. blz. 4); **ka pai badan kò**^{c} **mati** = ga ik, dan sterf ik wellicht; (U. M. blz. 32); **ana**^{c} **unggèh kô itu garan** = 't is wellicht een jonge vogel; 't zou wel een jonge vogel kunnen zijn; (M. B. blz. 78); **bamanuäng nan punjô lapau: siä lah urang bapitaruah? inda**^{c} **njô kumbali lai; lah mati garan awa**^{c}**njô** = de eigenaar van den winkel dacht: wie heeft (de kain) toch in bewaring gegeven? Hij komt niet weer terug en is wellicht reeds dood. (A. A. blz. 29). (Zie verder omtrent **kò**^{c} bij de voegwoorden).

In dezelfde beteekenis komt ook wel het woord **kunun** voor; bv. **kunun hilang rèntjong kaka**^{c}**, buliëh hambô ganti** = mocht of zou uw dolk verloren raken, dan kan ik daarvoor iets anders in de plaats geven. (M. H. blz. 8).

Opmerking. Het gebruik van zulke woorden brengt mede, dat men ze meermalen ook met een andere woordsoort kan teruggeven; niet zelden ook vindt men ze slechts als stopwoord aangewend; bv. **katônjô garan murai batu** =

M. B. sprak· (M. B, blz. 82); **bakatô kunun pulô urang njô** = de lieden zeiden weer. (id. blz. 82).

Om aan te duiden, dat volgens den spreker iets den schijn, het aanzien of voorkomen heeft te zijn, zooals hij zegt, bezigt men **romannô, rupônô, ba^c rasô**, enz., die wij kunnen teruggeven met: *'t schijnt dat*; *'t is alsof*; enz ; bv. **amuàh si Karin mamagang sawah tu romannô (rupônô)** = 't schijnt, dat Karim die sawah wil overnemen; 't is alsof enz.; **rupônô samupakat jô djô mama^{c}nô** = 't schijnt, dat hij 't eens is met zijn oom; **kò^c dikanda^{c}kan bana, laï ba^c rasô ka dapè^c** = als er wat op aangedrongen wordt, schijnt men 't te zullen krijgen.

Wanneer men iets slechts als mogelijk wil voorstellen, dan bezigt men daarvoor **mukin** of **mungkin**, terwijl men door **ta^c mungkin tida^c, ta^c djadi tida^c, ta^c bulièh tida^c, djan tida^c** en **usah tida^c**, die alle dubbele ontkenningen zijn, aanduidt, dat iets noodzakelijk, zonder twijfel of zeer zeker geschiedt of geschieden moet; bv. **kò^c lamô jô saki^c mungkin jô matinô** = als hij lang ziek blijft, zal hij mogelijk of vermoedelijk sterven; **bulan nan ka tibô nangkô ta^c mungkin tida^c (ta^c bulièh tida^c**, enz.) **ang baïè pitih kô** = de eerstvolgende maand moet ge dit geld stellig, noodzakelijk enz. betalen; **nan dèn minta^c tadi usah tida^c handa^{c}nô** = wat ik daar straks gevraagd heb, mag stellig niet geweigerd worden.

Wanneer men eene vraag doet, gebruikt men achter het hoofdwoord ervan meermalen het woordje **kòh**, waarmede men op het bevraagde deel meer de aandacht vestigt of dat den dienst doet van ons *toch* of *dan*; bv. **liè^c bana djô dèn di mandai: laï ba^c á dèn mamakai, laï èlò^c kòh tjandônjô?** = zie toch eens goed, moeder, hoe heb ik me gekleed? is het mooi? **apô-apô kòh katônjô** = wat toch heeft zij gezegd? **inda^c kòh ba^c á lah di mandai?** = beteekent 't dan voor U niets, moeder? (U. M. blz. 11, 25 en 36).

§ 223. Het gebruik van woorden als **bana** of **banai, amè^c, sangè^c, talampau, talalu, hanjô, samièng, sadjô, djuô**, enz. is van dien aard, dat men ze in het Nederlandsch meermalen met een bijwoord van graad kan teruggeven.

Zoo heeft bv. **bana** de beteekenis van *zeer*, *eerst*, enz., wanneer het voorkomt als bepaling van een adjectief; bv, **takuï^c bana dèn ka pulang** = ik ben zeer bang om naar huis te gaan; (U. M. blz. 41); of bij een telwoord; bv. **kabau bantièng nan banja^c banai** = buffels en koeien zijn er (hebben wij) zeer vele. (M. A. blz. 6).

Het woord **amè^c** achter den naam van eene hoedanigheid is te vertalen met *te*, *buitengewoon*, *erg*, enz.; bv. **pandjang amè^c kô mah; karè^c lah sakètè^c** = dit is erg of te lang; snijdt er wat af.

Wat de vormen **talampau** en **talalu** en het woord **sangè^c** betreft, die insgelijks den zin van *te* hebben, men zie daarover het bijvoegelijk naamwoord.

De woorden **hanjô** (ook **njô**), **samièng, sadjô** en **djuô** worden meermalen zoodanig gebezigd, dat men ze met *maar*, *slechts*, *alleen*, (het laatste ook met *nog*) kan vertalen; bv. **mungkô njô sanang hati dèn, saïrièng kami badjalan** = ik ben alleen of slechts tevreden, als we samen gaan; (U. M. blz. 52); **sabuah hanjô**

nan pinta^c hambô = maar of slechts één ding verzoek ik; **lakè^ckan lah badju ang, djan batilandjang samiëng** = trek uw baadje aan, ge moogt niet maar naakt zijn; **lorong kapadô umbuï^c nan tun, tumbuàhnjô sabatang sadjô** = wat die oemboet betreft, er bestaat er maar één van; (U. M. blz. 45); **kitô badjalan kini djuô** = we zullen nu maar, nu nog, nu dadelijk gaan. (M. A. blz. 8).

Met **laï** achter zich vindt men **hanjô** in geschriften dikwijls ter afsluiting van een volzin of van een gedeelte van een verhaal; bv. **chaba baraliëh hanjô laï** = het verhaal gaat tot iets anders over.

Van de woorden **mangkin, mingkin, sarang**, enz. is eveneens het gebruik zoodanig, dat men ze met een bijwoord van graad kan terug geven; bv. **badannjô mingkin gadang djuô** = hij werd al grooter. (Zie verder de voegwoorden).

In de beteekenis van het bijwoord *hoe*, waar dit niet vragend is, gebruikt men ook wel **alang** of **alangkah**, terwijl **ukan alang-alang** die van *zeer*, *buitengewoon* heeft; bv. **alang saki^cnjô batènggang saurang** = hoe moeielijk was 't om met zich zelve te raden te gaan! **adiè^c kô^c mati tangah rumah, alangkah sanang hati hambô!** = indien mijn zuster thuis was gestorven, hoe gerust zou ik dan geweest zijn! (M. A. blz. 31); **rantja^c nan ukan alang-alang** (ook **ulah-ulah**) = buitengewoon schoon. (U M. blz. 14).

§ 224. De wijze, waarop zulk een woord in den zin gebruikt wordt, of wel het zinverband brengt mede, dat wij het in verschillende beteekenissen kunnen weergeven. Zoo bv. bezigt men ook **djuô** en **sadjô**, waar wij een bijwoord van omstandigheid in den zin hebben; en komt **djuô** voor in de beteekenis van *toch* of *toch maar*; bv. **dè^c hibô hati di ana^c badjalan djuô nan djadi** = uit meegaandheid voor haar kind, ging zij toch (maar); (U. M. blz. 26); **di má djuô kitô ka basarang?** = waar toch zullen we nestelen? (M. B. blz, 76); in die van *ook*, *ook zoo*, *nog zoo* heeft men het in: **sakarang kini adô djuô** = thans is het ook of nog zoo; (S. M. blz. 4); **patuï^c kitô sampaikan djuô** = behoorlijk is 't, dat wij er ook aan voldoen; (id. blz. 90); in die van *steeds* of *al* in: **badannjô mingkin gadang djuô** = hij werd steeds of al grooter. (S. M. blz. 6). enz.

Het woord **sadjô (samiëng)** aanduidende, dat alleen of blootweg bestaat of geschiedt, wat er besproken is, kan men teruggeven door: *uit zich zelf*, *zoo maar*, enz.; bv. **lah djagô sadjô injô** = hij was uit zich zelf of zoo maar wakker geworden; **bukan dèn kamari sadjô** = ik ben hier niet zoo maar (= voor niets of zonder doel) gekomen. (U. M. blz. 53 en 51).

§ 225. Wanneer het Nederl. een bijwoord gebruikt, om aan te duiden hoe of op welke wijze eene handeling plaats heeft, drukt het M. dit uit door een woord of woordvorm, dat als praedicaat dienst doet; het subject kan daarbij een enkel woord maar ook een geheele volzin wezen. Meermalen gebeurt dit ook, waar het Nederl. een bijwoord van graad of tijd heeft. (Zie ook § 107); bv. **alah kòh kanjang lalò^c tuan?** = heeft U genoeg geslapen? (waarin **kanjang** den toestand van **tuan** aanduidt, ten opzichte van **lalò^c**, zoodat men in meer letterlijke beteekenis zegt: is U verzadigd van het slapen); **djan lamô djuô ang di sikô** — (meer letterlijk)

= niet mag zijn lang (langen tijd) gij hier; waarvoor wij zeggen: ge moet of moogt hier maar of ook niet lang blijven, (U. M. blz. 13 en 42); **katôkan baèlò^c-èlò^c bakèh tuan Umbuï^c Mudô** = zeg het goed aan O. M. (U. M. blz. 24).

In de vertaling van een zin als **kamari inda^c bapanggiĕ, ka pulang inda^c bahanta** brengen wij een persoonsaanwijzing bv. als subject, waardoor het vertaalde van **inda^c bapanggiĕ** en **inda^c bahanta** eene bepaling in het praedicaat wordt; in het M. is echter **kamari** en **ka pulang** 't subject en zegt men: ('t) naar hier komen was niet met roepen; ('t) terugkeeren of naar huis gaan is niet met geleiden; hetgeen beteekenen kan: ge zijt ongeroepen gekomen en gaat zonder geleide terug.

Hoe een werkwoord of een vorm meermalen wordt aangewend om begrippen aan te geven, die wij door middel van een bijwoord of bijwoordelijke uitdrukking aanduiden kan bv. nog blijken uit zinnen als: **ka^c tuô hambô maliĕng pai, ka^c tuô injô maliĕng lari** = mijn oudere broeder is stilletjes heengegaan; hij is stil weggeloopen; (S. M blz. 15); **dagang lalu mati taga^c; buruăng malintèh mati djatuăh** = voorbijgaande kooplieden blijven er dood staan of staande dood en vogels, die er overheen strijken, vallen dood; (U. M. blz. 31); **injô bakatô tagantè^c-gantè^c** = zij sprak stotterend of met horten en stooten; **sapu-lantaikan lah ma-manggiĕ** = noodig allen uit, zonder een enkelen te vergeten; (U. M. blz. 47); **badjalan bagagèh-gagèh** = haastig voortgaan; **duduă^c maandjuă** = zitten met de beenen rechtuit; **mambantai mambali** = bij massa's koopen; **disasahnô makan** = hij eet heel veel; hij raakt hem bij het eten; enz. (Men zie verder het woordenboek).

§ 226. In het Minangkabausch zijn er woordjes, die men bezigt om op het zindeel, dat er aan voorafgaat, in het bijzonder de aandacht te vestigen.

Zij zijn **tô** en **tòh**, **djô** en **djòh**, **dô** en **dòh**. Daar de beteekenis, die zij aan een zin geven, over het algemeen die is, welke wij door den toon of nadruk of door woorden als *toch*, *toch eens*, *immers*, enz. bewerkstelligen, zou men ze met den naam van *nadruk-bijwoorden* kunnen aanduiden.

Voorbeelden: **kirônjô ukan puti nan datang, ukan tô gadih nan lah tibô** = het was echter of het *was* geen prinses, die gekomen en geen aanzienlijk jonge dochter, die verschenen was. (M. II. blz. 7); **Umbuï^c á tòh nan ka ditjari** = wat voor Oemboet toch of *wat* voor Oemboet moet er gezocht worden! (U. M. 47); **ka mah tòh labu kau tjakô, ka má tô parian kau tadi** = waar mag uw kalebas en uw waterkoker gebleven zijn! (id. blz. 41); **ukan dô puti nan mandi** = 't is geen prinses, die baadt; (M. II blz. 5); **inda^c ka bará dòh lamônjô** = het zal toch niet lang duren; (U. M. blz. 52); **pai djòh djapuï^c kudô kitô** = ga ons paard toch of eens halen; (S. M. blz. 11); **upiĕ^c liĕ^c djòh ka pintu** = Oepik, kijk toch eens uit het raam! (U. M. blz. 18); **pandang bana djô di mandai** = zie toch of toch eens goed, moeder! (id. blz. 11). Men zie verder over het gebruik dezer woordjes het woordenboek).

Verder gebruikt men voor den nadruk of in de beteekenis van *toch*, *kijk*, *zie eens*, enz. de woorden **mòh** en **muah.**

Voorbeelden: **iô bana mòh kirônjô** = het is waarschijnlijk (toch) zóó; (M. B. blz. 76); **alah mòh datang njaô badan** = mijn lieveling is dan toch gekomen! (S. M. 10); **ikô mòh injô bujuăng** = kijk, hier is ze of deze is het, jongen!

(U. M. blz. 35; **bòdòh bana mòh bapa**^{c} = wat is vader toch dom! (id. blz. 45); **ukan dô puti nan mandi, si Ronô Pinang kô mah** = 't is geen prinses, die aan het baden is, R. P. is 't of kijk, R. P. is 't. (M. H. blz. 5).

Het woord **lah**, waarover reeds gesproken is in § 190, en dat we daar aantroffen aan het hoofd van het praedicaat, komt ook meermalen achter het zindeel, waarop het betrekking heeft en wel, wanneer dit het is, dat men in het bijzonder wil laten uitkomen. Dat zindeel staat dan doorgaans aan het begin van den volzin, doch kan ook een andere plaats innemen. In Arab. schrift is **lah** gewoonlijk als aanhechtsel aan het voorafgaande woord verbonden; in dat met Latijnsche karakters vindt men het echter ook op zich zelf staand geschreven. (Men zie o. a. den U. M.). Waar het gebruikt is, bedient het Nederlandsch zich dikwijls van den nadruk.

Men plaatst **lah** achter het subject, waar men met nadruk te kennen geeft wie of wat bereids is of doet datgeen, wat het praedicaat noemt.

Voorbeelden: **sabuah nan pinta**^{c} **kami: djan lamô bujuàng badjalan, djan lamô kami ditinggakan. Ikô djinih badan kami, ikô lah rupô tuô badan** = wij hebben *één* verzoek: ga niet voor lang weg; laat ons niet lang alleen; we zijn reeds zoo *oud; (dit* is reeds het voorkomen van onzen ouderdom); (U. M. blz. 87); **hambô lah na**^{c} **baranti djuô** = *ik* wensch ook te rusten; (id. blz. 88); **itu lah nan pitaruàh dèn** = *dat* is mijn opdracht; (M. A. blz. 11); **itu lah urang nan urang** = *dat* was eerst een man; (id. blz. 1); **kampuàng siapô kô lah ikô? Itu lah kampuàng hantu rajô** = wiens woonplaats is *dit* of *deze* hier. *Dat* is de woonplaats van een grooten geest; (P. B. blz. 2): **hambô lah banamô radjô djihin** = *ik* heet de vorst der geesten; (id. blz. 3); **djadi rang sia**^{c} **lah kò**^{c} **tida**^{c} = *geestelijke* zoudt ge dan wellicht ook niet willen worden; (waar de toegesprokene reeds heeft te kennen gegeven, dat hij geen panghoeloe, enz. zijn wil); (U. M. blz. 8); **apô lah nan ka tènggang dèn; apô lah nan ka katô dèn; apô lah nan ka djawab dèn;** = *wat* zal ik verzinnen: *wat* zal ik zeggen; *wat* zal ik antwoorden; (id. blz. 29); **pitih tu ikô lah** = dat geld (waarvan bv. sprake is) is *dit;* **nan ka pai si Anu lah** = *N.N.* is 't, die gaan zal.

Men plaatst **lah** achter het praedicaat, wanneer men hoofdzakelijk te kennen geeft, dat het vermelde iets is wat bereids bestaat of geschiedt; het praedicaat gaat dan doorgaans aan het subject vooraf.

Voorbeelden: **lamô lah kitô tida**^{c} **baburu** = in lang toch hebben wij niet gejaagd; (P. B. blz. 1); **badjalan lah urang samôhônjô** = allen gingen op weg; (id. blz. 2); **lalu mandjawab lah si Kambang** = daarop antwoordde Kambang; (S. M. blz. 19); **mambasuàh kaki lah tuanku** = de toeankoe waschte zich de voeten; (iets wat hem te voren verzocht was); (M. A. blz. 9); **heran lah hati tuanku, mamandangi pakakèh rumah, inda**^{c} **lah adô nan ba nangkô** = de toeankoe was verwonderd, toen hij 't huisraad bekeek, want zoo iets was nergens te vinden; (id. blz. 9): **sabanja**^{c} **ikô lah urang; alè**^{c} **lah sapanuah rumah** = er zijn al zooveel lieden; 't huis is reeds vol gasten; (U. M. blz. 13); **mangunjah bagai lah sakapua** = laten wij tevens een pruimpje nemen; (U. M. blz. 88); **mait lah lamô babudjuà, èlò**^{c} **lah kitô kubuàkan** = de doode is reeds lang afgelegd;

't zou goed zijn hem te begraven; (id. blz. 90); **urang tu tjadiĕ^c banai lah** = die man is zeer verstandig.

Niet zelden wordt **lah** bij dezelfde zindeelen achter het *ééne* en vóór het andere geplaatst, wat in verband staat met de meerdere aandacht, welke men op het eerste wil gevestigd zien.

Voorbeelden: **banja^c lah amèh nan lah habih** = veel goud of geld was er reeds opgegaan; (S. M. blz. 7); **tabang lah murai kuduônjô, lah tabang mantjari makan** = de beide moerai's vlogen uit of waren uitgevlogen, om voedsel te zoeken; (M. B.); **dè^c lamô lambè^c di djalan, lah tibô pulô di musadji^c, basuăh kaki bapa^c si Mandjau, naiĕ^c lah pulô ka musadji^c, lah naiĕ^c Salam Salamat** = lang onderweg geweest zijnde was men aan de moskee gekomen; de vader van M. waschte zich de voeten en binnen gegaan zijnde, ging ook S. S. er in; (M. A. blz. 8); **mantjaliĕ^c ajah djô bundô, lah tampa^c si Manangkérang, baduô djô si Salamat** = toen vader en moeder keken, werden zij M. en S. gewaar; en **untuăng pun sudah masô itu, tampa^c lah ajam nan ditjari, tampa^c lah ajam tigô ikuă** = het geluk wilde, dat de drie hanen, die gezocht werden, werden ontdekt; (S. M. blz. 7 en 9); (in den eersten zin is **tampa^c** enz. vermeld als bijkomende omstandigheid; in den tweeden echter is het iets, dat, in verband met het zoeken, verlangd of gewenscht was).

Met het gebruik van **lah** komt dat van **malah** overeen. Men bezigt dit woord om te kennen te geven, dat men er in berust, toegeeft of goedvindt, dat er geschiede wat in een vorigen zin is vermeld. In dit geval wordt datgeen, waarop men de aandacht wil vestigen, herhaald en komt **malah**, nu terug te geven door een bijwoord als *dan*, *maar*, *dan maar* of door middel van den nadruk, achteraan; bv. **kò^c ka pai djuô ang, pai malah** = als ge toch gaan wilt, ga, ga dan, ga dan maar; **malah inda^c ang amuăh, inda^c malah** = als ge niet wilt, wil dan maar niet; neen dan maar; **kò^c ba^c itu djô ang, ba^c itu malah** = als ge zoo denkt of spreekt, zóó dan maar; dan zij het zoo.

Het woord **malah** wordt ook meermalen gebezigd achter datgeen, wat men als een onvermijdelijk gevolg van iets wil voorstellen, zoodat het met *stellig*, *zeker*, *immers* of door het leggen van den nadruk kan terug gegeven worden; bv. **djan ang impi^c taluă tu; patjah malah jô** = ge moet die eieren niet zoo drukken; zij zullen breken! **hari hudjan; basah malah ang** = het regent; ge zult immers nat worden; **kò^c mandi djuô hari dingin, damam malah awa^c** = wanneer men zich bij koud weder baadt, krijgt men zeker koorts.

Van **malah** vindt men verder gebruik gemaakt, waar men op eene beleefde of vriendelijke wijze iets gebiedt, verzoekt, enz., in zulke zinnen voldoet het aan ons: *dan*, *eens*, *toch eens*, *gelieve*, enz.

Voorbeelden: **ajah kamari lah duduă^c! mandé kamari malah duduă^c!** = vader, kom eens hier zitten! moeder zet U hier eens neder! (S. M. blz. 7); **ampun lah hambô padô angku! angku kunjah malah pinang! angku makan malah siriĕh! angku isò^c malah santô** = vergiffenis angkoe! wees zoo goed wat pinang

sirih te gebruiken en rook eens! (M A. blz. 9 en 10); **minta^{c} idjin malah dahulu** = vraag eerst toestemming of verlof; (U. M. blz. 87); **malah sudah badju nangkô, baô malah ka rumah dèn** = als dit baadje klaar is, breng 't mij dan; **kô^{c} badjalan ang, bakatô malah bakèh dèn** = als ge gaat, zeg 't mij dan; **tòlong malah sakètè^{c}** = help me toch eens een weinig.

Het woord **malah** komt ook voor achter den werkwoordsvorm in zinnen als: **mandjawab malah tuanku** = de toeankoe antwoordde; (M. A. blz. 10); **lah manjuô^{c} malah tuanku** = de toeankoe was met eten begonnen; (id.); **bakatô malah tuanku** = de toeankoe zeide; (id. blz. 11); **lalu tatjangang malah radjô, lalu bakatô malah injô** = de vorst was verwonderd en zeide; (P. B. blz. 24); **lalu digungguăng malah surè^{c}** = daarop werd de brief (door den pauw) in den bek genomen; (id. blz. 24); enz. Gewoonlijk treft men dit gebruik aan, waar datgeen wat aan **malah** vorafgaat, is voorgesteld als iets, dat op iets anders volgt.

* Wanneer men **malah** als aansporing bezigt, krijgt het meermalen het woordje **á** vóór zich, terwijl het na het gebodene nog wel herhaald wordt; bv. **á malah kitô tjubô** = kom, laten we probeeren! **á malah, lakèh malah sakètè^{c}** = kom, gauw wat! gauw dan toch!

Achter **malah** hoort men dikwijls nog het door den neus uitgesproken woord **ah!** bv. **mari malah ah!** = kom dan toch hier! **tjari malah ah!** = zoek dan toch! **tjapè^{c} malah ah!** = gauw wat! gauw toch! gauw toch wat!

Ook dit woord vindt men in sommige werkjes — o. a. in de P. B. — zoowel met Nederl. als Arab. letters met het vorige woord als *één* geschreven.

Het woord **pun** wordt gebezigd in de beteekenis van *ook, zelfs;* bv. **makan tida^{c}, minum pun tida^{c}** = (hij) at of dronk zelfs niet; (S. M. blz. 37); **rata^{c} tida^{c}, sumbiĕng pun tida^{c}** = er was geen scheurtje in, zelfs geen scherfje af: (id. blz. 50); **djalan pulang pun tida^{c} dapè^{c}** = zelfs de weg naar huis was niet te vinden. (P. B. blz. 2).

Meermalen ook gebruikt men het achter den naam van iets, dat vroeger reeds is besproken; bv. **gulai masa^{c}, aïĕ pun hangè^{c}** enz. = toen de goelai gaar en het water heet was; (waar in een vorigen zin gezegd wordt, dat zij met die zaken naar de keuken ging); (M. H. blz. 10 en 11); **saluăng sudah, rabab pun sudah** = de fluit en ook of evenzoo de viool klaar zijnde. (id. blz. 10).

Gewoonlijk staat **pun** op zich zelf; in de P. B. vindt men het evenwel met het vorige woord vereenigd.

VOORZETSELS.

De voorzetsels.

§ 227. Waar wij de betrekking tusschen een zelfstandigheid en een handeling aangeven door middel van een voorzetsel, bedient het M. zich meermalen van een bijzonderen werkwoordsvorm, en evenzoo drukt deze taal de betrekking tusschen twee zelfstandigheden of werkingen dikwijls op eene andere wijze uit, dan wij dit gewoon zijn te doen: woorden, die alleen de functie van voorzetsel vervullen, heeft zij daarom slechts enkele.

Een van de meest gebruikte onder deze is het woordje **di**, de benaming of aanduiding voor een ruimte in het algemeen, en aangewend in eene beteekenis, welke wij door middel van verschillende voorzetsels uitdrukken, zooals door:
aan: **rumah nan di tapi tabè^{c}** = het huis aan den kant van den vijver; **dèn bapitaruăh di tuanku** = ik draag aan U op, geef aan U ter bewaring, behartiging, enz. (M. A. blz. 11).
in: **di tjawan gadang kô lah isikan kòpi tu** = giet die koffie in deze groote kom; **bungô di kabun habih lajuă** = de bloemen in den tuin zijn alle verwelkt.
uit: **minun di tjawan** = uit een kopje drinken; **mangambiĕ^{c} di péti** = uit de kist nemen.
van: **aïĕ nan tun di buki^{c} nangkô datangnô** = dat water komt van dezen berg; **di siá ang bali kain kô** = van (bij) wien hebt ge deze kain gekocht? **datang di má ang?** = van waar komt ge?
op: **tibô di lantai, lantai putuïh** = op den vloer gekomen, brak deze; (M. A. blz. 1); **harò^{c} banai awa^{c} di padja kô** = ik had al mijn hoop op dit kind gevestigd.
bij: **lah sabanta tangah rumah, lah dnô banta tangah rumah, datang tanjô di bapa^{c}njô, tumbuăh sudi di amainjô** = enkele oogenblikken in het woonvertrek zijnde, ontstond er navraag en onderzoek bij vader en moeder; (U. M. blz. 43), **tibô di rumah Bungô Kapèh** = bij (aan) de woning van B. K. gekomen; (S. M. blz. 31); **di nô hambô baguru élémoe nan tun** = ik heb die wetenschap bij (van) hem geleerd.
voor: **injô takuï^{c} di urang tu** = hij is bang voor dien persoon; **baban kô barè^{c} di hambô** = deze last is te zwaar voor mij; **badju kô rantja^{c} di ang** = dit baadje is goed voor U; (ook: dit baadje staat je goed); **nan èlò^{c} di nô samiĕng** = wat alleen goed voor hem is.
met: **kò^{c} laï hibô mandai di hambô** = als moeder medelijden met mij heeft; (U. M. blz. 17); **bakirin di si Anu** = met N.N. zenden; (ook: aan N.N. zenden).
tegen: **di dindiĕng tu lah sandakan djandjang kô** = zet dezen ladder tegen den muur; **baranti injô di sanan, duduă^{c} basanda di kaju tu** = hij rustte daar en ging zitten tegen den boom. (S. M. blz. 36).

te: **awa^c dèn tibô di Padang Pandjang kuréta api lah badjalan** = ik kwam te (op) P. P., toen de trein reeds vertrokken was.
onder: **di senan jô manantikan, di karambiĕ atuă tungku** enz. = hij wacht ginds onder (bij) de klapperboomen, die als een toengkoe bij elkander staan. (M. A. blz. 18).
door: **bakatô di hiduăng** = door den neus praten; **parakarô nan tun tagantuăng di nô samiĕng** = die zaak blijft alleen door (om) hem onafgedaan. (Men zie verder over het gebruik van **di** bij de werkwoorden).

Dit woord komt in het M. meermalen voor, waar het Nederlandsch geen voorzetsel heeft; o. a. bij het werkwoord **tahu** en bij **pandai**; bv. **di alip inda^c dèn pandai, di asô inda^c dèn tahu** = ik ken niets; ik ken geen a voor een b; (M. A. blz. 12); **amai ta^c tahu di malu, amai ta^c tahu di nan saki^c** = moeder weet niet wat schande is en pijnlijk aandoet. (U. M. blz. 36).

Zoo ook bij den **ta**-vorm om den naam in te leiden van het voorwerp, dat passief in de handeling is betrokken: **tamakan di abuă^c** = haren gegeten hebben, enz. (Men zie den **ta**-vorm).

In die gevallen wordt het ingeleide voorgesteld als een plaats, waar het subject in den bedoelden toestand bestaat, zoodat **di** ook hier beteekent *bij*, *aan*, *van*.

Evenzoo zegt men bv. **di á ang** voor: wat scheelt er aan; wat hebt ge? meer letterlijk: *in wat zijt ge?*

Het woordje **di** is zeer dikwijls gevolgd van den naam eener onbepaalde of onbegrensde plaatsruimte. In het M. verkeert deze dan tegenover dat woordje in dezelfde conditie als elk ander substantief, doch in het Nederlandsch geeft men ze samen met een voorzetsel terug; bv. **di bawah** = onder; **si Galang sadang batanun, batanun di bawah lumbuăng** = G. was aan het weven onder de rijstschuur; (U. M. blz. 37); **di atèh** = op; **hinggô^c injô di atèh lumbuăng** = zij gingen op (boven op) de rijstschuur zitten; (S. M. blz. 42); van: **lah turun di atèh andjuăng** = van de andjoeng gekomen; (M. A. blz. 9); **di tangah** = op; **tibô di tangah halaman** = op het erf gekomen; (M. A blz. 8): enz. Zoo ook: **di dalam** = in, binnen; **di lua** = buiten; (**di sikô** = hier) enz. Al de ingeleide woorden staan tot **di** in dezelfde betrekking als dit bv. **para^c** tot **di** doet in: **di para^c** = in den tuin; en **bawah** of **bah** is evenals **tangah** bv. zelfs de naam van eene bepaalde ruimte: **bawah rumah** = de open ruimte onder eene woning; **tangah rumah** = wat men kan noemen het gemeenschappelijk vertrek, het middengedeelte van een huis.

Men vindt die benamingen ook meermalen zonder **di** gebezigd; bv. **sadang baradu atèh andjuăng** = (hij) slaapt op de andjoeng; (blz. 69 Tj. M.); **tjubô lah liè^c atèh lumbuăng** = zie of kijk eens op de rijstschuur; (S. M. blz. 43); of evenals een ander substantief met het voornaamwoord **njô** achter zich; bv. **adô manusiĕ di dalamnjô** = er zit of er is een mensch in (nl. in den buik van den visch). (S. M. blz. 41).

Het voorzetsel, waarmede wij **di** vertalen, hangt dikwijls ook van de andere zindeelen af; **duduă^c basanda di kaju tu** bv. = tegen dien boom zitten; terwijl wij voor **duduă^c balinduăng di kaju tu** zullen zeggen: in de schaduw van of onder dien boom zitten.

Opmerking. Veelmalen vindt men het woord **di** met het daarop volgende aan een geschreven, wij deden dit in deze handleiding slechts bij het werkwoord en wel alleen in navolging van het algemeen gebruik.

Het woord **di** wordt meermalen gebezigd ter inleiding van eene bepaalde of onbepaalde tijdruimte; de naam van de laatste is dan dikwijls voorafgegaan van het betrekkelijke voornaamwoord **nan.**

Voorbeelden: **babuè^{c} di alang tahun, balaïë musin talampau** = de sawah bewerken als 't de tijd daarvoor niet is; gaan varen als het jaargetijde daarvoor is verstreken; d. w z. iets niet op den goeden tijd verrichten; **di alang hari ang na^{c} pai, di má ka dapè^{c} tumpangan** = als ge op een gewonen dag wilt gaan, hoe of waar zult ge dan iemand aantreffen, met wien ge kunt meegaan; (zie omtrent de beteekenis van **alang** het woordenboek); **di adië^{c} puasô nan lapèh** = in de maand volgende op deze laatste poeasa; **di kaka^{c} mauluï^{c} kô** = in de maand vóór deze mauloet; (bedoelde maanden worden hier voorgesteld door **adië^{c}**, dat eigenlijk jongere broer of zuster beteekent en door **kaka^{c}** = oudere broer of zuster); **di nan dahulu** = vroeger; **di nan ka datang** = voortaan, in den vervolge; **di nan kini manuruï^{c} lah dèn ba^{c} á ka èlò^{c} djanjô nan basamô** = ditmaal zal ik doen, zooals gij allen zegt, dat goed is (goed zal zijn).

§ 228. Het woord **ka** duidt eene richting aan en wordt in het Minangkabausch zoowel vóór den naam van levende als van levenlooze voorwerpen geplaatst.

In het eerste geval fungeert het ter inleiding van datgeen, wat wij het medewerkend of belanghebbend voorwerp noemen; bv. **ka kudô tu rumpuï^{c} barikan** = geef (aan) dat paard gras; **tjubô katôkan lah ka hambô** = zeg het (aan) mij maar; (U. M. blz. 13); **manjambah si Umbuï^{c} Mudô, maminta^{c} ampun ka amainjô, lalu badjalan hanjô lai** = O. M. groette, vroeg (aan) zijn moeder vergiffenis en vertrok. (id. blz. 8)

Bij werkwoorden, die eene beweging voorstellen, kan men **ka** teruggeven door *naar;* bv. **kitô babalië^{c} ka surau** = wij keeren terug naar de soerau; (M A. blz. 14); **takirô di njô na^{c} barasa^{c}, pai mangadji ka nan lain** = kwam hij op de gedachte om te verhuizen en naar een andere (soerau) te gaan leeren; (U. M. blz. 8); **paluäh lah maäna^{c} sungai, mahilië ka tulang pungguäng** = het zweet vormde beekjes, die naar het onderdeel van den rug liepen; (U. M. blz. 46); **turun lah kau ka halaman** = ga eens naar (beneden naar) het erf. (S. M. blz. 43).

Het M. maakt echter meermalen van **ka** gebruik, waar wij een ander voorzetsel dan *naar*, bv. *op*, *in*, *aan* enz. hebben.

Zoo zegt men bv **badië lapèh, buruäng tarabang, inggò^{c} ka kapa satu lai** en is dit te vertalen met: het geweer werd afgeschoten, maar de vogel vloog weg en ging op een ander schip zitten; (M. B. blz 81); **sartô mandanga umbuï^{c} lah dapè^{c}, hilang sakali saki^{c}njô, taga^{c}njô ka pintu gadang** = toen zij vernomen had, dat de oemboet gevonden was, was zij hare ziekte in eens kwijt en ging zij aan de deur staan; (U. M. blz. 46); **duduä^{c} lah injô ka kasuä nan tun** = hij ging op die matras zitten; **hambô sampai ka sénan hari lah malam** = ik kwam daaraan, toen het reeds donker was; **ditikamkannjô rèntjong ka dadônjô**

= zij stak zich den dolk in de borst; (M. H. blz. 21); **injô mambali timbakau ka pakan** = hij is tabak koopen op de markt; **disuruáhnjô mantjari ubè^{c} ka rumah si Anu** = hij heeft geneesmiddelen laten zoeken aan de woning van N.N.; **sartô sampai injô ka sanan** = toen zij daar aangekomen was. (U. M. blz. 33).

Het woord **ka** wordt verder gebruikt in eene beteekenis, die wij met *om*, *voor*, *tot*, *als*, uitdrukken; bv. **bakatô Mama^{c} si Hétong: barabab kitô Ronô hai, basaluäng kitò sabanta; saluäng ka ubè^{c} lita^{c}, rabab ka ubè^{c} hauïh** = M. H. sprak: laten wij even op de rabab en fluit spelen R.! de fluit is als een geneesmiddel voor den honger en de rabab als een voor de dorst; (M. H. blz. 11); **amèh pira^{c} banja^{c} di kitô; nan kètè^{c} ka tundèh padja, nan gadang ka pupuä^{c} api** = goud en zilver hebben wij in overvloed, het kleine daarvan kan dienen voor het tondasspel der kinderen en het groote om 't vuur aan te wakkeren. (M. A. blz. 54). (Men zie verder den **pa**-vorm); **ka katô samièng nô tu di nô; pai djuô jô itu ba-ikô** = 't was maar om wat te zeggen; hij gaat aanstonds toch.

Bij de behandeling der werkwoorden is er reeds op gewezen, dat **ka** met het volgende woord gebruikt wordt als praedicaat, om te vermelden in welke richting een subject zich beweegt; in eene beteekenis dus, die wij door een werkwoord als *gaan* of door *zijn* met een plaatsbepaling uitdrukken; bv. **injô ka pakan** kan beteekenen: hij gaat naar de markt; hij is naar de markt; hij zal naar de markt gaan; **si Anu ka rimbô** = N.N. gaat naar het bosch, enz.

De beteekenis van **ka** brengt mede, dat het ingeleide de naam kan zijn van iets (voorwerp, handeling, hoedanigheid) dat op het oogenblik der gedachte-uiting nog niet aanwezig is, en het woord gebruikt wordt, waar wij *zullen*, *willen*, *moeten*, bezigen; bv. **hari ka hudjan** = 't zal of wil gaan regenen; **inda^{c} kami ka lamô sikô** = we zullen hier niet voor lang blijven; **tampan ka mati urang tu** = 't laat zich aanzien, dat hij zal sterven; **kò^{c} ba^{c} nangkô djuô panèhnô hari, tandô barèh ka maha** = als het voortdurend zoo warm blijft, is het te voorzien, dat de rijst duur zal worden; **kain nan hamBô ka mambali** = 't is een kain, die *ik* zal koopen; KAIN **nan ka hambô bali** = 't is een *kain*, die ik zal koopen; **Umbuï^{c} á toh nan kà ditjari** = welke oemboet toch moet er gezocht worden? (U. M blz. 47); **di manô lah kitô ka basarang?** = waar zullen wij nestelen? (M. B. blz. 75).

Wil men het toekomstige bepaaldelijk uitdrukken, dan bezigt men **ka** vóór het door dit woord ingeleide; bv. **laï ka kasawah ang?** = zult ge naar de sawah gaan?

Van het woordje **ka** wordt meermalen gebruik gemaakt tusschen twee benamingen, om den overgang van het eene tot of naar het andere aan te duiden Datgeen, waarin overgegaan wordt, kan verschillen met of hetzelfde zijn als het eerst bestaande, zoodat zulke uitdrukkingen dikwijls overeenkomen met zulke als: van dag tot dag; spelen en nog eens spelen; enz.

Voorbeelden: **kana lah sakètè^{c}; hiduï^{c} ka mati** = denk er een weinig om: het leven gaat over tot den dood of op het leven volgt de dood; **kò^{c} batjaka^{c}-tjaka^{c} bana kini, salamô burnä^{c} ka èlò^{c}** = al twisten zij nu voortdurend, zij worden toch weer goede vrienden (het leelijke is weer naar het goede; het leelijke wordt weer goed); **main ka main kadjônô tiò^{c} hari** = spelen en nog eens spelen

is zijn dagelijksch werk; **pitih ka pitih samiëng di nô tiô^c hari** = 't is steeds geld en nog eens geld bij hem; hij spreekt of denkt over niets dan geld; **bulan ka bulan samiëng nan dihétonguô, kadjô inda^c ka djadi** = hij rekent van de eene maand op de andere, maar werk komt er niet tot stand; **padô rumah ka rumah djuô dibali, sawah ba^c á pagang!** = indien er eens sawahs aangeschaft werden, in plaats van het eene huis vóór en het andere na te koopen!

Het woord **ka** komt, evenals **di**, vóór benamingen van ruimten als **bawah, atèh, dalam,** enz.; en wordt dan, als er een substantief op volgt, met zulk een woord als een voorzetsel teruggegeven.

Voorbeelden: **tjalië^c lah ka bawah lumbuăng** = zie eens onder de rijstschuur ('t zien zij naar 't beneden, 't onder — de ruimte onder — van de rijstschuur); (U. M. blz. 46); **tjubô liè^c ka atèh lumbuăng** = kijk eens op de rijstschuur; (S. M. blz. 43); **lalu ka dalam bilië^c dalam** = vervolgens ging zij in de binnenkamer; (M. B. blz. 79); **lah dibaônjô di si Ronô ka akèh Ma^c Hetong tiduă** = bracht R. ze aan M. H., die sliep. (M. H. blz. 11).

Het voorzetsel, dat wij gebruiken, is meermalen afhankelijk van het praedicaatswoord; bv. **naiё^c ka atèh rumah** = naar boven gaan; **djatuăh ka dalam aïё** = in 't water vallen; terwijl wij op dezelfde wijze vertalen, wanneer er geen **atèh, dalam,** enz. gebezigd is; bv. **naiё^c lah pulô ka musadji^c** = en ging daarop in de moskee. (M. A. blz. 8).

Komt er achter zulk een woord geen substantief, dan kan 't met **ka** de beteekenis hebben van *er* of *daarin, op, uit*, enz.; bv. **lah sampai pulô ka dalam** = toen hij er in was; (M. A. blz. 33); en evengoed kan **ka** met het volgende woord gebezigd zijn ter aanduiding van eene beweging, die van den spreker verwijdert of naar hem heen leidt, wat meermalen afhangt van zijn standpunt. Zoo kan beteekenen: **injô ka atèh** = hij gaat of komt naar boven; **tahu kapitan dalam kapa, lalu ka lua anjô lai** = toen de gezagvoerder van het vaartuig het wist, kwam of ging hij naar buiten; (M. B. blz. 81); **ka bawah** = naar beneden gaan of komen.

Opmerking. De vertaling in het Nederlandsch brengt ook hier meermalen een verandering van de functie der zindeelen mede; bv. **tjari lah baliau ka pasa** geven wij terug met: zoek hem *op* de markt, terwijl in het M. het zoeken in de richting van de markt bevolen en meer letterlijk gezegd wordt: 't zoeken van hem zij *naar* de markt. In den zin **disuruăhnjô maämbiё^c badjunô ka rumah si Anu** (= hij gelastte zijn baadje te halen aan de woning van N.N.) is **maämbiё^c badjunô ka rumah si Anu** datgeen, waarvan men spreekt, zoodat het meer letterlijk beteekent: halen zijn baadje naar de woning van N.N. is in zijn gelasten.

§ 229. Het woord **dari** duidt datgeen, wat er door ingeleid wordt, aan als de plaats van waar iets komt, uitgaat, begint, enz. en is in het Nederlandsch te vertalen met: *van, wegens, uit*. enz.

Voorbeelden: **kò^c datang sampan dari tapi** = als er een bootje van den kant komt; (M. B. blz. 93); **mandanga katô si Salamat, injô lah bangun dari lalò^c** = toen hij de woorden van Salamat hoorde, stond hij uit zijn slaap op; (S. M.

blz. 10); **tinggi bubuăngan rumah Darè^{c}, nampa^{c} nan dari Buki^{c} Tinggi** = hoog zijn de daken der huizen in de Bovenlanden, zichtbaar van (af, uit) B. T.; (M. A. blz. 17); **dari má datang pitih di nô sabanja^{c} tu** = van waar krijgt hij zooveel geld? (van waar komt zooveel geld bij hem); **dari siá ang buliĕh pangadja** = van wien hebt ge onderwijs ontvangen? **masuă^{c} dari para^{c}** = van, uit, door, langs den tuin binnenkomen; **dari bangihnô** = wegens, door zijn boosheid; **dari takuï^{c}nô** = wegens, door zijn vrees. Zoo ook: **dari atèh** = van boven af; **dari dalam** = van binnen uit; van uit; **dari sénan** = van daar af; van daar uit; **dari tjakô** = van straks af; (**urang tjakô** = de persoon van daar straks); **dari dahulu sampai kini** = van vroeger af tot op heden.

Zooals wij gezien hebben, wordt **dari** ook wel gebezigd, om begrippen uit te drukken, die wij met den comparatief aangeven: bv. **nan gadang lah dari ikô tjari rumah** = zoek een grootere woning dan deze; **kò^{c} ka dipakai tiò^{c} hari, nan murah dari ikô lah kami bali** = indien het is om het elken dag te gebruiken, koopen we wat goedkooper is dan dit of deze.

Opmerking. Om de stof aan te duiden, waarvan iets gemaakt is, wordt de stofnaam gewoonlijk achter dien van 't voorwerp genoemd en maakt men maar zeer zelden van **dari** gebruik; bv. **tjintjin amèh** = een gouden ring.

Zoo ook zegt men bv. **á dipabuè^{c} ka tjintjin** = wat wordt tot een ring gemaakt? = waarvan wordt een ring gemaakt? meer dan **dari apô dibuè^{c} tjintjin?**

Geeft men de plaats van afkomst te kennen, dan wordt **dari** gewoonlijk weg gelaten; bv. **urang Padang** = iemand van Padang.

Bij een mutatief bezigt men naast **dari** ook **di**, waarmede dan de ingeleide naam wordt aangeduid als die, waar (op of in welke) de beweging plaats heeft; bv. **hambô datang dari pakan** en **hambô datang di pakan** kunnen beide beteekenen: ik kom *van* de markt. In den eersten geschiedt het komen *van af* de markt, in de richting van een andere plaats; in den tweeden echter *op* de markt, waarbij de richting zoowel naar een andere plaats als naar genoemde kan wezen; zoodat men ook hier hebben kan de beteekenis van: ik kom *op* de markt. Zoo zegt men ook: **di sikô of di situ ka Padang lah bakuréta api** = van hier of van daar naar Padang is reeds een spoortrein; (de plaats, die in 't bezit is van een spoortrein wordt aangeduid door **di sikô** of **di situ ka Padang**, wijl men meer letterlijk zegt: de plaats (van) hier of daar naar Padang is reeds met een vuurwagen).

§ 230. Een ander woord, dat als voorzetsel gebruikt wordt, is **padô**, dat de beteekenis heeft van: *aan*, *tot*, *voor*, *bij*, *op*, enz. maar ook meermalen voorkomt, waar wij het niet gebruiken.

Voorbeelden: **usah dibunikan padô hambô** = 't behoeft voor mij niet verborgen of aan mij verzwegen te worden; (S. M. blz. 4); **djikô adô muda-mudahan, balaku pintô padô Allah** = zoo het (aan) God behagen moge, mijn verzoek toe te staan; (M. B. blz. 93); **banja^{c} tagungguăng padô kaki** = veel (nl. goud) bleef hem aan de voeten zitten; (P. B. blz. 13): **lalu bakatô padô mara^{c}** = vervolgens

sprak hij tot den pauw; (id. blz. 22); **padô hari itu** = op dien dag; **padô malam nan tun** = in dien nacht.

Het M. heeft meermalen **padô**, waar wij geen voorzetsel plaatsen; bv. **usah ang lupô padô hambô** = ge behoeft mij niet te vergeten; (S. M. blz. 38); **ampun lah hambô padô atjiĕ**^{c} = vergiffenis, moedertje! (M. A. blz. 8); **Allah manòlòng padô njô** = God hielp hem. (M. H. blz. 10).

De samenstelling **kapadô** wordt in het M. niet of hoogst zelden gebruikt; waar zij in geschriften voorkomt is dit meestal in vereeniging met **lòrong**, welke beide woorden dan door: *wat aangaat*, *wat betreft*, *nu*, terug te geven zijn. Evenals **padô** bezigt men het zoowel vóór den naam van een levenloos als van een levend voorwerp; bv. **mungkô manjambah anjôlai kapadô si Gandam Baruïh:** = (zij, nl. de moerai) sprak tot G. B.; (M. B. blz. 80); **di lòrong padô kudô nan tun** enz. = wat dat paard betreft; dat paard nu; (S. M. blz. 18); **lòrong kapadô rumah Kasumbô Hampai** = wat de woning van K. H. aangaat. (M. H. blz. 21).

In dezelfde beteekenis bezigt men het met **piha**^{c}; bv. **piha**^{c} **kapadô pikiĕran kami** (P. B. blz. 22) = volgens onze gedachte; **piha**^{c} **kapadô ukiĕ rumah** = wat het snijwerk der woning aangaat. (id. blz. 8).

Van **padô** vindt men, zooals boven gezegd is, ook gebruik gemaakt, om de beteekenis aan te geven, die wij met een comparatief kunnen uitdrukken; bv. **padô hiduï**^{c} **barusuăh hati, èlò**^{c} **mati bakalang tanah** = beter dan te leven met een kommervol gemoed, is het dood en begraven te zijn; (S. M. blz. 37); **padô amèh dèn tuan baô, angò**^{c} **dèn ambiĕ**^{c} **dahulu** = ge zoudt me eerst moeten dooden, voordat ge mij mijn goud afneemt.

§ 231. Het woord **djô** — waarvoor men ook **djan**, **dangan** en **djangan** bezigt — duidt over het algemeen gelijktijdigheid aan en wordt aangewend om begrippen uit te drukken, waarvoor wij een praepositie als *met*, *door*, *tegen*, gebruiken.

Datgeen, wat er door ingeleid wordt, kan vooreerst zijn de naam van het middel of werktuig bij de handeling; bv. **malatjuï**^{c} **kabau djô gadô, malatjuï**^{c} **urang djô muntjuăng** = een buffel slaan met een knuppel; menschen slaan met den mond; d. w. z. beesten worden met een knuppel en menschen met woorden gekastijd; **habih djô djandji** = uitgemaakt met beloven; d. w. z. iedermaal uitstellen, totdat er ten laatste niet meer van komt; **kò**^{c} **djauăh kulansiĕng paï, hampiĕng dipanggiĕ djô katô, maălin dipanggiĕ djô surè**^{c} = aan veraf wonenden werd de koelansing gezonden, die dichtbij woonden werden mondeling (met woorden), geestelijken schriftelijk (met brieven) uitgenoodigd; (U. M. blz. 47); **lah disandanjô djô halutuăng** = hij ondersteunde haar met de knie; (leunde haar tegen enz.); (M. A. blz. 31); **hilang djô rundiĕngan** = door bespreking uitmaken; **bòh; dèn tuka ringgi**^{c} **ang; tapi djô garih sadônô** = geef hier; ik zal je rijksdaalders wisselen, doch alle tegen duiten; **bakatô djô nan pandai, badjalan djô nan tahu** = spreken door middel, tusschenkomst, behulp van een kundige en op reis gaan met iemand, die kennis van zaken heeft; (in het tweede gedeelte verschilt de beteekenis).

Het woord **djô** wordt in dezen zin wel eens gebruikt, waar wij ons op eene

andere wijze uitdrukken; bv. **badan lah mandi djô paluäh** = hij baadde reeds in zijn zweet. (M. H. blz. 10).

Wanneer bij werkwoorden als **mambali** = koopen, **badjua** = verkoopen; **manuka** = wisselen, **mambaïë** = betalen en dergelijke iets voorgesteld wordt als het middel, waarmede de werking geschiedt, bezigt men, volgens bovenstaande het woord **djô**; duidt men echter de waarde, den prijs of hoeveelheid aan, dan maakt men er geen gebruik van: bv. **baô lah taluä nangkô ka pasa; anam sakupang, djua lah djô garih** = breng deze eieren naar de markt en verkoop ze tegen duiten zes voor een koepang; **amuäh biai badjua barèh tu sapuluäh tjië**^{c} **rupiah? hambô baïë djô rupiah** = wilt ge (eigenlijk: moeder; gemeenzaam) die rijst verkoopen tien maten voor een gulden; ik betaal met guldens; **djô pitih ang samiëng lah bali barèh kô dahulu; baisuä**^{c} **dèn ganti** = koop deze rijst voorloopig maar met (voor) uw geld; morgen zal ik 't teruggeven; **puasô nan lapèh nangkô hambô mambali kain tangah duô ratuïh rupiah** = deze poeasa heb ik een kain (kains) gekocht voor honderd en vijftig gulden; **urang manjasiëh djawi pambadja**^{c} **djô padi** = men huurt een ploegstier tegen rijst; **dèn sasiëh kintjië si Anu sakatidiëng barèh sahari** = ik huur den molen van N.N. voor een maand rijst per dag; **djô kain saruäng nangkô dèn tampin taruäh ang; djadi?** = deze saroeng zet ik in tegen uw inzet; is dat goed? **siá manampin taruäh dèn nangkô ampè**^{c} **ringgi**^{c} = wie zet tegen mijn inzet van vier rijksdaalders in? (ook: wie zet tegen mijn inzet van vier rijksdaalders in?) enz.

Omtrent het gebruik van **djô** bij den **ba**-vorm zie men § 143.

Het woord **djô** wordt verder gebruikt in de beteekenis van: *te zamen met; er bij*. *Voorbeelden:* **rumah djô para**^{c} **kô ka dèn untná**^{c}**kan bakèh ana**^{c} **dèn** = dit huis met den tuin bestem ik voor mijne kinderen; **nasi, kò**^{c} **tida**^{c} **djô gulai dimakan, inda**^{c} **katuan rasônô** = als rijst niet met goelai gegeten wordt smaakt zij niet; **mangá kau ka pai djô dèn** = waarom zoudt ge met me gaan? (A. A. blz. 10), **baämpè**^{c} **djô si Kambang Manih** = met hun vieren met K. M. er bij; (id. blz. 6); **amèh djô pira**^{c} **lah babilang, urang djô dangan lah duduä**^{c} = 't goud en 't zilver waren reeds geteld, meesters en slaven waren al gezeten; (S. M. blz. 7); **hilang badan djô njaô dahulu, mungkô hilang pitih dèn** = eer zal ik sterven dan dat ik mijn geld verlies; **bangki**^{c} **lah takuï**^{c} **djangan ganta** = vrees en beving bevingen hem. (id. blz. 39).

Waar het Nederlandsch gebruik maakt van een voorzetsel-bepaling, een bijwoord of tegenwoordig deelwoord, om aan te duiden hoe of op welke wijze eene handeling geschiedt, bedient het M. zich meermalen van **djô** met den naam eener hoedanigheid of handeling achter zich.

De laatste komt dan ook voor met het voornaamwoord **nô** of met het woord **sambië**; bv. **djan djô karèh samiëng maädjanô** = ge moet hem maar niet met hardheid leeren; **kò**^{c} **bangih, bangih samiëng ba**^{c} **á; ba**^{c} **á lah ka djô harië**^{c} **banai bakatô-katô** = als ge boos zijt, wees dan boos; doch waartoe dient het, dat ge zoo schreeuwerig praat; **djô tangih hambô maminta**^{c} **pitih** = schreiende vroeg ik om geld; **awa**^{c}**njô bakatô-katô nan tun djô tangihnjô** = hij zeide dat

schreiende; **kabantjian urang banja**^{c} **ang kô mah; bakatô-katô (sambiĕ) djô gala**^{c} = dat ge door elkeen gehaat wordt, komt omdat ge altijd lachende spreekt.

(Men zie over **djô** verder bij de voegwoorden).

§ 232. Van het woord **dè**^{c} wordt in het M. menigvuldig gebruik gemaakt, om iets aan te duiden als de oorzaak, reden, grond, aanleiding van iets anders. Wat als zoodanig fungeert kan met een enkel woord, doch ook door een geheelen volzin vermeld zijn en meermalen hangt hiervan af, of wij **dè**^{c} met een voorzetsel als *door, wegens*, *uit*, enz. dan wel met een oorzaak aanduidend of redengevend voegwoord, als *doordat*, *dewijl*, enz. teruggeven. Men verlieze tevens niet uit het oog, dat men, ten gevolge der vertaling dikwijls een samengestelden zin krijgt, waar men in 't M. een enkelvoudigen heeft; het vermelden van een persoon als subject, wanneer in het oorspronkelijke daarvoor iets anders optreedt, kan o. a. oorzaak van dit verschil wezen. Waar men bv. zegt: **dè**^{c} **hibô di garam satjatjah, dibusuă**^{c}**kan kabau nan sikuă** = uit of door meegaandheid met (bij) een likje zout, wordt een heele buffel bedorven (is in het stinkend maken een heele buffel) (d. w. z zuinigheid, op verkeerde wijze toegepast, heeft groote schade ten gevolge) wordt **hibô** enz. als oorzaak aangeduid, terwijl men tevens vertalen kan: *doordat men op een likje zout ziet*, enz.

In den zin **dè**^{c} **ikô nan hambô ambiĕ**^{c}**, ikô nan lama**^{c} **di guru dèn** is het laatste gedeelte: **ikô** — **dèn** de oorzaak van **ikô nan hambô ambiĕ**^{c}, zoodat eene meer letterlijke vertaling zou luiden: de oorzaak van dit haalde ik (is) dit (is) lekker voor mijn onderwijzer, wat wij uitdrukken met: dat ik dit haalde was of kwam, omdat mijn onderwijzer het lekker vindt; (M. A. blz. 14); enz.

Het woord **dè**^{c} is terug te geven door een oorzaak aanduidend voorzetsel, wanneer datgeen, wat als oorzaak wordt genoemd, in het M. geen volzin uitmaakt. *Voorbeelden:* **kaju kô rabah dè**^{c} **gadjah aga**^{c}**nô** = deze boomen zijn wellicht door olifanten omgevallen; **djamuă kô basera**^{c} **sera**^{c} **dè**^{c} **hajam kô mah** = zie nu, de te drogen gelegde padi ligt geheel verspreid door de kippen; **lah habih padi dè**^{c} **hajam** = de padi is opgegeten (eigenlijk = is op) door de kippen; **dè**^{c} **ang mungkô tjilakô dèn** = door jou ben ik ongelukkig geworden; **pintu tasahô**^{c} **dè**^{c} **angin** = de deur is dicht geraakt door den wind; **putiĕh dè**^{c} **bungtang di lauï**^{c}**tan** = 't was wit van de krengen in zee; (S. M. blz. 34); **dè**^{c} **hibô hati di ana**^{c}**, badjalan djuô nan djadi** = uit medelijden met haar kind ging zij toch; (U. M. blz. 26); **dè**^{c} **lari parian patjah** = door het harde loopen brak de waterkoker; (U. M. blz. 42): **èlô**^{c} **lah kitô pulang djuô; mandai lah hanguïh dè**^{c} **taraga**^{c}**, bapa**^{c} **lah kuruïh dè**^{c} **takirô** = 't is goed, dat wij maar naar huis keeren, want moeder brandt van verlangen en vader is vermagerd door het denken; (U. M. blz. 76); **dè**^{c} **èlô**^{c} **dzikir si Mandjau** = door het schoone van Mandjau's gezang. (M. A. blz. 12).

Waar wij in de Gebiedende wijs den persoon weglaten, wordt deze in het M. meermalen genoemd, voorafgegaan door **dè**^{c}.

Voorbeelden: **tòlòng djô budi hambô dè**^{c} **mandé!** = help mij met wijsheid

moeder; ('t helpen met wijsheid mij zij of besta door moeder); (S. M. blz. 19); **pasampai pasan hambô dè^c guru** = breng mijne boodschap over! (id. blz. 27).

Het woord **dè^c** komt vóór den naam of de aanwijzing van een voorwerp, om aan te duiden *voor* wien of wat iets bestemd is of plaats heeft, zoodat wij het dan kunnen teruggeven met: *voor;* het kan dan tevens van **ka** voorafgegaan zijn.

Voorbeelden: **ikô dè^c ang, itu dè^c dèn** = dit is voor jou en dat voor mij; **padi kô dè^c. hajam kô mah** = deze padi is voor deze kippen; **ka dè^c siá kô di ang?** = voor wien hebt ge dit bestemd? **rumpuï^c tu ka dè^c kudô; djan ang asiëngkan pulô ka dè^c djawi** = dat gras is voor de paarden; zonder het dus niet af voor de koeien; **tinggakan ka dè^c dèn sabuah** = laat er een voor mij blijven; **hambô baô kudô kô ka dè^c si Anu; kò^c katudju dè^c tuan, pulangkan lah pòkò^c hambô** = ik bracht dit paard voor N.N.; maar als 't U bevalt, geef er dan maar mijn geld of inkoop voor terug.

Ook in zulke zinnen geeft men met **dè^c** te kennen, dat het bestaan van de daar achter vermelde zelfstandigheid de oorzaak is voor dat van iets anders; bv. **ka dè^c siá kô di ang** is meer letterlijk vertaald: *zal zijn wegens of ter oorzake van wien dit bij jou?* welke vraag men doet, om te weten van welken persoon het bestaan oorzaak is of aanleiding, dat iets zich bij den toegesprokene bevindt (*voor wien zal dit door U bestemd zijn?*); (voor wien hebt ge dit bestemd).

Dat **dè^c** zoowel met *voor* als met *door* vertaald kan worden, ligt meermalen aan de beteekenis van hetgeen besproken wordt; bv. **ikô dè^c ang, itu dè^c dèn** = dit is *voor* jou en dat *voor* mij, wanneer **ikô** en **itu** op voorwerpen zien; maar ook: dit is *door* jou en dat *door* mij geschied of gekomen; waar zij betrekking hebben op eenig feit.

Opmerking. Waar wij *voor*, *bestemd voor* gebruiken, heeft het M. ook: **ka di; ka andji^c; ka nji^c; ka untuá^c.**

Het woord **dè^c** wordt meermalen aangewend, waar wij gebruik maken of kunnen maken van: *wat aangaat*, *wat betreft;* en is in dat geval dikwijls van **lòrong** voorafgegaan. Ook in zulke zinnen wordt het bestaan van het ingeleide beschouwd als de oorzaak of aanleiding van iets te wezen.

Voorbeelden: **dè^c hambô inda^c ba^c itu dô; kò^c laï, samô dimakan; kò^c inda^c samô ditjari** = wat mij betreft of ik voor mij, ik denk er niet zoo over; (maar) wij deelen lief en leed samen; **sabagai pulô dè^c kamu: kamu nan datang dari manô?** = wat U daarenboven betreft, van waar is U gekomen? (M. B. blz. 83); **lòrong dè^c puti Andam Déwi, hilang dikanduáng rang nan banja^c** = wat A. D. aangaat, zij raakte, omstuwd door de menigte, uit het gezicht; (S. M. blz. 22); **buni katun baradarai-darai, dè^c uang baradòrò-dòrò** enz. = de dukaten en realen klonken, rammelden (men zie Tj. M. blz. 106).

Vóór den naam van een tijd of vóór de vermelding van een gebeurtenis komt het woord **dè^c** meermalen voor ter uitdrukking van begrippen, die wij aanduiden door middel van tijdsbepalingen of tijdsbepalende zinnen met: *tijdens*, *toen*, enz. (*)

(*) Men vergelijke het Jav. ḍek en dene.

Voorbeelden: **dè^c masô déwasô nan tun kidjang nan pandai barakatô** = in dien tijd konden de herten spreken; (S. M. blz. 36); **dè^c malam samalam nan tun sakalô^c inda^c ditiduăkan** = in dien nacht werd er geen oog geloken; (M. A. blz. 13); **dè^c lamô bakalamôan, sadang lah radjô parampuan, di dalam ula^c Tandjuăng Bungô** = reeds langen tijd geleden was er een vorstin in de landstreek Tandjoeng Boengô; (Tj. M. blz. 1); **laï dèn pai maliè^c dè^c Singgalang runtuăh** = ik ben gaan kijken tijdens of toen de Singgalang afstortte; **awa^{c}nô duduă^c di kida ang dè^c kitô barundiëng** = hij was links van je gezeten, toen we dat bespraken; **dè^c managa^{c}kan rumah laï bahimbau balian** = bij het of bij gelegenheid van het opzetten der woning is hij ontboden.

Wanneer men den tijd of het gebeurde slechts aanwijst, doet men dit door **dè^c itu**, dat dan de beteekenis heeft van: *toen en toen; bij die gelegenheid;* enz.; bv. **lah ka má pitih nan dè^c itu di ang** = waar is het geld, dat ge toen en toen bij je hadt? **dè^c itu hambô basuô djô balian** = bij die gelegenheid heb ik hem ontmoet.

Het door **dè^c** ingeleide kan hier ook als oorzaak of aanleiding aangeduid zijn; **dè^c itu** heeft dan de beteekenis van *daarvoor* of *daardoor;* bv. **dè^c itu hambô basuô djô balian** = daarvoor heb ik hem ontmoet; **dè^c itu lambè^c hambô datang** = daardoor ben ik laat gekomen; (U. M. blz. 13); **dè^c managa^{c}kan rumah lai bahimbau balian** = wegens het opzetten van de woning is hij ontboden.

* De Minangkabauer bezigt verder dikwijls het woord **dè^c** vóór den naam van den persoon, tot wien hij spreekt, zooals het Nederlandsch in dat geval zich wel bedient van *weet U*, *ziet U*, *zeg ik U*, enz.

Voorbeelden: **ba^c itu, dè^c tuan, pangkanô salisiĕh nangkô: inda^c njô bari hambô badjalan** = zóó is, weet U, de aanleiding van dit verschil: hij wil me niet laten uitgaan; **inda^c njô sukô manarimô pitih tu, dè^c angku!** = hij verkiest dat geld niet aan te nemen, verbeeld U! **kini ba^c itu lah, dè^c guru: djangan kitô tula^c balakang; badjalan guru dahulu, na^c hambô tingga di sikô** = we moesten nu zóó doen, ziet U, we zullen niet te gelijk van elkander gaan, maar U gaat eerst en ik blijf hier. (S. M. blz. 27).

(Men zie over het gebruik van **dè^c** verder bij de voegwoorden).

§ 233. Het substantief **hinggô**, dat grens, eindpunt beteekent, doet meermalen den dienst van ons voorzetsel *tot*, *tot aan*, en komt ook zoodanig voor, dat wij het teruggeven kunnen met *van af*, *zelfs*, *zoodat*.

Voorbeelden: **sadarèh-darèh badiĕ, hinggô pintu biliĕ** (eerste regel van een pantoen, waarop als antwoord dienen kan:) **sadalam-dalam aïĕ, hinggô dadô itiĕ^c** = hoe hard een schot knalt, 't is (toch maar) tot aan de kamerdeur; hoe diep water ook is, het komt toch maar tot aan de borst van een eend; **hinggô ikô lah dèn tòlòng** = tot hier help ik; (S. M. blz. 37); **hinggô batu nangkô ka kèn tanahnô** = van af dezen steen naar ginds of dien kant op is zijn grond; (tot aan dezen steen strekt zich zijn grond dien kant op uit); **hinggô banda nan tun kamari tanahnô** = tot aan die sloot naar hier of dezen kant op is zijn grond; **bapa^c njô lah tuô bana, hinggô siang lah samô di njô djô malam** = zijn

vader is al heel oud, zoodat de dag voor hem gelijk is met de nacht; **sadônô urang paï maliè^c, hinggô urang gaè^c pai pulô** = iedereen gaat kijken; zelfs oude lieden gaan; **hinggô tadjua djô badan kami, amuăh djô kami** = zelfs als onze lichamen verkocht moesten worden, zouden wij willen.

Het woord komt ook voor in de beteekenis van *eerst, pas;* bv. **hinggô lah basuô nan hambô tjari, pulang lah hambô** = eerst als ik gevonden heb, wat ik zoek, keer ik naar haar huis terug.

Naast **hinggô** bezigt men **inggan** en **hinggan,** vooral waar het ingeleide als plaats wordt voorgesteld; bv. **inggan ikô lah dèn diiriĕngkan** = tot hier hebt ge me (slechts) te volgen; (S. M. blz. 23); **hinggan ikô lah dèn manòlòng** = tot hier help ik. (id. blz. 38).

In dezelfde beteekenis bezigt men die woorden met het voorgevoegde woord **sa: sahinggô; sahinggan; singgan.**

§ 234. Het substantief **bakèh** = plaats, wordt meermalen gebezigd in de beteekenis van: *aan, tegen, voor, van, op, naar, om te.* De verkorte vorm is **akèh** of **kèh.**

Voorbeelden: **agiĕhkan djuô rèntjòng kèh njô** = geef haar den dolk maar; (M. H. blz. 8); **katôkan baèlò^c-èlò^c bakèh tuan Umbuï^c Mudô** = zeg het goed of beleefd tegen U. M.; (U. M. blz. 24); **hambô pai bakèh si Badu** = ik ga naar B.; **á nan dibérangkan urang tu bakèh nô** = wat heeft dien man boos gemaakt op hem; **hambô bali badju nang kô bakèh si Intan** = ik heb dit baadje gekocht van of bij Intan; **bará dalamnô tabè^c nan bakèh marandam pakaju nan tun?** = hoe diep is die vijver, om het hout te logen?

Uit den aard der zaak kan **bakèh** een woord als **di, ka,** voor zich krijgen; men geeft het dan met een substantief terug; bv. **gulai masa^c aiĕ pun hangè^c, lah dibaônjô di si Rônô ka akèh Ma^c Hétong tiduă** = toen de goelai gaar en het water heet was, bracht Ronô ze naar de plaats, waar M. H. sliep. (M. H. blz. 11).

§ 235. Een ander substantief, dat fungeert in de beteekenis van: *voor, bestemd* of *dienstig voor, om te,* is **untuă^c** = deel, aandeel, 't voor iemand bestemde; bv. **untuă^c biawa^c inda^c di musang, untuă^c awa^c inda^c di urang** = wat voor den leguaan (bestemd) is, wordt niet door de moesang opgegeten; wat voor ons is, is niet voor een ander; **djawè^c pakirin dagang hinô; untuă^c paälèh tapa^c kaki** = gelieve aan te nemen, wat een geringe vreemdeling U zendt; het is slechts om onder de voetzolen te leggen; (d. i. het is maar van luttel waarde); **tana^c lah nasi untuă^c urang mandjapnï^c batu** = kook rijst voor de lieden, die steenen halen.

In dezelfde beteekenis gebruikt men **andji^c, indji^c, dji^c.**

§ 236. Het woord **karanô** = *oorzaak, reden,* komt meermalen voor in den zin van: *door, om, wegens,* enz.; bv. **labiĕh manusiĕ karanô aka; labiĕh buruăng karonô sajò^c** = de mensch beteekent meer door zijn verstand, en de vogel door zijn vleugels; **karanô parakarô nan tun si Anu basalisiĕh djô biainô** = om of wegens die zaak heeft N.N. verschil met zijn moeder.

Met **karanô** bezigt men meermalen nog **dè^c** of **di,** welk woord zoowel er vóór

als er achter komt; **dè^c karanô ang; karanô dè^c ang; karanô di ang** en **dè^c karanô di ang** beteekenen alle: door, om, wegens jou.

§ 237. Het substantief **piha^c** = kant, zijde, komt — gewoonlijk met **kapadô** of **di** achter zich — in de beteekenis van: *wat aangaat*, *wat betreft voor;* bv. **piha^c di pitih tu** = wat dat geld betreft; **piha^c kapadô kain puti** = wat de kain van de prinses aangaat. (P. B. blz. 9).

§ 238. Den dienst van praepositie doen ook werkwoorden, als **sampai, datang, lòrong** enz., alsmede afgeleide werkwoordsvormen; **kamaluan dèn mantjaliè^c mukô si Anu** = ik ben beschaamd voor N.N.

§ 239. Het woord **kò^c**, dat doorgaans als voegwoord fungeert, kan ook meermalen teruggegeven worden met: wat betreft; bv. **kò^c tinggi satinggi wa^c kau** = wat de hoogte betreft, die komt met de uwe overeen. (U. M. blz. 46).

Evenzoo is het met **kunun, namun, minô,** enz. Men zie de voegwoorden.

VOEGWOORDEN.

De voegwoorden.

§ 240. Van de woorden, welke dienen om zinnen of zindeelen te verbinden, met aanduiding van de betrekking, waarin zij tot elkander staan, en die daarom *voegwoorden* heeten, kunnen de meeste verschillende andere functies in den zin verrichten en als zoodanig tot onderscheidene woordsoorten gebracht worden.

Het woordje **kò^c** bv. kan zoodanig gebruikt zijn, dat men het als *voegwoord* (als, indien, wanneer) kan teruggeven in zinnen als: **bukan murah djadi pagawai; tjapè^c kaki, ringan tangan; labièhkan djagô padô lalò^c; malam basalimuï^c ambun; kò^c siang bapajuäng awan;.... kò^c kalam hari basuluäh, kò^c hudjan hari batuduäng** = 't is niet gemakkelijk pagawai te wezen; men moet vlug van voet en vaardig van hand zijn; waken gaat bij hem vóór slapen; des nachts heeft hij de dauw tot dekkleed en als het dag is de wolken tot scherm boven zich; wanneer het duister is, draagt hij een fakkel en als het regent een regenscherm.

Als *bijwoord* met de beteekenis van: *wellicht*, *misschien*, vertaalt men het in: **ka pai badan kò^c mati, ta^c pai ana^c mangamuä^c** = ga ik, dan sterf ik wellicht, en ga ik niet, dan steekt mijn kind zich dood.

De beteekenis van: *wat betreft, wat aangaat* heeft het in: **kò^c kajô tuan Umbuï^c Mudô, lah tahu dèn di kajônjô** = wat de rijkdom van Oemboet Moedo betreft, ik ken dien of ben op de hoogte ervan; (meer letterlijk: indien ('t is) de rijkdom van enz.).

In den zin **hambô badjalan malah kini** is **malah** aangewend om de beteekenis te krijgen, die wij door middel van den nadruk kunnen aangeven, zoodat men den zin vertalen kan met: ik zal dan ook terstond *gaan;* terwijl datzelfde woord eene conjunctie kan genoemd worden in: **malah injô tasinta**^{c} **baïkô, hambô suruăh badjalan sakali** = wanneer hij aanstonds wakker wordt, zal ik hem zeggen meteen te gaan. (Men zie U. M. blz. 1, 32, 28, 10 en 52).

In geschriften, tot den gebonden stijl behoorende, wordt van voegwoorden maar spaarzaam gebruik gemaakt; de betrekking van den eenen zin tot den anderen blijkt doorgaans uit hun inhoud zelven. Zoo ook is het in de spreektaal meermalen in hoofdzaak de spreektoon, die bepaalt in welk verband de zinnen of zindeelen tot elkander staan.

Zoo is bv. **tapi** of **tatapi** = *maar*, *doch* onnoodig in een zin als: **dèn suruàh djagôkan di adiĕ**^{c} **njô, takuï**^{c} **injô mandjagôkan** = ik heb zijn zuster gezegd hem wakker te maken, maar zij was bang hem te wekken; doch vindt men het in een zelfden zin weer gebruikt; bv. **tapi laï dèn badjandji djô si Puti Rambun Amèh, manjuruăh djagôkan lakèh** = maar ik ben met P. R. A. overeengekomen, om hem spoedig te wekken. (U M. blz. 52 en 53).

§ 241. Het M. bezigt **djô, dangan, djan, djangan,** waar het Nederl. het copulatieve voegwoord *en* heeft: het woord **dan** wordt daarvoor minder gebezigd; bv. **kô**^{c} **datang usuă djô parésô, kô**^{c} **datang sudi djô siasè**^{c}**, di bapa**^{c} **djô mandai dèn; apô lah nan ka tènggang dèn, apô lah nan ka djawab dèn?** = als er door vader en moeder wordt onderzocht en gevraagd, wat zal ik dan verzinnen en antwoorden? (U. M. blz. 41); **djòkò**^{c} **datang tôpan djan badai** = wanneer er een orkaan en storm ontstaat; (M. B. blz. 76); **mambaô tomba**^{c} **djangan rumin** = met een lans en gouddraad bij zich; **dibaô umba**^{c} **dangan angin** = door golven en wind meegevoerd. (S. M. blz. 41).

De woorden en zinnen of zindeelen, die men in het Nederlandsch door het voegwoord *en* verbindt, worden overigens, zooals gezegd is, eenvoudig naast elkander geplaatst; bv. **balikan padja nangkô badju, détá, sarawa** = koop voor dit kind een baadje, hoofddoek en broek; **lah tiduă Mama**^{c} **Hétong, lah pai si Rônô ka dapuă** = M. H. ging liggen en R. ging naar de keuken; (of, het eerste als tijdsbepaling nemende, toen M. H. lag, ging R. naar de keuken; (M. H. blz. 10); **karambiĕ babuah sabuah sadjô, badaun sahalai sadjô** = de klapperboom droeg maar *één* vrucht en had maar *één* blad. (id. blz. 10).

Waar wij een veelvuldig onderwerp met het voegwoord *en* gebruiken, heeft het M. meermalen elken zin op zich zelf uitgedrukt; bv. **saluăng sudah, rabab pun sudah** = de fluit en de viool waren klaar; toen de fluit en enz. (M. H. blz. 10).

Wanneer wij een verzamelnaam gebruiken, bedient het M. zich meermalen van de namen der voorwerpen, die de verzameling uitmaken of daarvan de voornaamste bestanddeelen zijn; bv. **ibu-bapa**^{c} = ouders (vader en moeder); **lapiĕ**^{c}**-banta** = slaapgerij (mat en kussens); **pariuă**^{c}**-sanduă**^{c} = kookgereedschap (pot en lepel).

Zoo doet men ook, wanneer twee begrippen in zulk eene nauwe betrekking tot elkander staan, dat zij, te zamen genomen, slechts *één* enkel begrip vormen;

bv. **gadang-pandjang** = ontwikkeld; (zwaar en lang)· **lama^c-manih** = zoetvloeiend; (aangenaam en zoet); **djapui^c-hanta** = halen en brengen; **pai-datang** = gaan en komen; **kalua-masuă^c** = in- en uitgaan; **ikô-itu** = allerlei (dit en dat); **malah ka badjalan, banja^c banai ikô-itu nan takana di nô** = als hij heen gaat, is er van allerlei zaken veel, waaraan hij denkt.

Wil men op ieder begrip in het bijzonder de aandacht vestigen, dan doet men dit door den spreektoon of wel door herhaling van het praedicaat. In het eerste geval wordt ieder voorwerp afzonderlijk genoemd, zooals men dit bv. door een komma zou kunnen aangeven; bv. **ibu, bapa^c, djan dilawan** = vader en (of) moeder mag men niet weerstreven; **lapiĕ^c, banta, baô sakali** = breng het matje en de kussens te gelijk; **padja kô inda^c baïbu, inda^c babapa^c** = dit kind heeft geen vader en geen moeder; vader noch moeder; **patang jô datang, pagi jô datang** = 'savonds komt hij en 'smorgens komt hij; **tudjuăh hari tudjuăh malam kami di sanan** = zeven dagen en nachten waren wij daar.

Het woord **tiadô** wordt meermalen zoo aangewend, dat wij den zin teruggeven kunnen met het copulatieve voegwoord *noch;* of met het tegenstellende *of;* bv. **lah sapakan Ma^c Hétong pai, banja^c rimbô tarimbôi....; minun tiadô, makan tiadô** = reeds een week was M. H. op weg en veel wildernissen was hij reeds doorgetrokken....; hij at noch dronk; hij at of dronk niet; (M. H. blz. 9); **siá lah urang nan suka? iô mòh Mama^c si Hétong; baharatô babandô tiadô; bamama^c baniniĕ^c tiadô** = wie was het, die in nooddruft verkeerde? het was M. H.; deze bezat geld noch goed en had ooms noch grootouders. (id. blz. 2).

Om het logisch verband tusschen verschillende zinnen aan te geven, bedient men zich meermalen van het woord **pulô** of **bagai**, die wij dan vertalen kunnen met een bijwoordelijk voegwoord als: *ook*, *bovendien*, *daarenboven*, enz.; bv. **musin panèh angè^c banai di nagari tu; angin pulô inda^c lalu** = in den drogen tijd is 't zeer warm in die streek; bovendien komt dan de wind niet door; **banja^c lai nan ka dèn kadjôkan; ladô bagai alun bagiliĕng lai** = ik heb nog veel te doen; bovendien is de peper nog niet fijn gemalen; **badannô panjaki^{c}an garan; putjè^c bagai nampa^c di dèn** = hij is wellicht ziekelijk; ook komt hij me bleek voor.

Zinnen, die wij uitdrukken met het copulatieve *zoowel*, *als ook*, *niet alleen, maar ook*, of met het tegenstellende *of-of*, *hetzij-of* zegt de M. meermalen met **baiĕ^c-baiĕ^c**; bv. **baiĕ^{c}ang tòlòng dèn, baiĕ^c inda^c, namun rumah nangkô ka dèn taga^{c}kan djuô** = of ge me helpt of niet, wat deze woning betreft, ik zal ze toch oprichten; **baiĕ^c labô, baiĕ^c rugi nan basuô di ang, pitih dèn baliĕ^c di urang manjabi^c nangkô** = hetzij ge wint of verliest, mijn geld moet bij 't aanstaande padisnijden teruggegeven worden; **baiĕ^c iô, baiĕ^c inda^c; awa^c dèn inda^c maliè^c banai** = 't kan zoowel waar als niet waar zijn; ik heb 't niet gezien. In zulke zinnen is **baiĕ^c** praedicaatswoord, in de gewone beteekenis van *goed*. Eene meer letterlijke vertaling bv. van **baiĕ ang tòlòng dèn, baiĕ^c inda^c** = goed is gij helpt mij, goed is niet (met het verzwegen: gij helpt mij).

Het tegenstellend voegwoord *òf* kan weer worden weggelaten; bv. **namun**

badjaga basuô djuô labô rugi = waar men handelt treft men ook winst of verlies aan; **dèn pai djuô lah maliè^c^, na^c^ tantu djantan batinô** = ik zal toch gaan zien of 't een mannetje of wijfje is, (ook: om te weten welke mannetjes en welke wijfjes zijn); **sanang, inda^c^?** = tevreden of niet?

§ 242. In de beteekenis van het tegenstellend voegwoord *maar*, *doch* of van het bijwoordelijk voegwoord *echter*, *evenwel*, gebruikt men **tapi** of **tatapi**; ook wel **akan tatapi** in geschriften; en **tagah** of **taga**; bv. **iô pulô nan di amai, bana pulô itu mòh; tatapi sakètè^c^ nan marasô** = 't is wel waar, wat moeder zegt; doch ik heb een weinig op te merken; (U. M. blz. 26); **hambô na^c^ pai ka pakan tagah hari hudjan** = ik wil naar de markt gaan, maar het regent.

Het woord **tapi** komt ook wel aan 't hoofd van op zich zelf staande zinnen, waar deze aanduiden, dat er niet geschiedt, wat verwacht werd; bv. **tapi rumah kô ka ang djua; ba^c^ á mungkô dihunji pulô** = maar deze woning zoudt ge verkoopen; waarom woont ge er dan weer in! **tapi kain tu ka dibarikannô di ang!** = maar (en) die kain zou hij aan U geven!

Wanneer **tapi** van **kò^c^** gevolgd is, kan men het teruggeven met: *namelijk als*, *maar als*, *doch alleen als* De zin, door **tapi kò^c^** ingeleid, geeft een voorwaarde te kennen, waaronder zal plaats vinden wat een vorige vermeldt; bv. **awa^c^ dèn amuăh pai; tapi kò^c^ lai bapitih** = ik wil gaan; namelijk of doch alleen als ik geld heb; **rumah nangkô jô ka bali; tapi kò^c^ bakanaian hagônô** = deze woning zal hij koopen, maar alleen als 't met de waarde overeenkomt.

De beteekenis van ons tegenstellend voegwoord *doch* of *maar* heeft ook **kirônô**, waar het komt aan 't hoofd van zinnen, welker inhoud vermeldt, dat het tegengestelde bestaat van hetgeen te voren gedacht is. Die vroegere gedachte kan al dan niet uitgedrukt zijn.

Voorbeelden: **disangkô panèh sampai patang; kirônô hudjan tangah hari** = er is gedacht, dat het den geheelen dag goed weer zou blijven, maar 's middags begon het te regenen; fig. men meende voortdurend gelukkig of voorspoedig te zijn, doch zag dat geluk of dien voorspoed op zeker oogenblik ophouden; **lah pajah-pajah dèn manantikan ang tjakô; kirônô lah dahulu mòh ang** = ik heb je daar straks tot vervelends toe gewacht, doch ge waart reeds vooruit; **maudjanguăh puti Amèh Manah, mantjallè^c^ lalu ka halaman, sinan tatjangang lah awa^c^njô; kirônjô ukan puti nan datang, ukan tô gadih nan lah tibô, kirônjô si Rônô Pinang tô, adiè^c^ Mama^c^ si Hétong** = prinses A. M. stak het hoofd naar buiten en toen zij den blik over het erf liet gaan, was zij verbaasd; maar het was geen prinses, die gekomen of geen maagd, die verschenen was, doch R. P. de jongere zuster van M. H. (M. H. blz. 7).

Een zin kan zoowel met **kirônô** als met **tapi** uitgedrukt worden; die, welke door het laatste is ingeleid, duidt dan alleen aan, wat op het oogenblik der gedachte-uiting het geval is of zich voordoet; bv. **hambô sukô banai pai ka kèn; kirônô** of **tapi inda^c^ sampai ka balandjô** = ik wilde heel graag daarheen gaan, doch mijn geld voor de onkosten of uitgaven was niet voldoende. Met **kirônô** had

de spreker gemeend, dat hij genoeg geld zou hebben, doch blijkt het tegendeel; met **tapi** geeft hij alleen te kennen, dat het geld onvoldoende was om te gaan. Zoo ook: **laï dèn himbau sadônô, kirônô (tapi) baduô samiëng nô nan datang** = ik heb ze allen ontboden, doch zij zijn maar met hun tweeën gekomen. (het eerste, waar men dacht, dat allen komen zouden; het tweede als een bloot feit).

§ 243. Om een begrip uit te drukken, waarvoor wij een vergelijkend voegwoord *of, alsof*, bezigen, bedient de M. zich van de woorden **ba^c tjandô, ba^c tjarô, ba^c rôman, ba^c angkô, ba^c rasô, ba^c rupô, ba^c tampan,** die meer letterlijk beteekenen: *zooals de vorm, het aanzien, het voorkomen, de soort,* enz.

Voorbeelden: **hari nangkô ba^c rasô ka hudjan kô mah** = 't heeft er veel van; 't schijnt of 't zal gaan regenen; **djòlongnô ba^c tjarô ka amuăh banai jô mampasalangi awa^c, kirônô kudian lah angga^c samiëng jô** = eerst was het of hij mij werkelijk zou willen leenen, maar later was hij geheel onwillig; **di má awa^c ta^c ka takuï^c basuô djô jô; awa^{c}nô mangètjè^c ba^c rôman ka makan urang** = hoe zou men niet bang zijn hem te ontmoeten; hij spreekt alsof hij iemand wil opeten. (Het woord **ba^c** met het daarop volgende substantief fungeert in het M. als praedicaat; zoodat eene meer letterlijke vertaling van **awa^{c}nô mangètjè^c ba^c rôman ka makan urang** is = 't hij spreekt is zooals of gelijk 't voorkomen of aanzien van iemand willen of zullen opeten). **harò^c ba^c rasô ka laï, tjamèh ba^c rasô ka tida^c** = er is of was hoop alsof 't zou gebeuren of gelukken en vrees alsof het dat niet zou doen. (Zie U. M. blz. 30); **harò^c babană djô takuï^c, tjamèh ba^c rasô ta^c ka dapè^c, takuï^c badan kò^c ka mati** = er bestond hoop en vrees of zij was met hoop en vrees vervuld; zij was bang alsof zij haar (nl. de *karoepoek*) niet zou krijgen en vreesde wellicht om 't leven te zullen komen. (id. blz. 33).

De vergelijking wordt meermalen alleen met **ba^c** uitgedrukt; bv. **adang adang njô manapi, adang adang njô ka tangah; ba^c ka hampiëng injô djauăh, baru ka djauăh injô hampiëng** = nu eens was zij aan den kant, dan weer ging zij naar het midden; was het alsof zij zou naderen, dan ging zij verder en zoodra zij zich zou verwijderen kwam zij dichter. (id. blz. 33).

De woorden **rôman** enz. met **nô** achter zich en zonder **ba^c** komen meermalen vóór of achter aan een zin in eene beteekenis, die wij teruggeven met: *het schijnt of*, *'t is alsof* of met een persoonsvorm van het werkwoord *schijnen;* bv. **awa^{c}ang na^c mampagara^{c}kan dèn kô mah, romannô** = het schijnt, 't is alsof ge me voor den gek wilt houden; **tjandônô laï ka baliau tarimô rundiëngan kitô kapatang** = 't schijnt, dat hij ons verzoek van gisteren zal inwilligen; 't schijnt, dat hij genoegen zal nemen met 't geen we gisteren zeiden.

Het woord **bagai** — en in geschriften ook meermalen **bagaikan** — is evenzoo terug te geven met *alsof;* bv. **bagaikan sunguï^c bundô kanduăng** = 't was of scheen alsof moeder boos werd. (Tj. M.).

Een zin, dien men in het Nederlandsch uitdrukt met *zoo — zoo* of met *zoowel — als*, geeft men in het Minangkabausch meermalen aan door herhaling van het woordje **ba^c**, dat ook gebruikt wordt in de beteekenis van *zooals*.

Voorbeelden: **ba^c ana^c ba^c bapa^c** = zoo vader, zoo kind; **ba^c niru ba^c tampian, ba^c guru ba^c sasian** = zoo de niroe, zoo de tampian (beide = wan, zeef); zoo de onderwijzer, zoo de leerling; **ba^c urang ba^c awa^c di pitih nangkô samô harô^c anô** = zoowel anderen als wij willen even graag geld hebben; **kô^c bulièh nan ka djadi larèh sikô, ba^c na** (= **nan**) **hilang, ba^c pangganti** = als er iemand te vinden is, die hier larashoofd zal worden, zou de vervanger moeten zijn, zooals degeen, die er vroeger was.

§ 244. Waar men in het Nederlandsch het voegwoord *dat* gebruikt, om hoofdzinnen en afhankelijke zinnen met elkander te verbinden, bezigt men in het M. meermalen **basô** of **bahasô**. Men doet dit hoofdzakelijk bij woorden als **tahu** = weten; **pitjajô** = vertrouwen, gelooven; **mangatôkan** = zeggen; **mandanga** = hooren, vernemen; **mamasankan** = boodschappen; **tarasô** = bemerken, bespeuren, gevoelen; **tampa^c** = blijken, zichtbaar zijn; **djalèh** = duidelijk, klaar zijn; enz.

Voorbeelden: **inda^c jô tahu basô jô diatuà urang hiduàng** = hij weet niet, dat hij beetgenomen wordt; **pitjajô aug, basô urang bulièh djadi harimau?** = gelooft ge, dat een mensch in een tijger kan veranderen? **katôkan di nô basô dèn ka badjalan barisuà^c** = zeg hem, dat ik morgen vertrek; **lah samô tampa^c anô, basô tunggang banai hatinô** = 't is voor elkeen merkbaar, dat zij graag wil of er toe geneigd is; **kan lah djalèh tu kini, basô awa^{c}nô nan mantjilô^c** = 't is immers thans duidelijk, dat hij 't is, die gestolen heeft.

Dit **bahasô** vindt men wel eens voorafgegaan van **nan**; bv. **lah badata^c djuô hati dèn, lah takana djuô di dèn, nan bahasô ka ba^c nangkô, nan bahasô ka ba^c tjandô ikô!** = ik vermoedde wel en dacht er wel aan, dat het zoo wezen zou of dat dit het geval zou zijn! (U. M. blz 31).

In dergelijke zinnen kan het woord **basô** ook worden weggelaten. Zoo zegt men bv. zoowel: **dèn ka datang lah dèn pasankan bakèh nô** als **basô dèn ka datang** enz.; dat wij beide teruggeven met: dat ik komen zou, heb ik hem laten weten.

De weglating van het woord **basô** heeft echter ook meermalen ten gevolge, dat de beteekenis van den volzin verschillend wordt; bv. in **haram lilah kami kô^c tahu, basô bungô larangan urang** (regel uit een pantoen) is **bungô larangan urang** als een zin te beschouwen, waarvan **bungô** het subject en **larangan urang** het praedicaat is; (de bloem is verbodsplaats van een ander; d. w. z. is er een, waar een ander niet aan komen mag); en de beteekenis is: vervloekt mogen wij zijn, als wij wisten, dat de bloem een ander toebehoorde. (met bloem wordt een vrouw of meisje bedoeld).

Laat men **basô** weg: **haram lilah kami kô^c tahu bungô larangan urang,** dan fungeert **bungô larangan urang** als object tegenover **tahu** en wordt de beteekenis: we mogen vervloekt zijn als we verboden bloemen kennen of van verboden bloemen weten.

Door wijziging van den spreektoon, nl. door op **ngô** een bijzonderen nadruk te leggen, of door bv. het woordje **tu** er achter te plaatsen, krijgt men weer de beteekenis van den volzin met **basô**; bv. **haram lilah kami kô^c tahu bungô larangan urang** of **kô^c tahu bungô tu larangan urang** = we mogen vervloekt zijn, als we wisten, dat de bloem of dat die bloem een ander toebehoorde.

Evenzoo heeft men verschillende beteekenis in zinnen met of zonder **basô** als: **inda^{c} urang nan pitjajô (basô) bisô bingkaruăng** = er is niemand, die gelooft, dat een *bingkaroeng* vergiftig is; er is niemand, die het vergif van een *bingkaroeng* vertrouwt; **inda^{c} ang tahu (basô) mamapèh djô umpan** = weet ge niet, dat het hengelen met aas geschiedt? kent ge het hengelen met aas niet; weet ge niet met aas te hengelen? **inda^{c} dèn tahu (basô) ba^{c} nangkô** = ik wist niet, dat het zoo was; ik ken het zoo niet.

Het door **basô** ingeleide kan de naam zijn eener hoedanigheid, die betrekking heeft op een of ander voorwerp, waarvan de naam verzwegen is. Zulk een zin geven wij terug met een, die het voornaamwoord *het* tot onderwerp heeft; bv. **kô^{c} tahu dèn basô tjabiĕ^{c}, inda^{c} dèn bali dô** = als ik geweten had, dat het gescheurd was, zou ik 't niet gekocht hebben.

Het door **basô** ingeleide kan ook voorafgaan; bv. **basô djauăh lah mandanga djuô kami** = dat het ver is, hebben we ook al gehoord; **basô buruă^{c} kau lah samô tampa^{c} anô** = dat het leelijk is, is immers voor iedereen zichtbaar.

§ 245. Het woord **patuï^{c}** komt meermalen voor als praedicaat van een volzin, welks inhoud in verband staat met dien van een anderen, in welk geval wij het gewoonlijk kunnen teruggeven met een gezegde-zin als: *het is natuurlijk*, *betamelijk*, *behoorlijk; het is geen wonder; het moet* of *moest wel;* enz. of vertalen kunnen met: *moeten*, *dienen*, *behooren.*

Bij dit woord bezigt men dan veelal nog **lah**, dat zoowel op **patuï^{c}** als op hetgeen er volgt betrekking kan hebben.

In verband met den spreektoon en nadruk heeft een zin met deze twee woorden verschillende beteekenissen.

Voorbeeld. Den zin **si Anu makan ratjun, patuï^{c} lah injô ma**TI, zoo uitgesproken, dat de stem tot aan **ratjun** klimt en de tweede lettergreep van **mati** den nadruk krijgt, heeft de beteekenis van: heeft N.N. vergif ingenomen, dan is het natuurlijk, dat hij *sterft* of *gestorven* is.

Zoo ook (met den nadruk op dezelfde wijze gelegd): **lah tigô tahun jô bagaru, patuï^{c} lah pandai (awa^{c}nô)** = heeft hij al drie jaar gestudeerd, dan moet het wel, dat hij knap is; of dan moet hij wel knap zijn; **tuan di Makah Maădinah, di bawah tirai Rasullullah, patuï^{c} lah kami dilupôkan** = is of waart U in Makah, onder de gordijnen van den profeet, dan is of was het geen wonder, dat we door U vergeten zijn of waren; **tuan biasô naiĕ^{c} adjuăng, patuï^{c} lah ta^{c} amuăh turun sampan**; (regel uit een pantoen) = is of waart U gewoon een adjoeng (naam van een groot vaartuig) te bestijgen, dan is of was het natuurlijk, dat ge niet in een sampan (schuitje) wilt of wildet afdalen; d. w. z. zijt of waart ge gewoon met rijken of voornamen te verkeeren, dan moet of moest ge wel niets met armen of geringen te maken willen hebben.

Den zin, hierboven tot voorbeeld gekozen, kan men ook zoo uiten, dat de stem bij **ratjun** daalt en de nadruk op de tweede lettergreep van **patuï^{c}** valt: **si Anu makan ratjun; pa**TUÏ^{c} **lah injô mati,** in welk geval hij de beteekenis heeft

van: N.N. heeft vergif ingenomen; *natuurlijk* sterft hij of is hij gestorven; hij *moet* of *moest* sterven.

Zoo ook **lah tigô tahun jô baguru; patuï^{c} lah pandai (awa^{c}nô)** = hij heeft al drie jaar gestudeerd; hij *behoort* of *behoorde* knap te zijn. Uit de drie jaar van studie volgt, dat de kunde van den besprokene aanwezig *moet* zijn, als men gaat onderzoeken, of *moest* zijn, waar men 't onderzocht heeft.

Van beide voorbeelden is **injô mati** het subject en duidt **lah** aan, dat het behoorlijke, het natuurlijke daarvan, in verband met het gebeurde reeds bestaat of aanwezig is; (meer letterlijk zegt men: natuurlijk reeds (is) hij *sterft* of is *gestorven* en *natuurlijk* reeds is enz.).

Wanneer **lah** behoort bij het daarop volgende, dan kan men, op dezelfde wijze den nadruk leggende, den zin zoo uitspreken, dat **lah** bij het daarop volgende behoort; bv. **si Anu makan ratjun; patuï^{c} — lah mati njô,** waarmede men aanduidt, dat het reeds gestorven zijn iets is, wat in verband met het gebeurde, verwacht kan of kon worden, natuurlijk of behoorlijk heeten mag, ofschoon het nog geen feit behoeft te wezen. De beteekenis ervan is: N.N. heeft vergif ingenomen; hij moet òf moest reeds *dood* zijn.

Het onderwerp is hier: **lah mati njô** en meer letterlijk zegt men: natuurlijk (is) hij (is) reeds *dood.*

Met den nadruk op **patuï^{c}**, bv. **si Anu makan ratjun; patuï^{c} — lah mati njô** stelt het door **lah** ingeleide iets voor, dat een werkelijk feit geworden is, en heeft men de beteekenis van: N.N. heeft vergif ingenomen; natuurlijk is het, dat hij reeds gestorven is; of natuurlijk is hij reeds gestorven.

Het woordje **lah** kan ook vóór **patuï^{c}** of zoowel er vóór als er achter staan; en in 't laatste geval tevens het daarop volgende inleiden; het kan ook beide voorafgaan.

Voorbeelden: **kô^{c} iô sakitu diagô urang, lah patuï^{c} ang djua anô tu** = als men daarvoor zooveel heeft geboden, was het behoorlijk geweest, dat ge 't verkocht hadt; **kami mikin, bansô pun kurang; lah patuï^{c} adië^{c} gandjuä suruï^{c}** (regel uit een pantoen) = ik ben arm en van geringe afkomst; het is behoorlijk of natuurlijk dat ge U terugtrekt of terug getrokken hebt van me; **lah salamô itu jô saki^{c}; patuï^{c} lah pai kitô maliè^{c}** = hij is al zoo lang ziek geweest; 't was behoorlijk geweest, dat we hem reeds waren gaan bezoeken; **lah salamô itu inda^{c} ditunggu tunggunô; lah patuï^{c} lah ang baïë tu** = hij heeft er al in zoo lang niet op aangedrongen; het was behoorlijk geweest, dat ge reeds betaald hadt; **lah tigô tahun jô baguru; lah patuï^{c} lah pandai** = hij heeft drie jaar gestudeerd; hij behoorde knap te zijn; enz.

§ 246. Het woord **kô^{c}** kan aangewend zijn, om den inhoud van den eenen zin in verband te brengen met dien van een anderen, zooals dit geschiedt door middel van ons voorwaardelijk of veronderstellend voegwoord *als, indien, zoo.*

De hoofdzin gaat hierbij vooraf of volgt.

Voorbeelden: **kô^{c} anggan (sagan) dilimbuä pasang, usah barumah di tapi pulau** = als ge vreest last van overstrooming te hebben, moet ge niet aan den

rand van een eiland gaan wonen; fig. zijt ge bang voor de kwade gevolgen, stel U er dan niet aan bloot; **kò^c laï kasiëh di nan bansat, salangi lah dèn rèntjong kaka^c** = indien ge een armen drommel liefhebt, leen mij dan uw doek; (M. H. blz. 8); **kò^c laï untuäng, kumbali pulang; kò^c tida^c hilang di rantau** = zoo ik gelukkig ben, keer ik terug; zoo niet, dan ga ik in den vreemde verloren; (M. B. blz. 80); **kò^c dèn bapitih, dèn pai ka kèn** = indien ik geld had, zou ik daarheen gaan; **sampaikan salam hambô bakèh si Anu, kò^c ang ka badjalan** = breng mijn groeten aan N.N. over, als ge gaat; **amai, djô dèn di amai, kò^c lai hibô amai di dèn, lai sajang amai di badan dèn,** enz. = zeg, moeder! als ge medelijden en toegenegenheid voor mij bezit; (U. M. blz. 31); **kò^c (lé of laï) hari hudjan, hambô mulôï ka sawah** = indien het gaat regenen, zal ik aan de sawahs beginnen.

Wanneer **kò^c** vergezeld is van **banai** of **bana,** dient het ter uitdrukking van gedachten, die wij door middel van concessieve of toegevende zinnen aanduiden en kan men het teruggeven met *ofschoon*, *hoewel*, *al*, enz. In dat geval is **kò^c** van **banai** gescheiden door het woord, dat de hoofdgedachte uitmaakt.

Voorbeelden: **kò^c dibari bana dèn saratuïh, namun unggèh nan tun, inda^c ka dapè^c di ang dô** = al gaaft ge me ook honderd gulden, dien vogel zoudt ge toch niet krijgen; **kò^c gadang banai aïë, hambô na^c pai djuô ka subarang** = al is het water ook hoog, ik ga toch naar den overkant; **kò^c pandai bana awa^{c}nô, kalakuannô buruä^c** = hoewel hij verstandig is, of hij moge verstandig zijn, zijn gedrag deugt niet.

Het woord **kò^c** wordt ook gebezigd om aan een zin een anderen te verbinden, die iets twijfelachtigs voorstelt, zooals dat in het N. geschiedt met *of*.

Voorbeelden: **tjubô katôkan djô ka kami, na^c tantu nan ka ditjari, kò^c ubè^c nan ka diminta^c** = toe, zeg het ons, opdat het zeker zij wat gezocht moet worden en of het geneesmiddelen zijn, die we moeten vragen; (U. M. blz. 44); **tjubô lah kò^c lé lama^c di ang** = proef eens of ge 't lekker vindt; **kò^c harimau, kò^c á lah tu, tahitam samiëng tampa^c di dèn** = of 't een tijger was of wat 't was, maar er deed zich plotseling iets zwarts aan mij voor.

Wanneer men in het Nederlandsch gebruik maakt van het disjunctieve *of* — *of*, *hetzij* — *of*, bezigt men in het M. meermalen **kò^c** met de aan elkander tegenovergestelde begrippen achter zich; terwijl de zin door **nô lah** afgesloten wordt; bv. **kò^c laï inda^c nô lah** = of het er is of niet is; **kò^c hiduï^c mati nô lah** = hetzij dood of levend; **kò^c siang malam nô lah** = hetzij nacht of dag.

Evenzoo wordt een concessieve zin, dien wij uitdrukken met *wat ook*, *waar ook*, *hoeveel ook*, enz. in het M. aangegeven met **kò^c** en herhaling van het begrip, dat besproken wordt, waarachter dan weer **nô lah**; bv. **kò^c di má di má nô lah** = waar ook; hetzij waar ook; **kò^c bará bará nô lah** = hoeveel ook; **kò^c siá siá nô lah** = wie 't ook is of zijn moge.

Hierbij kan ook de herhaling van **kò^c** plaats hebben; bv. **kò^c á kò^c á nô lah** = wat ook; hetzij wat ook.

* Daar het woord **kò^{c}** het ingeleide — hetzij een volzin, hetzij een zindeel — voorstelt als iets: waarvan het bestaan nog niet zeker is, kan het zoodanig gebezigd worden, dat men het in het Nederlandsch teruggeven kan met het bijwoord *als*, *misschien*, *wellicht*. Bij dit gebruik staat het zoowel aan het hoofd van den zin als voor het praedicaat.

Voorbeelden: **pandang di tuan njatô-njatô; kò^{c} matô dèn nan bapèsè^{c}-pèsè^{c}, kò^{c} pantjalië^{c}an dèn nan batuka-tuka** = kijk eens goed; misschien zijn mijn oogen duister en zie ik verkeerd; (waarvoor ook: kijk eens goed, of enz.); (M. H. blz. 5); **dèn babalië^{c} ka andjuäng pera^{c}; sutô kò^{c} kusuï^{c} dèn tinggakan, pandjahi^{c} djarum dèn kò^{c} hilang** = ik keer naar de zilveren andjoeng terug; wellicht heb ik de zijde verward achtergelaten en is misschien mijn naald weg; (S. M. blz. 8); **sakètè^{c} nan dèn tjamèhkan, sabuah nan dèn risaukan: parian kau kò^{c} diambië^{c} urang, labu kò^{c} ditjilò^{c} urang** = iets was er, dat ik vreesde en waarover ik me ongerust maakte: wellicht was U uw waterkoker ontnomen en had men uw kalebas gestolen; (U. M. blz. 43); **kò^{c} lah mati kudô nan saki^{c} tjakô** = mogelijk is het zieke paard van daar straks reeds dood.

Evenzoo vindt men het aangewend in vragen, die twijfel aanduiden; bv. **apô kau kò^{c} lah nan saki^{c}?** = wat zou uw ziekte toch wel kunnen wezen? wat is er wellicht ziek van U? (U. M. blz. 44).

Het begrip van twijfel of onzekerheid wordt versterkt door toevoeging van **garan**; bv. **awa^{c}njô kò^{c} mandi djuô garan** = wellicht baadt hij nog; **kò^{c} laï bakèh kau garan, nan laï ka amuäh njô mangatôkan** = mogelijk is het wellicht aan U, dat zij het zeggen wil. (id. blz. 49).

OPMERKING. Uit den aard der zaak kan men zulk een zin ook met een veronderstellenden teruggeven; bv. **bantiëng dèn kò^{c} lah lapèh** = mijn koe mocht eens losgeraakt zijn! indien mijn koe eens weggeloopen ware!

Een volzin, die met **kò^{c}** begint en waaraan het woord **ba-á** is toegevoegd geeft een wensch te kennen; bv. **kò^{c} kajô awa^{c} lah ba-á!** = waren we maar rijk! **kò^{c} sikô bapa^{c} awa^{c} lah ba-á!** = ware vader eens hier!

Een uitdrukking, waarvan men in het Minangkabausch meermalen gebruik maakt is: **kò^{c} inda^{c} tu ah!** waarbij **ah** eenigszins door den neus wordt uitgesproken.

Met dezen uitroep geeft men te kennen, dat er geen twijfel of onzekerheid bestaan kon of er moest, in verband met bekende omstandigheden, geschieden wat geschied is. De inhoud van den zin komt overeen met: *hoe zou 't niet zijn! hoe kon 't anders! daar hebt ge 't al* en dergelijke.

Voorbeelden: **kò^{c} inda^{c} tu ah! pai djuô lah ka kèn!** = hoe kon 't anders! ga daar ook maar heen! (bv. tegen iemand, die ergens heen gegaan is, waar gevaar bestond, en die nu een ongeluk heeft gekregen); **kò^{c} inda^{c} tu ah! makan djuô lah patai awa^{c} buruä^{c} dagiëng!** = daar hebt ge 't nu! iemand, die slecht vleesch heeft, moet ook maar pataiboonen eten! (**buruä^{c} dagiëng** zegt men bv. van iemand, die gauw huiduitslag krijgt); **kò^{c} inda^{c} tu ah! mamandjè^{c} djuô lah!** = daar hebt ge 't! men moet ook maar klimmen!

In gewone beteekenis vindt men den zin bv. in: **kô inda^{c} tu ah, iô lah dutô urang nan mangètjè^{c} kèh dèn** = als 't niet zoo is, dan heeft de persoon, die 't me vertelde, gelogen.

§ 247. Het woord **kò^{c}** wordt ook gebezigd, om in het bijzonder de aandacht op een zindeel te vestigen en kan, in dat geval teruggegeven worden met: *wat aangaat*, *wat betreft*.

Voorbeelden: **kò^{c} badju, biludu gandun** = wat het baadje aangaat, het was van fluweel, waarvan de kleur afwisselt; (S. M. blz. 11); **kò^{c} njô hilang rèntjòng urang, kitô diambiĕnjô buda^{c}; kò^{c} djamuă urang kitô tumbuă^{c}, kò^{c} ana^{c} urang kitô asuăh, kò^{c} sawah urang kitô pangkuă** = wanneer die rentjong van een ander verloren gaat, zal hij ons als slaaf gebruiken; wat zijn padi betreft, we zullen die moeten stampen; we zullen op zijn kinderen moeten passen en zijn sawah's omspitten; (M. H. blz. 8); **kò^{c} njô tuan Umbuï^{c} Mudô, siang ta^{c} mandjadi angan-angan; malam ta^{c} mandjadi mimpi** = wat Oemboet Moedô aangaat, overdag mijmer ik niet over hem en des nachts droom ik niet van hem; (U. M. blz. 28); **kò^{c} balinô rumah nan tun, lah badapè^{c}** = wat den koop van dat huis betreft, men is 't reeds eens daarover.

Hoe het gebruik van **kò^{c}** is, moge o. a. nog blijken uit deze zinnen: „**kò^{c} tumbuăh usuă djô siasè^{c}, kò^{c} datang tanjô djô sudi, di bujuăng si Umbuï^{c} Mudô; apô lah nan ka tènggang dèn; apô lah nan ka katô dèn; apô lah nan ka djawab dèn?**" **katônjô amai si Umbuï^{c}; kò^{c} dèn katôkan samuônjô, kò^{c} dèn baritôkan habih-habih, bakèh bujuăng si Umbuï^{c} Mudô; kò^{c} bangih injô baïkô; suratan dèn kò^{c} lah nan malang, untuăng dèn kò^{c} lah nan buruă^{c}** = „wellicht geschiedt er onderzoek en navraag door O. M., en wat zal ik dan bedenken; wat zal ik zeggen of antwoorden?" (ook: indien er enz.); zeide de moeder van O.: „zoo ik alles zeg, en hem geheel vertel wat er gebeurd is, zal hij wellicht boos worden; ik ben misschien voor het ongeluk geboren". (Zie U. M. blz. 29).

Naast **kò^{c}** gebruikt men **kalau**; bv. **kalau ba^{c} nan tun djanjô adiĕ^{c}** = wanneer ge zoo spreekt; (M. B. blz. 76); **djikò^{c}**; bv. **djikò^{c} tida^{c} mau ba^{c} kian** = indien ge dat niet wilt; (id.); **djòkò^{c}**; bv. **djòkò^{c} itu nan ang sudi** = indien het dat is, wat ge onderzoekt; (U. M. blz. 30); **djôkalau**; bv. **djôkalau ana^{c} bakain duô** = als de maagden huwbaar waren. (P. B. blz. 1).

§ 248. De Minangkabauer maakt van het woord **kunun** gebruik, om aan te duiden, dat iets zou kunnen of heeft kunnen zijn of geschieden en in verband daarmee iets anders al dan niet plaats heeft of gehad heeft. Een zin met **kunun** kan met een veronderstellenden teruggegeven worden.

Voorbeelden: **kunun baliau sénan, inda^{c} dèn satô** = ingeval hij daar is of was, doe of deed ik niet mee; als hij er geweest was of ware hij er geweest, dan had ik niet meegedaan; **kunun hambô inda^{c} saki^{c} barisuă^{c} hambô datang** = bijaldien ik morgen niet ziek ben, zou ik komen; **kunun hilang rèntjòng kaka^{c}, buliĕh hambô ganti** = mocht de dolk van U verloren worden, dan kan ik er iets

anders voor in de plaats geven; (M. H. blz. 8); **kunun kaka^c ka badjalan, baô djuô dénai di kaka^c** = mocht U heengaan, neem mij dan mede. (A. A. blz. 10).

Het woord **kunun** wordt meermalen zoo gebezigd, dat men het met een redegevend voegwoord *nu*, *aangezien*, *vermits*, enz. kan teruggeven; het door **kunun** ingeleide stelt iets voor, van welks bestaan de spreker te voren onkundig was.

Voorbeelden: **kunun sagadang tu kambiëng nan tun, inda^c ka á dô di dèn** = nu die geit van die grootte is of was, heb of had ik er niets aan; (zij is te groot of te klein); **kunun ang inda^c bapitih, èlò^c djan pai** = nu ge geen geld hebt of hadt is het of was het beter niet te gaan; **èlò^c lah kain bugih bali dari kain bôgô, kunun lah ampè^c rupiah balinô sahalai** = vermits de prijs vier gulden is, is het beter een Boegineesche dan een Buitenzorgsche kain te koopen. (Het woord **balinô** kan zoowel op de eerste als tweede kain betrekking hebben en vier gulden een prijs zijn, dien men zich niet heeft voorgesteld. Voor de *kain boegis* is die prijs minder, voor de *kain bogor* meer dan men gedacht heeft en in beide gevallen bestaat er dus aanleiding om de eerste te koopen).

Daar het woord **kunun** in dat geval gebruikt kan zijn, om op het gezegde van een vorig spreker terug te wijzen, kan het ook door *ingeval*, *indien*, enz. vertaald worden; bv. een vorig spreker zegt: **awa^c dèn mandjua sadah, sadah dèn sakupang ganò^c** enz. = ik verkoop sirihkalk en die kost precies een koepang; waarop de toegesprokene zegt: **kunun lah sadah sakupang** enz. = ingeval de sadah een koepang kost, enz. (A. A. blz. 2). Zoo beteekent bv. **kunun lah itu dikatôkan, bapantun dèn sabuah** = nu ge of bijaldien ge dat zegt, wil ik een pantoen aanhalen. (id. blz. 3).

Wanneer **kunun** voorafgegaan is van **kò^c**, kan de zin met een concessieven teruggegeven worden; gewoonlijk is hij met **djuô** gesloten; bv. **kò^c kunun main alun djadi, laï takilan-kilan djuô** = ofschoon het spel nog niet aan den gang is, stelt ge U toch reeds dwaas aan; (U. M. blz. 40); **kò^c kunun samaha tu banai, dèn bali djuô hanô** = hoewel 't zoo duur is, koop ik 't toch maar.

In andere zinnen is **kunun** of **kò^c kunun** gebezigd in eene beteekenis, die wij uitdrukken met: *hoeveel* of *des te meer* of *te minder*, al naarmate de bijkomende zin bevestigend of ontkennend is; bv **dahulu lé ta^c buliëh; (kò^c) kunun kini** = vroeger kon het niet, hoeveel of des te minder nu; **dè^c si Hasan laï dapè^c tu; kò^c kunun lah di ang** = Hasan kon 't wel vinden of begrijpen, hoeveel te meer gij.

* Het woord **kunun** wordt ook zóó gebruikt, dat men het teruggeven kan met: *wat aangaat*, *wat betreft*.

Voorbeelden: **kunun harunnjô bungô nan tun, inda^c babandiëng lai dô** = wat de geur van die bloem betreft, haar weerga bestaat niet; **kunun lah badan hambô surang, inda^c dèn lita^c di nasi, inda^c dèn hauïh di aïë** = wat mij zelve aangaat, ik heb geen behoefte aan rijst of water; (M. A. blz. 23); **kunun lah si Kambang Manih, iô lah urang nan bidja^c** = wat K. M. betreft. zij was iemand van bekwaamheid; (M. H. blz. 3); **kunun lah amai si Umbuï^c** = wat de moeder van Oemboet aangaat. (U. M. blz. 29).

Enkele malen heeft **kunun** de beteekenis van: *men zegt*, *er zou zijn*, enz.; bv. **adô suatu chaba kunun** = er is een verhaal, zegt men; er zou een verhaal zijn enz. (*); **bakatô kunun pulô urangnjô** = de lieden zouden weer of ook gezegd hebben. (M. B. blz. 82). (Eenige regels verder vindt men: **katônjô garan pulô urangnjô**, dat dezelfde beteekenis heeft).

Denzelfden zin heeft **kunun** in **iô kunun**, dat plaatselijk gebezigd wordt voor: *ja*, *wellicht; 't kan wel zijn; ja*, *zegt men;* bv. **saki^c awa^cnjô?** = is hij ziek? antw. **iô kunun.** Meer gebruikelijk is o. a. **iô garan** en **iô kabanô.**

§ 249. Van het woord **namun** maakt de Minangkabauer gebruik om aan te duiden, dat het bestaan van het daardoor ingeleide ten gevolge heeft, dat, hetgeen in den bijbehoorenden zin vermeld wordt, gelijktijdig al dan niet het geval is. Het wijst eene betrekking van tijd, van geval of van voorwaarde aan, en is terug te geven met een voegwoord als: *waar*, *wanneer*, *nu*, *ingeval*, enz. (Vgl. Mal. **lamun**).

Voorbeelden: **namun intan, batjajô djuô** = waar of wanneer het diamant is glinstert het ook; **putjuä^c dipaluï^c dangan (djangan) santan, urè^c digalang djô tangguli, namun pariô, pahi^c djuô** = de kruin moge gestoken (omwonden) worden in (met) santan en de wortels gelegd (dicht gemaakt) in suikersap, waar, wanneer, als het een *pariô* (naam van een bittere vrucht) is, blijft zij bitter; fig. wordt dit gebruikt door de vrouw, voor wie, hoe vriendelijk haar man haar ook behandelt, het bittere gevoel blijft bestaan, dat hij nog andere vrouwen heeft; **namun hari hudjan, ba-á djanjô bakaradjô!** = indien, waar, enz. het regent, hoe kan er dan van werken gesproken worden; **namun sagan manggari^ckan tulang nan ampè^c, di má ka babia^c rakuängan!** = waar, of als men een afkeer van werken heeft, hoe zal men dan aan den kost komen; **mahudjan piluru datang, namun ta^c adja, bapantang mati** = al regent het kogels, wanneer onze tijd er niet is, sterven we niet; **namun hati samô sungguäh, kariëng lauï^can samô dinanti** = waar de harten beide trouw zijn, kan de droogte van den oceaan worden afgewacht; d. w. z. kan men tot in eeuwigheid wachten, om met elkander vereenigd te worden; **namun untuäng ka dè^c musang, inda^c tamakan dè^c alang dô** = waar (de kip bv.) bestemd is voor de moesang, wordt zij niet door een kiekendief opgegeten; d. w. z. men sterft op eene wijze, die het lot bepaald heeft: **namun djandjian lah sampai, ka langi^c banai minta^c ubè^c, inda^c djuô dô** = bijaldien onze tijd dáár is, al vroeg men dan aan den hemel zelven om genezing, zou dat toch niet helpen: **sapandai pandai manungkuïh, namun nan busua^c babaun djuô** = hoe bekwaam men ook is in 't inwikkelen van iets, wanneer het bedorven is, stinkt het toch; fig. een slechte daad, hoe goed ook verborgen, komt toch uit; **bagô talamun dalam tanah, namun tarèh mambangun djuô** = al is het in de aarde bedolven, zoo het *taras* is verspreidt het toch glans; (U. M. blz. 72); **namun lah makan puti Balukih, tjawan nan duô kali tudjuäh** = waar, wanneer P. B. at, waren er veertien schoteltjes; (P. B. blz. 9); **kò^c ta^c dapè^c nan ang djapuï^c, namun ang djan babaliě^c pulang** = indien ge niet krijgt, wat ge haalt, als ge

(*) Men vindt dit bv. in **Unggèh Bamban**, eene Minangkab. vertelling, die ik over eenigen tijd in het licht hoop te geven.

dan maar niet naar huis terugkeert; (S. M. blz. 9); **namun bidjô ditanam, ta^c^ mukin tida^c^ tumbuăh** = ingeval 't een zaadkorrel was, die geplant werd, moet hij groeien; fig. 't bewezen goed draagt zijn gevolgen; **namun andjiĕng, inda^c^ djuô tarubah makan tjiri^c^** = waar, wanneer 't een hond is, verleert hij toch het eten van drek niet; fig. iemand van gemeene afkomst blijft in doen en laten toch blijken daarvan geven.

Het door **namun** ingeleide kan den tijd aanduiden, waarop iets voorvalt, in welk geval dat woord kan teruggegeven worden met *toen* of *nadat*, of de M. zin vertaald kan worden met een beknopten bijzin, of met een bijwoord: bepaling van tijd.

Voorbeelden: **namun bangki^c^ dari sudjuï^c^, dibari tuanku sirih pinang** = toen hij van zijn knielende houding was opgestaan, werd door den toeankoe de betel aangeboden; van zijn knielende houding opgestaan zijnde, enz; **namun barisuă^c^ pagi-pagi tuanku Maruhum Saripadô badjalan ka tangah médan** = toen het de volgende morgen was of den volgenden morgen ging toeankoe M. S. naar het plein; **namun samalam-malam nan tun, sakalò^c^ tida^c^ ditiduăkan** = dien nacht werd er geen oog geloken; **namun lah sudah minun makan, lalu bakatô Azu Sarah** = nadat zij gegeten en gedronken hadden of na gegeten en gedronken te hebben, zeide A. S.

Meermalen komt **namun** aan het hoofd van een zin voor, die in het Nederlandsch begint met: *wat aangaat*, *wat betreft*. Evenzoo bezigt men het dikwijls alleen ter inleiding van een volzin, zooals o a. in de Poeteri Balkis en kan men het teruggeven met *nu*. Behalve **namun** vindt men dan somtijds nog **dè^c^** gebruikt.

Voorbeelden: **namun dè^c^ Sutan Nasuha, bakatô injô di sanan** = wat S. N. aangaat, deze zeide daarop; (S. M. blz. 54); **namun bakatô Azu Sarah** = nu zeide A. S.; (P. B. blz. 2); **namun di dalam Atjèh nangkô, inda^c^ lah dapè^c^ bandiĕngannjô** = wat dit rijk van Atjeh betreft, zijn weerga wordt er niet gevonden; **kò^c^ siá-siá bana datang, namun kadjô dèn, dèn lalukan djuô** = wie er ook komen moge, met mijn werk ga ik toch voort.

§ 250. Een ander woord, dat op dezelfde wijze gebruikt wordt als **kunun** en **namun**, is **minô**; men treft het echter meer in de spreek- dan in de schrijftaal aan; bv. **minô samaha itu, djan dibali laï** = ingeval het zoo duur is (was), mag (mocht) het niet gekocht worden; **minô hari hudjan, bangki^c^ djamuă nan tun** = zoo het gaat (ging) regenen, moet (moest) ge de padi opnemen, **minô gadang aïĕ, djan disubarangi** = mocht het hoog water zijn, dan mag er niet naar den overkant gegaan worden.

In verband met **djuô**, waar dit de beteekenis heeft van *nog*, *steeds*, kan het teruggegeven worden met: *zoolang als*; bv. **minô ang ubah djuô katô dèn, tjilakô djuô badan ang** = zoolang ge niet doet, wat ik zeg, (als gij mijn woorden steeds verandert of blijft veranderen) zult ge ook ongelukkig zijn; **minô siang djuô hari, nambè^c^ dipanggang dama** = zoolang het dag is, moet ge wachten met licht aan te steken.

Den zin van een bijwoordelijk voegwoord van tijd heeft **minô** in: **minô dèn**

pulang, dèn himbau ang = wanneer ik thuis kom, zal ik je roepen; **minô injô datang baïkô, katôkan dèn lah paï** = als hij aanstonds komt, zeg dan, dat ik al weggegaan ben.

Met *wat aangaat*, *wat betreft*, kan men het teruggeven in zinnen als: **minô kainnô badju nan tun, lah nan èlò**[c] **nô** = wat de stof van dat baadje betreft, die is mooi; **minô larinjô kudô nan tun, tjapè**[c] **bana** = wat het loopen van dat paard betreft, dat is zeer vlug.

§ 251. Van het woord **malah** maakt men gebruik om aan te duiden, dat bij het bestaan van datgeen wat er door ingeleid wordt, tevens aanwezig is of geschiedt wat in een bijbehoorenden zin wordt vermeld, zoodat het zoowel een tijd als een voorwaarde of veronderstelling kan te kennen geven en met een voegwoord als *wanneer*, *indien*, *ingeval*, enz. vertaald worden.

Voorbeelden: **malah hari sandjô, hajam masuă**[c] **kandang** = wanneer het avond wordt, gaan de kippen in 't hok; **malah ang inda**[c] **amuăh, hambô lah pai** = als gij niet wilt, ga *ik*; **malah hari hudjan, baô naiĕ**[c] **djamuă dèn** = ingeval of bijaldien het gaat regenen, breng dan mijn padi binnen; **balikan dèn pisau, malah ang pai ka pakan** = koop een mes voor me, als ge naar de markt gaat; **malah disuruăhkan djuô, disabuï**[c] **malah nan djadi** = wanneer er zoo gelast of op aangedrongen wordt, dan dient men het wel te zeggen; (U. M. blz. 15); **malah kalam hari urang mamanggang suluăh** kan zijn: wanneer het donker is, steekt men een toorts aan; **malah kalam hari panggang suluăh** kan zijn: ingeval het donker is, steek dan een toorts aan.

Opmerking. Hoe **malah** verder gebruikt wordt zie men bij de bijwoorden.

§ 252. Wanneer de M. wil aanduiden, dat hij iets als werkelijk of mogelijk toegeeft, gebruikt hij daarvoor het woord **bagô**, dat dan ook te vertalen is met een concessief voegwoord, als: *schoon*, *ofschoon*, *hoewel*, *al*, enz.

In den adversatieven zin, die er bij behoort, komt dan meermalen het woord **djuô** of **dô** voor, al naarmate hij bevestigend of ontkennend is.

Voorbeelden: **bagô ubè**[c], **lama**[c] **djuô rasônjô** = al is het medicijn, de smaak ervan is toch lekker; **namun nan sakali nangkô, bagô hilang njaô badan, bagô ka putuïh lah nan gantiĕng, bagô hilang nan bakatô, bia na**[c] **hambô tjubô bana** = ditmaal wil ik, al moest ik er het leven mee laten of alles mee verbeuren, een afdoende proef nemen; (U. M blz. 36); **bundô bari lah bagô nasi-nasi rasan, bagô kô**[c] **sisô bundô hambô, bagô kô**[c] **rimah si Murai** = moeder, geef me, al is 't maar wat zure rijst, al zijn 't de overblijfselen van uw eten of de kruimeltjes van Moerai! (M. A. blz. 15); **djòkò**[c] **santannjô djua bali, bagô satimbang dangan amèh, tida**[c] **lah sukô bundô kanduăng** = was er sprake van U te verkoopen, al kon ik dan uw zwaarte in goud krijgen, ik zou U niet willen missen; (Tj. M. blz. 165); **bagô injô baga**[c] **bana, inda**[c] **dèn takuï**[c] **di nô dô** = hoewel hij zeer brutaal is, ben ik toch niet bang voor hem.

Het bestaan van datgeen, wat door **bagô** (ook **bôgô**) wordt ingeleid, kan als

reden of aanleiding vermeld worden waarom iets anders al dan niet zou moeten geschieden, en in dat geval kan het woord teruggegeven worden met: *immers*, *wijl*, *vermits*, enz.

Voorbeelden: **bagô urang angga^c, dikajai djuô** heeft de beteekenis van: ofschoon hij niet wil (wilde), wordt (werd) hij toch overgehaald; **bagô urang angga^c, ba-á dikajai djuô** = vermits hij niet wil, hoe kunt ge hem er dan toch toe overhalen of bewegen? **di má ka lama^c, bagô ubè^c** = hoe zou 't lekker wezen, wijl het medicijn is; **lé ta^c jô ka karèh, bagô basi** = hoe zou 't niet hard zijn, 't is immers ijzer! **bagô barè^c, lé ka tabaô di nô** = 't is immers zwaar, hoe zou hij 't dan dragen kunnen! **bagô iô, ba^c á njô dèn mangatôkan tida^c** = 't is immers waar; hoe zal ik nu neen zeggen of zeggen, dat het niet zoo is.

Het woord **bagô** bezigt men ook waar het Nederlandsch het voegwoord *al* heeft, en meermalen is de zin dan met **samièng** = *maar, slechts* gesloten. In dezelfde beteekenis komt **bagiô** voor; bv. **bari idjin lah hambô aga^c tigô hari; kô^c inda^c, bagô (bôgô) duô hari samièng** = geef me drie dagen verlof; kan dat niet, al zijn 't er dan maar twee; **tjarikan hambô dajang-dajang, bagiô sakada tudjuäh urang** = laat hofdames voor mij zoeken, al zijn 't er maar zeven. (P. B. blz. 6).

§ 253. Aan het hoofd van zinnen, waarvan men den inhoud teruggeeft met zulke, die door een concessief voegwoord worden ingeleid, gebruikt men ook het woord **baïè^c**.

Voorbeelden: **baïè^c ka patjah kitô, bá-á djuô; namun itu, iô inda^c ka tudju di dèn dô** = al moeten of moesten we kwade vrienden worden, er zou niets aan te doen zijn; doch wat dat aangaat, het staat me niet aan, ik kan geen ja zeggen of er genoegen mee nemen; **baïè^c ka marugi, lalu djuô lah satahun nangkô; malu awa^c ka bahanti samièng** = al moet ge schade lijden, zet de zaak dit jaar toch voort; want ik schaam me, om er mee uit te scheiden; **baïè^c ka ang sampaikan bakèh nô, iô dèn sabuï^c djuô anô; tarasô banai di hati dèn** = al zoudt of zult ge 't hem ook overbrengen, zeggen moet ik 't je toch, want ik trek het me erg aan.

§ 254. De beteekenis, die men in het Nederlandsch aangeeft met een concessief voegwoord, wordt in het M. ook uitgedrukt door **kô^c mantang** of, zooals men ook wel hoort **kumantang, sumantang, mantang**; bv. **kô^c mantang samikin ikô hiduï^c hambô, kunun badju sahalai, tabali djuô nô** = hoewel ik zoo arm ben, een baadje kan er nog wel gekocht worden; **kumantang jô kajô, dipaséra^{c}kannô pitih!** = al is hij rijk, moet hij 't geld dan maar wegsmijten!

§ 255. Wanneer men iets wil aanduiden als eene veronderstelling, dan gebruikt men daarvoor meermalen ook de uitdrukkingen: **kô^c santannjô (nô); mulô kamô; kô^c ma^c.**

Voorbeelden: **djòkò^c santannjô djua bali, bagô satimbang daugan amèh, tida^c lah sukô bundô kanduäng** = ingeval ik U verkoopen kon en uw gewicht in goud krijgen, zou ik dat toch niet willen; (Tj. M. blz. 165; zie boven § 252); **kô^c inda^c santannô saki^c hiduï^c, satapa^c tida^c amuäh tjarai** = ware 't geen

verdrietig leven voor me, ik zou geen voetstap van U willen scheiden; **kò^c santannjô patuï^c kitô seô, kò^c aluâran basasièh, kitô sasièh** = ware het behoorlijk of voegzaam, dat wij er huur voor gaven, we zouden dat doen. (M. H. blz. 39).

Het gebruik van **santannô** kan weer zoo zijn, dat het terug te geven is met: *wat aangaat*, *wat betreft;* bv. **djòkò^c santannô padô radjô, radjô di dalam tangan hambô** = wat den vorst aangaat, die is in mijne macht; (P. B. blz. 17); (eenige regels verder zonder **padô; djòkò^c santannô radjô Saba**, wat in verband staat met den rhythmus).

Opmerking. Men vindt het woord سنتان en سنتنڽ gespeld. Waarschijnlijk staat het in verband met **santan**, in de beteekenis van: *het ware, het eigenlijke;* bv. **lah santannô nan hambô katôkan nan tun** = 't is het ware, wat ik daar zeide, zoodat de tweede spelling verkieselijk zou wezen.

Van **mulô kamô** vindt men voorbeelden in: **mulô kamô (kò^c) inda^c djadi awa^{c}njô datang, lasuângkan samièng lah karadjô tu** = ingeval hij niet komt, moet ge toch dit werk afmaken; **mulô kamô kami samô hilang kubuâkan kami di buki^c**, enz. = mochten we beiden of te gelijk komen te sterven, begraaf ons dan op de heuvels, enz. (U. M. blz. 90).

Opmerking. Voorafgegaan van **di** komt **kamô** ook voor in de beteekenis van: *wat gebeuren kan* of *zal;* gewoonlijk is dit het geval bij het praedicaat **lupô**; bv. **patji^{c}kan pitaruâh dèn arè^c-arè^c, usah ang lupô di kamô; katô di ubah djangan** = onthoud goed wat ik U heb toevertrouwd en vergeet niet wat er gebeuren kan of zal; van 't gesprokene mag niet afgeweken worden; **inda^c dèn lupô di kamô dô, ba-á dèn mungkô sasè^c djuô mandjawab** = ik was niet vergeten wat er gebeuren kon of zou; hoe kon ik nu toch verkeerd antwoorden!

Door dit **di** is **kamô** = waarschijnlijk **ka** met **mô**, hetzelfde als **mòh**, als nadruks-aanwijzer — als iets zelfstandigs voorgesteld, zoodat eene meer letterlijke vertaling van **usah ang lupô di kamô** zou luiden = onnoodig is gij vergeet ten aanzien van (of bij) 't *zal zijn* (dit *zal zijn* = **ka**, als zelfstandig begrip in den zin van *het toekomende*, *het gevolg*).

De laatstgenoemde uitdrukking **kò^c ma^c** bezigt men, wanneer men wil aanduiden, dat het tegengestelde waar is van hetgeen er gezegd wordt.

Voorbeelden: **inda^c jô amuâh baragièh pitih bakèh ana^c njô; kò^c ma^c lé banja^c nan diminta^c njô!** = hij wil niet van zijn geld aan zijn kind geven; en als het nu nog veel was, wat het gevraagd heeft! **kò^c ma^c ta^c jô tahu, basô awa^c dèn nan punjô** = als hij nu niet geweten had, dat ik de bezitter was! **kò^c ma^c djan hudjan hari, pai djuô dèn** = ware het niet, dat het regende, dan zou ik toch gaan of gegaan zijn; **pasalangi iah ba-á; kò^c ma^c lamô jô badjandji!** = leen het hem maar; als 't nog voor lang ware, dat hij belooft ('t terug te geven)! **kò^c ma^c banja^c nan dimintônô!** = als het nu nog veel was, dat hij vraagt! **kò^c ma^c lé laï djuô mandiang kô** = indien de afgestorvene nog leefde.

§ 256. Om de betrekking van verhouding uit te drukken, die er tusschen den inhoud van twee zinnen bestaat, bedient men zich van woorden als: **sarang** en **basarang; makin, mangkin** en **mingkin; tambah** en **batambah**. Met het eerste duidt men een naderen tot den grens van iets aan, en de volgende geven een vermeerderen of toenemen van het besprokene te kennen. Met het oog op het zinverband kunnen zij vertaald worden met: *hoe — des te; hoe — hoe; naarmate*, enz.

Voorbeelden: **sarang lamô, sarang gadang** = hoe langer, hoe grooter; **basarang tinggi, basarang kètè^c** = hoe hooger, hoe kleiner; naarmate het hooger is, wordt het kleiner (bv. voor het gezicht); **sarang mikin, sarang amuäh njô mahabihkan pitihnô** = hoe armer hij is, hoe meer begeerte hij heeft, om zijn geld op te maken; **lah saki^c si Umbuï^c Mudô** enz.; **makin di ubè^c, makin sangè^c** = O. M. was ziek geworden enz.; hoe meer geneesmiddelen men hem gaf, des te zieker werd hij; (U. M blz. 89); **urang tuô badiam diri, basarang tuô batambah pakah** = de oudjes bleven kalm, want naarmate zij in leeftijd toenamen, verminderde hun gehoor of werden zij doover; (P. B. blz. 1); **sarang tuô, tambah njinjiè** = hoe ouder, hoe zeuriger.

* Waar die verhouding niet is uitgedrukt, kunnen die woorden met een bijwoord van graad teruggegeven worden. Van **sarang** vindt men dan meermalen den **ba-kan**-vorm gebezigd.

Voorbeelden: **dè^c lamô bakalamôan, badannjô mingkin gadang djuô, kirô-kirô batuhuä^c djuô, pantjaliè^{c}an basarang djauäh, pandangaran basarang hampiêng** = na verloop van tijd of langzamerhand werd hij al grooter en grooter, zijn denkvermogen nam toe, zijn gezicht werd scherper en zijn gehoor fijner; (S. M. blz. 6): **panjaki^c mangkin mandalam** = de ziekte werd al erger; (U. M. blz. 44); **lah maugkin saki^c nan djadi** = de ziekte was al erger en erger geworden; (id. blz. 45); **hari basarang tinggi djuô** = het werd al later. (S. M. blz. 27).

Zoo ook **saki^c basarangkan sangè^c** = de ziekte werd steeds erger; en **dakò^c basarangkan hampiêng**, dat men naast **dè^c djauäh basarang hampiêng** of **kian lamô basarang dakè^c** en dergelijke, zeer dikwijls aantreft in de beteekenis van: *hoe langer, hoe dichter bij; al nader en nader.*

De woorden **sadang, salang** en **sarang** worden meermalen zoo gebruikt, dat zij, in verband met **kò^c kunun** of **djan lai** de beteekenis hebben van het woord *zelfs.*

Voorbeelden: **sadang gubalô dèn laï namuäh, kò^c kunun maambiè^c lidih!** = zelfs herder wil ik wel zijn, hoeveel te meer of te liever klappernerven halen! (U. M. blz. 71); **salang djô tampuruäng dèn ta^c mandi, kò^c kunun batimbô tangan; salang takuruäng dèn ta^c mati, kò^c kunun di tangah djalan** = zelfs een klapperdop gebruik ik niet bij het baden, hoeveel te minder zal ik 't water met de handen scheppen; zelfs toen ik in gevangenschap was, stierf ik niet eens, hoeveel te minder nu ik vrij (onder weg) ben; (M. A. blz. 30); **sarang kaju di rimbô ta^c samô tinggi, kò^c kunun manusiè** = zelfs de boomen in 't bosch zijn niet even hoog, hoeveel te minder of laat staan de menschen; **djan lai ka hari dingin, sarang laï panèh inda^c takaô di padja kô mandi** = laat staan bij koud weer, zelfs bij warm weder kan dit kind zich niet baden.

De bijbehoorende zin wordt in dit geval ook wel verzwegen; bv **sarang batu**

laï tambuă^c (tabuă^c) di titiĕ^c aïĕ = zelfs een steen wordt door een druppel water uitgehold.

Van de woorden **djangan, djankan** of **djangankan** en **nambè^c** maakt men meermalen gebruik, wanneer men wil aanduiden dat iets, in verband met hetgeen zich in de werkelijkheid voordoet, in 't geheel niet verwacht mag worden te bestaan of te kunnen bestaan. Zinnen van dien aard hebben de beteekenis van die, welke in onze taal beginnen met: *laat staan*, *wel verre van*, *veel minder dan*, enz.

Voorbeelden: **djangan batanjô nan ka buliĕh, urang basarang djauăh djuô** = wel verre van op de vragen antwoord te krijgen, verwijderde de man zich al meer en meer; (S. M. blz. 38); **barauari garan si Salamat, djangankan injô babuni, mantjaliĕ^c injô laï tida^c** = wat S. betreft, laat staan te spreken, hij keek niet eens; (id. blz. 9); **djankan sambuăh tambah saugè^c** = veel minder dan te beteren, werd het steeds erger; (U. M. blz. 65); **rupô ba^c urang sadang lalò^c; nambè^c ka busuă^c, rangiĕng tidô; djan ka gampuă, lisuï^c tidô** = (zij) zag er uit als iemand, die slaapt; wel verre van te stinken, rook zij niet eens; veel minder dan tot ontbinding te zullen overgaan, droogde zij niet eens uit. (U. M. blz. 72).

§ 257. Wanneer de inhoud van een zin of zindeel dient, om iets te zeggen van den tijd, waarop plaats heeft, wat in een anderen wordt vermeld, gebruikt de M. aan het hoofd ervan woorden als: **sadang, tarô, sambiĕ**, enz., welke wij dan kunnen teruggeven met een bijwoordelijk voegwoord van tijd.

Om den tijd aan te wijzen, gedurende welken iets is of geschiedt, dienen o. a. **sadang (salang, sarang, sadiĕng) tarô, sambiĕ (sambiĕng) lé**, enz., die dan de beteekenis hebben van het voegwoord *terwijl*.

Voorbeelden: **sadang batanjô-tanjô djuô, manjahuï^c si Andam Déwi: „manô lah ana^c dajang-dajang, djangan kalian banja^c sabuï^c"** = terwijl zij zoo aan elkander vroegen, zeide A. D.: „zegt, volgelingen, praat toch zooveel niet!" (S. M. blz. 22); **sarang kètè^c bamain matô, lah gadang djadi tunangan** = terwijl zij klein waren, gaven zij elkander oogjes, en groot geworden, werden zij elkanders verloofden; **tarô tuan lalò^c tjakò^c, datang bapa^c si Galang** = terwijl U daar straks sliept, is de vader van G. gekomen; (U. M. blz. 53); **barauari Kasumbô Hampai, babadju sambiĕ ka dapuă, baminja^c sambiĕng ka biliĕ^c, batjamin sarang ka pintu** = wat K. H. aangaat, zij trok haar baadje aan, terwijl zij naar de keuken ging; deed olie op het haar, terwijl zij de kamer naderde en spiegelde zich, terwijl zij zich naar de deur begaf; (M. H. blz. 4); **saratô naiĕ^c injô manjambah** = terwijl hij naar boven ging, groette hij; (U. M. blz. 13); **lé ang saki^c, dèn singgah ka mari** = terwijl ge ziek waart, ben ik hier aan geweest; enz.

Datgeen, wat door **sadang** en **lé** wordt ingeleid, kan gedacht zijn als het tijdstip, waarop iets plaats heeft, zoodat men er ook de beteekenis van *toen* aan geven kan; hetzelfde is het geval met **saratô** of **satô**, dat een *gelijktijdig zijn* met iets anders aanduidt.

Een zin als de eerste: **sadang batanjô-tanjô djuô,** enz. (zie boven) of

als **lé ang saki^c** kan dus ook beteekenen: toen zij zoo vroegen en toen gij ziek waart; en ook **saratô naiĕ^c injô manjambah** = toen hij naar boven ging enz.

De gedachte in dergelijke zinnen vervat, is, uit den aard der zaak, meermalen ook weer te geven door middel van een tegenwoordig deelwoord; **sambiĕ ka dapuă** = naar de keuken gaande; **saratô naiĕ^c** = naar boven gaande; enz.

Wil men het tijdstip aanduiden, dat verloopen is, vóórdat er iets anders geschiedt, dan bezigt men daarvoor **lah**; evenzoo maakt men van **sudah** gebruik om te kennen te geven, dat iets plaats heeft na afloop van iets anders; beide zijn met *nadat* terug te geven.

Van **tarô** in verband met **balun** of van **sabalun** bedient men zich, om den tijd te vermelden vóór welken iets gebeurt; zij hebben de beteekenis van *vóórdat.*

Voorbeelden: **lah sahari injô di rumah, lah duô hari antarônjô, bakatô si Umbuï^c Mudô** = nadat hij een dag was thuis geweest, en nadat er twee dagen verloopen waren, zeide U. M.; (U. M. blz. 78); **sudah dikatôkannjô tu jô badjalan** = nadat hij dat gezegd had, ging hij heen; **tarô wa^{c}ang balun datang, sabalun wa^{c}ang ka mari, banja^c lah surè^c nan tabatjô** = vóórdat ge gekomen zijt, terwijl of zoolang ge nog niet hier waart, zijn er veel geschriften gelezen. (U. M. blz. 13).

In den zin van *nadat* gebruikt men ook **saratô** aan **sudah** voorafgaande; bv. **saratô sudah nikah didjawè^c, nasi ditatiĕng urang pulô** = nadat het huwelijk voltrokken was, werd de rijst opgedragen.

In zulk een zin wordt het begrip **sudah nikah didjawè^c** voorgesteld als iets, dat vergezeld wordt van of samengaat met het feit, in den volgenden vermeld, en daar het werkwoord den vorm mist, om een tijd aan te geven, kan het gebruik van **saratô** ook in andere zinnen *nadat* beteekenen; bv. **saratô mandanga katô nan tun, lah bangih si Umbuï^c Mudô** = nadat hij die woorden vernomen had, was O. M. boos geworden; **saratô sampai injô ka sanan, mandaba^c hudjan nan labè^c, badantuăng bunji patuïh tongga,** enz. = nadat zij daar was aangekomen, viel er een dichte regen en ratelde er een enkele donderslag. (U. M. blz. 31 en 33).

Om zinnen uit te drukken, die wij met een bijwoordelijk voegwoord van tijd kunnen aangeven, bedient men zich ook van **sagô (agô, ragô, saragô, taragô** en plaatselijk **sògô), masô, pabilô, takalô, manangkalô** (dit laatste in meer deftigen stijl) enz., of van woorden en uitdrukkingen als: **lapèh, salasai dari,** enz.

Voorbeelden: **sagô (agô** enz.) **dèn badjalan, djan ang bamain-main** = terwijl ik weg ben, moet ge niet spelen; **masô baliau hiduï^c, salasai nagari** = toen hij leefde, was het rustig of ordelijk in de negorij of ging alles geregeld in de negorij; **pabilô (pôbilô) jô datang, barikan surè^c kô** = wanneer hij komt, geef hem dan dezen brief; **takalô kubang karogè^c, dèn kabuăng, dèn balah-balah, dèn ambiĕ^c ka gigi suri; takalô budjang ka lorè^c, dèn sabuăng andalah, alah; dèn katja^c djaga, marugi** (pantoen) = toen de koebang bladerloos begon te worden, hakte ik hem in stukken en nam ik deze als kam voor een weeftoestel; toen ik ongelukkig begon te worden (in den vreemde ging), heb ik mijn andalah

(een vechthaan) laten vechten, maar deze verloor het; daarna begon ik handel te drijven, doch ik leed schade; **manangkalô ba^{c} itu pikiëran injiê^{c} mama^{c}, ka ba^{c} á pulô** = indien of wanneer de panghoeloes zoo denken, wat zou er dan nog tegen zijn! **lapèh batagâ^{c} rumah, kami datang** = als 't feest voor 't oprichten van de woning is afgeloopen, komen wij; **salasai dari bakaba, jô banjanji** = nadat hij klaar was met verhalen, begon hij te zingen.

* Datgeen, wat met **sadang (sadiêng)** wordt aangeduid, is voorgesteld als iets, dat zich gelijktijdig met het bestaan van het besprokene voordoet, of waar, om zoo te zeggen, dit laatste te midden van is. Het gebruik ervan is zoodanig, dat men het in het Nederlandsch op uiteenloopende wijzen teruggeven en meermalen ook geheel onvertaald laten kan.

Voorbeelden: **namun mamandang buruäng radjô, hèran sakètè^{c} buruäng itu; didapè^{c}-i puti sadang duduä^{c}, duduä^{c} badjuntai atèh tilam**, enz. = toen de vogel van den vorst rondkeek, was hij een weinig verbaasd; de prinses werd aangetroffen, zittende of gezeten op een matras, met de beenen afhangende enz.; (P. B. blz. 20); **aga^{c} bangunkan djô si Bujuäng, sadang baradu atèh andjuäng** = wees zoo goed B. te wekken, die ligt te slapen op de andjoeng; (Tj. M. blz. 69); **dibawah aïê di si Kambang, sadang didalam kèndi pira^{c}** = door K. werd water gebracht in een zilveren kruik; (id. blz. 70); **sadang lah murai nan batinô, pikiê di dalam hati diri: ba^{c} apô kô laku urang nangkô** = intusschen dacht de wijfjes moerai: wat is dat nu voor manier van doen van dezen man! (M. B. blz. 77).

In elk verhaal treft men bv. aan, wat men o. a. in den U. M. vindt blz. 54: **lah badjalan si Umbuï^{c} Mudô, hari nan sadiêng tangah hari, sadiêngnjô bunta bajang-bajang, sadang kanjang-kanjang pipi^{c}** enz. = toen O. M. op weg ging, was het middag (de dag was half, de schaduw was rond, de musschen waren verzadigd).

* Evenzoo maakt men van het woord **sambiê** wel gebruik, waar het N. dit weglaat, of kan men dit woord met het volgende door een deelwoord teruggeven; bv. **sambiê ka manô hambô tabang?** = waar zal ik heen vliegen? (M. B. blz. 84); **bakatô si Galang Banja^{c}, bakatô sambiê manangih** = G. B. sprak schreiende; (U. M. blz. 45); **taga^{c}njô ka pintu gadang, manindjau sambiê ka halaman** = zij stond voor de deur, en liet (intusschen, te gelijk, enz.) den blik over het erf gaan; en keek terwijl uit in de richting van het erf; enz. (id. blz. 46).

§ 258. Waar men in het Nederlandsch de betrekking tusschen het praedicaat van een hoofdzin en dat van een bijzin uitdrukt door een bijwoordelijk voegwoord van plaats, maakt men in het M. meermalen gebruik van het woord **má**; bv. **di má duduä^{c}, di má bamanuäng; di má taga^{c}, di má tatjangang** = waar (hij) zat was hij in gepeins verzonken; waar hij stond was hij verbaasd; **má lé buki^{c}, lah didaki; má lé lurah lah diturumi** = waar bergen waren, beklom hij ze; waar valleien waren, daalde hij ze af; **djan di duô katô Allah; di má djandjian didapati** = aan Gods woord mag men niet twijfelen; waar beloofd is, wordt ver-

kregen (wat boven ons besloten is, wordt ons deel); (zie o. a. M. A. blz. 11, 16 en 24); **di má tabuăh nan babuni, ana^c amai tibô dahulu** = waar de taboeh klinkt, moet uw kind het eerst verschijnen; (M. A. blz. 6); **inda^c dèn tahu di má dilata^{c}kannô** = ik weet niet, waar 't door hem gelegd is.

In de beteekenis van *waar ook*, *waar ergens*, enz. wordt **di má** verdubbeld; bv. **di má di má kitô basuô, dèn katôkan malah** = waar we elkander ook ontmoeten, zal ik 't U zeggen.

§ 259. Zooals in § 232 gezegd is, duidt **dè^c** iets aan als de oorzaak, reden, grond of aanleiding voor het bestaan van iets anders en is het gebruik ervan van dien aard, dat men het zoowel met een voorzetsel als met een voegwoord kan teruggeven.

Het M. heeft **dè^c** waar het Nederl. de gedachte òf door beide woordsoorten òf alleen door middel van de laatste uitdrukt; het eerste kan bv. het geval zijn, waar het door **dè^c** ingeleide geen volzin is; bv. **dè^c lamô, lupô; dè^c banja^c. ragu** = door of wegens den langen duur het vergeten, door het vele in de war geraakt zijn; doordat het lang geleden is enz.; **dè^c mahampèh-hampèhkan tjakô, lah mangkin saki^c nan djadi** = doordat zij zich daar straks had heen en weer gesmakt, was de ongesteldheid erger geworden; door zich daar straks heen en weer te wentelen enz.; (U. M. blz. 45); **dè^c makan siriĕh garan, lidah hambô padiĕh dibaô makan** = door het kauwen van sirih wellicht, brandt mij de tong bij het eten; doordat ik enz.; **dè^c sari^c pantjarian kini, nan kajô lah amuăh badjua daun** = doordat het moeielijk is tegenwoordig aan den kost te komen, willen de gegoeden zelfs bladeren verkoopen; (iets, waarmee slechts heel weinig verdiend wordt); wegens of door het moeielijke van de kostwinning enz.

Waar na **dè^c** een volzin komt, heeft het N. doorgaans een oorzaak-aanduidend of redegevend voegwoord; bv. **batjô lah doa salamat** enz., **dè^c nan di masuï^c alah sampai** = laten we tot het gebed overgaan, vermits bereikt is wat in de bedoeling lag; (id. blz. 86); **dè^c hambô lah malu pulô, mungkô hambô babaliĕ^c pulang; dè^c itu nasi ta^c bamakan, dè^c itu aïĕ ta^c baminum** = daar ik verlegen werd, ben ik naar huis teruggekeerd en daardoor is het of zoo komt het, dat de rijst niet gegeten en het water niet gedronken is; (M. A. blz. 34); **dè^c harò^c mandé Rubiah, jô di sangkô ana^c kanduăng; dè^c roman inda^c balain, dè^c gadang sarupô samiĕng, jô di sangkô ana^c awa^c** = doordat R. het hoopte, hield zij hem voor haar eigen kind; daar het voorkomen niet verschilde en de grootte geheel overeenkwam, was zij in de waan, dat het haar kind was; (id. blz. 34); **djan laï hambô naiĕ^c ka andjuăng, dè^c inda^c asa duduă^c sinan; asa dèn duduă^c sikô** = laat mij maar niet de andjoeng bestijgen, aangezien mijn afkomst niet meebrengt om dáár, doch wel om hier te zitten; (id. blz. 35); **manô Rangkajô Panghulu Dagang! hambô nangkô manjalang pélang, di suruăh tuanku dari rumah, dè^c puti handa^c ka pulau** = zeg R. P. D.! ik ben door toeankoe van huis gezonden, om een pélang (vaartuig) te leenen, vermits de prinses naar 't eiland wil. (M. B. blz. 87). enz.

Waar beide zinnen met **dè^c** voorkomen, kan men het tweede met *daarom* teruggeven of wel men kan beide vertalen met: *wat betreft* en de zinnen verbinden

door *in*; bv. **dè**^{c} **puti sungguàh lah taraga**^{c}, **dè**^{c} **badan hambô lah katudju** = aangezien U het zoo dringend verlangt, daarom neem ik er genoegen mee; wat U betreft, gij wenscht 't gaarne en wat mij aangaat, ik wil het doen; (het door **dè**^{c} ingeleide van den eersten zin, wordt als de oorzaak genoemd van **badan hambô lah katudju**). (M. B. blz. 79).

Waar het woord **dè**^{c} gebruikt is, om iets als oorzaak aan te wijzen, bezigt men meermalen het woord **sabab**, dat eveneens *reden*, *aanleiding*, enz. beteekent, ter inleiding van wat als gevolg is vermeld; bv. **sabab hambô inda**^{c} **mangadji, tuanku nan ta**^{c} **maädja; dè**^{c} **itu sabab dèn ta**^{c} **mangadji** = de reden, dat ik niet leer is, dat U geen onderwijs geeft; daardoor komt het, dat ik niet leer. (M. A. blz. 12).

Wanneer men in een voorafgaanden zin iets als oorzaak noemt, en ditzelfde aanduidt als die van het in een volgenden zin vermelde, dan maakt men vóór dit laatste gebruik van **itu**, al dan niet van **dè**^{c} voorafgegaan en door **mangkô** gevolgd; bv. **dè**^{c} **lari parian patjah; itu labu mangkô ramuä**^{c} = door het harde loopen is de waterkoker gebroken en daardoor (ook) is de kalebas in stukken gevallen; (hier komt **itu** in de plaats van **lari** en duidt **labu mangkô ramuä**^{c} datgeen aan, wat daaruit volgde. Zooals blijkt fungeert **dè**^{c} hier meer in de beteekenis van voorzetsel; men zie aldaar en verder de § over **mangkô** blz. 222). (U. M. blz. 42).

Dienzelfden zin kan men met **dè**^{c} **itu** bezigen, zooals ook geschiedt op blz. 43 van hetzelfde werkje.

Het woord **dè**^{c} komt dikwijls voor in verband met een vraag, die gedaan wordt naar aanleiding van datgeen, wat na **dè**^{c} genoemd wordt. Ter uitdrukking van zulk een gedachte heeft het Nederlandsch gewoonlijk een afhankelijken zin, die begint met het voegwoord *dat* of met *daar*.

Voorbeelden: **ba**^{c} **á tabuäh dè**^{c} **babuni** = wat is er gebeurd, hoe komt het, wat is de reden, dat de taboeh klinkt? (U. M. blz. 79); (men vraagt naar den toestand van de *taboeh* en duidt het klinken ervan als aanleiding of reden voor het doen van die vraag aan); **ba**^{c} **á awa**^{c} **kau dè**^{c} **tatagun, ba**^{c} **á adiè**^{c} **dè**^{c} **bahanti** = wat is er met je, hoe komt 't, dat ge zoo plotseling stil staat of ophoudt? (id. blz. 40); **matô amai ba**^{c} **á dè**^{c} **bangka**^{c} = hoe komt het, dat uw oogen gezwollen zijn? (id. blz. 30); **mangapô kau dè**^{c} **manangih** = wat is er gebeurd, wat heeft men U gedaan, dat ge schreit? (id. blz. 43); **di manô injô murai nan tun, dè**^{c} **hambô handa**^{c} **batamu** = waar is die murai? ik zou haar graag willen ontmoeten; (M. B. blz. 83); **o, ka**^{c}**! ba-apô kalaka kitô, dè**^{c} **hambô lah barè**^{c} **djuô, di má kitô ka basarang** = o, manlief! wat zullen we beginnen, daar ik zwanger ben; waar zullen we nestelen? (id. blz. 76).

Met het substantief *oorzaak* of *reden* kan men **dè**^{c} ook teruggeven in een zin als: **lah ta**^{c} **dè**^{c} **apô wa**^{c} **kau tjakô** = er is dan geen reden, waarom ge daar straks zoo waart (meer letterlijk: er is niet een oorzaak van iets voor je zijn van daar straks) (Galang Banja^{c} nl. is schreiende thuis gekomen, omdat het gereedschap,

waarin zij water is gaan halen, gebroken was). De vader ziet in het gebeurde geen reden tot schreien en geeft dit met de aangehaalde woorden te kennen. (U. M. blz. 43).

Van het woord **dè^c** wordt meermalen gebruik gemaakt, waar men zich in het Ned. bedient van eene tijdsbepaling (*bij*, *tijdens*, *bij gelegenheid van*, enz.) of van een tijdsbepalenden bijzin (*toen*, *nadat*, *na*, enz.).

Voorbeelden: **dè^c lamô badudnă^c-dudnă^c, tahanta nasi djô kòpi** = toen of nadat men lang gezeten had, werd de rijst met de koffie opgebracht; (M. A. blz. 13); **dè^c masô déwasô nan tun, kidjang nan pandai barakatô** = in dien tijd konden de herten spreken; (S. M. blz. 36); **dè^c lamô lambè^c di djalan** = na lang onderweg geweest te zijn; (M. A. blz. 14); **laï dèn pai maliè^c dè^c Singgalang runtuăh** = ik ben gaan kijken, toen de Singgalang afstortte; **dè^c bakaradjô inda^c ang; baru lah ka manjungkah lah tibô ang** = toen men werkte of toen het op werken aankwam, waart ge er niet; maar zoodra men zou gaan eten (eigenlijk: vreten) kwaamt ge opdagen.

Wat in zulk een zin door **dè^c** is aangeduid, wordt gedacht als iets, dat aanleiding tot iets anders geeft; meermalen kan men in het Nederl. dan ook met *door*, *doordat*, enz. vertalen; bv. de voorlaatste zin: **laï dèn pai maliè^c dè^c Singgalang runtuăh** beteekent meer letterlijk: het zijn van ik ging kijken was door de Singgalang stortte af; waarvoor men ook zeggen kan: ik ben gaan kijken doordat de S. afstortte. (Men denke aan onze Nederlandsche zinnen als: *bij* en *door* strenge koude bevriest het water; *bij* en *door* een langdurigen winter worden de levensmiddelen duur).

Wanneer men het feit niet bepaaldelijk noemen wil of kan, bezigt men dikwijls **dè^c itu**, dat dan ook *toen en toen*, *onlangs*, *bij die gelegenheid* enz kan beteekenen; bv. **lah ka má pitih, nan dè^c itu di ang** = waar is het geld, dat ge toen en toen of bij die gelegenheid hadt; **dè^c itu hambô basuô djô baliau** = bij die gelegenheid heb ik hem ontmoet.

Wanneer **dè^c** vóór den naam of de aanwijzing van een persoon komt, heeft het, zooals wij bij de voorzetsels zagen, de beteekenis van *door;* bv. **dè^c ang mungkô tjilakô dèn** = door jou ben ik ongelukkig; **suruăh turuti dè^c ka^c tuô** = (en zij) heeft bevolen door U gevolgd te worden; of dat U haar zoudt volgen. (S. M. blz. 31)

Meermalen echter is **dè^c** in dat geval gebruikt, om de aandacht of belangstelling van den persoon op te wekken en kan het in het Nederlandsch niet worden vertaald, of komt de beteekenis overeen met ons: *weet U*, *ziet U*, *begrijpt U*, *zeg ik U*, enz.

Voorbeelden: **bakatô puti Andam Déwi: manô dè^c kau Kambang Manih! patjiè^c arè^c pitaruăh dèn** = A. D zeide: zeg K. M. onthoud goed, wat ik U opdraag; (S. M. blz. 21); **ukan sabuah, dè^c ang, nan ka dèn rusuăhkan** = 't is niet één ding, ziet ge, waarover ik me ongerust maak; **ba^c itu, dè^c tuan, pangkanô salisièh nangkô** = zóó is, weet U, de aanleiding van dit verschil.

* Dat het woord **dè^c** meermalen voorkomt in de beteekenis van: *wat betreft*, *wat aangaat*, zag men bij de voorzetsels.

§ 260. Om een reden, grond of oorzaak aan te duiden, maakt men — in de schrijftaal echter meer dan in de spreektaal — ook wel gebruik van **sabab** en **karanô**, substantieven, die de beteekenis hebben van *reden*, *oorzaak*. Men bezigt vooral het eerste zoodanig, dat men het zoowel met bedoeld zelfstandig naamwoord als met een redegevend voegwoord kan teruggeven.

Voorbeelden: **manô djuô laï hang bujuäng, sabab bapa^c dénai bangunkan, badan dénai sudah lah tuô** = luister, mijn jongen! de reden, dat ik U liet wekken, is dat ik reeds oud ben; ik heb U laten wekken, omdat enz.; (Tj. M. blz. 71); **sabab hambô datang kamari, banja^c kampuäng nan tadjalani, mantjari urè^c bajam badjô** = de reden, dat ik hier gekomen ben, is dat ik reeds vele kampoengs heb afgeloopen, om de wortels van bajam badjô (een spinaziesoort) te zoeken; ik ben hier gekomen, omdat enz.; (S. M. blz. 19); **takuï^c injô mandjagôkan; sabab si Umbuï^c baru takalò^c** enz. = zij was bang (hem) te wekken, omdat Oemboet pas in slaap gevallen was; of: de reden daarvan was dat enz. (U. M. blz. 52).

Het woord **sabab** heeft meermalen het woord **njô** achter zich, ter aanduiding van datgeen, wat als gevolg geldt; bv. **itu lah sababnjô mungkô banamôkan si Palalò^c** = dat was de reden, dat men hem den naam van den Slaapkop gaf; (S. P. blz. 1); daarom had hij den naam van „den Slaapkop" gekregen.

Komt het woord **sabab** in een vraag voor, dan heeft deze de beteekenis van: *waarom*, *hoe komt het*, enz ; bv. **apô sababnjô damikian, mungkô bapa^c salaku itu?** = waarom gedraagt ge U zoo? hoe komt het, dat enz.: (Tj. M. blz. 124); **á kô lah ikô sababnjô, mungkô biduä^c ba^c tjandô nangkô** = waarom doet de schuit toch zoo? wat kan de reden zijn, hoe komt het, dat enz. (A. A. blz. 33).

Beide woorden komen naast elkander in dezelfde beteekenis als boven voor; bv. **sabab karanô awa^cang, inda^c dèn sangkô murid lai** = omdat ik of aangezien ik U niet meer als leerling beschouwde; (U. M. blz. 8); **apôkòh sabab karanônjô, mungkô ta^c bapadan djuô, mungkô tida^c manjabuäng djuô?** = hoe komt 't, dat ge niet aan het wedijveren zijt en uw hanen niet laat vechten: waarom enz. (S. M. blz. 47).

(Over het gebruik van **sabab** in verband met **dè^c** zie men dit laatste artikel).

§ 261. Evenals in het Riausch veelvuldig gebruik gemaakt wordt van het woord **maka**, geschiedt dit in het Minangkabausch met **mangkô, mungkô** of **mongkô**, waarvan de Arab. schrijfwijze, zooals van het eerstgenoemde, meermalen مک is.

Dit woord bezigt men om iets te bespreken als te zijn het begin, waaruit iets anders voortkomt of volgt of door welks bestaan dit laatste het voorkomen aanneemt of heeft aangenomen van datgeen, waaraan **mangkô** voorafgaat.

In het M. fungeert het als praedicaatswoord, zoowel daar, waar het subject uit een geheelen volzin als waar het slechts uit een enkel woord bestaat; in het Nederlandsch is het op velerlei wijzen terug te geven.

Wanneer men van **mangkô, mungkô** of **mongkô** gebruik maakt, om aan te duiden, dat iets vooraf bestaat of bestaan moet, wil er iets anders zijn of kunnen

zijn, dan komt het voor in eene beteekenis, die wij uitdrukken met: *en dan, daarna, vervolgens*. Door in de vertaling een voornaamwoord als subject te plaatsen, kan men ook het begrip van *vóórdat* hebben. Het is vooral in spreekwijzen, dat men het zoo aantreft.

Voorbeelden: **duduă[c] dahulu mungkô bakatô-katô** = eerst zitten en dan (pas) spreken; eerst zitten, vóórdat men spreekt. De voorstelling is, dat het zitten als begin aanwezig zijn moet, wil het spreken behoorlijk of naar den vorm plaats hebben; (het vooraf zitten is het begin van spreken): **putiĕ[c] dahulu mungkô buah** = eerst vruchtbeginsel, daarna vrucht; **guruăh dahulu mangkô hudjan; kilè[c] dahulu mangkô patuïh** = eerst donder en dan regen; eerst bliksem en daarna de donderslag; fig. in den zin van: vóór er iets volgt, gaat er altijd iets vooraf; **manggalaga[c] dahulu, mongkô minja[c]** = eerst moet het koken of zieden, dan pas is het olie; **dipiè[c] djangè[c] awa[c] dahulu, mungkô dipiè[c] djangè[c] urang** = eerst zijn eigen huid knijpen en daarna die van een ander; fig. wil men weten of iets onaangenaam zou zijn voor een ander, dan moet men 't vooraf maar eens op zich zelf toepassen; **kain ditangkò[c] mungkô duduă[c]** = de kain samenvatten, voordat men gaat of alvorens te gaan zitten; (waarmede men te kennen geeft, dat iemand 't armoedig heeft). (Tj. M. blz. 79).

Meermalen komt het woord **mangkô** zoodanig voor, dat men het met *zijn* of *worden* of eenig ander werkwoord kan vertalen, wat o. a. afhangt van hetgeen, wat in het M. als gevolg beschouwd is.

Zoo leest men o. a. **sikô lah paruï[c] mungkô kanjang** = hier of thans zal de buik of ik verzadigd worden; (S. M. blz. 41); **sikô kitô mulô susah; sikô kitô mungkô kiamat** = hier zijn we in zorg gekomen en staat ons leven op het spel; (M. H. blz. 5); **sikô badan mangkô antah, sikô badan mangkô susah, sikô bapa[c] mulô bérang, lah kini mandai ka tahu bangih** = hier weet ik niet wat te moeten doen; hier ben ik in moeielijkheden gekomen; vader zal boos worden en moeder vertoornd weten te zijn! (U. M. blz. 41).

In zulke zinnen wijst **sikô** op iets, dat zich zooeven heeft voorgedaan en dat beschouwd wordt als het begin, de aanleiding van datgeen, wat op **sikô** volgt.

Zoo ook **itu** of **dè[c] itu labu mangkô ramuă[c]** = daardoor is de laboe (kalebas) vergruizeld; waar **itu** en **dè[c]** op iets zien, dat vroeger gebeurd is. (U. M. blz. 42 en 43).

Het woord **mangkô** komt ook aan het hoofd van een volzin, welks inhoud als begin, aanleiding, reden, enz. geldt voor het bestaan van iets, welk laatste insgelijks met een zin, doch ook met een enkel woord kan zijn aangegeven.

Zulk een volzin heeft de beteekenis van onze samengestelde, bestaande uit een hoofdzin en redegevenden bijzin. Datgeen, waaraan **mangkô** voorafgaat kan men ook teruggeven door een zin met het voegwoord *dat* aan 't hoofd of wel met eenen, die als bepaling fungeert van het substantief *reden*.

Voorbeelden: **mangkô dèn baballiĕ[c] pulô, rundiĕngan balun sudah** = ik ben weer teruggekomen, omdat het gesprek nog niet afgeloopen is; dat ik weer teruggekomen ben is, omdat het gesprek nog niet is afgeloopen; de reden, dat of

waarom ik enz.; **mangkô dĕn babaliĕ**^{c} **pulô maulang katô nau dahulu** = ik ben weer teruggekeerd, om op het vroeger-gezegde terug te komen; enz. (U. M. blz. 27).

Eene vergelijking van de beide laatste zinnen doet zien, dat de eerste een geheelen volzin (**rundiĕngan balun sudah**), de laatste slechts een zindeel tot subject heeft (**maulang katô nau dahulu**), en dit in het M. het **mangkô** van een zelfde gebeurtenis wordt genoemd, nl van **dĕn babaliĕ**^{c} **pulô**.

Eene meer letterlijke vertaling zou daarom zijn: *het begin (de reden, aanleiding) van ik ben weer terug is 't gesprek is nog niet afgeloopen;* en van den tweeden *het begin enz. is 't herhalen van of 't terugkomen op vroegere woorden.*

Zoo ook: **mungkô dĕn bahati rusuăh, tuan ka pai badjalan, hambô ka tingga di dangau** = dat ik met kommer vervuld ben is of komt, omdat U zult heengaan en ik in de hut moet achterblijven. (M. H. blz. 9).

Wanneer **mangkô** gebruikt wordt, bezigt men in den zin ook meermalen **dè**^{c}, dat in dat geval òf volgt, òf vooraf gaat; bv. **mangkô hambô na**^{c} **badjalan, mangkô hambô na**^{c} **badagang, dè**^{c} **mangadji di hampiĕng kampuăng** = dat ik wil heengaan en mij in den vreemde wil begeven, is omdat ik dicht bij de kampoeng wil leeren; (U. M. blz. 9); **dè**^{c} **itu mungkô kami turun, dè**^{c} **itu mungkô dĕn kamari** = daardoor is het dat wij afgedaald zijn; daarom ben ik hier hier gekomen; (id. blz. 14); **dè**^{c} **lé sapakat tu, mungkô tadjadikan rumah sagadang tu** = door eensgezindheid of eendracht is het, dat er zulk een groote woning kon gemaakt worden; **dè**^{c} **ikô lah mungkô djadi samularat itu awa**^{c} **dĕn** = hierdoor is het, dat ik zoo ongelukkig geworden ben; hierdoor ben ik enz.; **dè**^{c} **tangguli kô kô, mungkô sabanja**^{c} **kô samuï**^{c} **sikô** = door deze stroop of suikersap is het, dat hier zooveel mieren zijn; **dè**^{c} **binguăng tu mungkô dikitjuăhi urang samiĕng** = door sufheid is het, dat hij steeds beetgenomen wordt.

Opmerking. In den geschreven is het, zonder het verband met andere zinnen te weten, dikwijls moeielijk uit te maken in welke betrekking zulk een zindeel als **kô** en **tu** voorkomt. Het gesproken woord maakt het door den nadruk of spreektoon duidelijk.

Zoo kan bv. een zin als **dè**^{c} **garam tu mungkô masin** verschillende beteekenissen hebben.

Wanneer men den nadruk legt op de tweede lettergreep van **garam** dus zegt: **dè**^{c} **gaRAM tu, mungkô masin** beteekent dit: doordat het zout is. is het zoute van smaak. Men zal dit bv. zeggen, als men tot de ontdekking komt, dat de substantie, door **tu** aangewezen, zout is. Het woord **tu** voldoet hier aan ons zelfstandig aanwijzend voornaamwoord *dat*.

Dezelfde zin, uitgesproken als: **dè**^{c} **garam** TU, **mungkô masin** (met den nadruk dus op **tu**), beteekent: door dat zout is het, dat het zout van smaak is; en **tu** fungeert hier als bijvoegelijk aanwijzend voornaamwoord.

Door zoo te spreken, dat **tu** van **garam** wordt afgescheiden en bij het volgende komt: **dè**^{c} **garam, tu mungkô masin** heeft men de beteekenis: door zout is dat zout van smaak, waar **tu** de aanwijzing van een voorwerp is, en weer zelfstandig fungeert.

In den aangehaalden zin **dè**^{c} **tangguli kô kô, mungkô sabanja**^{c} **kô samuï**^{c} **sikô** is het tweede **kô** de aanwijzing van hetgeen nader is aangeduid met **sabanja**^{c} **kô samuï**^{c} **sikô**, zoodat men den zin kan teruggeven door middel van ul., door deze stroop is het, ul. dat er zooveel mieren hier zijn. Dat verklarende deel kan weggelaten worden.

Waar een vraag gedaan wordt, maakt men van **mangkô** enz. gebruik, om eene opheldering of verklaring te geven, waarom zulks geschiedt; bv. **lah pangapan hari kini, mungkô ang lah na**^{c} **bagagèh banai?** = hoe laat is het, dat ge zulk een groote haast hebt? **apô sababnjô damikian, mungkô bapa**^{c} **salaku ikô?** = wat is de reden, dat ge zoo gehandeld hebt? (Tj. M. blz. 124); **apô bana ditangguăh-kannjô, mangkô lah ba**^{c} **itu bana?** = wat had zij er op tegen, dat ge zoo zijt of spreekt? (U. M. blz. 25); **lah di apô apa**^{c} **kòh kini, mangkô lah sabinguăng nangkô?** = wat scheelt U toch vader, dat ge zoo dom of onbegrijpelijk zijt? (id. blz. 47).

Datgeen, wat als het begin van iets, de reden of aanleiding van iets geldt, kan voorop genoemd worden, in welk geval men **mangkô** kan teruggeven met: *daarom*, *van daar dat*, *dien ten gevolge*, enz.

Voorbeelden: **inda**^{c} **dèn asô ka mabuă**^{c}**, mungkô di minun ratjun nangkô** = ik heb niet gedacht dronken te worden, daarom heb ik dit vergif ingenomen; gezegd door iemand, die geheel onder den invloed van liefde is; **awa**^{c} **dèn na**^{c} **basuô djô ang, mungkô dèn datang kamari** = ik wilde je eens ontmoeten, daarom ben ik hier gekomen; **maha bana kain tu, mungkô inda**^{c} **djadi dèn bali** = die kain was zeer duur; van daar dat ik ze niet gekocht heb; **hambô dibaô paruntuăngan, mungkô badan sampai kamari** = ik ben door het lot gebracht, daarom ben ik hier. (S. M. blz. 37).

In verband met het twijfel of onzekerheid aanduidende **antah** komt **mungkô** voor in eene beteekenis, die wij uitdrukken met het voegwoord *of*; bv. **antah kô**^{c} **lah tudjuăh uban saliang, mungkô ang ka didjadja**^{c} **bini** = wie weet of ge, al kwamen er zeven grijze haren uit *één* opening (van het lichaam), zelfs dan nog wel een vrouw zoudt krijgen; **antah kô**^{c} **lah inda**^{c} **pandai manggari**^{c} **lai nan salapan karè**^{c} **nangkô, mungkô dèn ka maminta**^{c} **di nô** = wie weet of ik hem, zoo ik deze mijne acht ledematen niet meer in staat ben te bewegen, nog wel iets vragen zou.

Het gebruik van **mangkô** (ook wel van **mungkô** en **mongkô**) is meermalen van dien aard, dat men den inhoud van den zin, waarin het voorkomt, kan teruggeven met eenen, waarin wij het vergelijkende *als*, *zooals*, *alsof* bezigen; bv. **awa**^{c}**-ang mangètjè**^{c} **mangkô (mungkô, mongkô) padja kètè**^{c} **kô mah** = ge spreekt als een klein kind; **awa**^{c}**ang manjalang mangkô maminta**^{c} **atô (haratô) ang di ang** = ge leent of vraagt iets ter leen, alsof ge uw eigendom vraagt; **antô bakaradjô inda**^{c} **mangkô makan di ang dô!** = waarom is 't werken niet, zooals 't eten bij je! waarom werkt ge niet, zooals ge eet!

In zulke zinnen hoort men, waar **mangkô** gebruikt wordt, ook **ma-angkô**

zeggen, een werkwoordsvorm, waarvan **angkô** = voorkomen, kenmerk, uiterlijk, enz. de stam is. De uitdrukking **awa^{c}ang mangètjè^c mangkô padja kètè^c** in meer letterlijke beteekenis kan beschouwd worden te zijn: *het* gij spreekt (**awa^{c}ang mangètjè^c** nl. is subject) gelijkt op (dat van) een klein kind.

Men hoort **mangkô** en **angkô** naast elkander bezigen; bv. **angkô** of **mangkô ikô kalakuan ang!** = dusdanig is uw gedrag!

Den vorm **ma-angkô** hoort men bv. in **ma-angkô hudjan rumahnô tapang-gang** = toen het zou gaan regenen of toen het er uitzag alsof het zou gaan regenen, vloog zijn huis in brand; **rumah ang ma-angkô rumah dèn** = uw huis gaat op het mijne gelijken. (Men vergelijke blz. 223).

Opmerking. Van **mungkô** en **mongkô** bezigt men geen **ma**-vorm.

Het woord **mangkô**, ter inleiding van een verhaal of op zich zelf staanden volzin, wordt in het M. slechts zeer zelden aangetroffen, en zoo ook komt het maar weinig voor in de beteekenis van *vervolgens*.

Van het eerste vindt men een voorbeeld in: **mungkô adô dalam banuă Jaman sabuah nagari amè^c taguăh** = er was in het landschap Jaman een zeer sterke stad; (P. B. blz. 1); van het tweede: **mungkô barakatô murai batu nan batinô** = vervolgens zeide het wijfje van de moerai; (men houde in 't oog, dat er reeds iets vooraf gegaan is, waarvoor de regels in 't verhaal echter ontbreken). (Men zie M. B. blz. 1).

TUSSCHENWERPSELS.

De tusschenwerpsels.

§ 262. Woorden, die in het Minangkabausch dienst doen als tusschenwerpsels zijn bv. **hai, ala(h), aduăh, tòh, mòh, mé, ah, èh, ô, ondé, ondai, tô, na tô, njatô, antô, tjuïh**; benevens namen als: **biai, amai, apa^c**, enz., wanneer deze niet als aanspraak doch als uitroep gelden.

Voorbeelden ervan vindt men in zinnen als: **hai Amin, ka má ang** = hé of zeg Amin, waar gaat ge heen? **hai, untuăng hai! ba^c á lah kô** = och, och, wat zal er nu met me gebeuren; wat zal 't nu wezen; **ala(h), gadang nô kabau tu!** = hè, o, heere, wat groote buffels zijn dat! **ala(h) tuan! saki^{c}nô** = och, wat 'n pijn! **ala(h)! saki^c banai kô mah kapalô dèn** = ach, wat doet 't hoofd me 'n pijn! (de tweede lettergreep van ala(h) wordt langer of korter aangehouden); **aduăh, padiĕhnô laï!** = o wee, wat steekt 't! (in geschriften vindt men **aduăh** ook wel alleen voor den rhythmus: **aduăh ba^c manô tô handa^{c}nô** = hoe moet 't nu zijn); **habih! lah tagolè^c tjawan dama** = o, o jé, ach, daar is de damar

De Holl. Boek- en Steendrukkerij v/h H. L. SMITS, 's Gravenhage.